

. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Φ! Δημοτική

46

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΟΙΚΟΣ

ΑΘΗΝΑΙΪΚΑ ΚΑΓΙΑΛΑ ΠΑΤΡΑΙ

Α. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ — Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ — ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΤΗΣ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Δ' ΤΑΞΙΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ
ΟΙΚΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ Χ.Ι. ΚΑΓΙΑΦΑ ΠΑΤΡΑΙ

17038

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σαυα

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τῶν συγγραφέων.

Α. Β. Καραγιάννης

THE ARCHAIC GREEK
Δ. Τ. Κ. Σ.
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΚΧΕΙΡΙΣΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἱστορία εἶναι τὸ μάθημα ποὺ μᾶς διδάσκει γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στὴ γῆ ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ παλιά. Τόσο παλιά, ποὺ οἱ γνώσεις μας δὲν φθάνουν ἕως ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ ὅσα ἔγιναν στὰ πολὺ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια μετεδόθησαν σὲ μᾶς προφορικὰ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ σὰν μῦθοι (παραμύθια), χωρὶς νὰ εἶναι γραμμένα ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν τότε. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἀμαθεῖς, δὲν ἤξεραν γράμματα καὶ δὲν ἄφησαν γραπτὰ μνημεῖα. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴ λέμε μ υ - θ ι κ ῆ ἐποχὴ ἢ μυθικοὺς χρόνους.

Σιγὰ σιγὰ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἀπέκτησαν γνώσεις καὶ ἱκανότητες στὶς τέχνες. Ἀρχισαν νὰ κάνουν ἐνδύματα, νὰ κατοικοῦν σὲ ὀρισμένα μέρη, νὰ κτίζουν σπίτια νὰ κατασκευάζουν σκηνές, ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ ἔμαθαν νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Ἔτσι ἡ ζωὴ τους ἔγινε πιὸ εὐκόλη καὶ πιὸ εὐχάριστη.

Συγχρόνως ἀρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὴ ζωὴ τους. Νὰ δημιουργοῦν κράτος. Νὰ ψηφίζουν νόμους καὶ νὰ ὀργανώνουν τὴ διοίκησι τῆς πολιτείας των μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἄρχοντας. Νὰ ὀργανώνουν στρατὸ καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας ποὺ εἶχαν τὴν κατοικία καὶ τὴν περιουσία τους.

Βέβαια οἱ παλιοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν σήμερα. ὅμως ἔμειναν τὰ σημάδια τῆς ζωῆς τους. Πρῶτα πρῶτα οἱ ἀξιόλογοι ἱστορικοὶ ποὺ ἔζησαν τότε στὰ συγγράμματα ποὺ μᾶς ἄφησαν, ἐξιστόρουν λεπτομερῶς τὴ ζωὴ καὶ τὰ γεγονότα

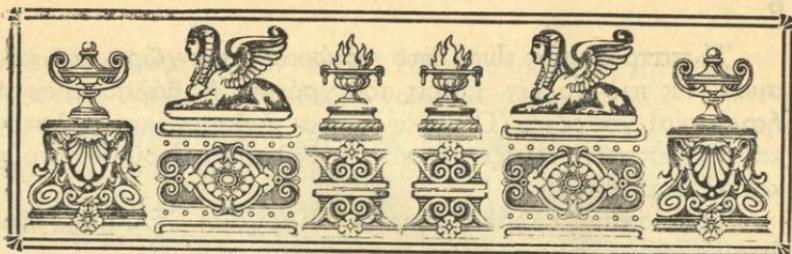
τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐμειναν ἀκόμη καὶ πλῆθος ποιήματα, ρητορικοὶ λόγοι καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα μᾶς πληροφοροῦν διὰ τῆ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων.

Ἐκτὸς αὐτῶν μὲ τις ἀνασκαφὴς ποὺ ἔκαμαν οἱ ἀρχαιολόγοι, εὗρηκαν διάφορα ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκεύη, ἀγάλματα, ἐρείπια ναῶν, ἐπιγραφές, τάφους καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα συμπληρώνουν τὶς γνώσεις μας γιὰ τὰ ἔργα καὶ τῆ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων τῶν χρόνων αὐτῶν.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ποὺ ἔχομε γραπτὰ μνημεῖα καὶ μᾶς πληροφοροῦν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆ ζωὴ τους τῆ λέμε ἱστορικὴ ἐποχὴ ἢ ἱστορικοὺς χρόνους.

Γιὰ τοὺς Ἕλληνας τῶν μυθικῶν χρόνων μιλῆσαμε στὴν Τρίτη Τάξι. Ἐκεῖ ἐμάθαμε γιὰ τοὺς Θεοὺς, τοὺς ἥρωας καὶ τὰ μεγάλα τοὺς κατορθώματα.

Στὴν Τετάρτη Τάξι θὰ μιλήσουμε γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ ἔζησαν στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Θὰ μάθωμε δηλαδὴ γιὰ τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοὺς ὁποίους ἔκαμαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τους. Θὰ μάθωμε τὸ μεγάλο πολιτισμὸ καὶ τὰ σπουδαῖα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν. Τέλος θὰ μάθωμε γιὰ τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων καὶ τοὺς πολέμους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐναντίον τῶν Περσῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλάς.

Ἡ πατρίδα μας, ἡ Ἑλλάδα εὐρίσκεται στὸ νότιο μέρος τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ ἀπλώνεται πρὸς τὴ Μεσόγειο θάλασσα. Εἶναι χώρα μικρὴ καὶ χωρίζεται σὲ διάφορα τμήματα. Ἐπάνω πρὸς τὰ βόρεια, εἶναι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη, πιὸ κάτω ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία. Ἀκόμη πιὸ κάτω, πρὸς τὸ κέντρο εἶναι ἡ Στερεὰ Ἑλλάς. Στὰ ἀνατολικά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἀττικὴ μὲ τὴν Ἀθήνα. Πρὸς νότον εἶναι ἡ Πελοπόννησος, πού μιὰ στενὴ θάλασσα τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑλλάς περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσα πού εἰσχωρεῖ βαθειὰ μέσα στὴν ξηρὰ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Μέσα στὴ θάλασσα εἶναι σκερπισμένα μερικὰ μεγάλα νησιά ὅπως ἡ Ρόδος, ἡ Κρήτη, ἡ Εὐβοία καὶ πάρα πολλὰ μικρά.

Στὸ ἐσωτερικὸ ἡ χώρα εἶναι ὄρεινὴ. Παντοῦ συναντᾶ κανεὶς βουνὰ· πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι πολὺ ὑψηλὰ καὶ σὲ μερικὰ μέρη κατεβαίνουν ὡς τὴ θάλασσα καὶ σχηματίζουν ἀκρωτήρια καὶ χερσονήσους. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ τῆς πατρίδος μας σχηματίζονται πεδιάδες. Μικρὲς ξερὲς καὶ ἄγονες στὴ νότια Ἑλλάδα, ὅπου τὰ βουνὰ εἶναι γυμνά καὶ τὰ ποτάμια τῆς μικρᾶ, μεγαλύτερες καὶ εὐφορες στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μακεδονία, ὅπου τὰ βουνὰ εἶναι πιὸ δασωμένα καὶ τὰ ποτάμια μεγαλύτερα.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι ἀπὸ τὶς ὠραιότερες χῶρες τοῦ κόσμου. Τὶς πιὸ πολλές ἡμέρες τοῦ χρόνου ἢ θάλασσα εἶναι ἡσυχὴ καὶ γαλάζια. Ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς καὶ γαλανὸς καὶ ὁ ἥλιος πλημμυρίζει μὲ φῶς τὴ θάλασσα, τοὺς κάμπους καὶ τὰ βουνά της.

Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἐζησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τῶν ὁποίων θὰ μάθουμε τὴν ἱστορία τους.

2. Οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ πληροφορίες, πού μᾶς δίνουν τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς πατρίδος μας φθάνουν ὡς τὸ 1000 π. Χ. Γιὰ τὴν ἐποχὴ πρὸ τοῦ 1000 π. Χ., πού εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἔχομε γραπτὰ μνημεῖα καὶ ἔτσι δὲν γνωρίζομε τὴν πραγματικὴ τῆς ἱστορία.

Ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές ὅμως πού ἔγιναν τὰ τελευταῖα χρόνια ἐμάθαμε ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἐζησαν ἄνθρωποι ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια (100.000 π. Χ.). Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ ἄλλη φυλὴ. Οἱ ἀρχαιολόγοι τοὺς ὀνομάζουν προέλληνας. (Αἰγαίου-Πελασγούς). Ἀπ' αὐτοὺς οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Κρήτες, πού κατοικοῦσαν στὴν Κρήτη.

Ἡ Κρήτη ἔχει θερμὸ κλίμα καὶ βγάζει πολλὰ προϊόντα: λάδι, κρασί, φρούτα κ. ἄ. Οἱ Κρητικοὶ κατεσκεύαζαν καὶ ὠραῖα βάζα, ἐπάνω στὰ ὁποῖα ἐζωγράφιζαν ψάρια καὶ ἄλλα θαλασσινὰ, ἔφτιαναν ἀκόμη ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ μπρουντζο, ἐνῶ ἕως τότε οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα μόνον πέτρινα.

Ἐπίσης οἱ Κρήτες πρῶτα ἀπὸ τοὺς Αἰγαίους κατεσκεύασαν καράβια (¹). Ἔτσι ἐξουσίαζαν τὴ θάλασσα καὶ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους θαλασσινοὺς τοῦ κόσμου. Μὲ τὰ καράβια ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριο μὲ τὶς ἄλλες γύρω χῶρες τῆς Μεσογείου, δηλ. ἔγιναν ἔμποροι.

Ὡς ἔμποροι μετέφεραν καὶ ἐπουλοῦσαν τὰ προϊόντα, τὰ βάζα (ἀγγεῖα) καὶ τὰ ἐργαλεῖα, πού κατεσκεύαζαν, στὴν Αἴγυπτο, στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ στὴν Κύπρο. Ἀπ' ἐκεῖ πάλι

(¹) Τὰ καράβια, πού κατεσκεύαζαν οἱ Κρήτες ἦσαν χαμηλά, στενὰ, μακρὰ καὶ ἐταξίδευαν μὲ πανιά καὶ μὲ κουπιὰ.

λιν ἔπαιρναν ἄλλα προϊόντα πού τὰ ἐπουλοῦσαν στήν Ἑλλάδα, στήν Ἰταλία καί σ' ἄλλες χῶρες τῆς Μεσογείου.

Μέ τόν τρόπο αὐτό οἱ Κρῆτες ἔκαμαν τό πιό δυνατὸ βασίλειο στή Μεσόγειο θάλασσα. Μέ τόν καιρό ἐπλούτισαν πάρα πολὺ καί ἐδημιούργησαν ἓνα μεγάλο πολιτισμὸ, πού ὀνομάζεται **Αἰγαῖος** ἢ **Κρητικὸς** πολιτισμὸς. Λέγεται ἀκόμη καί **Μινωϊκὸς** πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ξακουστοῦ βασιλιά τους, τοῦ Μίνωας.

Τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου Κρητικοῦ πολιτισμοῦ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ μεγάλου βασιλιά Μίνωας καί ἀπὸ τὰ ἄλλα λείψανα πού εὑρέθηκαν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές πού ἔγιναν στήν **Κνωσό**, καί στή **Φαιστό**, στὶς δύο σπουδαιότερες πόλεις τῆς Κρήτης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

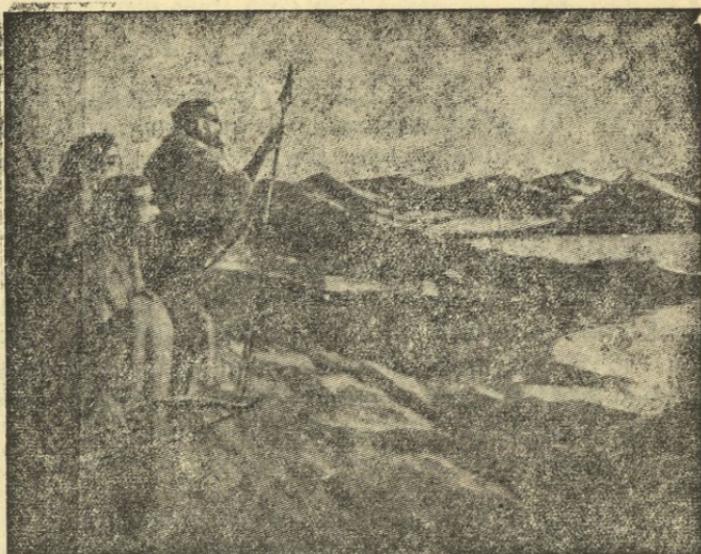
3. Οἱ πρῶτοι Ἑλληνες στήν Ἑλλάδα.

Οἱ πρῶτοι πρόγονοί μας, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια κατοικοῦσαν εἰς τὰ βορεινὰ μέρη τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μαζί μέ ἄλλους συγγενικοὺς λαούς. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐχωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς. Ἐπροχώρησαν νοτιώτερα καί στὰ 2000 π. χ. ἦλθαν καί ἐγκατεστάθηκαν στή χώρα μας, πού ἀπὸ τότε ὠνομάσθηκε Ἑλλάς.

Στὴν Ἑλλάδα δὲν ἦλθαν ὅλοι μαζί, ἀλλὰ χωρισμένοι σὲ μεγάλες ὁμάδες (φυλές ὅπως τὶς ἔλεγαν) καί κατὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα.

Ἡ πρώτη φυλὴ τῶν Ἑλλήνων πού ἔφθασε στήν Ἑλλάδα ἦσαν οἱ **Ἴωνες**. Ἐσκόρπισαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καί φιλήσυχη καθὼς ἦσαν ἀνεμείχθησαν μέ τοὺς ντόπιους κατοίκους τῆς καί ἔγιναν καλοὶ γεωργοί.

Μετὰ ἦλθαν οἱ **Αἰολεῖς**. Αὐτοὶ ἐγκατεστάθηκαν κυρίως στή Θεσσαλία καί στή Στερεὰ Ἑλλάδα μέχρι τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ τοὺς Αἰολεῖς, ὕστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια κατέβηκαν οἱ **Ἀχαιοὶ**. Οἱ μέχρι τότε κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος (Ἴωνες καί Αἰολεῖς) ὅταν εἶδαν τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ πλημμυρίζουν τὴ χώρα τους ξεσηκώθηκαν νὰ τοὺς κτυπήσουν. Ἄλλὰ οἱ Ἀχαιοὶ

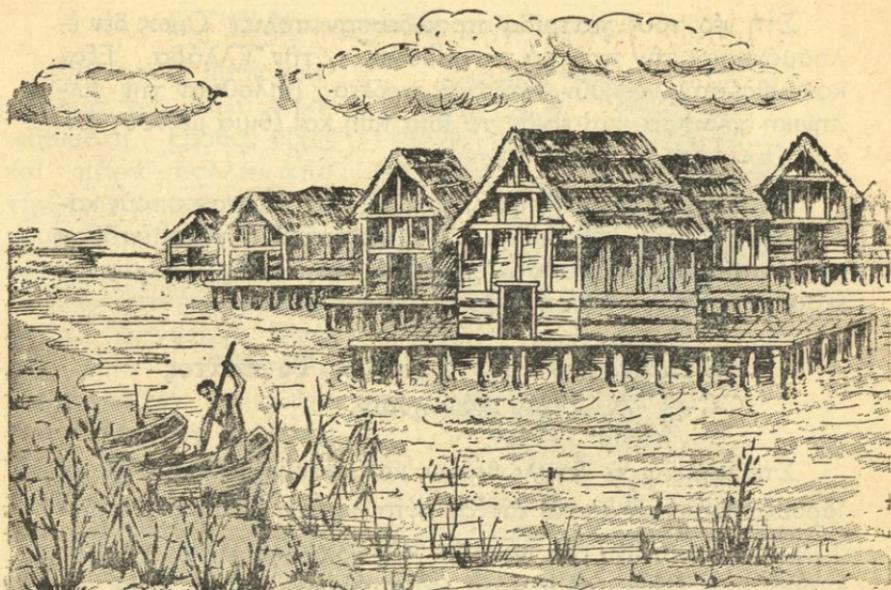

Οἱ πρώτοι Ἕλληνες.

εἶχαν καλύτερα ὄπλα καὶ μὲ τὰ ἄλογά τους, πού αὐτοὶ πρώτοι ἔφεραν στὴν Ἑλλάδα, ὠρμούσαν παντοῦ νίκησαν τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, ἔκαψαν τὶς πολιτείες τους κι ὅσους δὲν ἔφυγαν τοὺς ἀνάγκασαν νὰ καταφύγουν στὰ βουνά. Οἱ περισσότεροι δὲ ἀπὸ τοὺς Ἴωνες περιορίσθηκαν στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ νῆσο Εὐβοία. Ἐνῶ οἱ Ἀχαιοὶ ἀπλώθηκαν σ' ὅλη τὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Θεσσαλία μέχρι τὴ νότια ἄκρη τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν δραστήριοι καὶ πολὺ προωδευμένοι. Στὴν ἀρχὴ ἐκαλλιεργοῦσαν τὴ γῆ μὲ ἐπιμέλεια. Ἀργότερα ἔκαναν καρόβια καὶ ἄρχισαν τὸ ἐμπόριο μὲ τὰ γύρω νησιά καὶ τὴν Κρήτη. Καὶ σιγὰ σιγὰ ἔγιναν τολμηροὶ ναυτικοὶ καὶ καλοὶ ἔμποροι.

Ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία τους μὲ τοὺς Κρήτες ἔμαθαν πολλὰ πράγματα. Ἐμαθαν νὰ φτιάχνουν μπρούντζινα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα, ἀγγεῖα (βάζα) μὲ ὠραῖες ζωγραφιές, ἐπιπλά καὶ χρυσαῖα σκεύη.

Καλύβες πρωτογόνων ανθρώπων.

Ἄργότερα (γιὰ νὰ προστατεύουν τὸ ἐμπόριό τους) ἔκαμαν πολεμικὸ στόλο καὶ περὶ τὸ 1400 π.Χ. ἄρχισαν πόλεμο μετὰ τοὺς Κρήτες. Ἐνίκησαν τὸ ναυτικὸ τους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτη, τὴν ἑποῖα κατέστρεψαν. Μαζὶ μετὰ τὴν καταστροφή τῆς Κρήτης κατέστρέφηκε καὶ ὁ Κρητικὸς πολιτισμός.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος. Τὰ καράβια τους διασχίζουν ἄφρα τὰ νερά του καὶ μεταφέρουν ἐμπορεύματα, δικά τους καὶ ξένα, σ' ὅλες τὶς παραλιακὲς χῶρες τῆς Μεσογείου. Φθάνουν μέχρι τὴν Αἴγυπτο.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχίζει καὶ ἡ πρώτη ἀποικιακὴ ἐξάπλωση τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔφυγαν καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ ἑποῖα ἀρχίζει νὰ γίνεταί χώρα Ἑλληνική. Οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ὠνομάσθησαν Ἴωνες.

Στή νέα τους πατρίδα προώδευσαν πολύ. Όμως δέν ἐλησμόνησαν τήν παλαιά πατρίδα τους, τήν Ἑλλάδα. Ἐξακολουθοῦσαν νά ζοῦν ὅπως καί πρῶτα. Μιλοῦσαν τήν Ἑλληνική γλῶσσα καί εἶχαν τά ἴδια ἦθη καί ἔθιμα μέ τοὺς ἄλλου Ἑλληνας.

Ἐπίσης κατέλαβαν τή Κύπρο καί μετέδωσαν στοὺς κατοίκους της τή γλῶσσα τους. Ἄλλοι πάλιν Ἀχαιοὶ ἐπῆραν κατεύθυνσι πρὸς Δυσμᾶς, ἐπέρασαν τὸ Ἴόνιο Πέλαγος καί ἔκαμαν τὶς πρῶτες ἀποικίες στήν κάτω Ἰταλία.

4. Τὰ Κράτη τῶν Ἀχαιῶν. Τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν.

Στὰ μέρη ποὺ ξαπλώθηκαν καί κατοίκησαν οἱ Ἀχαιοὶ ἴδρυσαν διάφορα μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη μέ ὠραῖες πολιτείες. Οἱ βασιλεῖς τῶν κρατῶν τῶν Ἀχαιῶν εἶχαν τὰ ἀνάκτορά τους ἐπάνω σὲ ἰσχυρὲς ἀκροπόλεις, ποὺ τὶς εἶχαν περιτειχισμένες μέ πελώριους ὀγκολίθους. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὀγκολίθους ἔχουν μῆκος 9 μέτρα καί πλάτος 6 μέτρα (115 χιλ. κιλά βάρος). Οἱ Ἕλληνες ἀργότερα ἐλησμόνησαν τήν ἱστορίαν τῶν Ἀχαιῶν καί ἐνόμιζαν ὅτι τὰ τείχη αὐτὰ τὰ εἶχαν κτίσει οἱ κύκλωπες, γι' αὐτὸ τὰ ἔλεγαν **Κυκλώπεια τείχη**.

Ἀπὸ τὰ διάφορα κράτη τῶν Ἀχαιῶν τὸ ἰσχυρότερο καί τὸ ὀνομαστότερο ἦταν τὸ βασίλειο τῶν Μυκηνῶν στήν Πελοπόννησο, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τὶς Μυκῆνες, τὴ χρυσοῦ πολιτεία, ὅπως τὴν ἔλεγαν.

Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφθασε στή μεγαλύτερη δύναμι καί ἀκμή του ὅταν ἦταν βασιλεὺς ὁ ξακουστός **Ἀγαμέμνωνας**. Ὁ Ἀγαμέμνωνας ἔνωσε ὅλους τοὺς Ἀχαιοὺς καί ἔκαμαν τὸ μεγάλο ἐκεῖνο Τρωϊκὸ πόλεμο, κατὰ τὸν ὅποιο κατέστρεψαν τὴν Τροία καί ἐκυρίευσαν τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀπὸ τότε τὰ καράβια τους ἀνενόχλητα διέσχιζαν τὸν Ἑλλήσποντο καί ἔφθαναν μέχρι τὴ Μαύρη Θάλασσα (Εὐξείνιο Πόντο).

5. Ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.

Οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν δραστήριοι καὶ πολὺ προωδευμένοι. Ἔμαθαν ὁμῶς καὶ πάρα πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία τους μὲ τοὺς Κρητικούς. Στὴν ἀρχὴ ἔμαθαν νὰ φτιάχνουν μπρούντζινα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα. Ἀργότερα, ὅταν πιά ἀπὸ τὸ ἐμπόριο ἐπλούτησαν, ἐμιμοῦντο τοὺς Κρητικούς καὶ στὴν τέχνη. Κατεσκεύαζαν καὶ

αὐτοὶ ὠραία ἀνάκτορα, χρυσῆ προσωπίδα, πού βρέθηκε μὲ χρυσοκέντητα ὄπλα, σα στοὺς βασιλικούς τάφους Μυκηνῶν χρυσᾶ οἰκιακὰ σκεύη, ἀγγεῖα (βάζα) μὲ ὠραῖες ζωγραφιές, πολίτιμα κοσμήματα καὶ ἄλλα πολύτιμα μικροτεχνήματα.

Μὲ ἄλλους λόγους συνέχισαν τὸν πολιτισμὸ τῶν Κρητικῶν καὶ σὲ πολλὰ τοὺς ξεπέρασαν. Ἔτσι ἀνέπτυξαν ἕνα νέον πολιτισμὸ. Τὴν πρόοδο τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὸ βαθμὸ τοῦ πολιτισμοῦ πού εἶχαν ἀναπτύξει μῶς τὸ φανερῶνουν τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα, πού εὐρήκαν οἱ ἀρχαιολόγοι ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές πού ἔκαναν στὶς διάφορες πόλεις τῶν Ἀχαιῶν (1).

Ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη πόλις τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως εἶπαμε, ἦσαν οἱ Μυκῆνες στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ στὴν Ἀκρόπολι καὶ στοὺς τάφους τῶν πλουσιῶν βοσιλέων τῶν Μυκηνῶν εὐρέθησαν τὰ περισσότερα καὶ πολυτιμότερα ἀντικείμενα τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου πολιτισμοῦ (2). γι' αὐτὸ ὁ πολιτισμὸς των ὠνομάσθηκε Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς (3).

(1) Μυκῆνες, Βαφειὸ Σπάρτης, Ὁρχομενὸς Βιωτίας κ.λ.π.

(2) Οἱ Ἀχαιοὶ εἶχαν τὴ συνήθεια μῆσα στὸν τάφο μαζί μὲ τὸν νεκρὸ νὰ βάζουν καὶ ὅ,τι πολύτιμο καὶ πιὸ ἀγαπητὸ εἶχε ὁ νεκρὸς στὴν ζωὴ του. Ἔτσι ἔβαζαν χρυσοκέντητα ὄπλα, πολύτιμα κοσμήματα, ὠραῖα ἀγγεῖα καὶ διάφορα κομφοτεχνήματα.

(3) Λέγεται καὶ Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, ἐπειδὴ ἦταν συνέχεια τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ.

6. Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.

Με τὸν θαυμάσιο πολιτισμὸ τῶν Ἀχαιῶν ἢ Ἑλλᾶς συνεχῶς προώδευε. Οἱ ἄνθρωποι εὐτυχισμένοι καὶ ἡσυχοὶ ἐκαλλιεργοῦσαν με ἐπιμέλεια τὴ γῆ. Οἱ τέχνες προώδευαν, ἡ ζωὴ ἐγινόταν καλλίτερη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἡμερώτεροι. Ξαφνικὰ ὅμως ἦλθε μιὰ τρομερὴ ἀναταραχὴ ποὺ κατέστρεψε τὴν εὐτυχία τῶν κατοίκων τῆς.

Κατὰ τὸ 1100 π. Χ. ἄρχισε νὰ κατεβαίη στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ βορειότερα μέρη μιὰ ἄλλη ἑλληνικὴ φυλὴ, οἱ **Δωριεῖς**. Οἱ Δωριεῖς δὲν εἶχαν τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἀχαιῶν, σὰν **βουνήσιοι** ὅμως ἦσαν δυνατώτεροι στὸ σῶμα, ἄγριοι πολεμιστὰ καὶ ὀπλισμένοι με σιδερένια ὄπλα (δόρατα, ἀσπίδες κ.τ.λ.).

Οἱ Δωριεῖς στὴν ἀρχὴ ἐγκατεστάθηκαν στὴ Θεσσαλία, τῆς ὁποίας ὑπέταξαν τοὺς κατοίκους τῆς καὶ τοὺς ἔκαμαν δούλους. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἦλθαν διὲ Θεσσαλοὶ καὶ τοὺς ἔδιωξαν. Ἐπροχώρησαν πρὸς νότον καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὸ μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ποὺ εὕρισκεται ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Οἶτη καὶ Παρνασσό. Ἀπὸ τοτε τὸ μέρος αὐτὸ ὠνομάσθηκε Δωρίδα. Τὸ μέρος ὅμως τῆς Δωρίδος εἶναι πτωχὸ καὶ ἄγονο καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ζήσουν, ἀλλὰ καὶ οὔτε τοὺς ἐχωροῦσε ὅλους, γιατί στὸ μεσθὺ ἐπλήθυναν. Γι αὐτὸ πολλοὶ κατέβηκαν στὴν παραλία. Νουπήγησαν πλοία στὸ ὄμορφο λιμάνι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ποὺ ἀπὸ τότε ὠνομάσθηκε **Ναύπακτος**, καὶ ἐνωμένοι με πολλοὺς Αἰτωλοὺς ἐπέρασαν εὐτὴν Πελοπόννησο.

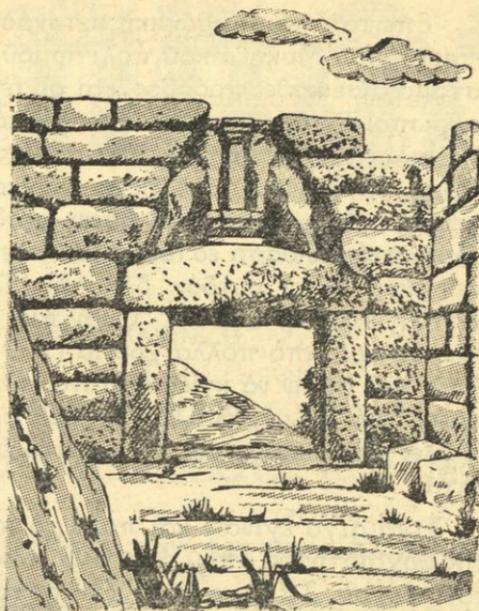
Οἱ Δωριεῖς ἐξεχύθηκαν στὴν Πελοπόννησο σὰν οἰφουνας. Οἱ Ἀχαιοὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς σταματήσουν. Καθὼς ἦσαν φοβεροὶ καὶ ἄγριοι πολεμιστὰ ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐσκότωσαν τοὺς βασιλεῖς των, ἔκαψαν τὶς πολιτεῖες τους καὶ κατέστρεψαν τὰ τείχη τους. Μέσα σὲ λίγο διάστημα ἐκυρίευσαν καὶ ἐρήμαξαν ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο (1) καὶ τοὺς κατοίκους τῆς τοὺς ἔκαμαν δούλους.

(1) Τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Ἠλεα τὴν ἔδωσαν ὡς δῶρο στὸ βασιλεῖα τῶν Αἰτωλῶν Ὀξυλον, τὸν ὁποῖον εἶχαν ὡς ὀδηγόν τους.

Οἱ Δωριεῖς γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὶς καταστροφές πού ἔκαναν ἔλεγον πὼς ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλῆ, πού εἶχαν διωχθῆ ἀπὸ τὰ μέρη τους. Γι' αὐτό ἡ **κάθοδος τῶν Δωριέων** λέγεται καὶ **κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν**.

Ἡ ὀρμητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστρεψε τὸν Μυκηναϊκὸ πολιτισμό. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ὑποδούλωσι ἐπῆραν μαζί τους ὅ,τι ἤμποροῦσαν, ἐμπῆκαν στὰ καράβια καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπῆγαν στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ὑπῆρχαν παλαιότερες ἀποικίες Ἀχαιῶν. Ἐκεῖ ἔκτισαν νέες πολιτείες καὶ παρέμειναν γιὰ πάντα.

Στὴ νέα τους πατρίδα προώδευσαν πολὺ καὶ ἡ Μ. Ἀσία ἔγινε γιὰ πολὺ καιρὸ ἡ περισσότερο προωδευμένη Ἑλληνικὴ χώρα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας **ποτέ δὲν ἐξέχασαν τὴν καταγωγὴ τους** καὶ τὰ καλὰ παλιὰ χρόνια πού ἐζοῦσαν στὴν πατρίδα τους, τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Γι' αὐτό στὶς γιορτές τους καὶ στὰ πανηγύρια τους, τραγουδιστὲς παίζοντας τὴ λύρα τους, τραγουδοῦσαν τραγούδια γιὰ τὰ παλιὰ παλληκάρια τους, πού ἐπολέμησαν στὴν Τροία: γιὰ τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Αἴαντα, τὸν ἔξυπνο Ὀδυσσεά, τὸν βασιλιᾶ Ἀγομέμνονα, τὸν Μενέλαο καὶ τὴν ὠραία Ἑλένη.

Ἡ περίφημη Πύλη τῶν Λεόντων, πού ἦταν ἡ κυρίως εἴσοδος στὴν Ἀκρόπολι τῶν Μυκηναῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τῆ δωρική μετανάστευσι καὶ τὴν καταστροφή τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ στὴν παλιὰ Ἑλλάδα ἐσταμάτησε κάθε πρόοδος καὶ οἱ τέχνες ἔμειναν πίσω. Οἱ ἄνθρωποι ἐλησμόνησαν νὰ κατασκευάζουν ὠραῖα καὶ κομψὰ καλλιτεχνήματα. Τὰ σπίτια τους ἦσαν τριγωνικὲς καλύβες, τὰ ἀγγεῖα τους ἦσαν ἄτεχνα καὶ οἱ γραμμὲς ποὺ ἐχάραζαν ἐπάνω σ' αὐτὰ ἦσαν χονδροκομμένες. Τό δὲ ἐμπόριο στὴ θάλασσα ἐσταμάτησε τελείως. Στὸ μεταξύ οἱ Δωριεῖς κατέλαβαν σχεδὸν ὅλη τὴν Ἑλλάδα. ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία. Ὅταν πιά τὰ πράγματα ἠσύχασαν, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια (200-300), οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν καὶ πάλιν νὰ κτίζουν καινούργιες πολιτεῖες, νὰ τὶς περιτειχίζουν μὲ μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ φρούρια, νὰ προκόβουν σ' ὅλες τὶς δουλειὲς καὶ τέχνες, στὸ ἐμπόριο καὶ στὰ γραμματα.

Σιγὰ σιγὰ ἔγιναν καὶ πάλιν ὁ πιὸ προωδευμένος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ποὺ ἀνέπτυξε τὸν τελειότερο πολιτισμὸ τοῦ κόσμου. Τὰ ἔργα τους (τὰ ἀρχαῖα): τοὺς ναοὺς τους, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀγγεῖα μὲ τὶς ὑπέροχες ζωγραφίαις τους, τὰ βλέπομε σήμερα καὶ ἀποροῦμε μὲ τὴν ὁμορφιά τους καὶ τὴν τελειότητά τους. Τὰ βιβλία τους πάλιν τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά, τὰ διαβάζουν τὰ παιδιὰ ποὺ πηγαίνουν στὸ Γυμνάσιο. Καὶ γενικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπῆρχε ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΕΛΛΑΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

1. Ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ δοξασμένη πατρίδα μας, ἡ Ἑλλάδα, δὲν ἀποτελοῦσε, ὅπως σήμερα, ἓνα Κράτος. Κάθε μεγάλη πόλις μὲ τὶς γύρω κωμοπόλεις καὶ χωρία ἀποτελοῦσε κ' ἓνα ξεχωριστὸ ἀνεξάρτητο κράτος, (πολιτεία) ποῦ εἶχε δικούς του νόμους, δικό του βασιλέα καὶ ἄρχοντες ποῦ τὸ ἐκυβερνοῦσαν. Ἔτσι ὑπῆρχε βασιλείο στὴ Θεσσαλία, ἄλλο στὴ Θήβα, ἄλλο στὴν Ἀθήνα, στὶς Μυκῆνες, στὴ Σπάρτη κ.τ.λ.

Οἱ σχέσεις τῶν διαφόρων αὐτῶν κρατῶν δὲν ἦσαν πάντοτε φιλικές. Πολλές φορές ἔκαναν μεταξύ τους καὶ πολέμους, οἱ ὁποῖοι κάποτε ἦσαν ἄγριοι καὶ μακροχρόνιοι. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπὸ Κράτος σὲ Κράτος, ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ἐξεχώριζαν μεταξύ τους καὶ στὸ ντύσιμο, στὶς συνήθειες καὶ κάπως καὶ στὴ γλῶσσα.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ὅλοι τους ἤξεραν πὼς εἶναι ἓνας λαός, μὲ τὴν ἴδια καταγωγή. Πὼς εἶναι ὅλοι Ἕλληνες καὶ μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα, ἔστω καὶ ἂν ἔχη καὶ λίγες παραλλαγές. Πὼς αὐτοὶ ἦσαν πιὸ προωθευμένοι, ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους γύρω λαούς ποῦ τοὺς ἔλεγαν βαρβάρους (ἀγράμματος).

Ἀκόμη ἐνοιῶσαν πὼς εἶναι ἓνας λαός, ἐπειδὴ ἐλάτρευαν (ἐπίστευαν) τοὺς ἴδιους Θεοὺς, εἶχαν κοινούς τόπους (μαντεῖα) ἔπου ἐλάτρευαν μερικούς ἀπὸ τοὺς κοινούς αὐτοὺς θεοὺς καὶ ὠργάνωναν κοινούς ἀγῶνες στοὺς ὁποίους ἐλάβαιναν μέρος νέοι ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ὅλα αὐτὰ συντελοῦσαν νὰ παρουσιάξουν οἱ πρόγονοὶ μας ἐθνικὴ ἐνότητα καὶ νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἀνήκουν στὸ ἴδιο ἔθνος, τὸ Ἑλληνικό.

2. Οἱ Θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κάθε πρᾶγμα ποὺ ἐβλεπαν γύρω τους, τὸν οὐρανό, τὴν γῆ, τὴ θάλασσα κ.τ.λ. ἐνόμιζαν ὅτι κρύβει μέσα του καὶ μιὰ δύναμι ζωντανή, ὑπερφυσική. Ἐπίσης τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως (ἡ βροχή, ὁ ἄνεμος, ὁ κεραυνὸς κ.λ.π.); ποὺ τοὺς προκαλοῦσαν τὸν θαυμασμό ἢ τὸν τρόμο, τὰ θεωροῦσαν ὡς ὑπερφυσικά ὄντα, ὡς θεοὺς καὶ ἐνόμιζαν ὅτι πρέπει νὰ τὰ σέβωνται καὶ νὰ τὰ τιμοῦν γιὰ νὰ μὴ τοὺς προξενοῦν καταστροφές καὶ συμφορές. Ἔτσι στὴν ἀρχὴ ἐλάτρευαν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆ, τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, τὰ ἀστέρια, τὸν κεραυνό, τοὺς μεγάλους ποταμοὺς καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως.

Ἀργότερα τὰ ὑπερφυσικά ὄντα ποὺ προκαλοῦσαν τὰ διάφορα φυσικά φαινόμενα τὰ ἐπροσωποποίησαν. Δηλαδή τὰ ἐφαντάσθησαν ὡς πρόσωπα μὲ ἀνθρώπινη μορφή, ἀλλὰ μὲ ὑπεράνθρωπη δύναμη. Σιγὰ σιγὰ ἐπροσωποποίησαν τὶς διάφορες δυνάμεις καὶ τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ ἔπλασαν μὲ τὴ φαντασίαν τους πολλοὺς θεοὺς ἀνωτέρους καὶ κατώτερους. Καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι οἱ μὲν κατώτεροι θεοὶ κατοικοῦσαν στὰ δάση καὶ στὰ σπήλαια (οἱ νύμφες) ἢ στὰ νερὰ τῶν πηγῶν, τῶν ποταμῶν, λιμνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν (οἱ νεράιδες). Οἱ δὲ ἀνώτεροι στὸ ὑψηλότερο ὄρος τῆς Ἑλλάδος, τὸν Ὀλυμπο. Ἐκεῖ ἔμεναν μέσα σὲ μαρμάρινα παλάτια καὶ ἔτρωγαν ἀμβροσία καὶ ἔπιναν νέκταρ (!).

(!) Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἦσαν δώδεκα: Ὁ Ζεὺς, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἄρης, ὁ Ὑφαιστos, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἥρα, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Δήμητρα, ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἔστια. Ἐκτὸς αὐτῶν εἶχαν καὶ θεοὺς τοῦ κάτω κόσμου καὶ τῆς γῆς ὅπως ἦταν ὁ Πλούτων, ὁ Διόνυσος, ὁ Πάν καὶ οἱ διάφορες νύμφες καὶ μούσες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευαν καὶ τοὺς προγόνους τους, γιατί ἐπίστευαν ὅτι μετὰ τὸν θάνατον ἡ ψυχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ ζῆ μέσα στὸ μνήμα ὅπου εἶχε ταφῆ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς ζωντανούς συγγενεῖς της. Ἔτσι ὁ νεκρὸς ἀπὸ τὸν τάφο εἶχε τὴ δύναμι νὰ παρακολουθῆ τοὺς ζωντανούς καὶ νὰ κάνη καλὸ ἢ κακὸ. Γι' αὐτὸ ἐφρόντιζαν νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν. Τοὺς ἔθαπταν σὲ ὠραίους τάφους καὶ τοὺς ἔβαζαν μέσα πολύτιμα πράγματα καὶ πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μεταχειρίζοντο καὶ ἀγαποῦσαν πιὸ πολὺ ὅταν ἐζοῦσαν (1).

Ἀκόμη κάθε πόλι ἐλάτρευε καὶ τοὺς ἥρωας της. Δηλαδή τοὺς δοξασιμένους νεκρούς, ποὺ ζῶντας εἶχαν προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν πόλι. Σὲ πολλοὺς μάλιστα γιὰ τιμὴ τους εἶχαν κτίσει καὶ ὠραίους ναοὺς. Τέτοιοι ἥρωες ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς καὶ ἄλλοι.

3. Ἡ λατρεία τῶν Θεῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν, ὅτι οἱ θεοὶ κατέβαιναν στὴ γῆ καὶ ἔπαιρναν μέρος στὶς δουλειές καὶ στὴν πόλεμους τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ νὰ πᾶνε λοιπὸν καλά οἱ ὑποθέσεις των ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴ συμπάθεια καὶ τὴ βοήθεια (δηλ. τὴν προστασία) τῶν θεῶν. Γι' αὐτὸ ἐλάτρευαν τοὺς θεοὺς των, δηλ. τοὺς ἐσέβοντο καὶ ἐφρόντιζαν νὰ εἶναι εὐχάριστοι σ' αὐτούς. Τὴν λατρείαν τους αὐτὴ πρὸς τοὺς θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν ἐφανέρωναν μὲ διαφόρους τρόπους. Ὁ καλύτερος τρόπος ἦταν οἱ προσφορές. Στὸ τραπέζι καὶ στὰ συμπόσια, προτοῦ πιοῦν, ἔχυναν ἀπὸ τὸ ποτήρι τους λίγο κρασί στὴ γῆ ὡς δῶρο στοὺς θεοὺς. Ἐπίσης ἔχυναν γάλα καὶ μέλι. Αὐτὸ τὸ ὠνόμαζαν σπονδῆ. Ἀκόμη προσφεραν στοὺς θεοὺς ψωμί, γλυκίσματα, τὰ πρῶτα καὶ τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ προϊόντα κάθε ἐσοδείας (λαχανικά, φρούτα, σταφύλια, ξηροὺς καρπούς).

(1) Τέτοιοι τάφοι εὐρέθησαν πολλοί, ὁ σπουδαιότερος ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ τάφος τοῦ Ἀτρέα στὶς Μυκῆνες.

Ὁ ἐπισημότερος ὁμως τρόπος τῆς λατρείας ἦταν ἡ **θυσία**. Δηλ. σὲ ἐξαιρετικὲς περιστάσεις γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν περισσότερο τοὺς θεοὺς ἢ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ θυμὸ τους ἔσφαζαν πρὸς τιμὴν τους ζῶα στολισμένα μὲ ταινίες (κορδέλλες) καὶ στεφανωμένα.

Ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ κόκκαλα τυλιγμένα μὲ λίπος τὰ ἔκαιαν ἐπάνω στὸ βωμὸ (¹) καὶ ἡ κνίσσα ἀνεβαίνοντας πρὸς τὸν οὐρανὸ ἐφθανε στοὺς θεοὺς. Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ ζώου τὸ ἔψηναν καὶ τὸ ἔτρωγαν ὅσοι ἐλάβαιναν μέρος στὴν τελετῇ. Ὅλοι δὲ ἦσαν ντυμένοι μὲ γιορτινὰ ρούχα καὶ στεφανωμένοι.

Πρὶν ἀπὸ τὴ θυσία ἔψαλλαν διαφόρους θρησκευτικοὺς ὕμνους· ὕστερα ἀπὸ τὴ θυσία ἐχόρευαν γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ, ἔκαναν διαφόρους ἀγῶνες καὶ κατέληγαν σὲ ἐορταστικὰ συμπόσια. Διότι ἐνόμιζαν ὅτι οἱ θεοὶ ἀγαποῦν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐχαρίστησι καὶ ὅτι ἔτσι τοὺς εὐχαριστοῦσαν περισσότερο. Ἐπισημότερες καὶ μεγαλοπρεπέστερες ἦσαν οἱ θυσιῆς ποὺ ἐγίνοντο ἀπὸ τὸ κράτος (τὴν πόλι), διότι ἐπήγαιναν στὴ θυσία μὲ πομπή (λιτανεία) καὶ ἐλάμβαναν μέρος καὶ οἱ ἄρχοντες.

Ἐπίσης πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν κατεσκευάζαν τὰ ἀγάλματα τους καὶ τοὺς ἀφιέρωναν διάφορα μικρότερα ἀντικείμενα (τὰ ἀναθήματα).

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἐλάτρευαν τοὺς θεοὺς σὲ σπήλαια. Ὑστερα σὲ δένδροφυτευμένα μέρη ἀφιερωμένα στοὺς θεοὺς, ποὺ τὰ ἐτριγύριζαν μὲ τοῖχο ἢ φράκτη καὶ τὰ ἔλεγαν Τεμένη. Ἀργότερα κατεσκευάζαν γιὰ κάθε θεὸ ἕνα ναό. Ἀλλὰ καὶ τότε τὸ βωμὸ τὸν εἶχαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό. Μέσσω στό ναό ἔβαζαν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἢ θεᾶς (²). Τὸ ἄγαλ-

(¹) Ὁ **Βωμὸς** ἦταν ἕνα εἶδος γωνιάς, δηλ. ἕνα πέτρινο τραπέζι κτισμένο ἐπίτηδες γιὰ τὶς θυσιῆς μπροστὰ στὸ ναό ἢ σὲ ἄλλο ἰνοικτὸ μέρος. Στὴ μέση εἶχε ἕνα βαθύλωμα γιὰ νὰ μπαίνουν τὰ ξύλα καὶ νὰ σχηματίζεται ἡ ἀνθρακιά (ἢ θράκα, τὰ κάρβουνα).

(²) Ὁ σπουδαιότερος καὶ μεγαλύτερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους ναοὺς ἦταν ὁ Παρθενῶνας στὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν. Μέσα στὸν Παρθενῶνα ἦταν τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς φτιαγμένο μὲ χρυσάφι (1510 κιλά) καὶ ἔλεφαντόδοντο καὶ ψηλὸ 11-12 μέτρα.

μα στα πρώτα χρόνια ήταν ξύλινο και ἐλέγετο **ξόανο**, ὕστερα ὁμως ἄρχισαν νὰ κατασκευάζουν μαρμάρινα, χάλκινα καὶ χρυσᾶ ἀγάλματα.

4. Οἱ οἰωνοὶ καὶ οἱ μάντις.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευαν ὅτι οἱ θεοὶ ἐφανέρωναν στοὺς ἀνθρώπους τὴ θέλησί τους ἢ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ τοὺς συμβοῦν με διάφορα **σημεῖα**. Γι' αὐτὸ ὅταν ἔβλεπαν κανένα ἔκτακτο φυσικὸ φαινόμενο π. χ. ἀστραπή, βροντὴ, κεραυνό, σεισμό, ἔκλειψι ἡλίου ἢ σελήνης κ.τ.λ. τὰ ἐθεωροῦσαν ὡς σημεῖα τῶν θεῶν γιὰ καλὸ ἢ κακό. Πολὺ ἐπρόσεχαν καὶ διάφορα ἄλλα σημεῖα π. χ. τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων ποὺ ἐθυσίαζαν, τὴ διεύθυνσι τοῦ καπνοῦ τῆς θυσίας, τὰ ὄνειρα καὶ πρὸ πάντων τὴ φωνὴ καὶ τὸ πέταγμα τῶν πολὺν μεγάλων πτηνῶν (ἀετοῦ, γύπα κ.τ.λ.) ποὺ τὰ ἔλεγον **οἰωνοὺς**. Τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν ἦταν τὸ σπουδαιότερο σημεῖον, γι' αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ σημεῖα τῶν θεῶν τὰ ἔλεγον **οἰωνοὺς**.

Τοὺς οἰωνοὺς δὲν ἦταν εὐκόλο στὸν καθένα νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ. Ὅλιγοὶ εἶχαν τὸ χάρισμα τοῦτο ἀπὸ τοὺς Θεοὺς. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοὺς ὠνόμαζαν **οἰωνοσκόπους**. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς οἰωνοσκόπους ὑπῆρχαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι ποὺ εἶχαν τὸ χάρισμα νὰ προμαντεύουν καὶ νὰ προλέγουν (δηλαδὴ νὰ προφητεύουν) τὴ θέλησι τῶν θεῶν. Αὐτοὺς τοὺς ἔλεγον **μάντις**. Τέτοιους μάντις ξέρομε τὸν Κάλχα, τὸν Τειρεσίαν καὶ ἄλλους.

Οἱ μάντις ἦσαν κυρίως **ιερεῖς**: οἱ ἀρχαῖοι τοὺς ἐκτιμοῦσαν καὶ τοὺς ἐσέβοντο πολὺ. Σ' αὐτοὺς κατέφευγαν ὅταν ἤθελαν νὰ μάθουν τὰ μέλλοντα. Οἱ κυριώτερες μαντεῖες ἐγίνοντο στὶς θυσίες, ὅταν ἤθελαν νὰ κάμουν καμμιά σπουδαία ἐπιχείρησι, ἐκστρατεία, μάχη κλπ. Ὁ ἀρχηγὸς πρόσφερε θυσία καὶ ἐκαλοῦσε τὸ μάντι νὰ παρατηρήσῃ τὰ σπλάγχνα τοῦ ζώου καὶ νὰ προφητεύσῃ πῶς θὰ ἐπήγαινε ἢ ἐπιχείρησι.

5. Τὰ Μαντεῖα.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅταν ἤθελαν νὰ μάθουν τὴ θέλησι τῶν θεῶν καὶ τὰ μέλλοντα, κατέφευγαν καὶ στὰ Μαντεῖα, στὰ ὅποια εἶχαν καὶ μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη. Τὰ Μαντεῖα ἦσαν τόποι ἱεροί, ἀφιερωμένοι στὴ λατρεία κάποιου θεοῦ, σὰν τὰ δικά μας μοναστήρια. Ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ θεοῦ, εἶχαν στάδιο γιὰ ἀγῶνες, θέατρο γιὰ παραστάσεις καὶ ἀποθήκες (τοὺς θησαυροὺς), ὅπου ἐφύλαγαν τὰ ἀφιερῶματα.

Ὁ θεός, πού ἐλατρεύετο στὸ μαντεῖο, ἔδινε τὴ δύναμι στὸν ἱερέα καὶ στὴν ἱέρεια⁽¹⁾ νὰ προλέγῃ τὰ μέλλοντα ἢ νὰ δίνῃ συμβουλές, πού ἐθεωροῦντο ἀλάνθαστες. Ἡ ἀπάντησι τοῦ μαντείου ἐλέγετο, **χρησμός**. Γι αὐτὸ τὰ μαντεῖα τὸ ἐλεγον καὶ **χρηστήρια**.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν πολλὰ μαντεῖα. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως ἦσαν δύο: τὸ Μαντεῖον τῆς **Δωδώνης** στὴν Ἠπειρο καὶ τὸ Μαντεῖον τῶν **Δελφῶν**. Τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης ἦταν τὸ ἀρχαιότερο. Ἦταν ἀφιερωμένο στὸν Δία. Σ' αὐτὸ οἱ ἱερεῖς ἐμάντευον τὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ θρόισμα (ψιθύρισμα, θόρυβος) πού ἔκαναν τὰ φύλλα τῆς ἱερῆς βελανιδιάς, πού ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ ναὸ. Τὸ πιὸ ὄνομαστο ὅμως ἦταν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, πού ἦταν ἀφιερωμένο στὸ Θεὸ Ἀπόλλωνα.

6. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἦταν κτισμένο στὴ μεσημβρινὴ (νότια) πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ, ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ ὄλοπράσινα δάση καὶ τρεχούμενα νερά, κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Δελφοί⁽²⁾.

(1) Ἱέρεια λεγόταν γυναῖκα πού ἔλεγε τοὺς χρησμούς τοῦ Θεοῦ.

(2) Στὴ θέσ, πού ἐκτίθη τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνα ὑπῆρχε παλαιότερα ἄλλο μαντεῖον πρὸς τιμὴν τῆς Θέμιδος (θεᾶς τῆς δικαιοσύνης). Τὸ μαντεῖον αὐτὸ τὸ ἐφύλαγε ἕνας μεγάλος δράκοντας (φίδι), πού τὸν ἔλεγον Πύθωνα. Ἔμενε μέσα σὲ ἕνα σπήλαιο τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἔκανε πολλὰς ζημιὰς στοὺς ἀνθρώπους τῶν γύρω χωριῶν. Τὸν Πύθωνα αὐτὸν τὸν ἐσκότωσε ὁ Ἀπόλλων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἀπόλλων ἀνομάσθη Πύθιος καὶ τὸ μαντεῖον ἀφιερῶθηκε στὴ λατρεία του. Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἡ ἱέρεια πού ὑπηρετοῦσε στὸ μαντεῖο του λεγόταν Πυθία.

Στή μέση τοῦ μαντείου ὑψωνόταν ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ, φτειαγμένος ἀπὸ ὀλόλευκο μάρμαρο. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ, ἡ γῆ εἶχε ἓνα μεγάλο ἄνοιγμα (χάσμα) κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔβγαιναν ἀναθυμιάσεις (καπνοί), ποὺ ἔφερναν ζάλη σ' ὅποιον τοὺς ἀνέπνεε. Ἐπάνω στὸ ἄνοιγμα αὐτὸ ἐτοποθετοῦσαν ἓνα κάθισμα μὲ τρία πόδια, τὸν τρίποδα ὅπως τὸν ἔλεγον. Στὸν τρίποδα αὐτὸν καθόταν ἡ Πυθία, ὅταν ἔλεγε τοὺς χρησμούς τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Πυθία ὑπηρετοῦσαν στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἱερεῖς. Αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ μορφωμένοι, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐξηγοῦν τοὺς χρησμούς, ποὺ ἔδινε ὁ Θεὸς Ἀπόλλωνας στὴν Πυθία.

Γιὰ νὰ εἶναι ἰκανὴ ἡ Πυθία νὰ δώση τοὺς χρησμούς τοῦ Θεοῦ, προετοιμαζόταν ὡς ἐξῆς: Ἔμενε νηστική τρεῖς ὀλόκληρες ἡμέρες. Ἐπειτα ἐλούζετο στὰ ὀλόδροσα νερὰ τῆς Κασταλίας πηγῆς, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ μαντεῖον καὶ ἐφοροῦσε ὀλόλευκα φορέματα.

Ἔτσι ἐτοιμασμένη τὴν ἔπαιρναν οἱ ἱερεῖς, τὴν ἐθυμιάζαν μὲ φύλλα δάφνης, τὰ ὁποῖα ἔκαιαν, καὶ τὴν ὠδηγοῦσαν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ ἔπινε νερὸ ἀπὸ τὴν Κασσοτίδα πηγὴ, ποὺ ἦταν μέσα στὸ ναὸ, καὶ ἀνέβαινε στὸν στεφανωμένο μὲ φύλλα δάφνης τρίποδα. Καθισμένη ἔπάνω στὸν τρίποδα τῆς ἔδιναν καὶ ἔμασοῦσε φύλλα δάφνης.

Ἀπὸ τὴν πικράδα τῶν φύλλων καὶ τοὺς καπνοὺς ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ χάσμα τοῦ ναοῦ ἡ Πυθία ἐζαλιζόταν πάρα πολὺ καὶ σὰν μεθυσμένη ἔκανε διάφορες σπασμωδικὲς κινήσεις καὶ ἔλεγε λόγια ἀσυνάρτητα καὶ ἀκατανόητα, τὰ ὁποῖα ἄκουγαν μὲ προσοχὴ καὶ τὰ κατέγραφαν οἱ ἱερεῖς, ποὺ ἐστέκοντο εὐλαβικὰ τριγύρω της.

Κατόπιν, ὅταν τελείωνε ἡ Πυθία, τὰ συντέριαζαν καὶ ἔκαναν τὸ χρησμό, συνήθως σὰν ποίημα, δυσκολονόητο καὶ τέτοιο ποὺ νὰ ἔχη διπλὴ σημασία καὶ ἐξήγησι.

Οἱ ἱερεῖς, πρὶν δώσουν τὸν χρησμό, ἐφρόντιζαν νὰ μάθουν σὲ ποιά κατάστασι εὐρίσκοντο ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτοῦσαν ἢ ἡ πολιτεία των. Ἔτσι κατῶρθωναν νὰ δίνουν ὀρθὲς ἀπαν-

τήσεις και χρήσιμες συμβουλές και οι χρησιμοί να βγαίνουν πάντοτε σωστοί. (1)

Γι' αυτό το μαντείο απέκτησε μεγάλο σεβασμό και ή φήμη του έφθασε σ' όλα τα μέρη τής Ελλάδος και πολύ μακρύτερα ακόμη, όπως στην Ασία, στην Αίγυπτο και στην Ιταλία. Απ' όλα αυτά τα μέρη όσοι εύρισκοντο σε δύσκολη περίστασι έτρεχαν στο ξακουστό μαντείο, για να ζητήσουν τή γνώμη του. Δεν το έρωτοῦσαν μόνον κοινοί άνθρωποι, αλλά και βασιλείς και πολιτικοί άνδρες και οι πόλεις έστελναν αντιπροσώπους, για να ζητήσουν οδηγίες από το θεό Απόλλωνα, προτού λάβουν μιá σπουδαία απόφοσι.

Όλοι όσοι κατέφευγαν στο μαντείο, για να μάθουν τα μέλλοντα, έφερναν πλούσια και διαλεκτά δώρα στο θεό, για να τον εύχαριστήσουν. Έτος τούτων οι Έλληνες έπειτα από κάθε μεγάλη νίκη συνήθιζαν να προσφέρουν στο μαντείο των Δελφών το ένα δέκατο από τα λάφυρα. Γι' αυτό με τον καιρό έμαζεύθηκαν στους Δελφούς θησαυροί όλόκληροι. Τόσα πολλά ήσαν τα αφιερώματα, ώστε, επειδή δεν είχαν που να τα βάλουν, κάθε μεγάλη πολιτεία έκτιζε δικό της κτίριο (θησαυρό), για να τοποθετή τα αφιερώματά της.

Έτσι σιγά σιγά ο τόπος γύρω από το μαντείο έγέμισε από θησαυρούς με διάφορα αφιερώματα (αγάλματα κ.τ.λ.), από τους οποίους ο σπουδαιότερος ήταν των Αθηναίων.

Αργότερα εκτίσθηκε ή κωμόπολι των Δελφών, θέατρο για τους προσκυνητάς και στάδιο για άγώνες. Έτσι με τον καιρό το μαντείο των Δελφών δεν ήταν μόνο πλούσιο, αλλά και τό σπουδαιότερο και μεγαλύτερο έλληνικό κέντρο, που συναντώντο οι Έλληνες από όλη τήν Ελλάδα.

7. Κοινά συνέδρια και Αμφικτιονίες.

Στους μεγάλους ναούς, που το όνομά τους είχε γίνει ξακουστό σ' όλη τήν Ελλάδα, έκτός από τους ντόπιους έπή-

(1) Π.χ. ο Κροίσος όταν έρώτησε για ένα πόλεμο, που έσκεπτόταν να κάμη, έπήρε το χρησμό «Αν περάσης τον Άλυ ποταμό, θα καταστραφή ένα μεγάλο κράτος». Πολέμησε φυσικά ο Κροίσος: έπέρασε τον Άλυ ποταμό, αλλά το μεγάλο κράτος που κατεστράφηκε ήταν το δικό του.

γαιναν να προσκυνήσουν και προσέφεραν θυσίες και πολλοί άλλοι από τις γειτονικές ή μακρινές πολιτείες. "Ολοι αυτοί έφερναν στο ναό πλούσια δώρα ή έταζαν στρέμματα χωράφια.

Κατά τις μεγάλες εορτές επήγαιναν και διαφόρων ειδών έμποροι, για να πωλήσουν τα εμπορεύματά τους. Οί δε νέοι ύστερα από τη γιορτή έκαναν αγώνες στο τρέξιμο, στο πήδημα, πάλεμα κ.λ.π.

Με τον καιρό είδαν, ότι για να προστατεύονται τα συμφέροντα και να προφυλάσσονται τα χωράφια των ναών, για να έτοιμάζονται καλύτερα οί γιορτές και οί αγώνες, έπρεπε να ύπάρχη μία έπιτροπή που να φροντίζει για όλα αυτά. Γι' αυτό οί ενδιαφερόμενες πόλεις έστελναν από ένα αντιπρόσωπο. Οί αντιπρόσωποι αυτοί συνεδρίαζαν, συζητούσαν και έλυναν ειρηνικά όλες τις διαφορές (πολιτικές, οικονομικές, εμπορικές), που είχαν οί πόλεις μεταξύ τους.

Αργότερα κάθε πολιτεία έστελνε δύο αντιπροσώπους: ένα για τα θρησκευτικά ζητήματα, που τον έλεγαν **ιερομνήμονα**, και ένα για τα ζητήματα που είχαν μεταξύ τους οί διάφορες πόλεις και τον έλεγαν **Πιλαγόρα**.

Κατ' αυτόν τον τρόπο μεταξύ των πόλεων που έστελναν τους αντιπροσώπους αναπτύσσετο ένας σύνδεσμος. Οί σύνδεσμοι αυτοί των πόλεων ώνομάζοντο **Αμφικτιονίες** και τα συνέδρια που έκαναν **Αμφικτιονικά**.

Κάθε απόφασι, που επαιρνε το αμφικτιονικό συνέδριο, ήταν υποχρεωτική για όλες τις πόλεις, που το αποτελούσαν. Ακόμη διατηρούσε και το δικό του στρατό, για να αναγκάζη τις πολιτείες να φέρωνται σύμφωνα με τις αποφάσεις του. Έτσι σιγά σιγά οί αμφικτιονίες απέκτησαν μεγάλη δύναμι και οί πόλεις που την αποτελούσαν μεγαλύτερη ασφάλεια. (1)

Τέτοιες αμφικτιονίες ήσαν πολλές στην Ελλάδα. Η σποδαιότερη όμως και ή πιό επίσημη απ' όλες ήταν ή αμ-

(1) Οί Αμφικτιονίες ήσαν ο,τι περίπου είναι σήμερα ή οργάνωσι των Ηνωμένων Έθνών και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ασφαλείας.

φικτιονία τῶν Δελφῶν. Σ' αὐτὴ ἔστελναν ἀντιπροσώπους δώδεκα ἑλληνικοὶ λαοὶ (1), οἱ ὅποιοι συνεδρίαζαν δύο φορές τὸ χρόνο.

Τὸ συνέδριο αὐτὸ ἐφρόντιζε νὰ προστατεύῃ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ καὶ νὰ φυλάττῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μαντείου. Ἐτιμωροῦσε ἀκόμη καὶ μὲ πόλεμο ἐκείνους ποὺ ἔκλεβαν τὰ χρήματα ἢ ἄρπαζαν τὰ κτήματα τοῦ ναοῦ. Ἀργότερα ὠργάνωνε καὶ διεύθυνε τοὺς ἀγῶνες (Πύθια), ποὺ ἐγίνοντο στοὺς Δελφοὺς.

Ἀκόμη ἐφρόντιζε γιὰ τὶς ὑποθέσεις πόλεων, δηλαδή νὰ λύῃ εἰρηνικῶς τὶ διαφορὰς τοὺς καὶ νὰ ἐξυπηρετῇ τὰ συμφέροντά τοὺς μὲ ἀλληλοβοήθεια καὶ συνεργασία. Νὰ ἀνταμείβῃ ἐκείνους ποὺ ὠφέλησαν τὴν πατρίδα καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς προδότες.

191110

3. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρεδέχοντο, ὅτι γιὰ νὰ ἔχη κανεὶς γερὸ καὶ ἐξυπνο μυαλό, πρέπει νὰ ἔχη καὶ γερὸ καὶ ὑγιὲς σῶμα. Καὶ ἐπειδὴ ἡ γυμναστικὴ κάνει γερὸ καὶ ρωμαλέο τὸ σῶμα τὴν ἀγαποῦσαν πολὺ καὶ τὴν ἐθεωροῦσαν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ μόρφωσι καὶ τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν τοὺς. Γι' αὐτὸ κάθε πόλις εἶχε τὸ γυμναστήριό της, ὅπου ἐγυμνάζοντο ὄχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡλικιωμένοι ἀκόμη.

Καὶ στὶς γιορτὲς τοὺς ὕστερα ἀπὸ τὶς θυσίαι καὶ τὶς διασκεδάσεις συνηθίζαν νὰ κάνουν ἀγῶνες. Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς ἔπαιρναν μέρος οἱ ποῖοι διαλεκτοὶ νέοι κάθε πολιτείας.

Τὰ ἀγωνίσματα στὴν ἀρχὴ ἦσαν λίγα, σιγὰ σιγὰ ὅμως ἔγιναν περισσότερα. Κυριώτερα ἦσαν τὸ τρέξιμο, τὸ πάλαμα, τὸ πῆδημα, τὸ λιθάρι, ὁ δίσκος, οἱ ἄρματοδρομίαι, κλπ.

Οἱ ἀγῶνες αὐτοί, ἐπειδὴ ἐγίνοντο σὲ κάθε πολιτεία χωριστά, ἐλέγοντο **τοπικοί**. Σιγὰ σιγὰ ὅμως μερικοὶ τοπικοὶ ἀγῶνες, ὅπου ὑπῆρχαν ὀνομαστοὶ ναοί, ἔγιναν Πανελλήνιοι. Γιατὶ τοὺς παρακολουθοῦσαν Ἕλληνες ἀπ' ὅλες τὶς

(1) Οἱ Φωκεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνες, Βοιωτοὶ, Θεσσαλοὶ καὶ ἄλλοι, δηλ. οἱ περισσότεροὶ Ἕλληνες.

Ἑλληνικὲς χώρες. Γι' αὐτὸ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες τῶν ἀγώνων οἱ Ἕλληνες ἐσταματοῦσαν καὶ τοὺς πολέμους ἀκόμη ποὺ εἶχαν μεταξύ τους.

Στοὺς πανελλήνιους ἀγῶνες οἱ ἀθληταὶ ἠγωνίζοντο μπροστὰ σὲ χιλιάδες θεατὰς. Ὅλοι τοὺς ἤθελαν νὰ γίνουσι νικητὲς, γιατί ἤξεραν πόσο μεγάλη τιμὴ τοὺς περίμενε. Καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο. Ὅταν ἐτελείωναν οἱ ἀγῶνες, ἀκολουθοῦσε τὸ στεφάνωμα τῶν νικητῶν μὲ δροσερὰ ὀλοπράσινα στεφάνια, ἐνῶ οἱ θεαταὶ ἐξέσπαγαν σὲ ἀκράτητα χειροκροτήματα καὶ ἐνθουσιαστικὰς ζητωκραυγὰς.

Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες ἔπαιρναν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ποὺ ἐγίνοντο. Ἦσαν δὲ τέσσαρες.

1. **Τὰ Πύθια.** Ἐγίνοντο κάθε τέσσαρα χρόνια στοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Οἱ νικηταὶ ἔπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἓνα στεφάνι ἀπὸ δάφνη.

2. **Τὰ Ἴσθμια.** Ἐγίνοντο κάθε δύο χρόνια στὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸ βραβεῖον τῶν νικητῶν ἦταν ἓνα κλαδί ἀπὸ πεῦκο.

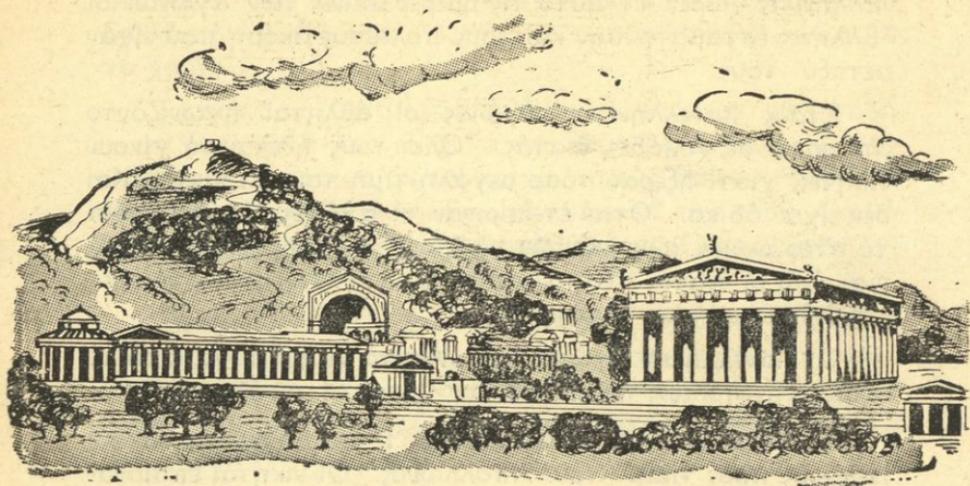
3. **Τὰ Νέμεα.** Ἐγίνοντο κάθε δύο χρόνια στὸ δάσος τῆς Νεμέας πρὸς τιμὴν τοῦ Δία. Βραβεῖο γιὰ τοὺς νικητὰς ἦταν ἓνα στεφάνι σέλινο. Καὶ

4. **Τὰ Ὀλύμπια ἢ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.** Ἐγίνοντο κάθε τέσσαρα χρόνια στὴν Ὀλυμπία τῆς Ἡλείας πρὸς τιμὴν τοῦ Δία.

Οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες ὠφέλησαν πολὺ τὴν Ἑλλάδα, γιατί σ' αὐτοὺς ἀντάμωναν οἱ Ἕλληνες κι ἀπὸ τὶς πιὸ μακρυνὲς πολιτεῖες τῆς χώρας κι ἐνοιωθάν, ὅτι ὅλοι τοὺς εἶναι Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἴδια φυλὴ καὶ αἰσθάνονται μεταξύ τους ἀγάπη σὰν νὰ ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη οἰκογένεια.

9. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

21/10
α') **Προετοιμασία τῶν ἀγώνων.** Ἀπ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες, ποὺ ἐτελοῦντο στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, οἱ ἀρχαιοῖ ἐροὶ καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Στοὺς

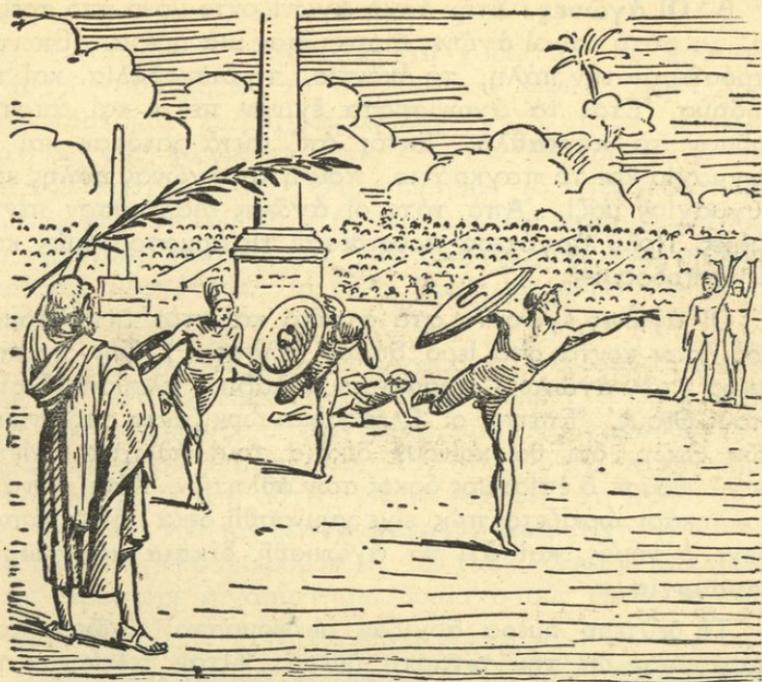
Ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία.

ἀγῶνες αὐτοὺς ἔπαιρναν μέρος μόνον Ἕλληνες ἀθληταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀργότερα ἔρχονταν ἀθληταὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κάτω Ἰταλίας. Τοὺς παρακολουθοῦσαν μόνον ἄνδρες, γιατί στὶς γυναῖκες ἦταν ἀπηγορευμένο.

Τὴν προετοιμασία καὶ ἐπίβλεψη τῶν ἀγῶνων τούτων εἶχαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἡλείας, ἐπειδὴ οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο στὴ χώρα τους. Γιὰ τὴν καλύτερη παρακολούθησι τῶν ἀγῶνων ὠρίζαν μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ δέκα ἄτομα, πού ἐλέγοντο **Ἑλλανοδίκαι**. Οἱ Ἑλλανοδίκαι ἐφρόντιζαν γιὰ τοὺς ἀγῶνες, ἔκριναν τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἔδιναν τὰ βραβεῖα στοὺς νικητὰς.

Λίγες ἡμέρες πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἀγῶνες ἐφευγαν ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία **Κήρυκες** καὶ ἐπήγαιναν σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἀναγγεῖλουν πὼς ἔπρεπε νὰ σταματήσουν κάθε πόλεμο καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἡ διακοπὴ αὐτὴ τῶν πολέμων ἐλέγετο **ἐκεχειρία** (ἀνακωχή). Ἔτσι κατὰ τὴ διάρκειά τῶν Ὀλυμπιακῶν ἑορτῶν ἐβασίλευε εἰρήνη.

Πρῶτοι ἔφθαναν στὴν Ὀλυμπία οἱ Ἑλλανοδίκαι καὶ ἔπειτα οἱ ἀθληταὶ, πού ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἕλληνες ἀπὸ

Ἀγῶνες στήν ἀρχαία Ὀλυμπία.

πατέρα καί ἀπό μητέρα. Στούς βαρβάρους δέν ἐπετρέπετο νά λάβουν μέρος στούς ἀγῶνες, παρά νά παρακολουθοῦν αὐτούς ὡς θεαταί. Κατόπιν ἐπήγαιναν ὕσοι ἤθελαν νά κερδίσουν χρήματα πωλῶντας τρόφιμα καί ἄλλα πράγματα καί τέλος οἱ θεαταί. Ἔτσι, ὅταν ἐπλησίαζαν οἱ ἡμέρες τῶν ἀγῶνων, ἔτρεχε πρὸς τὴν Ὀλυμπία πλῆθος κόσμου ἀπ' ὅλες τὶς χῶρες, πού κατοικοῦσαν Ἑλληνας.

Ἄλλὰ καί οἱ πόλεις ἔστελναν τοὺς ἐπισήμους ἀντιπροσώπους των, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο **θεωροί**. Αὐτοὶ πρόσφεραν θυσίες καί ἀφιερώματα στό Θεό ἐκ μέρους τῆς πόλεως των καί παρακολουθοῦσαν τοὺς ἀγῶνες ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτῆς. Τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πόλεων καί τοὺς ἄνδρες τοὺς ὀνομαστοὺς γιὰ τὴ σοφία τους, τὴ ρητορική τους δύναμι καί τὴν πολιτική τους ἱκανότητα τοῦ ἔπαιδεχτο ὁ λαὸς μὲ χειροκροτήματα καί ζητωκραυγές.

β') **Οἱ ἀγῶνες**: Στὴν ἀρχὴ ἀγωνίζοντο μόνο στὸ τρέξιμο, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀγῶνες διαρκοῦσαν μιὰ ἡμέρα. Ἐπειτα ἐπρόσθεσαν τὴν πάλη, τὸ ἀκόντιο, τὴ δισκοβολία, καὶ τὸ πῆδημα. Ἔτσι τὰ ἀγωνίσματα ἔγιναν πέντε καὶ ἀποτελοῦσαν τὸ **πένταθλο**. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ γινόταν καὶ ἡ πυγμαχία καὶ τὸ παγκράτιο, ποὺ ἦταν ἀγῶνας πάλης καὶ πυγμαχίας μαζί. Ἀπὸ τότε οἱ ἀγῶνες διαρκοῦσαν πέντε ἡμέρες. Πολὺ ἀργότερα πρόσθεσαν τὶς ἀρματοδρομίες καὶ τὶς ἵπποδρομίες.

Οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο στὸ στάδιο καὶ στὸν ἵπποδρομο ποὺ ἦσαν κοντὰ στὸ ἱερὸ δάσος (ἄλσος) (1). Τὴν πρώτη ἡμέρα (τῶν ἀγῶνων) πρόσφεραν εὐλαβικὰ πλούσιες θυσίες στοὺς Θεοὺς. Ἐπειτα οἱ Ἑλλανοδίκαὶ ὠρκίζοντο στὸ ὄνομα τῶν Θεῶν, ὅτι θὰ κρίνουν δίκαια τοὺς ἀθλητὰς. Μετὰ ἀκολουθοῦσε ὁ ἐπίσημος ὄρκος τῶν ἀθλητῶν. Κάθε γενναῖο παλληκάρι ὠρκίζετο πὼς εἶχε γυμνασθῆ δεκά μῆνες, ὅπως ἔλεγε ὁ νόμος, καὶ ὅτι θὰ ἀγωνισθῆ **δίκαια καὶ χωρὶς πανουργία**.

Τὴ δεύτερη ἡμέρα ἀρχίζαν οἱ ὀνομαστοὶ ἀγῶνες ποὺ διαρκοῦσαν ὡς τὴν τετάρτη ἡμέρα. Ὅταν τελείωναν τὰ ἀγωνίσματα ἀκολουθοῦσε ἡ πέμπτη καὶ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγῶνων ποὺ ἦταν καὶ ἡ λαμπρότερη.

Αὐτὴ τὴν ἡμέρα οἱ Ἑλλανοδίκαὶ ἐστεφάνωναν τοὺς νικητὰς. Τὰ στεφάνια τῶν νικητῶν ἦσαν φτειαγμένα ἀπὸ ὀλόδροσα κλαδιὰ ἀγριλιᾶς, τὰ ὁποῖα ἔκοβε ἓνα παιδί, ποὺ εἶχε καὶ τοὺς δύο γονεῖς του. Τὰ ἔκοβε μὲ χρυσὸ μαχαίρι ἀπὸ τὴν ἀγριλιά, ποὺ ἦταν μέσα στὸ ἄλσος πίσω ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Διὸς καὶ τὴν εἶχε φυτέψει ὁ Ἡρακλῆς, γι' αὐτὸ τὴν ἐθεωροῦσαν ἱερή, τὴν ἔλεγαν κότινο.

Τὰ ἔβαζαν ἐπάνω σ' ἓνα τραπέζι τοποθετημένο ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ναὸ. Ἐνας δὲ κήρυκας ἐφώναζε τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ καὶ τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖνος τότε ἐπροχωροῦσε πρὸς

(1) Τὸ ἱερὸ δάσος τῆς Ὀλυμπίας λεγόταν καὶ Ἄλτις, ἦταν περιτριγυρισμένο μὲ τοῖχο καὶ μέσα σ' αὐτὸ ἦσαν: ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τῆς Ἥρας καὶ ἄλλα ἱερὰ οἰκοδημήματα. Ἐπίσης ἐκεῖ ἐστήνοντο καὶ οἱ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν.

τούς Ἑλλανοδίκας, πού ἐκάθοντο γύρω ἀπό τό τραπέζι, κι αὐτοὶ τοῦ ἔβαζαν τό στεφάνι στό κεφάλι, ἐνῶ ὁ λαός ἐχειροκροτοῦσε κι ἐζητωκραύγαζε. Αὐτό ἦταν **μεγάλη τιμή** καί γιά τό νικητή, πού λεγόταν Ὀλυμπιονίκης, καί γιά τήν πατρίδα του. Ὄταν τελείωνε τό στεφάνωμα τῶν ὀλυμπιονικῶν, πού ἦταν ἡ πιό ἱερή καί ἐπίσημη στιγμή, καί γιά τούς νικητὰς καί γιά τούς θεατὰς, ἀκοῦσθε οὐσθε χαρὰ καί διασκέδασι. Τήν ἄλλη ἡμέρα χαρούμενοι ἐγύριζαν στίς πατρίδες τους.

Τούς Ὀλυμπιονίκες τούς υποδέχοντο οἱ συμπατριῶτες τους μέ μεγάλες τιμές. Κάθε Ὀλυμπιονίκης ἔμπαινε στήν πόλι του καθισμένος σ' ἕνα ἄρμα, πού τό τραβοῦσαν τέσσαρα κάτασπρα ἄλογα. Καί ὅταν ἡ πόλις εἶχε τείχη, ἐκρήμιζαν ἕνα μέρος ἀπ' αὐτά, γιά νά δείξουν, ὅτι πόλις, πού ἔχει τέτοιους νικητὰς δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τείχη. Κατόπι ὅλη ἡ πομπή ἐπροχωροῦσε εἰς τόν ναόν. Ἐκεῖ ὁ Ὀλυμπιονίκης πρόσφερε εὐχαριστήριον θυσία στούς Θεούς κι ἀφιέρωνε σ' αὐτούς τό στεφάνι του.

Τούς Ὀλυμπιονίκες οἱ συμπατριῶτες τους τούς ἐθεωροῦσαν σάν πρόσωπα ἱερά. Γι' αὐτό τούς ἐσέβοντο, τούς ἔδιναν τιμητική θέσι στίς ἐορτές καί στό θέατρο. Τούς ἀπάλλασσαν ἀπό τούς φόρους καί τούς ἔδιναν σύνταξι. Στή Σπάρτη μάλιστα οἱ Ὀλυμπιονίκες ἐγίνοντο ὑπάσπισται τοῦ βασιλέως. Οἱ δέ ποιηταὶ καί μουσικοὶ ἔγραφαν γι' αὐτούς ὠραῖα ποιήματα.

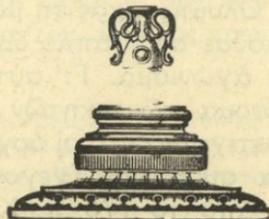
Κάθε Ὀλυμπιονίκης ἐγραφόταν στόν κατάλογο τῶν Ὀλυμπιονικῶν, πού διατηροῦσαν οἱ Ἡλεῖοι. Ὅποιος δέ ἐνικοῦσε τρεῖς φορές εἶχε τό δικαίωμα νά στήσῃ τόν ἀνδριάντα του μέσα στό ἱερό ἄλσος, τήν Ἄλτιν.

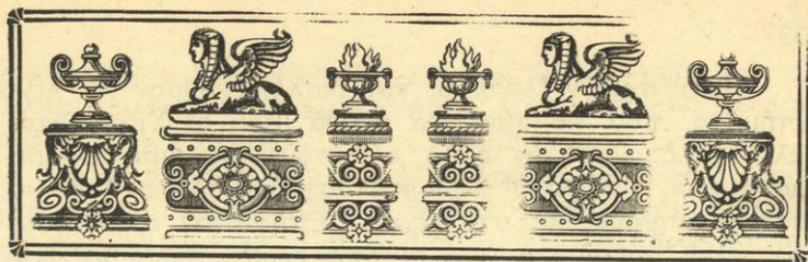
Ἀπ' ὅλους τούς Ὀλυμπιονίκας τῆ μεγαλύτερη τιμή τήν εἶχε ἐκεῖνος πού ἐνικοῦσε στόν ἀπλό δρόμο (στό τρέξιμο), πού ἦταν τό ἀρχικό ἀγώνισμα. Γι' αὐτό τίς Ὀλυμπιάδες τίς ὠνόμαζαν μέ τό ὄνομα τῶν νικητῶν τοῦ ἀπλοῦ δρόμου. Τίς Ὀλυμπιάδες τίς μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι, γιά νά χρονολογοῦν τὰ διάφορα συμβάντα (γεγονότα). Ἡ **πρώτη Ὀλυμπιάδα** ἀρχίζει ἀπό τό 776 π. Χ., γιὰτί ἀπό τότε ἀρχισαν νά γράφουν τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

Καλλιτεχνικά μνημεία. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ Ἔλτις καὶ ὁ ἄλλος χῶρος τῆς Ὀλυμπίας ἐγένετο ἀπὸ διάφορα ἱερὰ οἰκοδομήματα: ναοὺς, βωμοὺς καὶ ἀγάλματα. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα ἦταν ὁ ναὸς τοῦ Διός, ποῦ ἦταν χτισμένος μέσα στὴν Ἔλτιν. Μεσα σ' αὐτὸν ἦταν καὶ τὸ περίφημο ἀγαλμα τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶχε ὕψος 13 μέτρα καὶ τὸ εἶχε κάμει ἀπὸ χρυσὸ καὶ ἔλεφαντόδοντο ὁ περίφημος καλλιτέχνης τῶν Ἀθηνῶν Φειδίας. Γιὰ τὸ ἔξοχο αὐτὸ ἀγαλμα οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: «ἢ ὁ Θεὸς κατέβηκε στὴ γῆ καὶ τὸν εἶδε ὁ Φειδίας ἢ ὁ Φειδίας ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ καὶ εἶδε τὸν Θεό».

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐξακολούθησαν νὰ γίνονται κα μ. Χ. 400 περίπου χρόνια. Ὄταν ἐσταμάτησαν οἱ ἀγῶνες παραμελήθηκαν ὅλα τὰ ἱερὰ τῆς Ὀλυμπίας καὶ σιγὰ σιγὰ ἢ ἐληλατήθηκαν ἀπὸ διαφόρους ἐχθροὺς ἢ ἔπεσαν κα ἐχώθηκαν ἀπὸ τὴν ἄμμο τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐκεῖ ἔμειναν πολλὰ ἑκατοντάδες χρόνια μέχρι τὸ 1877 μ. Χ., ποῦ ἐγιναν ἀνασκαφές καὶ εὑρέθηκαν τὰ ἐρείπια τῶν κτιρίων καὶ πολλὰ ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ποῦ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐπισκεπτῶν, καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ποῦ εὑρέθηκαν στὶς ἀνασκαφές φυλάσσονται στὸ Μουσεῖο, ποῦ ἐκτίσθηκε ἐκεῖ με χρήματα τοῦ Ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέα Συγγροῦ. Χιλιάδες ἄνθρωποι (περιηγηταὶ) ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου πηγαίνουν σήμερα στὴν Ὀλυμπία, γιὰ νὰ θαυμάσουν τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ποῦ εὑρέθηκαν ἐκεῖ, καὶ γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν ἱερὸ χῶρο τῶν ἀρχαίων προγόνων μας. 21/10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

✓ I. ΣΠΑΡΤΗ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

1. Σπαρτιᾶτες—Περίοικοι—Εἰλωτες.

Στὸ νότιο μέρος τῆς Πελοποννήσου ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Πάρνωνα καὶ Ταῦγετο, σχηματίζεται ἡ Λακωνικὴ πεδιάδα, τὴν ὁποία ποτίζει καὶ κάνει εὐφορὴ ὁ Εὐρώτας ποταμὸς. Στὴ μέση τῆς πεδιάδος καὶ κοντὰ στὸν Εὐρώτα εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἐκεῖ ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια εἶχαν ἐγκατασταθῆ οἱ Ἀχαιοί. Ἐζοῦσαν ἡσυχὰ καὶ εἰρηνικὰ μὲ τοὺς γείτονές τους καὶ εἶχαν προοδεύσει πολὺ.

Ὅταν ἀργότερα κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς καὶ ἔφθασαν στὴ Λακωνία, ἐπολέμησαν μὲ τοὺς ντόπιους κατοίκους τῆς, τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας τους. Τὴν ἐχώρισαν σὲ ἴσια κομμάτια (9000), τὴν ἔμοιράσθησαν μεταξύ τους καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ ὀριστικὰ. Ἰδρυσαν ἰδικὸν τοὺς βασιλεῖο, τὸ βασιλεῖο τῆς Σπάρτης, καὶ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τότε Σπαρτιᾶτες.

Οἱ Σπαρτιᾶτες κατοικοῦσαν μέσα στὴν πόλιν. Εἶχαν ὅλες τὶς ἐξουσίες στὰ χέρια τους καὶ ἀποτελοῦνταν τὸ στρατὸ τῆς πολιτείας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ δὲν ἔκαναν καμμιὰ ἄλλη ἐργασία, οὔτε ἀσχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὰ τέχνες. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλαιούς κατοίκους ὑποτάχθηκαν τοὺς Δωριεῖς, χωρὶς νὰ πολεμήσουν, ἔμειναν στὰ γύρω ἀπὸ τὴ Σπάρτη χωριὰ καὶ ὠνομάσθησαν **περίοικοι**.

Ἦσαν σχεδὸν ἐλεύθεροι καὶ ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ λίγα κτήματα, πού ἄφησαν στὰ ὄρεινά μέρη οἱ Σπαρτιᾶται, ἀλλ' ἐπλήρωναν ὡς φόρο σ' αὐτούς τὰ μισὰ εἰσοδήματά τους. Ἀκόμοι οἱ περίοικοι ἀσχολοῦντο στό ἐμπόριο, στή βιομηχανία καὶ στίς τέχνες. Ἐπήγαιναν στὸν πόλεμο, ὅταν πολεμοῦσαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες, ἀλλὰ δὲν εἶχαν πολιτικά δικαιώματα καὶ δὲν ἔπαιρναν μέρος στή διοίκησι τοῦ Κράτους. Οἱ Σπαρτιᾶτες μαζί μὲ τοὺς περιόικους ὠνομάζοντο **Λακεδαιμόνιοι**.

Ὅσοι ὅμως ἀπὸ τοὺς παλιούς κατοίκους ἀντιστάθηκαν στοὺς Δωριεῖς ἐγιναν **δοῦλοι** τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὠνομάσθηκαν **Εἴλωτες**. (1)

Οἱ Εἴλωτες δὲν εἶχαν **οὔτε περιουσία οὔτε πολιτικά δικαιώματα** οὔτε καὶ **καμμιὰ ἐλευθερία** (2). Ἦσαν δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν σ' ὅλοι τους τὴ ζωὴ. Ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ ἔκαναν ὅλες τίς ἐργασίες των.

Τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, πού ἐκαλλιεργοῦσαν, τὰ ἔπαιρναν ὅλα οἱ Σπαρτιᾶτες, στοὺς Εἴλωτες ἄφιναν πολὺ λίγα, ἴσα γιὰ νὰ ζοῦν. Ἡ ζωὴ τους ἦταν στή διάθεσι τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐκακομεταχειρίζοντο καὶ τοὺς ἐπωλοῦσαν, ὅπως ἐπωλοῦσαν τὰ χωράφια τους καὶ τὰ ἐργαλεῖα τους.

Ἔτσι ἡ ζωὴ τους ἐκυλοῦσε φτωχὰ καὶ στερημένα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο οἱ Εἴλωτες μισοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ πάντα ἐζητοῦσαν εὐκαιρία νὰ ἐπαναστατήσουν γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες δὲν ἔμεναν ἀδιάφοροι. Γιὰ νὰ συγκρατοῦν τοὺς παλιούς κατοίκους τῆς Λακωνίας ὑποταγμένους ἐγυμνάζοντο καθημερινὰ καὶ ἐζοῦσαν ὡς στρατιῶτες. Ἐγύριζαν ὀπλισμένοι καὶ ἐφρόντιζαν νὰ εἶναι ἔτοιμοι γιὰ πόλεμο. Ὅσες φορές δὲ οἱ εἴλωτες ἔκαναν ἐπαναστάσι, τοὺς ἔσφαζαν καὶ τοὺς ἐσκότωναν κατὰ χιλιάδες.

(1) Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης ἦσαν χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις: Τοὺς Σπαρτιᾶτες, τοὺς Περιόικους καὶ τοὺς Εἴλωτας.

(2) Μόνον στοὺς πολέμους ἐλάμβαναν μέρος μὲ ἐλαφρά ὄπλα. Ὅσοι ξεχώριζαν στὴ μάχη ἐγίνοντο ἐλεύθεροι καὶ ἐλέγοντο νεοδαμῶδες.

Ἐπίσης εἶχαν καὶ ἀστυνομία καὶ ἐσκότῳνε κρυφὰ τοὺς εἰλωτες. Ἔτσι ἡ ζωὴ στὴ Σπάρτη ἦταν δύσκολη γιὰ τὸ λαό.

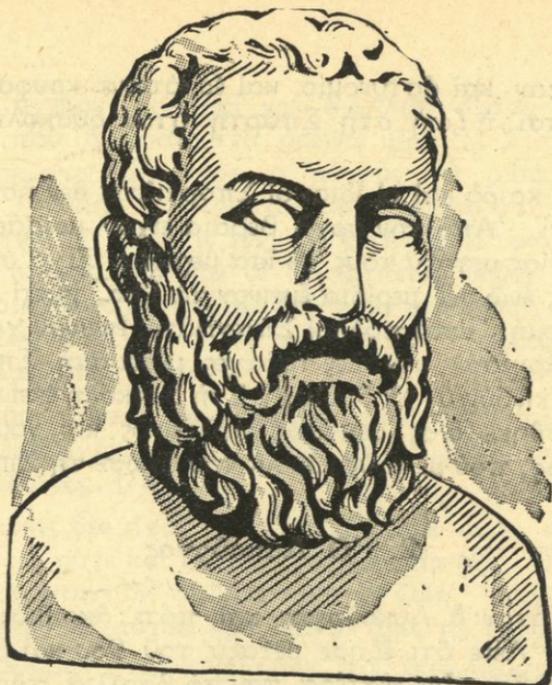
Μὲ τὸν καιρὸ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιᾶτες δὲν ἦσαν σὲ καλύτερη θέσι. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βέβαια εἶχαν μοιράσει τὴ γῆ τῆς Λακωνίας μεταξύ τους σὲ ἴσα μερίδια. Σιγὰ σιγὰ ὁμως πλήθαιναν, ἐνῶ τὰ μερίδια ἔμειναν τὰ ἴδια, γιὰτὶ δὲν ἔγινε ἄλλη διανομὴ. Ἔτσι πολλοὶ Σπαρτιᾶτες ἔμειναν χωρὶς κτήματα κι' ἄρχισαν μεγάλες ταραχὲς μέσα στὴ Σπάρτη καὶ τὸ κράτος κινδύνευε νὰ διαλυθῆ. Στὴ δύσκολη ἐκείνη στιγμή παρουσιάσθηκε ἕνας μεγάλος πολιτικὸς καὶ νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**, πού μὲ τοὺς νόμους του ἔσωσε τὴ Σπάρτη. γ

2. Ὁ Λυκοῦργος

Ποιὸς ἦταν ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε ἀκριβῶς ἔζησε δὲ γνωρίζομε. Λένε ὅτι ἔζησε μεταξύ τοῦ 9ου καὶ 8ου π. Χ. αἰῶνος, καὶ ὅτι εἶχε πατέρα του τὸ βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης Εὐνομο. Ὅταν πέθανε ὁ Εὐνομος ἔγινε βασιλιᾶς ὁ μεγαλύτερος γιὸς του Πολυδέκτης. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ ὁμως πέθανε καὶ ὁ Πολυδέκτης καὶ ἄφησε τὴ γυναῖκα του ἔγκυο. Οἱ Σπαρτιᾶτες τότε ἔκαναν προσωρινὸ βασιλιᾶ τὸ Λυκοῦργο. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους ἂν τὸ παιδί πού θὰ ἐγεννιώταν ἦταν ἀγόρι θὰ ἐγινόταν αὐτὸ βασιλιᾶς.

Πραγματικὰ ὕστερα ἀπὸ μερικὸς μῆνας ἡ βασίλισσα ἐγέννησε ἕνα χαριτωμένο ἀγοράκι. Ὁ Λυκοῦργος ὅπως ἦταν τίμιος καὶ δίκαιος ἐσκέφθη ὅτι ὁ θρόνος ἀνήκει στὸ παιδί. Γι' αὐτὸ τὸ ἐπῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὸ ἔφερε στὴν ἀγορά, ὅπου συνήθιζε νὰ συγκεντρώνεται ὁ λαός. Τὸ παρουσίασε στοὺς συγκεντρωμένους Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς εἶπε: Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμιμος βασιλιᾶς σας, πιστεῦω ὅτι ὅταν μεγαλώσει, θὰ φέρῃ τὴν ἡσυχία καὶ τὴ χαρὰ στὸ λαό. Γι' αὐτὸ τὸν ὀνομάζω Χαρίλαο (χαρὰ τοῦ λαοῦ).

Ἐξακολούθησε ὁμως νὰ κυβερνᾷ τὴ Σπάρτη, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου βασιλιᾶ. Ὅταν ὁ Χαρίλαος ἐμεγάλωσε ὁ Λυκοῦργος τοῦ παρέδωσε τὴ βασιλεία καὶ ἔφυγε σὲ χῶρες

Ὁ Λυκοῦργος.

μακρυνές. Ποθοῦσε νὰ ἰδῆ καινούργιους τόπους καὶ νὰ μάθῃ καινούργια πράγματα. Πρῶτα ἐπῆγε στὴ μεγαλόνησο Κρήτη, ποῦ ἐκεῖνα τὰ χρόνια εἶχε προοδεύσει πολὺ στὶς τέχνες. Κατόπι ἐταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο καὶ στὶς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας. Στὶς χώρες αὐτὲς εἶδε πῶς ζοῦν οἱ ἄνθρωποι, τὶ συνήθειες καὶ τὶ νόμους ἔχουν. Πολὺ ὁμως ἐμελέτησε τοὺς νόμους τῆς Κρήτης, ποῦ τοῦ ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωση γιατί ἦσαν πολὺ καλοὶ (σοφοὶ) καὶ δίκαιοι. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα εὐρῆκε τὴ Σπάρτη σὲ μεγάλη ἀναταραχὴ. Οἱ σπαρτιᾶτες εἶχαν χωρισθῆ σὲ δύο μερίδες καὶ συχνὰ ἐπαναστατοῦσε ἡ μιὰ μερίδα κατὰ τῆς ἄλλης. Ὁ βασιλιᾶς Χαρίλαος σὲ κάποια ἐπανάστασι εἶχε σκοτωθῆ καὶ ἡ χώρα ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῆ ἀπὸ τὴν ἀναρχία.

Στὴν κρίσιμη ἐκείνη περίστασι οἱ Σπαρτιᾶτες κατέφυγαν στὸ Λυκοῦργο καὶ τοῦ ἐζήτησαν νὰ τοὺς βάλῃ νόμους

για να ήσυχάσουν και να σωθῆ ἡ Σπάρτη. Ὁ Λυκοῦργος στὴν ἀρχὴ ἐδίστασε, ἀλλὰ τελικὰ ἐδέχθη. Πρὶν ὅμως ὀρίσει τοὺς νόμους τοῦ ἐπῆγε στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, γιὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν θεὸ Ἀπόλλωνα ἂν οἱ νόμοι ποὺ σκεπτόταν νὰ βάλῃ ἦσαν καλοὶ καὶ θὰ ὠφελοῦσαν τοὺς Σπαρτιαῖτες. Ἡ Πυθία τοῦ ἔδωσε θάρρος καὶ τοῦ εἶπε: Δὲν ξέρω τὶ νὰ σὲ ὀνομάσω, θεὸν ἢ ἄνθρωπον; Οἱ νόμοι σου εἶναι ἀριστοὶ καὶ ἂν οἱ Σπαρτιαῖτες τοὺς φυλάξουν ἡ Σπάρτη θὰ γίνῃ μεγάλη καὶ θὰ δαξασθῆ. Ὁ Λυκοῦργος ἔπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπάντησι τοῦ θεοῦ ἐγύρισε καταχαρούμενος στὴ Σπάρτη καὶ ἔβαλε τοὺς νόμους του, ποὺ ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔκαμαν τὴ Σπάρτη Κράτος ἰσχυρὸ καὶ ἀνίκητο. ✕

3. Οἱ νόμοι τοῦ Λυκοῦργου.

Ὁ Λυκοῦργος μὲ τοὺς νόμους τοῦ ἠθέλησε νὰ τακτοποιήσῃ: α) Τὴ διοίκησι (δηλ. πῶς νὰ κυβερνᾶται) τῆς Σπάρτης, β) Τὴ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ γ) τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους.

α') Οἱ Νόμοι γιὰ τὴ διοίκησι (τὸ πολίτευμα) τῆς Σπάρτης. Τὴ διοίκησι καὶ τὴν ἐξουσία στὴ Σπάρτη ὁ Λυκοῦργος τὴν ἀνέθεσε σὲ δύο βασιλεῖς, στὴ Γερουσία καὶ τὸ λαό.

Οἱ βασιλεῖς: Ἀνέκαθεν ἐκυβερνοῦσαν τὴ Σπάρτη δύο βασιλεῖς μὲ ἀπεριόριστη ἐξουσία. Ὁ Λυκοῦργος μὲ τοὺς νόμους τοῦ διετήρησε τοὺς δύο βασιλεῖς, ἀλλὰ τοὺς περιώρισε τὰ δικαιώματα. Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης ὠρίσε νὰ κάνουν τις θυσίες καὶ νὰ δικάζουν τις οἰκογενειακὲς διαφορὲς. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ νὰ τοὺς παρακολουθοῦν δύο ἔφοροι γιὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν καὶ ὅταν ἐπέστρεφαν στὴ Σπάρτη ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν λόγο γιὰ τὶς πράξεις τους. Ἐξακολούθησαν ὅμως νὰ ἔχουν μεγάλες τιμὲς. Τοὺς ἔδιναν μεγαλύτερο κλῆρο κτημάτων, μεγαλύτερη μερίδα στὰ συσσίτια κι' ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου. Ὅλα τὰ δέρματα τῶν ζώων ποὺ ἐθυσίαζαν

Ὁ Λυκοῦργος διαβάζει στὸ λαὸ τὸς νόμους του.

καὶ τιμητικὴ θέσι στὶς τελετὲς. Ἦσαν πρόεδροι τῆς Γερουσίας. Ὅταν δὲ πέθαιναν τοὺς ἐκήδευαν μὲ μεγαλοπρέπεια.

Ἡ Γερουσία: ἦταν ἓνα συμβούλιο, πού τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ δύο βασιλεῖς καὶ 28 σοφοὶ γέροντες πού ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν καὶ νὰ ἔχουν ἀνδραγαθήση.

στὸν πόλεμο. Ἐξελέγοντο ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ διατηροῦσαν τὸ ἀξίωμά τους **ισόβια**. Ἡ Γερουσία ἀποφάσιζε γιὰ ὅλες τὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας καὶ ἐτοίμαζε τοὺς νόμους μὲ τοὺς ὁποίους ἐκυβερνᾶτο τὸ κράτος. Ἐπίσης ἀποτελοῦσε τὸ ἀνώτατο δικαστήριο πού ἐδίκαιζε τὰ ἐγκλήματα καὶ τοὺς βασιλεῖς, ὅταν τοὺς κατηγοροῦσαν οἱ ἔφοροι.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ (Δήμου) ὠνομαζόταν **Ἀπέλλα**.

Τὴν ἐκαλοῦσαν οἱ βασιλεῖς κάθε πανσέληνο καὶ σὲ ὠρισμένο τόπο (τὴν ἀγορά). Εἶχαν δικαίωμα νὰ πηγαίνουν σ' αὐτὴ ὅσοι Σπαρτιᾶτες ἦσαν ἀπὸ 30 χρονῶν καὶ ἄνω. Ἡ Ἀπέλλα ἐξέλεγε τοὺς Γερουσιαστάς, τοὺς Ἐφόρους καὶ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους. Μὲ ἓνα ναι ἢ ὄχι ἐνέκρινε (ἐψήφισε) ἢ ἀπόρριπτε τὶς ἀποφάσεις καὶ τοὺς νόμους πού ἐπρότεινε ἡ Γερουσία. Χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη δικαίωμα νὰ συζητήσῃ ἐπάνω σ' αὐτούς.

Οἱ Ἐφοροὶ ἦσαν πέντε καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τὴν Ἀπέλλα γιὰ ἓνα χρόνο. Στὴν ἀρχὴ εἶχαν μόνο ἀστυνομικὰ καθήκοντα καὶ ἀντικαθιστοῦσαν τοὺς βασιλεῖς ὅταν ἀπουσίαζαν σὲ πόλεμο. Σιγὰ σιγὰ ἐπῆραν στὰ χέρια τους ὅλη σχεδὸν τὴν ἐξουσία κι ἔγιναν παντοδύναμοι. Διαχειρίζοντο τὰ οἰκονομικά, ἐφρόντιζαν νὰ κρατοῦν οἱ Σπαρτιᾶτες τοὺς νόμους καὶ τὶς παλιῆς συνήθειες. Παρακολουθοῦσαν τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν καὶ τοὺς ἄρχοντες ἂν ἐκτελοῦν καλὰ τὰ καθήκοντά τους. Ἐδίκαιζαν καὶ ἐτιμωροῦσαν ὅλους πού παρέβαιναν τοὺς νόμους ἀκόμη καὶ τοὺς βασιλεῖς. Αὐτοὶ ἀποφάσιζαν οὐσιαστικὰ γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη. Δύο δὲ ἀπ' αὐτούς παρακολουθοῦσαν τοὺς βασιλεῖς σὲ κάθε ἐκστρατεία.

Κβ') Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἦσαν ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς Περιοίκους καὶ τοὺς Εἰλωτες. Γιὰ νὰ προλαβαίνουν κάθε ἐξέγερσι καὶ ἐπανάστασι αὐτῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιὰ πόλεμο καὶ γενναῖοι ὑπερασπιστὲς τῆς πατρίδος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λυκοῦργο ἔδωσε ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν **ἀνατροφή τῶν παιδιῶν**.

Σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκοῦργου μόλις ἐγεννιόταν ἓνα παιδί τὸ παρουσίαζαν στοὺς ἄρχοντες. Ἐκεῖνοι ἂν

τὸ εὔρισκαν ἀνάπηρο ἢ ἀσθενικό, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καλὸς στρατιώτης, τὸ ἔρριχναν στὸν **Καιάδα**, πού ἦταν ἓνα ἀπόκρημνο βράθρο στὸν Ταῦγετο ⁽¹⁾. Ἐὰν πάλιν τὸ εὔρισκαν γερό, τὸ ἔδιναν στὴ μητέρα του, γιὰ νὰ τὸ μεγαλώσῃ ὥσπου νὰ γίνῃ ἑπτὰ χρονῶν. Ἄμα τὰ Σπαρτιατόπουλα, ἐγίνοντο ἑπτὰ χρονῶν, τὰ ἔπαιρνε ἡ Πολιτεία καὶ τὰ ἀνέτρεφε ἔτσι ὥστε νὰ γίνουν γεροὶ καὶ τολμηροὶ στρατιῶτες.

Τὰ ἀνέτρεφαν δὲ μὲ κάθε σκληραγωγία ὅλα μαζί σὰν μικροὺς στρατιῶτες, στοὺς στρατῶνες ὅπου τὰ ἐπρόσεχαν οἱ παιδονόμοι. Τὰ συνήθιζαν νὰ ἀντέχουν στὸ κρύο καὶ στὴ ζέστη, γι' αὐτὸ τὰ ὑποχρέωναν νὰ βαδίζουν πάντοτε χωρὶς παπούτσι, νὰ φοροῦν χειμῶνα καλοκαίρι τὰ ἴδια ροῦχα. Νὰ κοιμοῦνται ὁμαδικὰ ἐπάνω σὲ καλάμια ⁽²⁾, πού τὰ ἔκοβαν μόνα τους στὶς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα.

Κάθε πρωὶ ἐλούζοντο στὰ γάργαρα νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Ὑστερα ὅλη τὴν ἡμέρα ἐγυμνάζοντο ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία τους, στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα, στὴ δισκοβολία, στὸ ἀκόντιο καὶ στὸ πάλεμα. Ἀκόμη τὰ μάθαιναν νὰ ὑποφέρουν τὸν πόνο καὶ τὸν κόπο χωρὶς παράπονο, γι' αὐτὸ τοὺς ἔκαναν συχνὲς πορεῖες καὶ στρατιωτικὲς ἀσκήσεις. Δὲν τοὺς ἔδιναν ἀρκετὴ τροφή γιὰ νὰ ἀντέχουν στὴν πείνα καὶ στὴ δίψα καὶ νὰ ἀναγκάζωνται νὰ εὐρίσκουν μόνα τους τροφή καὶ νὰ ξεγελοῦν τοὺς ἐχθροὺς στὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ κλέβουν ἰδίως τρόφιμα. Ἄλλ' ἂν τὰ ἀνακάλυπταν τὰ ἔρράβδιζαν πολὺ γιὰτὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρυφθοῦν. Ἐτσι σὰν μεγάλωναν ἐγίνοντο γενναῖοι στρατιῶτες.

Γράμματα δὲν τὰ ἐμάθαιναν, μόνον ὀλίγη ἀνάγνωσι καὶ γραφή ⁽³⁾. Μάθαιναν ὅμως πολλὰ πατριωτικὰ ποιήματα καὶ ἀποστήθιζαν τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου καὶ τὰ ποιή-

(1) Τὸ σωστότερο ὅμως εἶναι πὼς δὲν ἐφρόντιζε γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἡ πολιτεία καὶ τὰ εἶχε περιφρονημένα.

(2) Ἄγριοκάλαμα.

(3) Γι' αὐτὸ οἱ Σπαρτιάτες δὲν εἶχαν κανένα μεγάλο συγγραφέα ἢ καλλιτέχνη.

ματα τοῦ Ὀμήρου. Τὰ δίδασκαν νὰ πιστεύουν στοὺς Θεοὺς, ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα. Ἀκόμη τὰ συνήθιζαν νὰ σέβωνται τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς μεγαλύτερους των. Νὰ ἀκούουν μὲ προσοχὴ τις ὁμιλίες τῶν γερόντων, χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ ἀπαντοῦν μόνον ὅταν τὰ ἐρωτοῦσαν καὶ τότε λακωνικῶς δηλ. μὲ λίγα λόγια.

Σπαρτιάτης πολεμιστής.

Μαζὶ μ' ὅλα αὐτὰ ἐφρόντιζαν καὶ γιὰ τὴ διασκέδασί τους. Γι' αὐτὸ τὰ ἐδίδασκαν μουσικὴ καὶ μάλιστα κιθάρα

καὶ αὐλὸ καὶ πολλὰ πολεμικὰ τραγούδια. Τὰ μάθαιναν νὰ χορεύουν στρατιωτικούς χορούς, μάλιστα τὸ στρατιωτικὸ χορὸ, ποὺ τὸν ἔλεγαν **πυρρίχιο**.

Ὅταν τὰ παιδιά ἐγίνοντο νέοι εἴκοσι χρονῶν, ἄρχιζαν τὴν κανονικὴ στρατιωτικὴ ζωὴ ποὺ ἐκρατοῦσε ὡς τὰ ἐξῆντα τους χρόνια. Ὅταν ἐτελείωναν τὶς στρατιωτικὲς ὑποχρεώσεις τους μποροῦσαν νὰ γίνουν ἄρχοντες καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ διοίκησι τοῦ κράτους καὶ τὴν ἐκπαίδευσι τῶν νέων.

Μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν τρόπο ἐγυμνάζοντο στὴ σκληραγωγία καὶ τὰ κορίτσια. Ἔτσι σὰν μεγάλωναν ἐγίνοντο γερὲς γυναῖκες, ποὺ ἐγεννοῦσαν γερὰ παιδιά καὶ γενναῖες καὶ φιλοπάτριδες μητέρες. Ὅταν ἡ Σπαρτιάτισσα μητέρα ἔστελλε τὸ γιό της στὸν πόλεμο τοῦ παράδινε χαρούμενη

τὴν ἀσπίδα καὶ τοῦ ἔλεγε: «**Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς**», δηλ. ἢ νὰ τὴν φέρῃς ὁ ἴδιος νικητῆς ἢ νὰ σὲ φέρουν νεκρὸ ἐπάνω σ' αὐτή. Ὅταν πάλι μάθαινε ὅτι ὁ γυιὸς τῆς σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, δὲν ἐκλαίγει, ἀλλὰ ἐρωτοῦσε νὰ μάθῃ ἂν σκοτώθηκε πολεμῶντας γυναῖα· ἔτσι ἀγόρια καὶ κορίτσια ἐμάθαιναν ἀπὸ μικρὰ νὰ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα καὶ νὰ πεθαίνουν γι' αὐτή.

γ') Ἡ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν

Ὅλοι οἱ Σπαρτιαῖτες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 χρονῶν καὶ ἄνω ἐπῆγαινε στὸ κυνήγι καὶ διαρκῶς ἐγυμνάζετο μὲ τοὺς συνομηλίκους του. Στὰ τριάντα του χρόνια παντρευόταν καὶ ἔκανε οἰκογένεια, ἀλλὰ δὲν ἔτρωγε στὸ σπίτι του μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του. Ὅλοι οἱ ἄνδρες ἀπὸ 20—60 χρονῶν καὶ οἱ βασιλεῖς ἀκόμη ἔτρωγαν ὅλοι μαζί σὲ **κοινὰ συσίτια** καὶ ἐκοιμῶντο ἀνὰ 15 περίπου σὲ σκηνὲς σὰν παντοτεινοὶ στρατιῶτες. Γιὰ νὰ γίνωνται τὰ συσίτια, κάθε Σπαρτιάτης ἔδινε κάθε μῆνα ὠρισμένο ποσὸν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά του (κριθάρι, λάδι, τυρὶ, κρέας, σῦκα, ὄσπρια κλπ.

Τὰ φαγητὰ τους ἦσαν ἀπλᾶ. Τὸ πιὸ συνηθισμένο φαγητό τους ἦταν μιὰ σούπα, ἀπὸ χοιρινὸ κρέας, ξύδι καὶ ἀλάτι πού λεγόταν **μέλας ζωμός**. Δὲν ἦταν βέβαια νόστιμο, μὰ οἱ Σπαρτιαῖτες τὸ ἔτρωγαν μὲ μεγάλη ὄρεξι, «γιατὶ ἐγυμνάζοντο καὶ ἐπεινοῦσαν.

Σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ οἱ Σπαρτιαῖτες ἀσχολοῦντο μὲ τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια. Ὅταν δὲν ἐγυμνάζοντο ἔτρεχαν, ἐπηδοῦσαν καὶ ἐχόρευαν στρατιωτικούς χοροὺς τραγουδῶντας πολεμικὰ τραγούδια. Τὰ τραγούδια τους ἦσαν τέτοια πού τοὺς ἐνθουσίαζαν καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ θυσιάζον καὶ τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν πατρίδα⁽¹⁾.

Στὶς μεγάλες ἑορτὲς ἔκαναν τρεῖς χοροὺς, τῶν γερόντων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν νέων (παιδιῶν). Ὁ χορὸς τῶν γερόντων ἐτραγουδοῦσε πρῶτος καὶ ἔλεγε :

(1) Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν ἐκτιζαν τείχη γύρω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Γιατὶ τείχη εἶχαν τὰ στήθη τους καὶ τὴν παλληκαριά τους.

Κάποτε εΐμαστε κι' ἑμεῖς γενναῖα παλληκάρια.

Ἐχορὸς τῶν ἀνδρῶν ἀπαντοῦσε : « ἑμεῖς εΐμαστε τώρα, ἂν θέλης δοκίμασε ».

Καὶ ὁ χορὸς τῶν παιδιῶν ἐσυμπλήρωνε : « ἑμεῖς θὰ γίνωμε πολὺ καλύτεροί σας ».

Στὸν πόλεμο ὁ Σπαρτιάτης ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ μάχεται καὶ νὰ πεθαίνει γιὰ τὴν πατρίδα. Ποτὲ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἀφήσῃ τὴ θέσι του. Γι' αὐτὸ ἐπροτιμοῦσε νὰ σκοτωθῆ παρὰ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ δειλὸς μπροστὰ στὸν ἐχθρὸ καὶ ὁ λιποτάκτης (ὁ τρέσας, ὅπως τὸν ἔλεγαν) δὲν εἶχε καμμίαν θέσι στὴ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν⁽¹⁾, ἐζοῦσε περιφρονημένος κι' αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του, ἀπὸ μικροῦς καὶ μεγάλους⁽²⁾, καὶ δὲν μπορούσε νὰ ζητήσῃ δίκαιο ἀπὸ τὸ δικαστήριον γιὰ κανένα πρᾶγμα. Γιὰ τὸν τρέσα ἦταν προτιμότερος ὁ θάνατος παρὰ τέτοια ζωὴ.

Ἡ διανομὴ τῆς γῆς. Μὲ τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκοῦργος ἐτακτοποίησε καὶ τὸ ζήτημα τῆς περιουσίας τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐμοίρασε τὴ γῆ τῆς Σπάρτης, σὲ ἴσα κομμάτια (κλήρους) καὶ ἔδωσε σὲ κάθε Σπαρτιατικὴ οἰκογένεια ἀπὸ ἓνα κλῆρον χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ τὸν πουλήσῃ. Τὰ κτήματα αὐτὰ τὰ ἐκαλλιεργοῦσαν οἱ εἰλωτες μὲ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Σπαρτιατισσῶν, γιὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι οἱ Σπαρτιαῖτες νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ γυμνάσια καὶ τὴ διοίκησιν τῆς Πολιτείας. Ἐπίσης ἀπαγορευόταν στοὺς Σπαρτιαῖτες νὰ καταγίνωνται στὸ ἐμπόριον στὶς τέχνες ἢ σὲ ἄλλη ἐργασία κερδοσκοπικὴ.

Γιὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ μὴν ἀγαποῦν τὰ χρήματα κατάργησε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα κι'

Νόμισμα τῆς ἀρχαίας Σπάρτης μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Λυκοῦργου.

(1) Δὲν ἔμπορουσε νὰ λάβῃ μέρος οὔτε στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, οὔτε στὰ συσσίτια. Στὶς ἐορτὲς, στὰ γυμνάσια ἔμενε τελευταῖος. Καὶ ἂν ἦταν ἀνυπανδρος καμμία Σπαρτιάτισσα δὲν τὸν ἤθελε γιὰ ἄνδρα της.

(2) Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴ μητέρα του ἀκόμη.

ἔκαμε σιδερένια, πού ἦσαν βαρεῖα καὶ δὲν μεταφέροντο εὐκ-
λα. Ἀκόμη διέταξε νὰ μὴ πηγαίνει κανεὶς σὲ ξένη χώρα χω-
ρὶς τὴν ἄδεια τῶν ἀρχόντων γιατί ἤμποροῦσε νὰ τὸν
χρειασθῆ ἡ πατρίδα του. Ἄν δὲ κανεὶς ἐπήγαινε χωρὶς τὴν
ἄδεια ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατο.

Ὅταν ἐτελείωσε τὴ νομοθεσία του ὁ Λυκοῦργος ἀποφά-
σισε νὰ φύγη ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Πρὶν ὅμως φύγη, ἐκάλεσε
τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς ὠρκισε νὰ μὴν ἀλλάξουν τοὺς νό-
μους του ἕως ὅτου νὰ ξαναγυρίσει. Ἐπειτα ἔφυγε ἀλλὰ δὲν
ξαναγύρισε πιά καὶ λένε ὅτι ἐπέθανε αὐτοεξόριστος, ὕστερα
ἀπὸ λίγα χρόνια στὴν Κρήτη. Πρὶν πεθάνῃ μάλιστα
παράγγειλε νὰ κάψουν τὸ σῶμα του καὶ τὴν σκόνῃ (στά-
κτῃ) του νὰ μὴ τὴ φέρουν στὴν Σπάρτη, ἀλλὰ νὰ τὴν ρί-
ξουν στὴ θάλασσα. Ἔτσι οἱ Σπαρτιᾶτες σύμφωνα μὲ τὸν
ὄρκο πού εἶχαν κάμει δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀλλάξουν τοὺς
νόμους τοῦ Λυκούργου. X

4. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.

Οἱ Σπαρτιᾶτες μὲ τὸν καιρὸ πλήθαιναν καὶ ἡ γῆ τους
δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τοὺς θρέψῃ, γι' αὐτὸ ἐσκέφθησαν
νὰ καταλάβουν κι' ἄλλες χῶρες τῆς Πελοποννήσου. Ἡ χώ-
ρα πού τοὺς τράβηξε περισσότερο τὴν προσοχὴ τους καὶ
ἐζητοῦσαν ἀφορμὴ νὰ τὴν καταλάβουν καὶ νὰ τὴν κάνουν
δική τους ἦταν ἡ εὐφορὴ Μεσσηνία πού εὐρίσκεται στὰ δυ-
τικὰ τοῦ Ταυγέτου καὶ τὴν ποτίζει ὁ Πάμισος ποταμὸς

α') Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (743 - 724 π. Χ.).

Ἡ ἀφορμὴ πού ἐζητοῦσαν οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἄργησε
νὰ δοθῆ. Στὰ σύνορα τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Μεσσηνίας ἦταν
ἕνας ναὸς τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἐκεῖ κάθε χρόνο γινόταν
ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς, στὴν ὁποία ἐπήγαιναν Σπαρ-
τιᾶτες καὶ Μεσσηνιοὶ.

Κάποιο χρόνο ὅμως, ἐνῶ διεσκέδαζαν ἐμάλωσαν οἱ νέοι
τῆς Μεσσηνίας μὲ τοὺς νέους τῆς Σπάρτης. Στὴ φιλονικία
αὐτοὶ ἐσκοτώθηκαν πολλοὶ Σπαρτιᾶτες καὶ ὁ βασιλιάς τους

Γήλεκλος. Αυτό έγινε άφορμή νά κηρυχθῆ ὁ πόλεμος μεταξύ τους. Στήν ἀρχή οἱ Μεσσήνιοι ἀντιστάθηκαν μέ γενναϊότητα στους Σπαρτιᾶτες. Ἐπειδή ὅμως δέν ἦσαν ἔτοιμοι γιά πόλεμο ἐνίκηθηκαν καί ἐκλείσθηκαν στό φρούριο τῆς Ἰθώμης. Ἄπ' ἐκεῖ μέ τήν καθοδήγησι τοῦ γενναίου βασιλιᾶ τους Ἀριστοδήμου ἀπέκρουσαν τίς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ πολιορκία ὅμως τῶν Μεσσηνίων στήν Ἰθώμη ἐκράτησε πολλὰ χρόνια, τὰ τρόφημα πού εἶχαν ἐτελείωσαν καί ἐκινδύνευαν νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα. Στίς δύσκολες ἐκείνες στιγμές ὁ Ἀριστόδημος ἔστειλε κρυφά ἀνθρώπους στό μαρτεῖον τῶν Δελφῶν καί ἐρώτησε τί πρέπει νά κάνουν γιά νά σωθοῦν. Καί ἐκεῖνο ἀπήντησε ὅτι τότε μόνον θά σωθοῦν, ἂν θυσιασθῆ στους θεούς κόρη ἀπό βασιλική οἰκογένεια.

Ὁ Ἀριστόδημος ἐπειδή ἀγαποῦσε τήν πατρίδα του, ἔπνιξε τόν πατρικό του πόνον καί ἐθυσίασε τή μονάκριβη κόρη του.

Οἱ Μεσσήνιοι βλέποντες τήν ἡρωϊκή πράξι τοῦ βασιλιᾶ τους ἐπῆραν θάρρος, ἐβγῆκαν ἀπό τὸ φρούριο καί ὤρμησαν ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν, τοὺς ἐνίκησαν καί συνέλαβαν αἰχμάλωτο τὸ βασιλιᾶ τους Θεόπομπο μέ 300 Σπαρτιᾶτες. Ὑστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ ὅμως οἱ Σπαρτιᾶτες ἐπολέμησαν πάλι τοὺς Μεσσηνίους τοὺς ἐνίκησαν καί τὸ 724 π.Χ. ἐκυρίευσαν ὀλόκληρη τήν πλοῦσια χώρα τους.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ ὁ Ἀριστόδημος ἀπελπίσθηκε καί βαθεῖα λυπημένος γιά τήν ἀδίκη θυσία τῆς κόρης του, αὐτοκτόνησε ἐπάνω στὸν τάφο της. Ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους ἄλλοι ἔφυγαν καί ἐπῆγαν στήν Ἀρκαδία καί ἄλλοι στό Ἄργος ὅπου καί ἐγκατεστάθηκαν. Ὅσοι ἔμειναν στή χώρα τους ἔγιναν εἰλωτες καί ἐργάζοντο στὰ κτήματα πού τώρα τὰ κατεῖχαν οἱ Σπαρτιᾶτες.

β') Ὁ δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (645 - 628 π. Χ.)

Οἱ Μεσσήνιοι εἶναι τώρα πιά σκλαβωμένοι στους Σπαρτιᾶτες. Ἡ ζωὴ τῆς σκλαβιάς ἦταν σκληρὴ, ἕνας γενναῖος Μεσσήνιος ὁ Ἀριστομένης, πού καταγόταν ἀπὸ βασιλική

οικογένεια, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὴν ὑποδούλωσι τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἐπερίμενε τὴν κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ τοὺς ξεσηκώσει ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ ποθητὴ αὐτὴ ἡμέρα ἦλθε ὕστερα ἀπὸ ὀγδοήντο χρόνια μαρτυρικῆς ζωῆς. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Σπαρτιᾶτες εἶχαν ταραχὲς καὶ φιλονικίες μεταξὺ τους καὶ δὲν ἐπρόσεχαν καὶ πολὺ τὴ ζωὴ τῶν σκλαβωμένων. Τότε ὁ Ἄριστομένης, ἀφοῦ πρῶτα ἐζήτησε καὶ τὴ βοήθεια καὶ τῶν βασιλέων τῶν γειτονικῶν λαῶν ποὺ καὶ αὐτοὶ ἐμισοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες, ἐπανεστάτησε τοὺς Μεσσηνίους καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν ποὺ εὐρίσκοντο στὴ Μεσσηνία. Τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς ἐδιώξαν ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ ἐπῆραν πολλὰ λάφυρα. Ἡ Μεσσηνία ἦταν πάλιν ἐλεύθερη.

Ὁ Ἄριστομένης ἐπῆρε θάρρος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία αὐτῆ τῶν Μεσσηνίων, ἐπροχώρησε μέσα στὴ Λακωνικὴ καὶ ἐκυνήγησε τοὺς Σπαρτιᾶτες μέχρι τῆς Σπάρτης. Μιὰ βροχερὴ καὶ σκοτεινὴ νύκτα μάλιστα κατώρθωσε καὶ μπῆκε μέσο στὴν πόλι. Ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι τῆς Σπάρτης καὶ ἐκρέμασε στὸ ναὸ τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς μιὰ ἀσπίδα μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Ὁ Ἄριστομένης ἀφιερώνει τὴν ἀσπίδα αὐτὴ ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν Σπαρτιατῶν».

Οἱ Σπαρτιᾶτες ὅταν εἶδαν τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τοῦ Ἄριστομένη ἐταράχθησαν κι' ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν κι' ἐρώτησαν τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τί πρέπει νὰ κάμουν. Τὸ Μαντεῖο τότε τοὺς ἀπάντησε: «Θὰ νικήσετε τοὺς Μεσσηνίους μόνον ἂν ζητήσετε στρατηγὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα». Ἔτσι καὶ ἔκαμαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ποὺ ἐμισοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτες, ἀντὶ γιὰ στρατηγὸ τοὺς ἔστειλαν ἓνα κουτσὸ ποιητὴ, τὸν **Τυρταῖο**.

Ὁ Τυρταῖος ὅταν ἦρθε στὴ Σπάρτη ἄρχισε νὰ ἀπαγγέλλῃ ὠραῖα πολεμικὰ καὶ πατριωτικὰ ποιήματα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἄρχιζε:

*Τί τιμὴ στὸ παλληκάρι
ὅταν πρῶτο στὴ φωτιὰ
σκοτωθῆ γιὰ τὴν πατρίδα
μὲ τὴ σπάθα στὴ δεξιὰ.*

Με τὰ ποιήματα τοῦ Τυρταίου οἱ Σπαρτιᾶτες ἐνθουσιαστήκαν πάρα πολὺ καὶ ἐπῆραν θάρρος. Ὁρμησαν τότε ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Ἐπίασαν μάλιστα αἰχμάλωτο καὶ τὸν Ἀριστομένη καὶ τὸν ἔρριξαν μαζί μὲ ἄλλους Μεσσηνίους στὸν Καιάδα.

Γιὰ καλὴ τύχη ὅμως ὁ Ἀριστομένης ἔπεσε ἐπάνω σὲ ἄλλα πτώματα καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε. Ἐκεῖ μέσα ἐνώ ἐπερίμενε νὰ πεθάνη ἀπὸ τὴν πείνα, εἶδε μιὰ ἡμέρα μιὰ ἀλεποῦ πού ἔρχονταν καὶ ἔτρωγε πτώματα. Τὴν ἀκολούθησε καὶ εἶδε τὴν τρῦπα ἀπὸ τὴν ὁποία ἐβγῆκε. Τὴν ἀνοίξε (ἐπλάτυνε) περισσότερο καὶ κατώρθωσε νὰ φύγη. Ὄταν ὁ Ἀριστομένης ἦρθε πάλι στὴν πατρίδα του οἱ Μεσσηνιοὶ ἐπῆραν θάρρος καὶ ἄρχισαν νέον πόλεμον ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐνίκηθηκαν ὅμως ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ κλειθοῦν στὸ φρούριο τῆς Εἴρας.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἔνδεκα ὀλόκληρα χρόνια ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Τέλος ὅμως οἱ Σπαρτιᾶτες ἐκυρίευσαν μὲ προδοσία τὸ φρούριο καὶ κατόπιν ὀλόκληρη τὴ Μεσσηνία.

Ὁ Ἀριστομένης τότε ἀπελπισμένος μαζί μὲ πολλοὺς πατριῶτες του κατέφυγε στὴ Ρόδο ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους Μεσσηνίους, ἄλλοι κατέφυγαν στὴν Ἀρκαδία καὶ ἄλλοι ἐπῆγαν στὴ νῆσο Σικελία, ὅπου ἔκτισαν τὴν πόλι **Μεσσήνη**, πού σώζεται ἕως σήμερα. Ὅσοι δὲ ἔμειναν στὴ Μεσσηνία ἔγιναν πάλιν δοῦλοι (εἴλωτες) τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐκαλλιεργοῦσαν τοὺς ἀγροὺς πού ἐξουσίαζαν τώρα ἐκεῖνοι.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Μεσσηνίας οἱ Σπαρτιᾶτες ἠθέλησαν νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἀρκάδες πού ἐδέχθηκαν τοὺς πρόσφυγας, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Σὰν δυνατώτεροι ὅμως πού ἦσαν ὑπεχρέωσαν τοὺς περισσότερους κατοίκους τῆς Πελοποννήσου νὰ γίνουν σύμμαχοι τους καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν στοὺς πολέμους. Ἐτσι ἔγινε ἡ γνωστὴ στὴν ἱστορία Πελοποννησιακὴ συμμαχία, πού ἐξασφάλισε τὴν εἰρήνη μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ παρουσίασε τοὺς Ἕλληνας ἐνωμένους, ὅταν ἀργότερα παρουσιάσθηκε ὁ περσικὸς κίνδυνος.

II. ΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

1. Ἡ Ἀττική.

Ἡ Ἀθήνα ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ ἀρχαία πόλις. Στὴν ἀρχὴ ἦταν ἓνα μικρὸ χωριὸ τῆς Ἀττικῆς, ποὺ εἶναι μιὰ μικρὴ χερσόνησος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ βρέχεται τριγύρω ἀπὸ τὴ γαλάζια θάλασσα.

Ἡ Ἀττικὴ ἔχει πολλοὺς λόφους καὶ πολλὰ βουνὰ ὅπως εἶναι ὁ Ὑμηττός, ἡ Πεντέλη, ἡ Πάρνηθα καὶ τὸ Αἰγάλεω. Τὰ βουνὰ αὐτὰ στὰ παλιὰ χρόνια ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πυκνὰ δάση καὶ οἱ λόφοι ἦσαν σκεπασμένοι ἀπὸ ἐλαιόδενδρα, ἀμπέλια καὶ συκιές. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ αὐτὰ ἀπλώνονται μικρὲς κοιλάδες ⁽¹⁾, Στὶς κοιλάδες αὐτὲς οἱ κάτοικοι ἐκαλλιεργοῦσαν ἀρκετὰ σιτηρὰ. Τὸ κλίμα ἦταν πάντοτε γλυκὸ καὶ ὁ οὐρανὸς σχεδὸν πάντα ὀλογάλανος.

Στὰ νότια τῆς πεδιάδος, ποὺ τὴν περικλείουν ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἢ Πάρνηθα καὶ ὁ Ὑμηττός καὶ τὴν ἐπότιζαν μὲ τὰ δροσερὰ νερά τους ὁ Ἴλισσὸς καὶ ὁ Κηφισός, οἱ ἀρχαῖοι ἔκτισαν ἓνα μικρὸ χωριὸ στοὺς προόποδες τοῦ περιφήμου βράχου τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὴ μοῖρα προωρισμένο νὰ γίνῃ ἡ ὠραιότερη καὶ ἐνδοξότερη πόλις τοῦ κόσμου καὶ ἐπῆρε τὸ ὄνομα Ἀθήνα, ὡσὰν δῶρο ἀπὸ τοὺς θεούς.

(1) Τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐλευσίως.

Ἡ μυθολογία μάλιστα λέγει ὅτι δύο θεοὶ ὁ Ποσειδῶν ὁ θεὸς τῆς θαλάσσης καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἡ θεὰ τῆς σοφίας ἐμάλω-
ναν ποιὸς θὰ ἔδινε τὸ ὄνομά του στὸ χωριὸ αὐτό. Ὁ Πο-
σειδῶν ἤθελε νὰ ὀνομασθῆ Ποσειδωνία καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπέμενε
νὰ ὀνομασθῆ Ἀθήνα.

Τότε ὁ Ζεὺς γιὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ εἶπε: «Τὸ χωριὸ
αὐτὸ θὰ πάρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου, ποὺ θὰ δώσῃ στοὺς κατοί-
κους του τὸ καλύτερο δῶρο».

Ὁ Ποσειδῶν τότε ἐκτύπησε μὲ τὴν τρίαινα του τὸ βρά-
χο τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀμέσως ἀνοίχθηκε ἓνα βαθὺ πηγά-
δι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐβγῆκε ἄφθονο καὶ γάργαρο νερό. Ἡ Ἀ-
θηνᾶ πάλιν ἐκτύπησε μὲ τὸ πόδι της τὸ βράχο καὶ ἐφύτρωσε
μιὰ καταπράσινη καὶ φουντωτὴ ἔλλα μὲ ἄφθονους καρπούς.
Ὡστόσο ὅμως ὁ κάθε θεὸς ἐνόμιζε ὅτι τὸ δικό του
δῶρον ἦταν τὸ καλύτερο καὶ ἡ φιλονικία συνεχιζόταν. Τότε
γιὰ νὰ πάψῃ τὸ κακὸ ἐκάλεσαν καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς νὰ
εἰποῦν τὴ γνώμη τους. Αὐτοὶ ἔκριναν, ὅτι τὸ δῶρον τῆς
Ἀθηνᾶς ἦταν χρησιμώτερο καὶ ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς Ἀθη-
νᾶς. Ἔτσι τὸ χωριὸ ἐκείνο ὀνομάσθη **Ἀθήνα** καὶ ἡ θεὰ Ἀ-
θηνᾶ τὸ εἶχε στὴν προστασία της.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς (Ἴωνες) ἐζοῦσαν σὲ χωριστοὺς
συνοικισμοὺς (μικρὲς πολιτεῖες) ποὺ ἦσαν σκόρπιοι σὲ διά-
φορα μέρη τῆς χώρας. Ὁ βασιλιᾶς Θησέας ἔνωσε τοὺς
συνοικισμοὺς τῆς πεδιάδος τῆς Ἀθήνας καὶ ὕστερα καὶ τοὺς
ἄλλους σ' ἓνα κράτος μὲ τοὺς ἴδιους ἄρχοντες καὶ μὲ πρωτεύ-
ουσα τὴ Ἀθήνα. Ἀπὸ τότε οἱ πλούσιοι κάτοικοι τῆς Ἀττι-
κῆς ἐγκατεστάθηκαν στὴν Ἀθήνα, ἡ ὁποία σιγὰ σιγὰ ἐγι-
νε πόλι μεγάλη καὶ ἔνδοξη. Γιὰ νὰ θυμοῦνται οἱ Ἀθηναῖοι
τὴν ἔνωσι αὐτὴ ὁ Θησέας ὥρισε νὰ ἐορτάζεται κίθε χρόνο
ἡ μεγάλη ἐορτὴ, τὰ **Παναθήναια**.

Μετὰ τὸ Θησέα ἐβασίλευσαν στὴν Ἀθήνα ἐπὶ διακόσια
περίπου χρόνια οἱ ἀπόγονοί του. Μετὰ ἀπὸ χρόνια ἐγινε
βασιλιᾶς ὁ γιοῦς τοῦ Μέλανθου **Κόδρος**.

2. Ὁ Κόδρος.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Κόδρου ἡ Ἀθήνα εὐρέθηκε σὲ μεγάλο
κίνδυνο. Οἱ Δωριεῖς (οἱ Σπαρτιᾶτες) ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴ

Λακωνική και άλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν και τὴν Ἀττικὴ καὶ μαζί με αὐτὴν καὶ τὴν Ἀθήνα.

Με πολὺ στρατὸ λοιπὸν ἐπέερασαν τὸν Ἴσθμὸ, κατέλαβαν τὰ Μέγαρα καὶ ἐπροχώρησαν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ὁ κίνδυνος γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦταν μεγάλος καὶ ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται καὶ νὰ μαζεύουν στρατό. Προτοῦ ὅμως ἀρχίση ἡ μάχη ἔστειλαν καὶ ἐρώτησαν τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν γιὰ νὰ μάθουν ποιὸς θὰ νικήσῃ. Καὶ τὸ Μαντεῖον ἀπάντησε ὅτι: «θὰ νικήσῃ ἐκεῖνος ὁ στρατός, ποὺ θὰ σκωτωθῇ ὁ βασιλιάς του.»

Ὅταν ἔμαθε τὸ χρησμὸ ὁ Κόδρος ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ αὐτὸς γιὰ νὰ σωθῇ ἡ πατρίδα του. Πῶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό; Οἱ Σπαρτιᾶτες, ποὺ ἤξεραν τὸ χρησμὸ θὰ πρόσεχαν νὰ μὴ τὸν σκοτώσουν. Γι' αὐτὸ ἐντύθηκε ροῦχα χωρικοῦ, ἐπῆρε μαζί του κι' ἓνα τσεκοῦρι, ἐπῆγε κρυφὰ στὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἄρχισε νὰ κόβῃ δῆθεν ξύλα. Ἕνας στρατιώτης, ὁ σκοπὸς, ποὺ τὸν εἶδε τὸν διέταξε νὰ φύγῃ. Ὁ Κόδρος ἀντιστάθηκε καὶ ἐκεῖνος, μὴ γνωρίζοντας πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ Κόδρος, τὸν ἐσκότωσε.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγο οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν κήρυκα καὶ ἐζήτησαν τὸ πτώμα τοῦ βασιλιά τους νὰ τὸ θάψουν. Οἱ Σπαρτιᾶτες μόλις ἔμαθαν ὅτι ὁ χωρικός, ποὺ ἔκοβε ξύλα ἦταν ὁ βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων Κόδρος, ἐφοβήθηκαν μήπως νικηθοῦν, σύμφωνα με τὸ χρησμὸ τοῦ Μαντείου, καὶ ἔφυγαν. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα με τὴν φιλοπατρία καὶ τὴν αὐτοθυσία τοῦ Κόδρου ἐσώθηκε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ἐπῆραν τὸ σῶμα τοῦ ἀγαπημένου των βασιλιά τὸ ἔθαψαν με μεγάλες τιμές.

3. Ἡ ὀργάνωσι τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κόδρου, οἱ εὐγενεῖς δηλ. οἱ πλούσιοι, ἐσκέφθησαν ὅτι κανεὶς πλέον βασιλιάς δὲν ἔμποροῦσε νὰ φθάσῃ στὴ φιλοπατρία καὶ στὴν αὐτοθυσία τὸν Κόδρο. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ περιώρισαν τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία ποὺ εἶχε τότε ὁ βασιλιάς καὶ ἐπρόσθεσαν καὶ ἄλλους δύο ἄρχον-

τες. Τὸν **Πολέμαρχο** πού διοικοῦσε τὸ στρατὸ καὶ τὸν **Ἐπώνυμο** ἄρχοντα πού κυβερνοῦσε τὸ Κράτος. Στὸ βασιλέα ἄφησαν μόνον τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄρχοντες ἔπρεπε νὰ κατάγονται ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Κόδρου καὶ ἦσαν ἰσόβιοι. Ἀργότερα ἡ ἐξουσία τῶν ἀρχόντων περιωρίσθηκε σὲ δέκα χρόνια καὶ τέλος σὲ ἓνα. Τότε οἱ Εὐγενεῖς κατάργησαν τὴ βασιλεία καὶ ἐκυβερνοῦσαν μόνοι τους. Ἐπρόσθεσαν ὅμως ἄλλους 6 ἄρχοντες πού τοὺς ὠνόμασαν **θεσμοθέτες**. Αὐτοὶ κατέγραψαν τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ, πού τὰ ἔλεγαν **θεσμούς**, καὶ ἔκαναν τοὺς **νόμους**. Ἔτσι οἱ ἄρχοντες τῆς Ἀθήνας ἔγιναν ἑννέα καὶ ἐκλέγοντο ἀπὸ τοὺς πολὺ πλουσίους δηλ. τοὺς εὐπατρίδες, πού ἐλέγοντο καὶ ἀριστοκράτες (ἄριστοι) (¹).

Μεγάλη δύναμι ἀπόκτησε τότε καὶ ἡ βουλή τοῦ **Ἀρείου Πάγου** (²). Μέλη αὐτῆς ἐγίνοντο ὅσοι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς εἶχαν γίνει προτῆτερα ἄρχοντες. Ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐξέλεγε κάθε χρόνο τοὺς ἄρχοντες, ἐπέβλεπε αὐτούς καὶ παρακολουθοῦσε ἂν ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι. Ἀποφάσιζε γιὰ τὶς σοβαρὲς ὑποθέσεις τοῦ κράτους (τῆς πολιτείας) καὶ ἐδίκαζε τοὺς φονεῖς, τοὺς ἐγκληματίες καὶ τοὺς ἀνέργους.

Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας ἦταν ἀριστοκρατικό, δηλ. ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τὴ διοίκησι τῆς χώρας τὴν εἶχαν οἱ **ἀριστοκράτες**. Ὁ ἄλλος λαὸς δὲν εἶχε κανένα ἀξίωμα οὔτε καὶ πολιτικὰ δικαιώματα (δηλ. νὰ ψηφίζη καὶ νὰ ψηφίζεται). Ἐπίσης δὲν εὕρισκε δίκαιο γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν γραπτοὶ νόμοι καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζαν καὶ ἐδιοικοῦσαν, ὅπως ἤθελαν. Γι' αὐτὸ ἦταν πολὺ δυσαρεστημένος ἐναντίον των καὶ ἐζητοῦσε νὰ γίνουν γραπτοὶ νόμοι.

(¹) Οἱ ἀριστοκράτες ἢ εὐγενεῖς εἶχαν πολλὰ κτήματα καὶ ἐλέγοντο ἀκόμη καὶ πεντακοσιομέδιμνοι, γιὰτὶ εἶχαν εἰσοδήματα γύρω στυς 500 μεδίμνους δηλ. 2550 κιλά τὸ χρόνο.

(²) Ἡ Βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου ὑπῆρχε καὶ ὅταν ἐκυβερνοῦσεν μόνον ὁ βασιλεὺς, ἀποτελοῦσε τὸ συμβούλιο τοῦ βασιλέως.

Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ ὑπέφεραν περισσότερο ἦσαν οἱ **γεωργοί**. Αὐτοὶ ἦσαν χωρισμένοι σὲ δυὸ κατηγορίες. Στοὺς **ζευγίτες**, ποῦ εἶχαν λίγα κτήματα δικά τους καὶ στοὺς **πελάτας**, δηλ. στοὺς ἀκτήμονες, ποῦ δὲν εἶχαν διόλου δικά τους κτήματα. Αὐτοὶ ἐργάζοντο στὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους ἔδιναν στοὺς πλουσίους τὰ πέντε ἕκτα καὶ ἐκρατοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ ἓνα ἕκτο, γι' αὐτὸ ἐλέγοντο καὶ **ἐκτημόροι**.

Οἱ ζευγίτες καὶ οἱ ἐκτημόροι πολλὰς φορὲς εὐρίσκοντο σὲ μεγάλη φτώχεια, γιατί τὰ εἰσοδήματά τους δὲν ἐφθάναν νὰ συντηρήσουν τὴν οἰκογένειά τους. Ἀναγκάζοντο τότε νὰ δανείζονται χρήματα ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἄν δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ πληρώσουν στὴν ἡμέρα ποῦ ἔπρεπε, οἱ πλούσιοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς φυλακίσουν ἢ νὰ τοὺς πωλήσουν ὡς δούλους αὐτοὺς καὶ τὰ παιδιά τους.

Γι' ὅλα αὐτὰ ὁ λαὸς ἐμισοῦσε τοὺς ἀριστοκράτες (εὐγενεῖς) καὶ πολλὰς φορὲς ἐπαναστατοῦσε ἐναντίον τους. Στὴν ἐποχὴ αὐτῆ τῶν ταραχῶν εὐρήκαν εὐκαιρία οἱ Μεγαρεῖς καὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τὴ νῆσο Σαλαμίνα.

4. Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος.

Γιὰ νὰ παύσουν οἱ ταραχὲς καὶ οἱ φιλονικίες, οἱ ὁποῖες ἀνεστάτωναν τὴν Ἀθήνα, οἱ εὐγενεῖς ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ἀνέθεσαν (621 π. Χ.) σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς, τὸ Δράκοντα νὰ γράψῃ νόμους σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἐδιοικοῦντο καὶ θὰ ἐδικάζοντο οἱ Ἀθηναῖοι.

Ὁ Δράκοντας γιὰ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχία στὸν τόπο ἔκαμε τοὺς ἑξῆς νόμους :

1) Ἰδρυσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου (συγκέντρωσι τοῦ λαοῦ) καὶ τῆς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ τὶς σπουδαῖες ὑποθέσεις τοῦ κράτους. 2) Ἐδωκε τὸ δικαίωμα στοὺς ζευγίτες (ὄχι καὶ στοὺς ἀκτήμονες) νὰ παίρνουν μέρος στὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ στὴ βουλή. 3) Ἐκαμε τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν νὰ δικάζῃ τοὺς φόνους, ποῦ ἐδίκασε πρῶτα ὁ Ἄρειος Πάγος. 4) Κατέγραψε ὅλα τὰ ἔθιμα (τὶς

συνήθειες) τῆς χώρας καὶ τὰ παρουσίασε γιὰ νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοὶ τοῦ Δράκοντος ἦσαν πάρα πολὺ αὐστηροί. Τόσο, αὐστηροί, πού ἔλεγαν ὅτι ἐγράφησαν μὲ αἶμα. Γι' αὐτὸ ἀκόμη καὶ σήμερα, ὅταν πρόκειται γιὰ αὐστηροὺς νόμους ἢ αὐστηρὰ μέτρα λέμε : «**Δρακόντια μέτρα**».

5. Ὁ Κύλων καὶ ὁ Μεγακλῆς.

Οἱ εὐγενεῖς καὶ μετὰ τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος ἐξακολουθεῦσαν νὰ φέρωνται σκληρὰ στοὺς πτωχοὺς. Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ ἄρχισαν πάλιν οἱ ἐπαναστάσεις. Ἡ πιὸ γνωστὴ ἀπ' αὐτὲς εἶναι τοῦ (Εὐπατρίδης) **Κύλωνα**. Αὐτὸς στηριζόμενος στὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν εὐγενῶν, ἐσκέφθη νὰ καταργήσῃ ὅλους τοὺς ἄρχοντες καὶ νὰ γίνῃ μόνος αὐτὲς ἄρχοντας. Καὶ τὸ 612 π. Χ. ἔκαμε ἐπανάστασι. Ἐπῆρε τοὺς συντρόφους του καὶ ἐκλείσθηκε στὴν Ἀκρόπολι.

Ὁ λαὸς ὅμως ἐφοβήθηκε καὶ δὲν ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος του. Ἔτσι ἡ ἐπανάστασι αὐτὴ ἀπέτυχε. Τότε ὁ Μεγακλῆς ὁ ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν ἐπολιόρκησε τὸν Κύλωνα στὴν Ἀκρόπολι. Ὁ ἴδιος ὁ Κύλων μόλις κατώρθωσε νὰ φύγῃ, ἀπὸ τὴν πολιορκουμένη Ἀκρόπολι, καὶ οἱ ὄπαδοί του ἀναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν Μεγακλῆ. Οἱ στρατιῶτες ὅμως τοῦ Μεγακλῆ παραβίασαν τὴν συνθήκη ἄρπαξαν τοὺς ὄπαδούς τοῦ Κύλωνα ἀπὸ τοὺς βωμούς, πού εἶχαν καταφύγει καὶ πολλοὺς τοὺς ἔσφαξαν. Ἡ σφαγὴ αὐτὴ ἐθεωρήθη μεγάλο ἀμάρτημα καὶ ἡ πόλις ἦταν πιὰ μολυσμένη ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ αὐτὴ πράξι πού ὠνομάσθη **Κυλώνειο ἄγος** καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια ἐβάραινε τὴν οἰκογένεια τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν καὶ ὁ Μεγακλῆς.

Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ἔπεσε στὴν πόλι μιὰ μεγάλη ἀρρώστεια. Ὁ λαὸς τὴν ἀπέδωσε στὴν ὀργὴ τῶν θεῶν γιὰ τὸ ἔγκλημα τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν. Τότε ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτη τὸ σοφὸ μάντι **Ἐπιμενίδη** γιὰ νὰ καθαρῖσῃ τὴν πόλι. Ὁ Ἐπιμενίδης ἐσύστησε στοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀναθέσουν στὸ Σόλωνα νὰ κάμῃ νέους νόμους.

6. Ὁ Σόλων.

Ὁ Σόλων ἦταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια καὶ καταγόταν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Κόδρου. Ὁ πατέρας του εἶχε μεγάλη περιουσία, ἀλλὰ τὴν ἐξώδευσε σὲ φιλανθρωπίες. Γι' αὐτὸ ὁ Σόλων ἀπὸ νέος ἀναγκάστηκε νὰ γίνῃ ἔμπορος καὶ νὰ ταξιδεύῃ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔτσι ὄχι μόνον χρήματα ἀπόκτησε, ἀλλὰ ἐγνώρισε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολιτισμένων λαῶν καὶ ἔμαθε πάρα πολλά, ὥστε νὰ θεωρῆται ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅμως ποτὲ δὲν εἶπε ὅτι τὰ ἐγνώριζε ὅλα. Πάντα ἤθελε νὰ μαθαίνει περισσότερα καὶ ὅταν ἀκόμη ἐγέρασε ἔλεγε: «γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος». Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτιμοῦσαν καὶ ἐθαύμαζαν τὸ Σόλωνα γιὰ τὶς σοφές καὶ πολλὰς γνώσεις του. Ἄκουαν μὲ προσοχὴ τὶς σωστὲς συμβουλές του καὶ τὸν ἀγαποῦσαν γιὰ τὰ πολλὰ φυσικὰ χαρίσματα του. Γιατὶ δὲν ἦταν μόνον σοφός, ἀλλὰ καὶ ταπεινός, εἶχε εὐγενικοὺς τρόπους, ἦταν δίκαιος, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα νὰ κἀνῃ ὠραῖα ποιήματα. Πρὸ πάντων ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς περιστατικόν.

Ὅπως εἶπαμε οἱ Μεγαρεῖς εἶχαν καταλάβει τὴ Σαλαμίνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους γιὰ νὰ τὴν ξαναπάρουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Εἶχαν πάθει τόσες καταστροφές, πού δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ἀκούσουν γιὰ πόλεμο. Ἐκαμαν καὶ νόμο μάλιστα, μὲ τὸν ὁποῖο ἐτιμωροῦσαν μὲ θάνατο ἐκεῖνον, πού θὰ ἐπρότεινε νὰ πολεμήσουν πάλι γιὰ τὴ Σαλαμίνα.

Ὁ Σόλων ὅμως τὸ θεωροῦσε μεγάλη ντροπὴ καὶ ὑπόφερε νὰ βλέπῃ τὸ ὠραῖο νησί στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ. Κλείσθηκε λοιπὸν στὸ σπίτι του καὶ ἔγραψε ἕνα ὠραῖο ποίημα ἀπὸ 100 στίχους μὲ τὴν ἐπιγραφή «ἡ Σαλαμίνα». Στὸ ποίημα αὐτὸ μὲ ὠραῖα λόγια ἐσυμνοῦσε τὴν ἀνδρεία τῶν Ἀθηναίων, τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας καὶ τέλος παρακινοῦσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πάρουν πίσω τὴ Σαλαμίνα.

Κατόπιν γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου ἔκαμε τὸν τρελλόν, ἐβγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι του φορῶντας στὸ κεφάλι του ἕνα σκούφο σὰν κι' αὐτὸν πού φοροῦσαν οἱ τρελλοὶ

κι' ἄρχισε νὰ τρέχη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεχαν κοντά του ἀπὸ περιέργεια. Ὄταν ἔφθασαν στὴν ἀγορὰ ἄρχισε νὰ ἀπαγγέλλη τὸ ποίημα ποῦ εἶχε κάμει γιὰ τὴ Σαλαμίνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι μόλις ἄκουσαν τὸ ποίημα ἐνθουσιάσθηκαν τόσο πολὺ, ὥστε μὲ μιὰ φωνὴ εἶπαν ὅλοι μαζί: «πᾶμε νὰ πάρουμε πίσω τὴ Σαλαμίνα». Ἐπῆραν τὰ ὄπλα καὶ 800 ἀπ' αὐτοὺς μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σόλωνα ἀποβιβάσθηκαν στὴ Σαλαμίνα. Ἐκεῖ ἐπολέμησαν γενναῖα ἐνίκησαν τοὺς Μεγαρεῖς καὶ ἐπῆραν πίσω τὸ δοξασμένο νησί τους (600 π. Χ.). Ἐπειτα ἀπο τὴ νίκη αὐτὴ ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀγάπησαν περισσότερο τὸ Σόλωνα καὶ ἀπέκτησαν μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν. Τὸν ἔκαμαν ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστη ἐξουσία καὶ τοῦ ἀνέθεσαν νὰ κάμῃ νέους νόμους (τὸ 594 π. Χ.).

7. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Σόλων μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴ ἔβαλε τοὺς ἑξῆς νόμους: 1. Κατάργησε τὰ χρέη καὶ ἐλευθέρωσε ὅλους ὅσοι εἶχαν γίνει δοῦλοι τῶν πλουσίων γιὰ χρέη καὶ ἀπαγόρευσε στὸ ἑξῆς νὰ δανείζονται χρήματα μὲ ὑποθήκη τοῦ σώματός τους καὶ νὰ γίνωνται δοῦλοι. Ὅσους εἶχαν πουληθῆ ὡς δοῦλοι ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ τοὺς ἐξαγόρασε μὲ χρήματα τοῦ δημοσίου καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε. Ἡ ἀνακούφισι αὐτῆ τῶν πτωχῶν ἀπὸ τὰ βάρη (ἄχθη) τοῦ χρέους ὠνομάσθηκε **σεισάχθεια**.

Γιὰ νὰ διευκολύνῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς μεσαίας τάξεως νὰ πληρώσουν τὰ χρέη τους χωρὶς νὰ ζημιωθοῦν καὶ πολὺ οἱ πλούσιοι (δανεισταὶ) ἐλάττωσε τοὺς βαρεῖς τόκους καὶ ἐμεγάλωσε τὴν ἀξία τῶν νομισμάτων.

2. Γιὰ νὰ παίρνουν μέρος στὴν Κυβέρνησι τοῦ κράτους καὶ ἐκεῖνοι ποῦ εἶχαν μικρότερη περιουσία ἐχώρισε τοὺς κατόικους τῆς Ἀττικῆς σὲ τέσσαρες τάξεις ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους.

α) **Στοὺς Πεντακοσιομεδίμνους** ἐκείνους δηλ. ποῦ εἶχαν εἰσόδημα ἀπὸ τὰ κτήματά τους ἀπὸ 300—500 μεδί-

μνους (1) σιτάρι, ἢ κριθάρι, ἢ ἀνάλογο ποσὸ λαδιοῦ ἢ κρασιοῦ.

β) **Στοὺς Τριακοσιομεδίμνους**: ὅσους εἶχαν εἰσόδημα ἀπὸ 200—300 μεδίμνους. Αὐτοὶ ἐλέγοντο καὶ ἵππεις γιὰτὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τρέφουν ἕνα πολεμικὸ ἵππο (ἄλογο) καὶ νὰ ὑπηρετοῦν στὸ στρατὸ ὡς ἵππεις ὅπως καὶ οἱ πεντακοσιομέδιμνοι.

γ) **Στοὺς διακοσιομεδίμνους**: ὅσους εἶχαν εἰσόδημα 150—200 μεδίμνους· ἐλέγοντο ἀκόμη καὶ ζευγίτες, ἐπειδὴ ἔτρεφαν ἕνα ζευγάρι βόδια γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά τους. Καὶ

δ) **Στοὺς θῆτες**: δηλ. ἐκείνους ποὺ εἶχαν εἰσόδημα λιγώτερο ἀπὸ 150 μεδίμνους ἢ δὲν εἶχαν καθόλου κτήματα (ἀκτήμονες) καὶ ἐργάζοντο στὰ κτήματα τῶν πλουσίων. Ἀπὸ τὶς τρεῖς πρῶτες τάξεις ἐκλέγοντο οἱ ἄρχοντες. Αὐτοὶ ἐπλήρωναν ὅλους τοὺς φόρους ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία ποὺ εἶχαν καὶ στὸν πόλεμο ἐπήγαιναν μὲ δικά τους ἔξοδα, ὠπλισμένοι μὲ βαρεῖα ὄπλα.

Οἱ θῆτες δὲν ἔπαιρναν κανένα ἀξίωμα οὔτε ἔπαιρναν μέρος στὴν Κυβέρνησι τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπλήρωναν καὶ κανένα φόρο. Ἐλάβαιναν ὁμως μέρος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ στὰ δικαστήρια. Στὸ στρατὸ ὑπηρετοῦσαν μόνον σὲ ὦρα ἀνάγκης καὶ ὠπλισμένοι ἑλαφρά, μόνον μὲ τόξο καὶ σφενδόνη.

3. Ἰδρυσε (ἔκαμε) τὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου. Σ' αὐτὴν ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ πολῖτες, ποὺ ἦσαν ἐπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν. Στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἔδωσε μεγάλα δικαιώματα. Αὐτὴ ἐψήφισε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντες (βουλευτὰς καὶ δικαστὰς), ὠριζε τοὺς φόρους καὶ ἀποφάσιζε γιὰ πόλεμο, γιὰ εἰρήνη ἢ συμμαχία μὲ ἄλλα κράτη. Στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ὠμιλοῦσαν μόνον ὅσοι ἦσαν ἐπάνω ἀπὸ 50 χρονῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν μὲ ἀνάτασι (σήκωμα) τῶν χειρῶν.

(1) Ὁ μέδιμνος ἦταν ἕνα μέτρο ποὺ χωροῦσε 40 ὀκάδες ἢ 51 κιλά σιτάρι. Ἀνάλογα μὲ τὸ δικό μας κιλὸ, ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ γεωργοὶ καὶ χωράει 20 ὀκάδες).

Ὁ Σόλων ὀρκίζει τοὺς Ἀθηναίους.

4. Διατήρησε τὴ βουλή, πού ἀποτελεῖτο ἀπὸ 400 βουλευτάς. Οἱ βουλευταὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπὸ τὶς τρεῖς ἀνώτερες τάξεις καὶ νὰ ἔχουν ἡλικία ἐπάνω ἀπὸ 30 χρονῶν. Ἡ βουλή ἐτοίμαζε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ψηφίσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἐπίσης ἐσυζητοῦσε ὅλα τὰ ζητήματα καὶ τὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἀλλὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἔπρεπε νὰ τὶς ἐγκρίνῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου.

5. **Ἄρειος Πάγος.** Διωργάνωσε καλύτερα τὸ ἀνώτατο δικαστήριον τὸν Ἄρειον Πάγο. Αὐτὸς ἐπέβλεπε νὰ ἐφαρμόζωνται πιστὰ οἱ νόμοι ἀπὸ τοὺς πολίτας καὶ ἐδίκασε τὰ μεγάλα ἐγκλήματα. Ἐφρόντιζε ἀκόμη νὰ γίνεταὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ ἐτιμωροῦσε τὴν τεμπελιά, τὴν ἀσωτία καὶ τὴν ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς.

Οἱ δικασταὶ τοῦ Ἄρειου Πάγου ἦσαν **ισόβιοι** καὶ ἐγίνοντο ὅσοι εἶχαν ὑπηρετήσει ὡς ἄρχοντες.

6. Ἐπροστάτευσε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία, ὥστε νὰ βρίσκουν ἐργασία καὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς τέχνες οἱ πτωχότεροι κάτοικοι. Ἐπίσης μὲ νόμο ὠρίσε ὅτι κάθε πολίτης ὤφειλε νὰ ἔχη ἓνα ἐπάγγελμα γιὰ νὰ ἐργάζεται.

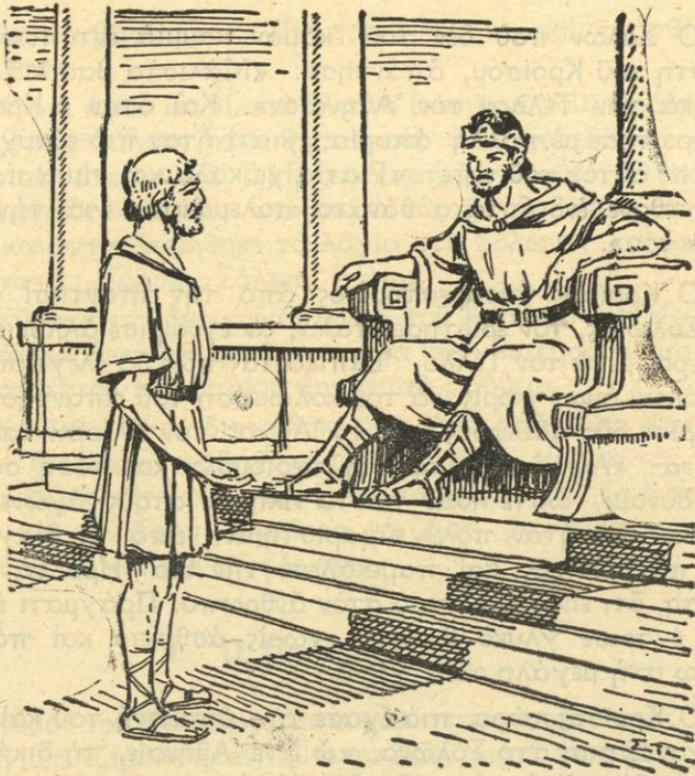
7) Τέλος ἐφρόντισε γιὰ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν. Σύμφωνα μὲ νόμο οἱ γονεῖς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μαθαίνουν στὰ παιδιά τους γράμματα, μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ. Ἀπὸ 7 μέχρι 16 χρονῶν τὰ παιδιά ἔπρεπε νὰ γυμνάζωνται στὰ γυμναστήρια καὶ στὶς παλαιστρες γιὰ νὰ ἀποκτήσουν γερὰ σώματα καὶ νὰ γίνουν γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. Ὄταν οἱ νέοι ἐγίνοντο 16 χρονῶν ἔπαιρναν τὰ ὄπλα ἀπὸ τὸν ἄρχοντα καὶ ἔδιναν τὸ γνωστὸ ὄρκο τοῦ ἐφήβου: «Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ τὰ ντροπιάσω. Καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιά κι' ἐδῶ κι' ὅπου κι' ἂν λάχω. Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι' ἀφρόντιστα θὰ πέσω. Καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους. Θὰ κατατρέχω τοὺς κακοὺς, θὰ σφάζω τὸν προδότη. Κι' ἂν ἴσως ψέμματα μιλῶ, κολάστε με θεοί μου».

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐφρόντιζαν νὰ γυμνάζουν μόνον τὸ σῶμα τους ἀλλὰ καὶ νὰ καλλιεργοῦν καὶ τὸ πνεῦμα τους, ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερον. Γι' αὐτὸ στὴν Ἀθήνα παρουσιάσθηκαν μεγάλοι σοφοί, συγγραφεῖς, ρήτορες, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες οἱ ὁποῖοι ἐδόξασαν τὴν πατρίδα τους.

Μὲ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας ἀπὸ ἀριστοκρατικὸ ἐγίνε δημοκρατικὸ, ἀφοῦ ἐπῆρε στὰ χέρια του ὁ λαὸς ἀρκετὴ ἐξουσία. Ὁ Σόλων ἀφοῦ ἔγραψε τοὺς νόμους του ὠρκισε τοὺς Ἀθηναίους ὅτι θὰ τοὺς φυλάξουν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀλλάξουν τοῦλάχιστον γιὰ δέκα χρόνια. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ τὸν πιέσουν νὰ τοὺς ἀλλάξη, ὁ ἴδιος ἔφυγε καὶ ἐταξίδευσε σὲ ξένες χῶρες.

8. Ὁ Σόλων καὶ ὁ Κροῖσος.

Ὁ Σόλων, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἐταξίδευσε στὴν Αἴγυπτο, στὴν Κύπρο καὶ τὴ Μ. Ἀσία. Περνῶντας ἀπὸ τὶς διάφορες χῶρες τῆς Μ. Ἀσίας ἔφθασε καὶ στὴν πόλι Σάρδεις, πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Βασιλιάς τῆς Λυδίας ἦταν ὁ

Ὁ Κροῖσος ἐκάλεσε τὸν Σόλωνα στὰ ἀνάκτορά του.

Κροῖσος, ὁ ὁποῖος μόλις ἔμαθε ὅτι ὁ σοφὸς Σόλων εὐρίσκεται
 στὴ χώρα του, τὸν ἐκάλεσε στὰ ἀνάκτορά του. Ἐκεῖ τὸν
 ἐδέχθη μὲ μεγάλες τιμὲς καὶ τὸν ἐφιλοξένησε ἀρκετὸν καιρὸ.

Ὁ Κροῖσος τότε εὐρίσκετο σὲ μεγάλη δύναμι καὶ δόξα·
 εἶχε συγκεντρώσει καὶ ἀμύθητα πλούτη (χρυσάφι καὶ ἀσή-
 μι) καὶ ἐνόμιζε πὼς ἦταν ὁ ποιοῦ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος
 τοῦ κόσμου. Μιὰ ἡμέρα διέταξε τοὺς ὑπηρέτες του νὰ δεί-
 ξουν τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πλούτη του στὸν Σόλωνα. Κα-
 τὸπιν τοῦ εἶπε: «Ζένε Ἀθηναῖε ἔχω ἀκούσει γιὰ σένα, πὼς
 εἶσαι σοφώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀθηναίους, πὼς κρίνεις
 δίκαια καὶ εἶσαι κοσμογυρισμένος. Πές μου λοιπόν, στὶς χῶ-
 ρες πού ἐγύρισες, ἂν ἐγνώρισες ἄλλον ἄνθρωπον πιὸ εὐτυ-
 χισμένον ἀπὸ μένα»

Ὁ Σόλων πού δὲν τοῦ ἔκαμαν καμμιά ἐντύπωσι τὰ πλοῦτη τοῦ Κροῖσου, ἀπάντησε: «Μάλιστα βασιλιᾶ μου. Εὐρῆκα τὸν Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον». Καὶ ὅταν ὁ Κροῖσος τὸν ἐρώτησε μὲ πολλή ἀπορία, γιατί ἦταν πιὸ εὐτυχισμένος ἀπ' αὐτὸν τοῦ εἶπε: «Γιατί εἶχε καλὰ καὶ τίμια παιδιὰ καὶ ἐπέθανε ἐνδοξότατο θάνατο, πολεμῶντας γιὰ τὴν πατρίδα του».

Ὁ Κροῖσος δυσαρεστημένος ἀπὸ τὴν ἀπάντησι αὐτῆ τοῦ Σόλωνος, τὸν ἐρώτησε πάλιν, ἂν ἐγνώρισε ἄλλον εὐτυχέστερο, μετὰ τὸν Τέλλο. Ἐλπίζοντας πὼς θὰ ἔλεγε αὐτόν. Ὁ Σόλων ὅμως χωρὶς νὰ τὸν κολακεύσῃ τοῦ ἀπάντησε ὅτι ἐγνώρισε δύο ἀδελφούς ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωννα: «Αὐτοὶ εἶχαν ἀρκετὴ περιουσία καὶ τόση σωματικὴ δύναμι, ὥστε ἦσαν πάντα νικηταὶ στοὺς ἀγῶνες. Ἡ μητέρα τους ἦταν πολὺ εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴ διαγωγὴ τῶν παιδιῶν της καὶ παρεκάλεσε τὴν θεὰ Ἥρα νὰ τοὺς χαρίσῃ, ὅτι εἶναι καλύτερο στὸν ἄνθρωπο. Πράγματι ἡ θεὰ τοὺς ἐχάρισε γλυκὸ θάνατο, χωρὶς ἀσθένεια καὶ πόνους ἐπάνω στὴ μεγάλη τους χαρά.

Ὁ Κροῖσος τώρα πιὰ ἔχασε τὴν ὑπομονή του καὶ εἶπε μὲ ἀγανάκτησι στὸ Σόλωνα. «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, τὴ δική μου εὐτυχία δὲν τὴν θεωρεῖς οὔτε ἴση μὲ τὴν εὐτυχία τῶν κοινῶν ἀνθρώπων».

Ὁ Σόλων τότε τοῦ ἐξήγησε, πὼς κανένας ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ θεωρεῖται εὐτυχής, ἐφ' ὅσον ζῆ. Γιατί ἡ τύχη εὐκολα μεταβάλλεται καὶ ἐκεῖνος πού θεωρεῖται σήμερα εὐτυχής, αὔριο μπορεῖ νὰ γίνῃ δυστυχέστατος. Τέλος τοῦ εἶπε τὸ σοφὸ ρητό, πού μέχρι σήμερα σὲ παρόμοιες περιπτώσεις λέμε: «Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε».

Ὁ Κροῖσος δυσαρεστήθηκε πολὺ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Σόλωνος καὶ τὸν ἔδιωξε.

Δὲν ἐπέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ τὰ λόγια τοῦ Σόλωνος ἐπαλήθευσαν.

Ὁ Κροῖσος ἔχασε τὸ γιό του, πού ἐφονεύθηκε κατὰ λάθος, ἀπὸ φίλο του στὸ κυνήγι. Γι' αὐτὸ ὁ Κροῖσος ἦταν ἀπαρηγόρητος. Ἐκτὸς αὐτοῦ σ' ἓνα πόλεμο, πού ἔκαμε μὲ

τὸν Κῦρο τὸν βασιλιᾶ τῆς Περσίας, νικήθηκε καὶ πιᾶσθηκε αἰχμάλωτος.

Ὁ Κῦρος ἀφοῦ ἐκυρίευσε ὅλο τὸ βασιλεῖο τοῦ Κροΐσου καὶ τοῦ ἐπῆρε ὅλους τοὺς θησαυροὺς του κατεδίκασε καὶ τὸν ἴδιο σὲ θάνατο καὶ διέταξε νὰ καῆ ζωντανός. Ὅταν ὁ Κροΐσος εὐρέθηκε ἐπάνω στὸ σωρὸ τῶν ξύλων, πού ἄρχισαν νὰ καίωνται θυμήθηκε τὰ λόγια τοῦ Σόλωνος καὶ ἐφώναξε δυνατά: Σόλων, Σόλων, Σόλων!

Ὁ Κῦρος ὅταν ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Κροΐσου διέταξε νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ νὰ τὸν ρωτήσουν ποιὸς θεὸς εἶναι αὐτὸς τοῦ ὁποίου ζητάει τὴ βοήθεια.

Ὁ Κροΐσος τότε διηγήθηκε ὅλα ὅσα τοῦ εἶχε εἶπει ὁ Σόλων. Ὁ Κῦρος φοβήθηκε μήπως πάθη καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια στὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸ ἐχάρισε τὴ ζωὴ στὸν Κροΐσο καὶ τὸν ἄφησε ἐλεύθερο νὰ ζήσει βασιλικά κοντὰ του σὰν φίλος καὶ σύντροφός του.

9. Ὁ Πεισίστρατος.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος δὲν εὐχαρίστησαν οὔτε τοὺς εὐγενεῖς, γιατί ἐζημιώθηκαν, οὔτε τὸ λαό, γιατί ἐπερίμενε νὰ καταργηθοῦν τελείως τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ νὰ μοιρασθοῦν τὰ κτήματα ἐξ ἴσου σ' ὅλους. Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἄρχισαν πάλιν οἱ ταραχὲς στὴν Ἀθήνα.

Τότε εὐρήκη εὐκαιρία ἕνας ἱκανὸς καὶ ἐπιτήδειος ἄνθρωπος, ὁ **Πεισίστρατος** καὶ ἔγινε τύραννος. Ὁ Πεισίστρατος μὲ τοὺς εὐγενικοὺς τρόπους του ἀπόκτησε τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ κι' ἔφερε εἰρήνη στὸ κράτος πού τὸ ἐκυβέρνησε πολλὰ χρόνια καλὰ καὶ ὠφέλησε τὴν πατρίδα του.

Πρῶτα πρῶτα δὲν ἐτιμώρησε τοὺς ἐχθροὺς του, οὔτε κατάργησε τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Ἐπειτα ἐβοήθησε μὲ κάθε τρόπο τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς χωρικοὺς. Τοὺς ἔδωσε σπόρους, ζῶα καὶ δάνεια στοὺς πτωχοὺς γιὰ νὰ καλλιεργήσουν τὰ χωράφια τους. Κατόπιν ἐβοήθησε τοὺς τεχνίτες καὶ προώδευσε τὴ βιομηχανία. Γιὰ νὰ πωλοῦνται δὲ τὰ ἐμπορεύματα στὸ ἐξωτερικὸ ὑποστήριξε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία. Ἐτσι συζήθηκε ἡ δυναμι τῶν Ἀθηναίων στὴ θά-

λασσα καὶ ἄρχισαν νὰ ἀποκτοῦν ἀποικίες. Τότε ἓνας εὐγενὴς ὁ Μιλτιάδης ἐκυρίευσε τὴ Θρακικὴ χερσόνησο καὶ τὴν ἔκαμε Ἀθηναϊκὴ.

Ὁ Πεισίστρατος ἔκαμε ἀκόμη καὶ πολλὰ χρήσιμα καὶ ὠραῖα ἔργα. Κατεσκεύασε ὑπόγειο ὕδραγωγεῖο κι' ἔτσι ἔφερε στὴν πόλι τὸ δροσερὸ νερὸ τῶν βουνῶν καὶ ἔφτιαξε τὴν ἐννεάκρουνο βρύση Καλλιρρόη. Ἐστόλισε τὴν Ἀκρόπολι καὶ τὴν πόλι μὲ ναοὺς, δημόσια κτίρια καὶ ἔργα γλυπτικῆς (ἀγάλματα). Αὐτὸς ἔβαλε καὶ τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ποὺ 15 κολῶνες σώζονται ὀρθιες μέχρι σήμερα (κοντὰ στὸ σημερινὸ Ζάππειο). Ὠργάνωσε ἑορτὲς καὶ ἀγῶνες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων, ποὺ ἑορτάζοντο κάθε χρόνο, ὥρισε νὰ ἑορτάζωνται κάθε τέσσαρα χρόνια καὶ τὰ μεγάλα Παναθηναία. Ἀκόμη ὑποστήριξε τὰ γράμματα. Ἰδρυσε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα βιβλιοθήκη, ὅπου καθένας ἤμποροῦσε νὰ πηγαίνει ἐλεύθερα νὰ διαβάξῃ. Ἐβαλε ἀκόμη καὶ συνεκέντρωσαν, ἐτακτοποίησαν καὶ καθαρόγραψαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Δηλ. τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια γιὰ νὰ ἀπαγγέλλονται στὴν ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων.

Γενικὰ οἱ Ἀθηναῖοι τότε εἶδαν λαμπρὲς ἡμέρες καὶ ὅταν τὰ 527 π. Χ. ἐπέθανε ὁ Πεισίστρατος ἐλυπήθηκαν πολύ.

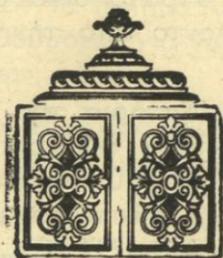
10. Ὁ Κλεισθένης.

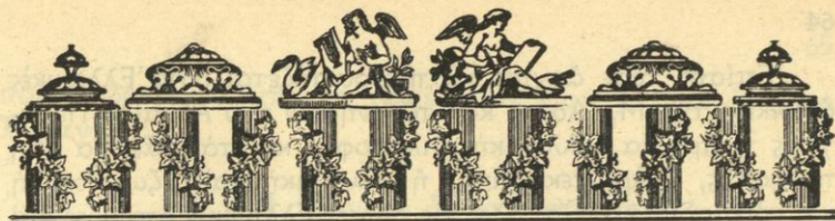
Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πεισιστράτου ἐπῆραν τὴν ἐξουσία τὰ δυὸ παιδιά του ὁ Ἰππίας καὶ ὁ Ἰππαρχος, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα τους. Μὰ δὲν εἶχαν τὶς ἱκανότητες τοῦ Πεισιστράτου, γι' αὐτὸ δυσარέστησαν πολλοὺς. Ἐτσι δύο νέοι ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἐπειδὴ εἶχαν καὶ προσωπικοὺς λόγους μαζί τους, ἀποφάσισαν νὰ τοὺς σκοτώσουν στὴν ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων τὸ 514 π. Χ.

Ἐγινε ἀπόπειρα ἐναντίον τους, ἀλλὰ μόνον τὸν Ἰππαρχον κατῶρθωσαν νὰ φονεύσουν. Μὰ καὶ αὐτοὺς κατόπιν τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἐσκότωσαν. Ὁ Ἰππίας ἀπὸ τότε

τευμα. Με τὸ νόμο αὐτὸ ἐξωρίσθησαν πρῶτα ὅλοι οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Πεισιστράτου.

Κατόπιον ὁμως γινόταν κατάχρησι καὶ κάθε κόμμα ἐφρόντιζε νὰ ἐξορίσῃ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἀντιθέτου κόμματος. Μ' ὅλα ταῦτα ἡ δημοκρατία ἐστερεώθηκε καὶ γρήγορα ἡ Ἀθήνα προώδευσε καὶ ἔγινε ἡ πρῶτη καὶ δυνατώτερη ἑλληνικὴ πόλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ι. Η ΑΦΟΡΜΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

1. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὅπως ἐμάθαμε οἱ Ἑλληνες εἶχαν ἰδρύσει πολλές ἀποικίες στὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου. Ἐκεῖ ἐζοῦσαν ἐλεύθεροι καὶ προώδευσαν πολὺ στὸ ἐμπόριο, στὶς τέχνες καὶ στὰ γράμματα. Οἱ περισσότερες καὶ σπουδαιότερες ἀποικίες ἦσαν οἱ Ἴωνικὲς στὴ Μ. Ἀσία, πού ἦταν τότε μιὰ ἄλλη Ἑλλάδα.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Ἴωνικὲς ἀποικίες ἦσαν ὁ πιὸ πλούσιος καὶ πιὸ προωδευμένος τόπος ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Εἶχαν μεγάλες καὶ ὁμορφες πόλεις: τὴ **Σμύρνη**, τὴ **Φώκαια**, τὴν **Ἐφεσον**, τὴ **Μίλητον**. Οἱ Ἑλληνες ἐκεῖ ἔκαναν ἐμπόριο σ' ὅλες τὶς θάλασσες, ἔτσι ἐπλούτισαν καὶ ἐζοῦσαν εὐτυχισμένοι. Εἶχαν τεχνίτες, πού ἔκαναν ἀγάλματα ἀπὸ μπροῦντζο (ὀρείχαλκο). Ἐκεῖ ἐγίναν τὰ πρῶτα ἄσματα (τραγούδια) μὲ τὰ ὁποῖα ἔψαλλαν τὰ παθήματα καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μᾶς σώζονται τὰ δυὸ σπουδαῖα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε ὁ ποιητὴς Ὅμηρος. Ἡ Ἰλιάδα, πού διηγεῖται τὴν ἱστορία τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ ἡ Ὀδύσεια, πού περιγράφει τὶς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς 10 ἔτη στὴ θάλασσα.

Ἐπίσης τότε ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται στίς Ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας καί τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἡ ἀρχαία Ἑλληνική Φιλοσοφία καί τὰ διάφορα εἶδη ποιήσεως, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική καί ἡ ζωγραφική καί νὰ διαδίδωνται σ' ὅλες τίς ἄλλες Ἑλληνικές ἀποικίες καί σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ἐγεννήθηκαν ἀκόμη καί οἱ πρῶτοι σοφοί τοῦ κόσμου (1).

Οἱ Ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας δέν ἀποτελοῦσαν ἕνα κράτος, ἀλλά κάθε μία ἦταν αὐτόνομη καί ἀνεξάρτητη ἀπὸ τίς ἄλλες· δηλ. εἶχε δικούς της νόμους καί ἀρχοντες, πού τοὺς ἐξέλεγε ὁ λαός. Ἔτσι ὁμως χωρισμένοι δέν ἦταν δυνατὸν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερία τους καί γρήγορα ὑποδουλώθηκαν σὲ ξένους λαούς.

Πρῶτα ὑποδουλώθηκαν στοὺς Λυδοὺς, πού εἶχαν πρωτεύουσα τίς **Σάρδεις** καί βασιλέα τὸν Κροῖσο.

Ὁ Κροῖσος δέν τοὺς κακομεταχειρίστηκε, τοὺς ἄφησε νὰ ζοῦν σχεδὸν σὰν ἐλεύθεροι, μόνο πού τοὺς ὑπεχρέωνε νὰ πληρώνουν φόρο.

Ὑστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ ἕνας ἄλλος δυνατὸς λαὸς τῆς Ἀσίας οἱ **Πέρσαι**, μὲ βασιλέα τὸν Κῦρο στὴν ἀρχὴ καί τὸν Καμβύση κατόπιν, ὑποδούλωσαν πολλὰ μέρη καί ἔκαμαν ἕνα ἀπέραντο καί ἰσχυρὸ Κράτος μὲ πρωτεύουσα τὰ **Σουσα**. Μὲ τὴ σειρά ἐνίκησαν καί τοὺς Λυδοὺς καί τοὺς ὑπέταξαν. Μαζὶ μὲ τοὺς Λυδοὺς ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους καί οἱ ἑλληνικές ἀποικίες. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποταχθοῦν στοὺς Πέρσες καί νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Ἀργότερα ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν διαίρεσε τὸ ἀπέραντο κράτος του σὲ μεγάλα τμήματα, πού ἐλέγοντο **Σατραπείες**, καί διώρισε σὲ κάθε σατραπεία ἕνα ἀρχηγό, πού τὸν ἔλεγαν **σατράπη**. Ὁ Σατράπης ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἔχη πάντοτε ἔτοιμο στρατό καί στόλο. Ἐπίσης κατάργησε τὰ πολιτεύματα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καί σὲ κάθε ἑλληνικὴ

(1) Ὅπως ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξίμανης (φιλόσοφοι) καί ὁ Ἑκαταῖος ἱστορικός ὄλοι Μιλήσιοι. Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, Βίας ὁ Πριηνεὺς καί Ζενοφάνης ὁ Κολωφόνιος.

πόλι διώρισε ένα έμπιστο του Έλληνα διοικητή που έλέγετο **Τύραννος**.

2. Χ'Η Ίωνική Έπανάσταση.

Η ζωή με τους τυράννους δέν ήταν καθόλου ευχάριστη στους Έλληνες. Γι' αυτό έζητοΰσαν άφορμή να έπαναστατήσουν. Καί ή άφορμή δέν άργησε να δοθῆ. Τό 513 π. Χ. ό βασιλιάς τών Περσών Δαρείος, για να μεγαλώση τó κράτος του, έκαμε έκστρατεία στην Σκυθία (σημερινή Ρωσία).

Στήν έκστρατεία αυτή τόν έβοήθησαν πολύ οί Ίωνες. Ίωνες τεχνίτες έκαμαν γέφυρες στό Βόσπορο και στόν Ίστρο (Δούναβι) ποταμό, και Ίωνικός στρατός και στόλος με τόν τύραννο τῆς Μιλήτου Ίστιαίο συνώδευσε τόν Περσικό στρατό.

Ο Ίστιαίος, όταν έγύρισε στην πατρίδα του, άπόκτησε μεγάλη δύναμι και ό Δαρείος άρχισε να φοβάται μήπως έπαναστατήση. Γι' αυτό τόν έκάλεσε στα Σοΰσα, δήθεν για να τόν έχη μαζί του ως σύμβουλό του, πραγματικά όμως για να τόν κρατῆ κοντά του και να τόν έπιβλέπη.

Ο Ίστιαίος άφησε ως άντικαταστάτη του τó γαμβρό του Άρισταγόρα και παρά τῆ θέλησι του έπῆγε στα Σοΰσα. Έκεί όμως έμεινε πολύν καιρό και άρχισε να στενοχωρηῆται, γιατί έθεωρούσε τόν έαυτό του αιχμάλωτο και έζητοΰσε τρόπο να φύγη. Άλλος τρόπος όμως για να φύγη δέν υπῆρχε, παρά μόνον άν γινόταν έπανάστασι στις Ίωνικές πόλεις.

Έγραψε λοιπόν μυστικά στόν Άρισταγόρα και τόν παρακινούσε να έπαναστατήση τις Ίωνικές πόλεις εναντίον τών Περσών. Ο Άρισταγόρας έδέχθηκε πρόθυμα τήν πρότασι και άφοϋ συνεννοήθηκε με τους άρχηγούς τών άλλων πόλεων ήλθε στην Έλλάδα να ζητήση βοήθεια.

Οί Άθηναίοι, που θεωρούσαν τήν Μίλητο για δική τους άποικία, γιατί κι' αυτοί ήσαν Ίωνες, έδωσαν 20 πλοία και λίγο στρατό· άλλα 5 πλοία έδωσε και ή μικρή πόλι τῆς

Ευβοίας Ἐρέτρια. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀρνήθησαν νὰ δώσουν βοήθεια.

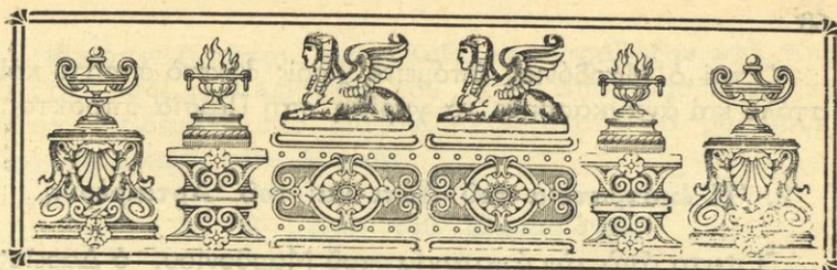
Πρώτη ἐπανεστάτησε ἡ Μίλητος κατόπιν καὶ οἱ ἄλλες πόλεις· ἔδωξαν τοὺς τυράννους καὶ ἐτοίμασαν στρατό. Ὁταν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριοὶ ἀποβιβάσθησαν στὴν Ἐφεσο, ἐνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἴωνες καὶ ἐπροχώρησαν ἐναντίον τῶν Σάρδεων, ποὺ ἦσαν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Ἐκυρίευσαν τὴν πόλι καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Περσικὴ φρουρὰ στὴν Ἀκρόπολι.

Ἐνῶ οἱ ἐπαναστάτες ἐπολιορκοῦσαν τὴν Ἀκρόπολι, ἐπίασε μιὰ τυχαία πυρκαϊά, ποὺ κατέστρεψε τὴν πόλι. Ἔτσι οἱ Ἴωνες ἀναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλι καὶ νὰ ὑποχωρήσουν. Ἐνῶ ὑποχωροῦσαν, ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν Περσικὸ στρατό. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριοὶ βλέποντας, ὅτι ὁ ἀγῶνας τῶν ἦταν χαμένος ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα τους καὶ ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τους.

Οἱ Ἴωνες βέβαια συνέχισαν τὸν πόλεμο μόνοι τους, διότι ἡ ἐπανάστασις στὸ μεταξὺ εἶχε ἐξαπλωθῆ σ' ὅλα τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀλλὰ στὸ τέλος ἠττήθησαν. Τότε οἱ Πέρσες ἐκυρίευσαν τὴ Μίλητο καὶ τὴν κατέστρεψαν τελείως. Οἱ κάτοικοι, ὅσοι ἔζησαν, αἰχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Κατόπιν οἱ Πέρσες ἐκυρίευσαν (494 π. Χ.) καὶ τὶς ἄλλες Ἑλληνικὲς ἀποικίες καὶ ἐπροξένησαν μεγάλες καταστροφές. Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἕλληνες. Διότι κατέστρεψε τὶς πλούσιες πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ γίνουν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

II. ΟΙ ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

(493-449 π. Χ.)

1. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου (492 π. Χ.)

Ὁ Δαρεῖος ἐθύμωσε πολὺ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων, γιὰτὶ ἐβοήθησαν τοὺς Ἴωνες καὶ ἀποφάσισε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Μάλιστα λέγουν, ὅτι εἶχε διατάξει ἓνα δοῦλο του κατὰ τὴν ὥρα τοῦ δεῖπνου του νὰ τοῦ λέγῃ τρεῖς φορές : «**Δέσποτα μέμνησο τῶν Ἀθηναίων**». Δηλ. «Κύριε, μὴ ξεχνᾶς τοὺς Ἀθηναίους». Ἀφοῦ λοιπὸν ὑποδούλωσε καὶ πάλιν τοὺς Ἴωνες καὶ συμπλήρωσε τὶς ἐτοιμασίες του ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸ γαμβρό του Μαρδόνιο μὲ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Μαρδόνιος, ἀφοῦ ἐπέρασε τὸν Ἑλλήσποντο, ὑποδούλωσε τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία. Ἐκεῖ ὅμως ὁ στρατὸς του ἔπαθε μεγάλη καταστροφή ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς χώρας. Μὰ καὶ ὁ στόλος του δὲν εἶχε καλύτερη τύχη. Πλέοντας τὰ παράλια ἔφθασε στὸ ἀκρωτήριο Ἄθω τῆς Χαλκιδικῆς ὅπου εἶναι σήμερα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Ἐκεῖ τὸν εὗρηκε μεγάλη τρικυμία καὶ ἔπαθε τρομερὴ καταστροφή. Τὰ περισσότερα πλοῖα μαζί μὲ τὰ πληρώματά τους συνετρίβησαν ἐπάνω στοὺς ἀπόκρημνους βράχους τῆς χερσονήσου.

Ἔτσι ὁ Μαρδόνιος ἀπόμεινε χωρὶς ἀρκετὸ στρατὸ καὶ στόλο καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ γυρίσῃ στὴ Περσία ἀπρακτος.

2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτι καὶ τοῦ Ἀρταφέρνη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου, ὁ Δαρεῖος δὲν ἀπελπίσθηκε. Περισσότερο θυμωμένος καὶ ἀποφασισμένος νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα διέταξε νὰ ἐτοιμασθῇ ἄλλος στρατὸς καὶ στόλος γιὰ νέα ἐκστρατεία. Ἀρχηγὸς τῆς νέας ἐκστρατείας διώρισε δύο ἱκανοὺς στρατηγούς τὸν Δάτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην. Πρὶν ὅμως ἀρχίσῃ ἡ ἐκστρατεία, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια, ποὺ εἶχαν τότε, ἔστειλε κήρυκες σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, νὰ ζητήσουν χῶμα καὶ νερό, «**γῆν καὶ ὕδωρ**» γιὰ σημεῖα ὑποταγῆς των.

Τὰ νησιὰ καὶ μερικὲς πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐφοβήθησαν καὶ ἔδωσαν τὰ σημεῖα ὑποταγῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐθύμωσαν πολὺ ἀπὸ τὴν προσβλητικὴ αὐτὴ ἀξίωσι τοῦ Δαρείου καὶ ἐσκότωσαν τοὺς ἀπεσταλμένους του. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἔρριξαν μέσα σ' ἓνα βάρανδρο, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται σ' ἓνα πηγάδι γιὰ νὰ πάρουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸ χῶμα καὶ τὸ νερό, ποὺ ἐζήτουσαν.

Στὸ μεταξὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴν Ἔφεσο 120 χιλ. στρατός, 600 πολεμικὰ πλοῖα (τριήρεις) καὶ πολλὰ μεταγωγικά. Ὁλος αὐτὸς ὁ στρατὸς μὲ τοὺς δυὸ στρατηγούς, τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 490 π. Χ. ἐξεκίνησε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Μαζὶ τοὺς ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ἴππίας, γιατί ἐπίστευε ὅτι οἱ Πέρσαι θὰ πάρουν τὴν Ἀθήνα καὶ θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ξαναγίνῃ τύραννος.

Δὲν ἀκολούθησαν τὸν δρόμο τοῦ Μαρδονίου. Γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπικίνδυνη τρικυμία τοῦ Ἄθω, ἔπλευσαν κατ' εὐθείαν πρὸς δυσμὰς μέσα ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Ἀφοῦ ὑποδούλωσαν τὶς Κυκλάδες ἐπῆγαν στὴν Εὐβοία καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἐρέτρια. Οἱ Ἐρετριεῖς ἀντιστάθηκαν μὲ γενναιότητα. Ἐπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὅμως οἱ Πέρσαι, μὲ προδοσίαν, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν. Ἐκαψαν τοὺς ναοὺς καὶ τὴν κατέστρεψαν τελείως. Τοὺς κατοίκους τῆς, ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν, τοὺς ἔστειλαν ὡς δούλους στὸ Δαρεῖο.

Κατόπιν ἐμπήκαν στὰ πλοῖα καὶ ἐτράβηξαν γιὰ τὴν Ἀττικὴ. Μὲ τὴν συμβουλὴ τοῦ Ἴππία ἀποβιβάσθηκαν καὶ ἔστρατοπέδευσαν στὸ Μαραθῶνα μὲ σκοπὸ νὰ βαδίσουν ἄργότερα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν.

3. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.)

α') Οἱ προετοιμασίαι: Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Περσῶν στὸ Μαραθῶνα ἢ Ἀθήνα καὶ μαζί της ὅλη ἡ Ἑλλάς διέτρεχε τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἀντίκρουσαν τὸν κίνδυνον μὲ ψυχραιμία καὶ ἐτοιμάσθηκαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν βάρβαρον ἐπιδρομέαν. Ἔστειλαν ἀμέσως τὸν γρήγορον ταχυδρόμον Φειδιππίδην εἰς τὴν Σπάρτην νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Ὁ Φειδιππίδης ἔφθασε εἰς τὴν Σπάρτην πού ἀπέχει 240 χιλιομέτρα πεζός, μέσα σὲ 48 ὥρας. Παρουσιάσθηκε ἀμέσως τοῖς ἐφόροις καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν τους γιὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Σπαρτιαῖτες τότε ἐώρταζαν μιὰ μεγάλη ἑορτή, τὰ Κάρνεια, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοὺς ἀπαγορευόταν νὰ ἐκστρατεύσουν τὸ μῆνα ἐκεῖνον πρὶν γίνῃ πανσέληνος. Γι' αὐτὸ ὑποσχέθηκαν νὰ στείλουν βοήθειαν μετὰ ἐννέα ἡμέρας πού θὰ ἐγέμιζε τὸ φεγγάρι. Ἔτσι ὁ Φειδιππίδης ἐγύρισε ἄπρακτος.

Στὸ μεταξὺ ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς ὅλος ὅλος 10.000 ἔφθασε στὸ Μαραθῶνα καὶ παρατάχθηκε εἰς τοὺς πρόποδες τῆς Πεντέλης ἀπέναντι ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖ ἔφθασαν ἀπρόσκλητοι καὶ 1000 Πλαταιεῖς, νὰ πολεμήσουν διπλά τοὺς Ἀθηναίους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος τους. Ἡ χαρὰ τῶν Ἀθηναίων γιὰ τὴν ἀπρόσκλητη αὐτὴ βοήθειαν ἦταν ἀπερίγραπτη, γιατί ἦταν ἡ μόνη βοήθειαν, πού ἦλθε ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Τὸν Ἀθηναϊκὸν στρατὸν τὸν διοικοῦσαν οἱ **10 στρατηγοὶ** μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πολέμαρχον Καλλιμάχον. Μεταξὺ τῶν 10 στρατηγῶν ἦταν καὶ ὁ Μιλτιάδης, πού καταγόταν ἀπὸ καλὴ οἰκογένειαν καὶ ἦταν ἰκανὸς στρατηγός.

Σὴν ἀρχὴν οἱ στρατηγοὶ διαφωνοῦσαν, οἱ 5 εἶχαν τὴ γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένουν τοὺς Σπαρτιατάς, οἱ δὲ

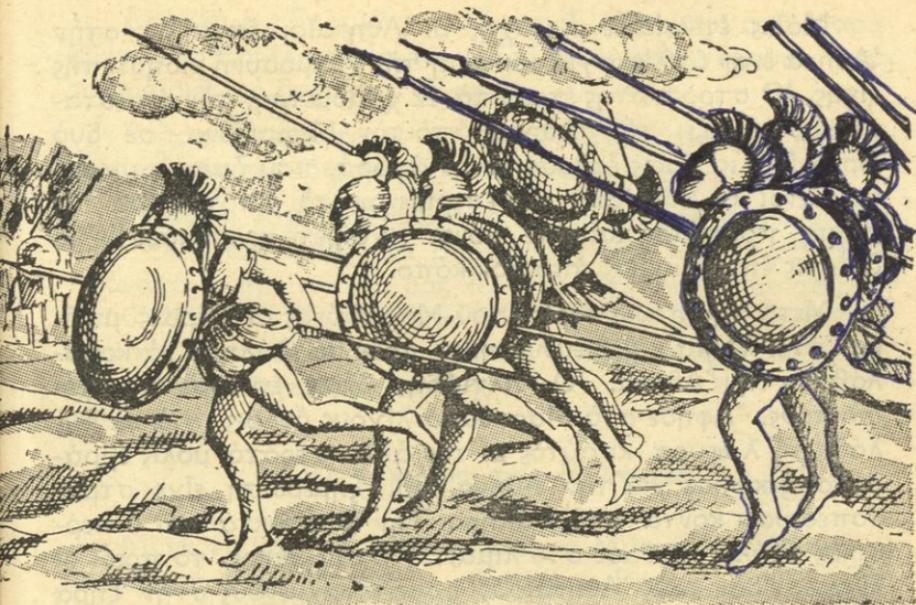
ἄλλοι 5 ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνη ἀμέσως ἡ μάχη. Ὁ Μιλτιάδης ὁμως κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν πολέμαρχο Καλλίμαχο ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἡ μάχη ἀμέσως καὶ μὲ τὴν ψῆφο ἐκείνου ὑπερίσχυσε ἡ γνώμη του. Ἔτσι ἀποφασίστηκε νὰ γίνη ἡ μάχη τὸ γρηγορότερο.

Κάθε στρατηγὸς εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγία ἀπὸ μιὰ ἡμέρα. Ὁ Ἀριστείδης ὁμως, ποὺ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, ὅταν ἤλθε ἡ ἡμέρα του ἔδωσε τὴν ἀρχιστρατηγία του στὸν Μιλτιάδη ὡς ἰκανώτερο. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ οἱ ἄλλοι κι' ἔτσι ὁ Μιλτιάδης ἀνακηρύχθηκε ἀπ' ὅλους ἀρχιστράτηγος.

Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες ἦσαν δεκαπλάσιοι κι ἔπιαναν μεγάλη γραμμὴ ὁ Μιλτιάδης ἐφήρμοσε ἓνα σπουδαῖο στρατηγικὸ σχέδιο: Γιὰ νὰ ἔχη ἡ παράταξι του τὸ ἴδιο μᾶκρος μὲ τὴν παράταξι τῶν Περσῶν, ἐτοποθέτησε λιγώτερους ἄνδρες στὸ κέντρο καὶ δυνάμωσε τὰ δύο ἄκρα. Οἱ Πέρσες βλέποντας τοὺς λίγους Ἀθηναίους δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἄνδρες εἶχαν ψυχὴ λεονταριού.

β') **Ἡ μάχη:** Ὅταν συμπληρώθηκε ἡ παράταξι ὁ Μιλτιάδης ἔδωσε διαταγὴ νὰ σημάνουν οἱ σάλπιγγες γιὰ ἐπιθεσι. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς ἐπρότειναν τὶς ἀσπίδες καὶ ὤρμησαν ἀκράτητοι σὰν χεῖμαρρος ψάλλοντας τὸ πολεμικὸ τραγούδι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὅταν ἐπλησίασαν τοὺς Πέρσες ἄρχισε ὁ ἀγῶνας στῆθος μὲ στῆθος μὲ δόρατα. Οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ μακρύτερα ἀκόντιά τους ἐπολεμοῦσαν σὰν λιοντάρια μὲ τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ **νικήσουν** ἢ νὰ **πεθάνουν**. Μὰ καὶ οἱ Πέρσες ἐπολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα. Τέλος οἱ Ἕλληνες ποὺ ἦσαν στὸ κέντρο, ἐπειδὴ ἦσαν ἀραιοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατηθοῦν κι ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν πρὸς τὰ ὑψώματα. Στὶς δύο ἄκρες ὁμως ποὺ ἦσαν πυκνότεροι, ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντί τους Πέρσες καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ φύγουν πρὸς τὰ πλοῖα.

Ὁ Μιλτιάδης τότε μὲ τοὺς στρατιῶτες τῶν ἄκρων περικύκλωσε τὸ κέντρο τῶν Περσῶν. Αὐτοὶ μόλις εἶδαν, ὅτι περικυκλώνονται ἔχασαν τὸ θάρρος τους καὶ ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν ἄτακτα πρὸς τὰ πλοῖα γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἀμέ-

Ἡ μάχη στὸ Μαραθῶνα.

σως ὁ Μιλτιάδης διέταξε γενικὴ καταδίωξι. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσες τότε ἔπεσαν σ' ἓνα μεγάλο βάλτο, πού ἦταν ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἐπνίγηκαν. Ἄλλοι ἐφρονεύθηκαὶ καὶ ἄλλοι κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὴν παραλία.

Ἐκεῖ ἔγινε ἄγριος ἀγῶνας. οἱ Πέρσες προσπαθοῦσαν νὰ μποῦν στὰ πλοῖα καὶ νὰ φύγουν καὶ οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ κρατήσουν καὶ νὰ τὰ καύσουν. Τόση ἦταν ἡ μανία τους, πού ἓνας στρατιώτης (Ἀθηναῖος) ὁ Κυναίγειρος ἄρπαξε μὲ τὸ χέρι τοῦ ἓνα πλοῖο, πού ἦταν ἔτοιμο νὰ φύγη. Ὅταν δὲ οἱ Πέρσες τοῦ τὸ ἔκοψαν τὸ ἄρπαξε μὲ τὸ ἄλλο, ὅταν τοῦ ἔκοψαν καὶ τὸ ἄλλο θέλησε νὰ τὸ κρατήσῃ μὲ τὰ δόντια του, ὥσπου τοῦ ἔκοψαν καὶ τὸ κεφάλι. Ἡ μάχη ἔτελείωσε μὲ περιφανῆ νίκη τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Πέρσες ἔπαθαν σωστὴ πανωλεθρία καὶ ἄφησαν στὸν τόπο τῆς μάχης 6400 νεκροὺς καὶ ἀμέτρητα λάφυρα. Ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Πλαταιεῖς σκοτώθηκαν μόνον 192, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γενναῖος πολέμαρχος Καλλίμαχος.

Μόλις έτελείωσε ή μάχη, οί 'Αθηναίοι έστειλαν στήν 'Αθήνα έναν όπλίτη για νά φέρη τή χαρμόσυνη είδησι τής νίκης. Ο στρατιώτης έτρεξε τά 42 χιλιόμετρα, τήν απόστασι πού χωρίζει τήν 'Αθήνα από τόν Μαραθώνα, σέ δυό ώρες. Μόλις όμως έφθασε στήν αγορά, πού ήσαν συγκεντρωμένοι οί 'Αθηναίοι και έπερίμεναν τό αποτέλεσμα τής μάχης, πρόφθασε και είπε μόνον «χαίρετε νενικήκαμε!» κι άμέσως έπεσε νεκρός από τόν κόπο.

Μετά τήν πανωλεθρία του Μαραθώνος οί Πέρσες μπήκαν στα πλοία και διευθύνθηκαν προς τó Φάληρο να καταλάβουν τήν 'Αθήνα. Ο Μιλτιάδης όμως έννόησε τó σχέδιο τους. Άφησε στο Μαραθώνα λίγους άνδρες για να φυλάξη τά λάφυρα κι αυτός με τόν άλλο στρατό, μόλις έβράδυνασε ξεκίνησε για τήν 'Αθήνα. Πριν ξημερώση είχε στρατοπεδεύσει κοντά στο Φάληρο. Τήν ίδια νύκτα και ό περσικός στόλος έφθασε στο λιμάνι. Όταν όμως τó πρωί οί Πέρσες είδαν τους 'Αθηναίους παρατεταγμένους στήν ξηρά δέν έτόλμησαν να βγούν από τά πλοία τους και έφυγαν άμέσως για τήν Μ. 'Ασία.

Τήν ίδια ήμέρα έφθασαν στή 'Αθήνα και 2000 Σπαρτιάτες. Ήταν όμως άργά. Έσυγχάρηκαν τους 'Αθηναίους για τή νίκη τους κι έλυπήθηκαν πού δέν έπρόλαβαν να λάβουν κι' αυτοί μέρος στή μάχη.

Τους νεκρούς Μαραθωνομάχους οί 'Αθηναίοι για να τους τιμήσουν περισσότερο τους έθαψαν στο πεδίο τής μάχης σε τρεις τάφους δηλ. σ' ένα τους 'Αθηναίους, σε άλλον τους Πλαταιείς και σε τρίτο τους δούλους (1). Έπάνω δε στους τάφους έσώρευσαν χώμα πολύ, εκάμα ένα ύψωμα, πού σώζεται μέχρι σήμερα και λέγεται **Τύμβος** και στήν κορυφή έστησαν μαρμάρινες στήλες με τά όνόματα τών φονευθέντων. Κοντά δε στους τάφους έστησαν ένα μεγάλο μνημείο κι έπάνω έγραψαν τά παρακάτω λόγια :

*«Έλλήνων προμαχοῦντες 'Αθηναίοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων έστόρεσαν δύναμιν».*

(1) Τους Πέρσες τους έθαψαν χωριστά σε πολλούς μεγάλους λάκκους.

Δηλαδή : «Πολεμῶντας μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι στὸ Μαραθῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων κατέστρεψαν τοὺς πλουσίους καὶ δυνατοὺς Πέρσες».

Κατόπιν πρόσφεραν τὸ ἕνα δέκατο ἀπὸ τὰ λάφυρα στοὺς θεοὺς κι ἐμοιράσθηκαν τὰ ὑπόλοιπα.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας, πού μένει ἀθάνατος στὴν ἱστορία μας καὶ στὴν ἱστορία ὅλου τοῦ κόσμου. Μ' αὐτὴ ἐδοξάσθηκαν πολὺ οἱ Ἀθηναῖοι, γιατί ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ δουλεία. Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλους ἐδοξάσθηκε ὁ Μιλτιάδης.

4. Ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδη.

Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ὁ Μιλτιάδης ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Πάρου, γιατί ἐβοήθησαν τοὺς Πέρσες καὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Ἐνα ἔτος λοιπὸν μετὰ τὴ μάχη μὲ 70 πλοῖα καὶ ἀνάλογο στρατὸ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς νήσου. Ὅταν ἔφθασε στὴ Πάρο ἐπολιόρκησε τὴν πόλι. Πέρασαν 26 ἡμέρες καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν κυριεύσῃ. Σὲ μιὰ ἔφοδο μάλιστα ἐπληγώθηκε στὸ πόδι κι ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα ἄπρακτος καὶ ταπεινωμένος.

Τότε οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγορήσαν, ὅτι ἐξαπάτησε τοὺς Ἀθηναίους, διότι δὲν ἐπῆγε γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Παριανούς, ἀλλὰ ἕνα προσωπικό του ἐχθρό. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν στὴ συκοφαντία, καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ πληρώσῃ πρόστιμο, 50 τάλαντα, γιὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἐκστρατείας. Σὲ λίγες ὅμως ἡμέρες ἔπαθε γάγγραινα ἀπὸ τὴν πληγὴ καὶ ἀπέθανε. Αὐτὸ δυστυχῶς ἦταν τὸ τέλος τοῦ Μιλτιάδου τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος. Τὸ πρόστιμο τὸ ἐπλήρωσε ἀργότερα ὁ γιός του ὁ Κίμων.

5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιλτιάδη ἀνεδείχθησαν στὴν Ἀθήνα δύο μεγάλοι ἄνδρες ὁ Ἀριστείδης, ποῦ ἦταν ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ποῦ ἦταν ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν.

Ὁ Ἀριστείδης ἦταν σοβαρὸς, τίμιος καὶ τόσο δίκαιος, ποῦ τὸν ἔλεγαν **δίκαιο Ἀριστείδη**. Ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του καὶ πάντα τὴν ὑπηρετοῦσε χωρὶς νὰ ἐπιδιώκῃ τὴ δόξα καὶ τὰ πλούτη. Δὲν ἀγαποῦσε καθόλου τὰ χρήματα. Ἄν καὶ διαχειρίστηκε ἄπειρα λάφυρα καὶ χρήματα τοῦ δημοσίου, ἀπέθανε πάμπτωχος.

Ἦταν ἐκ φύσεως φιλήσυχος καὶ συντηρητικὸς, δὲν τοῦ ἄρεσαν οἱ μεταβολές καὶ οἱ νεωτερισμοὶ στὸ κράτος. Ἐπίστευε ὅτι ἔπρεπε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐτοιμάσουν μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ στρατὸ καὶ ἡ Ἀθήνα νὰ γίνῃ πεζικὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ἦρθε σὲ σύγκρουσι μὲ τὸ Θεμιστοκλή, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε νὰ τὸν ἐξορίσῃ. Μάλιστα τὴν ἡμέρα ποῦ ἐψηφίζετο ἡ ἐξορία του, ἓνας ἀγράμματος χωρικὸς συνάντησε (χωρὶς νὸ τὸν ξέρῃ) τὸν Ἀριστείδη καὶ τοῦ εἶπε νὰ τοῦ γράψῃ ἐπάνω στὸ ὄστρακο τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστείδη. Ὁ Ἀριστείδης χωρὶς νὰ φανερωθῇ τὸν ἐρώτησε «τὶ κακὸ σοῦ ἔκανε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ θέλεις νὰ ἐξορισθῇ». Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: «Τίποτε, ἀλλὰ βαρέθηκα νὰ ἀκούω νὰ τὸν λέγουν δίκαιο».

Τότε ὁ Ἀριστείδης χωρὶς καμμιά ἀντίρρηση ἔγραψε τὸ ὄνομά του ἐπάνω στὸ ὄστρακο καὶ τὸ ἔδωσε στὸ χωρικὸ. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἄφησε τὴν ἀγαπητὴ του πατρίδα, χωρὶς καμμιά μνησικακία, καὶ ἐπῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας του. Φεύγοντας μάλιστα ἐσήκωσε τὰ χέρια του στὸν οὐρανὸ καὶ εὐχήθηκε στοὺς Θεοὺς νὰ μὴν τὸν χρειασθῇ ποτὲ ἡ πατρίδα του.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντίθετα πρὸς τὸν Ἀριστείδη ἦταν ἄνθρωπος δραστήριος, τολμηρὸς καὶ πολὺ ξυμπνος. Ἐπαιρνε γρήγορα τὶς καλύτερες ἀποφάσεις. Ἦταν ἀκόμη καὶ πολὺ φιλόδοξος καὶ εἶχε στὸ νοῦ του μεγάλα σχέδια γιὰ τὸ

μεγαλείο τῆς πατρίδος του. Γι' αὐτὸ ἤθελε νὰ γίνη ἄρχοντας τῆς Ἀθήνας γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του. Ἡ φιλοδοξία του αὐτὴ ἐμεγάλωσε περισσότερο ὕστερα ἀπὸ τὴ δόξα πού ἀπόκτησε ὁ Μιλτιάδης : «οὐκ ἔξ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον», δηλ. δὲν μὲ ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω ἢ δόξα τοῦ Μιλτιάδη, ἔλεγε συχνὰ στοὺς φίλους του.

Ὁ Θεμιστοκλῆς προέβλεπε, ὅτι οἱ Πέρσες θὰ ἔκαναν καὶ ἄλλη ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Γι' αὐτὸ ἐζητοῦσε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ φτιάξουν μεγάλο στόλο. Ἐνῶ ὁ Ἀριστείδης ὑπεστήριζε, ὅπως εἶδαμε, τὸ ἀντίθετο.

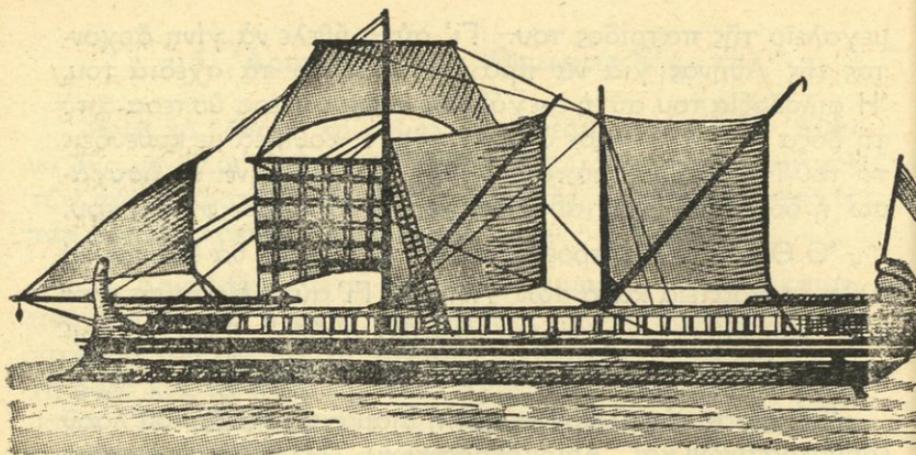
Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἄρχισε καὶ ἡ διαμάχη μεταξὺ τοῦ λαοῦ (δημοκρατικῶν καὶ Ἀριστοκρατικῶν). Τέλος ἐπεκράτησαν οἱ δημοκρατικοί, πού ὑποστήριζαν τὴ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ ὁ Ἀριστείδης ἐξωρίσθηκε γιὰ 10 χρόνια στὴν Αἴγινα. Ἔτσι ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμεινε μόνος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους καὶ ἔβαλε σὲ ἐνέργεια νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του χωρὶς πλέον ἐμπόδια. Ὠχύρωσε πρῶτα πρῶτα τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς. Ἐπειτα μὲ τὰ χρήματα, πού εἰσέπραττε ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, ἔκαμε 180 τριήρεις δηλ. πολεμικὰ πλοῖα μὲ τρεῖς σειρὲς κουπιὰ, τὴ μίαν ἐπάνω στὴν ἄλλη (1).

Ἔτσι ἡ Ἀθήνα μὲ τὴν προνοητικότητα τοῦ Θεμιστοκλῆ ἔγινε ἡ μεγαλύτερη ναυτικὴ δύναμι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. καὶ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα στὴν ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.

6. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν.

α') **Οἱ ἐτοιμασίαι τῶν Περσῶν :** Ἐκεῖνο πού εἶχε προβλέψει ὁ Θεμιστοκλῆς ἔγινε. Ὁ **Δαρεῖος** ἄμα ἔμαθε τὴν καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ του στὸν Μαραθῶνα ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ περισσότερο στρατὸ καὶ στόλο. Στὸ μεταξὺ πέθανε καὶ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἔγινε ὁ γυιὸς του, ὁ **Ξέρξης** (τὸ 485 π. Χ.).

(1) Μέχρι τότε οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν λίγα πολεμικὰ πλοῖα μακρὰ καὶ χαμηλὰ πού τὰ ἔλεγαν πεντηκόντορους. Οἱ τριήρεις ἦσαν ὑψηλότερες ἔτρεχαν γρηγορώτερα καὶ στὴ ναυμαχία ἠμποροῦσαν νὰ κινοῦνται πιὸ ἐλεύθερα.

Ἀθηναϊκὴ τριήρης.

Ὁ Ζέρξης δὲν εἶχε τὶς ἱκανότητες τοῦ πατέρα του, ἦτο δὲ ἀνόητος καὶ δειλός. Ὄταν ἔγινε βασιλιάς συνέχισε τὶς πολεμικὲς ἐτοιμασίες καὶ ἐμάζεψε στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλες δυνάμεις στρατοῦ καὶ στόλου.

Ἐβαλε μηχανικοὺς καὶ κατεσκεύασαν στὸ στενότερο μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου (¹) δύο γέφυρες μὲ πλοῖα, πού τὰ ἐστερέωσαν δένοντας τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἄλλοι ἔσκαψαν τὴ χερσόνησο τοῦ Ἄθω καὶ ἔκαμαν διώρυγα γιὰ νὰ περάσῃ ἀπ' ἐκεῖ ὁ στόλος του καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄθω, ὅπου ὁ Μαρδόνιος ἔπαθε τὴ μεγάλη καταστροφή. Κατεσκεύασαν γέφυρες στὰ μεγάλα ποτάμια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀποθῆκες στὰ παράλια, πού τὶς ἐγέμισαν μὲ τρόφιμα. Τέλος ἔστειλε κήρυκες σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Σπάρτη, καὶ ἐζήτησε γῆν καὶ ὕδωρ ὡς σημεῖα ὑποταγῆς (²).

Ὁ Ζέρξης ὅταν συνεπλήρωσε τὶς ἐτοιμασίες του ἐξεκίνησε τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὶς Σάρδεις καὶ ἔφθασε

(¹) Μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ.

(²) Πολλοὶ Ἕλληνες φοβήθηκαν καὶ ἐμῆδισαν δηλ. ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν καὶ ὑποχρεώθηκαν νὰ τοὺς βοηθήσουν μὲ στρατό, μὲ στόλο καὶ μὲ χρήματα, ὅπως ἔκαμαν οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Θηβαῖοι κ.ἄ.

στὸν Ἑλλάσποντο. Ἐκεῖ ὁμως εὐρήθηκε τὶς γέφυρες χαλασμένες ἀπὸ τὴν τρικυμία. Ἐθύμωσε πολὺ, διέταξε νὰ σκοτώσουν τοὺς μηχανικοὺς καὶ νὰ μαστιγώσουν τὴ θάλασσα. Ἐπειτα ἔβαλε καὶ ἔφτιαξαν ἄλλες. Ἐπτὰ ὀλόκληρα ἡμερόνυχτα ἔκαμε ὁ πολυἀριθμος στρατὸς του νὰ περάσῃ τὸν Ἑλλάσποντο.

Ἐμέτρησε τὸ στρατὸ του καὶ εὐρέθηκε πὼς ἦταν 1.700.000 πεζοὶ, 80.000 ἵππεις καὶ ἄλλες 20.000 μεταγωγικοί. Ὁ στόλος του ἦταν 1207 τριήρεις καὶ 3000 φορτηγὰ μὲ 500.000 ναῦτες, πού μετέφεραν τροφίμα καὶ ἄλλα ἐφόδια τοῦ στρατοῦ. Κατόπιν προχώρησε ἀκολουθῶντας τοὺς δρόμους, πού ἦσαν στὰ παράλια. Κοντὰ στὴν παραλία ἔπλεε καὶ ὁ στόλος του, γιὰ νὰ ἐφοδιάζῃ τὸ στρατὸ μὲ τροφίμα. Ἔτσι ἔφθασε ἕως τὴ Θεσσαλία χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμμία ἀντίστασι.

β') Προετοιμασίες τῶν Ἑλλήνων : Οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ζέρξης μ' ἓνα τόσο μεγάλο στρατὸ ἔρχεται ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, κατάλαβαν τὸ μεγάλο κίνδυνο πού τοὺς ἀπειλοῦσε. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες ἐκάλεσαν τότε τοὺς Ἕλληνες σὲ συνέδριο στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου, γιὰ νὰ σκεφθοῦν τί ἔπρεπε νὰ κάμουν.

Ὅλες σχεδὸν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παύσουν τὶς φιλονικίες καὶ ὅλοι ἐνωμένοι νὰ πολεμήσουν τοὺς βαρβάρους. Τὴν ἀρχηγία τοῦ πολέμου στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα τὴν ἔδωσαν στούς Σπαρτιᾶτες. Κατόπιν ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν στὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Οἱ Θερμοπύλες ἦταν ἓνας στενὸς δρόμος ἀιάμεσα ἀπὸ τὸ ὄρος Καλλίδρομο καὶ Μαλιακὸ κόλπο. Στὴ μέση ἦταν πλατύτερος. Στὶς ἄκρες του ἦταν πολὺ στενός, σάν πύλες, πού μόλις χωροῦσε νὰ περάσῃ ἓνα ἀμάξι. Κοντὰ στὶς πύλες ἦσαν θερμὲς πηγές. Γι' αὐτὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐλέγετο «Θερμοπύλαι».

Μόνον σὲ μιὰ τέτοια θέσι θὰ μπορούσαν νὰ συγκρατήσουν τὸν ἀμέτρητο στρατὸ τοῦ Ζέρξη. Ἐπειτα οἱ θερμοπύλες ἦταν ὁ μόνος δρόμος, πού ὠδηγοῦσε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὴν Ἀττικὴ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὑποχρεωτικὰ θὰ περνοῦσε ὁ Ζέρξης. Τὰ στενὰ αὐτὰ ἦλθε καὶ κατέλαβε ὁ βασιλιᾶς τῆς

Σπάρτης Λεωνίδας με 300 Σπαρτιάτας και 7000 άλλους Έλληνες. Τὸν δὲ ἑλληνικὸ στόλο τὸν ἔστειλαν νὰ καταλάβῃ τὸ βόρειο ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, Ἀρτεμῆσιο, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδο τοῦ Περσικοῦ στόλου στὸ Μαλιακὸ καὶ ἔτσι νὰ προφυλάξῃ τὰ πλευρὰ ἐκείνων, ποὺ θὰ πολεμοῦσαν στὶς Θερμοπύλες. Ὁ στόλος ἀποτελεῖτο ἀπὸ 280 πλοῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 150 ἦσαν Ἀθηναϊκά. Ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἦταν ὁ **Θεμιστοκλῆς**. Γενικὸς ἀρχηγὸς (ναύαρχος) ὅλου τοῦ στόλου ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης.

γ') **Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν** (Ἰούλιος 480 π. Χ.). Ὁ Ζέρξης ἀπὸ τὴ Θεσσαλία κατέβηκε στὴ Φθιώτιδα καὶ ἔφθασε στὶς Θερμοπύλες. Ἐκεῖ ἔμαθε, ὅτι τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν τὰ κατεῖχε ὁ βασιλιάς Λεωνίδας με ὀλίγους Έλληνες. Δὲν ἔκαμε ἀμέσως ἐπίθεσι κατὰ τῶν ἑλλήνων, γιὰτ' ἐνόμιζε ὅτι οἱ ἑλληνες μόλις ἰδοῦν τὸν πολυἀριθμο στρατὸ του θὰ φοβηθοῦν καὶ θὰ τραποῦν σὲ φυγή. Ἀλλὰ ἐγελάσθηκε. Οἱ ἑλληνες ἀτάραχοι ἔμειναν στὶς θέσεις των. Καὶ ὅταν κάποιος τοὺς εἶπε ὅτι οἱ Πέρσαι εἶναι τόσο πολλοί, ποὺ ὅταν ρίξουν τὰ βέλη τοὺς θὰ σκεπάσουν τὸν ἥλιον, ἓνας γενναῖος Σπαρτιάτης εἶπε: «τόσο τὸ καλῦτερο θὰ πολεμᾶμε κάτω ἀπὸ σκιά».

Ὁ Ζέρξης τότε ἔστειλε ἓναν ἰππέα γιὰ νὰ ἰδῇ πόσοι εἶναι οἱ ἑλληνες καὶ τί κάνουν. Ὁ ἰππέας ὅταν ἐγύρισε ἀνέφερε στὸν Ζέρξη, ὅτι τὸ στενὸ τὸ φυλᾶνε λίγοι Έλληνες, ποὺ ἄλλοι γυμνάζονται, ἄλλοι λούζονται καὶ κτενίζονται καὶ τραγουδοῦν. Ὅταν εἶδε ὅτι οἱ ἑλληνες ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν στὴ θέσι τοὺς παρήγγειλε με ἓνα κήρυκα στὸ Λεωνίδα νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ φύγῃ. Ἐκεῖνος ὁμως ἀπάντησε λακωνικώτατα **«μολὼν λαβέ»**, δηλ. ἔλα νὸ τὰ πάρης.

Ὁ Ζέρξης ποτὲ δὲν ἐπερίμενε μιὰ τέτοια ἡρωικὴ ἀπάντησι. Τὴν ἄλλη ἡμέρα διέταξε τὸ στρατὸ του νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ συλλάβῃ τοὺς ἑλληνες ζωντανούς. Πόσο ἐγελάσθηκε ὁμως. Οἱ ἑλληνες ἔμειναν ἀκλόνητοι στὶς θέσεις τοὺς. Ἀπέκρουσαν με θάρρος τὴν ἐπίθεσι τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἔδαφος ἐστρώθηκε ἀπὸ τὰ κορμιὰ τῶν σκοτωμένων. Ἐγίναν κι ἄλλες

«Μολών λαβέ».

ἐπιθέσεις μὲ περισσοτέρους Πέρσας, μὰ κι αὐτὲς εἶχαν τὴν ἴδια τύχη.

Τότε ὁ Ζέρξης ἔστειλε ἐναντίον τῶν ἐλλήνων, τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, πού ἦταν τὸ καλύτερο στρατ. σῶμα τῶν Περσῶν. Ἐλέγοντο ἀθάνατοι, γιατί ἅμα σκοτωνόταν ἕνας ἀμέσως στὴ θέσι του ἔμπαινε ἄλλος, κι ἔτσι τὸ σῶμα αὐτὸ εἶχε πάντα τὴν ἴδια δύναμι. Ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ ἔπαθε τὴν ἴδια πανωλεθρία. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους ἐσκοτώθηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἔφυγαν ντροπιασμένοι.

Ἡ προδοσία. Ὁ Ζέρξης ποτὲ δὲν ἐπερίμενε τέτοια ἀντίστασι ἀπὸ τόσοις ὀλίγοις Ἕλληνας. Γι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ ἀπελπίζεται καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάμη. Στὴν ἀπελπιστικὴ αὐτὴ στιγμή παρουσιάστηκε στὸν Ζέρξη ἕνας κακὸς Ἕλληνας, ἕνας προδότης, ἀπὸ κάποιο γειτονικὸ χωριό, ὁ Ἐφιάλτης. Αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Περσικὸ στρατὸ ἀπὸ ἕνα στενὸ μονοπάτι καὶ ἔλαβε γι' αὐτὸ πολλὰ δῶ.

ρα καὶ χρήματα. Ἔτσι σὲ μιὰ νύκτα 20 χιλ. Πέρσες ὠδηγήθηκαν μὲ στρατηγὸ τὸν Ὑδάρση καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι τῆς ἄλλης ἡμέρας οἱ Ἕλληνες εὐρέθηκαν περικυκλωμένοι (1).

Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔμαθαν τὴν προδοσίαν καὶ εἶδαν ὅτι πλέον κάθε ἀντίστασι εἶναι χαμένη. Γιὰ νὰ μὴ θυσιασθοῦν λοιπὸν ἄσκοπα, ὁ Λεωνίδας διέταξε τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ φύγουν, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα σὲ ἄλλη περίστασι. Αὐτὸς μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας θὰ ἔμεινε ἐκεῖ γιὰτὶ οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ φύγουν.

Ἔτσι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔφυγαν ἔμειναν ἐκεῖ οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ 700 Θεσπιεῖς. Κατόπιν ὁ Λεωνίδας ἐκάλεσε ὅσους ἔμειναν ἐκεῖ νὰ γευματίσουν ὅλοι μαζί, γιὰτὶ τὸ βράδυ τοὺς εἶπε «θὰ δειπνίσωμε ὅλοι στὸν Ἄδη».

Ὁ Ζέρξης εἶχε κανονίσει νὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τὸ μεσημέρι, πού ὑπελόγιζε ὅτι θὰ εἶχαν κατέβῃ ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι. Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς τῶν Θερμοπυλῶν, πού ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουν, δὲν ἐπερίμεναν τὴν περσικὴ ἐπίθεσι. Ἐβγήκαν ἔξω ἀπὸ τὶς πύλες καὶ ὤρμησαν μὲ λύσσα ἐναντίον τους. Ὁ τόπος ἐγένεμισε ἀπὸ πτώματα τῶν Περσῶν. Τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων ἔσπασαν ἀπὸ τὰ πολλὰ κτυπήματα κι' ἐπολεμοῦσαν πλέον μὲ τὰ σπαθιά. Μέσα στὴν ὀρμὴ τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς ὁ Λεωνίδας καὶ ἔγινε φοβερὸς ἀγῶνας γύρω ἀπὸ τὸ πτώμα του, ποῖος θὰ τὸ πάρῃ. Ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοί, ἐπὶ τέλους οἱ Σπαρτιᾶται ἐπῆραν τὸ νεκρὸ βασιλιά των καὶ ἀποσύρθηκαν μέσα στὸ τεῖχος, ὅπου ἐξακολούθησε ἡ μάχη.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἐπετέθησαν ἐναντίον τους καὶ οἱ Πέρσαι πού ὀδηγοῦσε ὁ Ἐφιάλτης. Τότε ὅσοι ἐζοῦσαν, ἐμαζεύθηκαν ἐπάνω σ' ἓνα λόφο κι' ἀπ' ἐκεῖ ἐξακολούθησαν μὲ πείσμα τὸν ἀγῶνα μὲ ὅτι μέσον εἶχαν ἀκόμη, σπαθιά, μαχαίρια, ξύλα, πέτρες καὶ τὰ χέρια ἀκόμη ὥσπου ἐσκοτώθηκαν ὅλοι.

(1) Ὁ Λεωνίδας εἶχε βάλει νὰ φρουροῦν τὸ μονοπάτι αὐτὸ (τὴν κνώπια ὁδὸ, ὅπως λέγεται) 1000 Φωκεῖς. Αὐτοὶ ὁμῶς ἐνόμισαν ὅτι οἱ Πέρσαι ποτὲ δὲν θὰ περνοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ, γι' αὐτὸ εἶχαν ἀφήσει τὸ μέρος καὶ εἶχαν φύγει.

Τὸ μνημεῖον τοῦ Λεωνίδα στὰς Θερμοπύλας

Εἶχαν σκοτώσει ὅμως ἕως 20.000 Πέρσες καὶ δύο ἀδελφούς τοῦ Ζέρξου.

Τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν ἦταν πλέον ἐλεύθερα στὸν Ζέρξη. Μὲ τὴν αὐτοθυσία τους αὐτὴ οἱ Ἕλληνες ἔγραψαν στὴν ἱστορία μας μιὰ λαμπρὴ καὶ ἔνδοξη σελίδα καὶ μιὰ ἀθάνατη χρονολογία «Ἰούλιος 480». Καὶ ἐδίδαξαν ὅλους τοὺς λαοὺς πὼς πρέπει νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους.

Ἀργότερα, ὅταν οἱ Πέρσαι νικημένοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἡ πατρίς ποὺ ξέρεي νὰ τιμᾷ τὰ παλληκάρια της, ἔστησε στὸν τόπο τῆς θυσίας ἕνα μαρμάρينو μνημεῖο, στὸ ὁποῖο ἐγράφηκαν τὰ παρακάτω ἀθάνατα λόγια :

*᾽Ω ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους, ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».*

Δηλαδή. «Διαβάτη, πὲς στοὺς Λακεδαιμονίους, ὅτι ἐδῶ εἴμεθα θαμμένοι ὑπακούοντες στοὺς νόμους των».

7. / Ναυμαχίες στο Ἄρτεμίσιο.

Τις ἡμέρες πού ἐγίνοντο οἱ μάχες στίς Θερμοπύλες, οἱ δύο στόλοι δέν ἔμειναν ἀργοί. Ὁ Περσικός ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Παγασιτικὸν κόλπο γιὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆ θάλασσα. Ὅταν ὁμως εἶδε τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἀπέναντι στοῦ Ἄρτεμίσιο ἔσταμάτησε καὶ ἔστειλε τὰ πλοῖα γιὰ νὰ κάμουν τὸν κύκλο τῆς Εὐβοίας καὶ νὰ τὸν περικυκλώσῃ. Οἱ Ἕλληνες ὁμως ἐπετέθησαν πρῶτοι ἐναντίον του. Ἀφοῦ τοῦ ἐπροξένησαν μεγάλες ζημίες αἰχμαλώτισαν 15 πλοῖα μὲ τοὺς ναῦτες τοὺς καὶ τὰ ἔστειλαν στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Τὴν ἴδια δὲ νύκτα κατεστράφησαν πολλὰ ἀκόμη περσικὰ πλοῖα ἀπὸ μεγάλη θαλασσοταραχὴ. Ἀπὸ τὰ 200 δὲ περσικὰ πλοῖα τὰ περισσότερα κατεστράφησαν ἀπὸ τρικυμία καὶ 30 τὰ ἔπιασαν οἱ Ἕλληνες κοντὰ στοῦ Ἄρτεμίσιο ὅταν ἐγύριζαν.

Τέλος οἱ Πέρσαι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν μὲ ὅλα τὰ πλοῖα τοὺς ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου γιὰ νὰ τὸν διασκορπίσουν. Τότε ἐγινε μεγάλη ναυμαχία κατὰ τὴν ὁποία καὶ οἱ δύο στόλοι ἐπολέμησαν μὲ πείσμα κι ἔπαθαν πολλές ζημίες. Στὸ τέλος ὁ περσικὸς στόλος ἀναγκάστηκε νὰ ἀποσυρθῇ.

Στὸ μεταξὺ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔμαθε τὸ θλιβερὸ τέλος τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐπειδὴ πλέον δέν εἶχε κανένα σκοπὸ νὰ μένῃ στοῦ Ἄρτεμίσιο, τῆ νύκτα ἔφυγε ἀπὸ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπο καὶ ἦλθε στοῦ στενοῦ, πού εἶναι ἀνάμεσα στὴν Ἄττικὴ καὶ στὴν Σαλαμίνα (Σαρωνικὸν κόλπο).

8. Οἱ Πέρσαι στὴν Ἄττικὴ.—Καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Μετὰ τίς Θερμοπύλες οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Διότι ἐκεῖ τὸ μέρος εἶναι στενὸ καὶ θὰ ἤμποροῦσαν εὐκολώτερα νὰ ἀντιμετωπίσουν τοῦ Πέρσας καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο.

Καὶ ὁ Ζέρξης χωρὶς κανένα πλέον ἐμπόδιο προχώρησε πρὸς νότον σκορπίζοντας παντοῦ τὸν τρόμο καὶ τὴν κατα-

στροφή. Ἐρήμωσε πρῶτα πρῶτα τὴ Φωκίδα, γιατί οἱ Φωκεῖς δὲν ὑποτάχθηκαν. Ἐπειτα τῖς Θεσπιῆς καὶ Πλαταιῆς κι ἔφθασε στὴ Θήβα. Οἱ Θηβαῖοι ἐπέηγαν μὲ τὸ μέρος του.

Τέλος ἐμπῆκε στὴν Ἀττικὴ καὶ ἡ Ἀθήνα εὐρέθη εἰς κίνδυνον. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἐπρότεινε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλι καὶ νὰ φύγουν. Μὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἦταν εὐκολο. Κανεῖς δὲν ἠθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀγαπημένη του πατρίδα. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν καὶ ἐρώτησαν τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν τί ἔπρεπε νὰ κάμουν γιὰ νὰ σωθοῦν. Καὶ τὸ μαντεῖον τοὺς ἀπάντησε, ὅτι θὰ σωθοῦν, ἂν καταφύγουν στὰ «ξύλινα τεῖχη». Σύμφωνα μὲ τὸν χρησμό πολλοὶ ὑποστήριζαν νὰ κάμουν στὴν Ἀκρόπολι ξύλινα τεῖχη καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένουν τὸν ἐχθρό.

Ὁ ἐξυπνότατος ὁμως Θεμιστολῆς, πού ἔδωσε τὴ σωστὴ ἐξήγησι τοῦ χρησμοῦ εἶπε: «ξύλινα τεῖχη, ἐννοεῖ ὁ θεὸς τὰ πλοῖα». Μόνον μ' αὐτὰ θὰ σωθοῦμε καὶ ὄχι μὲ ξύλινους φράκτες». Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰ συζητήσεις συμφώνησαν μὲ τὴ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ ἀποφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλι καὶ νὰ ἐπιβιβασθοῦν στὰ πλοῖα. Ἀμέσως κατόπιν μὲ πόνο καὶ μὲ σπαραγμὸ ἄφησαν τὴν πόλι τῶν προγόνων τους, τὰ ἱερά τους, τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ σπίτια τους καὶ κατέβηκαν στὴν παραλία. Μετέφεραν τὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς γέροντες στὴ Σαλαμίνα, τὴν Αἶγινα καὶ τὴ Τροιζῆνα καὶ οἱ ἄνδρες ἐμπῆκαν ὅλοι στὰ πλοῖα, πού ἦσαν ἀγκυροβολημένα στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρό.

Στὴν Ἀθήνα δὲν ἔμεινε κανεῖς. Μόνον λίγοι γέροντες ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολι. Κατεσκεύασαν πρόχειρα ξύλινα τεῖχη, γιατί ἐνόμισαν ὅτι αὐτὰ ἐννοοῦσε ὁ χρησμός, καὶ ὠχρῶθηκαν ἐκεῖ περιμένοντας τοὺς Πέρσες.

Στὸ μεταξὺ οἱ Πέρσες ἐμπῆκαν στὴν Ἀθήνα, ἐληλάτησαν τὰ σπίτια καὶ τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως. Κατόπιν ἔβαλαν φωτιά στὰ ξύλινα τεῖχη τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἔκαψαν ξωντανοὺς ὅσους εὐρίσκοντο μέσα σ' αὐτὰ. Τέλος ἔβαλαν φωτιά καὶ ἔκαψαν ὅλην τὴν πόλι καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Ἀκροπόλεως. Τεράστιες ἦσαν οἱ φλόγες, πού ἀνέβηκαν στὸν οὐρανό. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνας ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ τὴ

Σαλαμίνα με σπαραγμό και με δάκρυα παρακολουθοῦσαν τὸ τραγικὸ αὐτὸ θέαμα. Ὁ περσικὸς στόλος τότε κατέπλευσε στὸν ὄρμο τοῦ Φαλήρου.

9. Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ὅταν εἶδαν, ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος ἀγκυροβόλησε ἀπέναντι στοῦ Φάληρου ἔκαμαν συμβούλιο, γιὰ νὰ ἀποφασίσουν, ποῦ ἔπρεπε νὰ κάμουν τὴ ναυμαχίαν γιὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς βαρβάρους.

Οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ ὑποστήριζαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα καὶ νὰ πᾶνε στὸν Ἴσθμό. Ἐκεῖ νὰ περιμένουν τὸν περσικὸν στόλον γιὰ νὰ κάμουν τὴ ναυμαχίαν, διότι ἐκεῖ τὸ μέρος ἦταν ἀνοικτὸ καὶ δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ ἀποκλεισθοῦν καὶ ἀκόμη θὰ εἶχαν καὶ τὴ βοήθειαν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ποῦ ἦταν συγκεντρωμένους ἐκεῖ. Μὲ τὴ γνώμη αὐτὴ συμφώνησε καὶ ὁ ναύαρχος τοῦ στόλου, ὁ Εὐρυβιάδης.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμως, ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων, ὑποστήριζε, ὅτι ἡ ναυμαχία ἔπρεπε νὰ γίνῃ στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας. Γιατὶ τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν, ἔλεγε, εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἐπομένως δὲν θὰ χωροῦν ὅλα καὶ δὲν θὰ μποροῦν νὰ κινουῦνται εὐκόλως στὸ στενὸ αὐτὸ μέρος. Ἐνῶ τὰ δικά μας εἶναι μικρὰ καὶ εὐκίνητα καὶ θὰ νικήσωμε τοὺς Πέρσες. Ἡ συζήτησις ἔγινε σὲ τόνο ζωηρὸ.

Σὲ μιὰ στιγμὴ μάλιστα, ποῦ ὁ Θεμιστοκλῆς ὑποστήριζε ζωηρὰ τὴ γνώμη του ὁ Εὐρυβιάδης ἐθύμωσε καὶ ἐσήκωσε τὴ ράβδον (ραβδί) του νὰ τὸν κτυπήσῃ. Ὁ Ἀθηναῖος ὁμως ναύαρχος ἔμεινε ἀτάραχος καὶ τοῦ εἶπε μὲ θάρρος: «Πᾶταξον μὲν, ἄκουσον δέ». δηλ. κτύπησέ με, ἀλλὰ ἄκουσέ με». Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κορινθίων ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀπαγορεύσῃ στοῦ Θεμιστοκλῆ νὰ ὀμιλῇ στοῦ συμβούλιου καὶ εἶπε θυμωμένος: «Θεμιστοκλῆ μὴν ἐπιμένεις», γιὰτὶ δὲν ἔχεις πατρίδα. Τὴν Ἀθήναν τὴν ἐγκαταλείψατε στὸν ἐχθρὸ καὶ καίεται».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποφασιστικὰ τοῦ ἀπάντησε «ἐν ὄσω οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουν 180 πλοῖα γεμάτα ἄνδρες μπο-

ροῦν νὰ πᾶνε στὴν Ἰταλία καὶ νὰ κάμουν ἐκεῖ ἄλλη πόλι μεγαλύτερη καὶ ἰσχυρότερη. Σκεφθῆτε ὅμως, τί θὰ γίνετε σεῖς, ἂν θὰ φύγουν οἱ Ἀθηναῖοι».

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀποστομωτικὴ αὐτὴ ἀπάντησι καὶ ἀπειλὴ τοῦ Θεμιστοκλῆ ὑποχώρησαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὁ Εὐρυβιάδης διέταξε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ ναυμαχήσουν.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Πελοποννήσιοι φάνηκαν, ὅτι μετενόησαν ὁ Θεμιστοκλῆς κατέφυγε στὸ ἐξῆς τέχνασμα. Ἔστειλε κρυφὰ τὸν πιστό του δοῦλο καὶ παιδαγωγὸ τῶν παιδιῶν του, τὸ Σίκινο, ποὺ ἤξερε τὰ Περσικὰ στὸν Ζέρξη καὶ τοῦ εἶπε :

«Μὲ ἔστειλε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων Θεμιστοκλῆς νὰ σοῦ εἶπω ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα. Ὡς φίλος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ νικήσῃ σὲ συμβουλεύει, ἂν θέλῃς νὰ τοὺς καταστρέψῃς, νὰ τοὺς περικυκλώσῃς στὴ Σαλαμίνα πρὶν φύγουν, γιὰτὶ ἂν φύγουν δὲν θὰ μπόρῃς».

Ὁ Ζέρξης τὸ ἐπίστεψε καὶ ἔπεσε στὴν παγίδα. Ἄμα ἐνύκτωσε ἓνα τμημα περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὸ μικρὸ νησάκι ψυττάλεια (ποὺ εἶναι μπροστὰ στὸν Πειραιᾶ). Πρὶν δὲ ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα ὁ περσικὸς στόλος ἐπερικύκλωσε τὸν Ἑλληνικόν.

Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης ὅμως ποὺ ἦταν ἐξόριστος στὴν Αἴγινα, ὅταν εἶδε ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος ἐπερικύκλωσε τὸν Ἑλληνικὸν ἐμπῆκε σ' ἓνα μικρὸ πλοῖο καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ περσικὰ πλοῖα, κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἔφθασε στὴ Σαλαμίνα. Ἐπῆγε ἀμέσως στὸ πλοῖο τοῦ Εὐρυβιάδου, ὅπου ἐξακολουθοῦσε τὸ Συμβούλιο, ἐκάλεσε τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ εἶπε : «Θεμιστοκλῆ ἄς λησμονήσωμε τὴν παλαιὰ μας ἔχθρα καὶ ἄς φροντίσωμε στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή νὰ σώσωμε τὴν πατρίδα. Ὁ περσικὸς στόλος μᾶς περικύκλωσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φύγῃ κανεὶς».

Ὁ Θεμιστοκλῆς συγκινήθηκε ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ λόγια τοῦ Ἀριστείδου, καὶ γιὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ τοῦ διηγήθη τὸ τέχνασμα του.

Κατόπιεν τὸν ὠδήγησε στὸ συμβούλιο τῶν ναυάρχων, στοὺς ὁποίους εἶπε, ὅτι εἶναι περικυκλωμένοι ἀπὸ τὸν περσικὸν στόλο. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐσταμάτησαν κάθε συζήτησι

καὶ ἀποφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν μὲ τὸν περσικὸ στόλο στὰ στενὰ τῆς Σαλαμίνας.

10. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

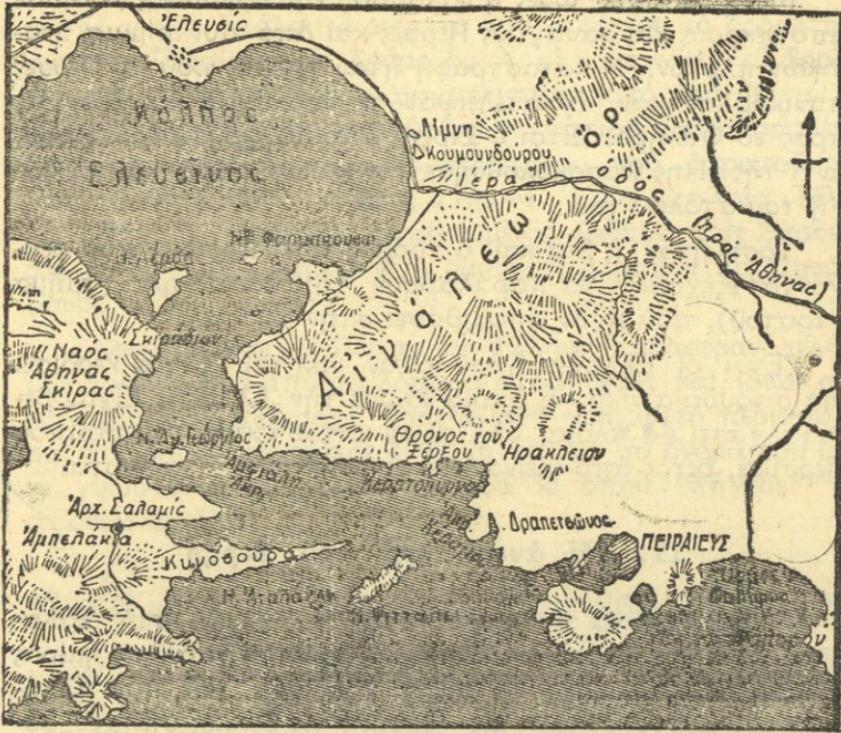
Τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας (22 Σεπτεμ. τοῦ 480 π.Χ.), οἱ δύο στόλοι εὐρέθησαν παρατεταγμένοι ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀποτελεῖτο ἀπὸ 380 πλοῖα μὲ 70—80 χιλ. ἄνδρες. Στὸ δεξιὸ μέρος ἦσαν οἱ Σπαρτιαῖτες στὸ ἀριστερὸ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀνάμεσα οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Ὁ Περσικὸς ἀποτελεῖτο ἀπὸ 1200 μεγάλα πλοῖα μὲ 250—300 χιλ. ἄνδρες καὶ εἶχε παραταχθῆ σὲ τρεῖς σειρὲς. Ἀκόμη στὴν ξηρὰ τῆς Ἀττικῆς ὑπῆρχε ἀναρίθμητος περσικὸς στρατὸς ἑτοιμὸς νὰ δώσῃ βοήθεια.

Ὁ Ζέρξης καθόταν σὲ ἓνα θρόνο ἐπάνω στὸ βουνὸ Αἰγάλεω, ποῦ βρίσκεται ἀπέναντι στὴ Σαλαμίνα περιτρυγυρισμένος ἀπὸ τοὺς γραμματικούς του, γιὰ νὰ γράψουν τὴ μεγάλη του νίκη. Πολλοὶ ἄρχοντες Πέρσες ἦσαν μαζεμένοι στὴν Ψυττάλεια, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴ ναυμαχία.

Οἱ δύο στόλοι ἔμειναν γιὰ λίγο ἀκίνητοι. Οἱ Πέρσες ἐπερίμεναν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτοι. Οἱ Ἕλληνες πάλιν ἐπερίμεναν νὰ φυσήξῃ εὐνοϊκὸς ἄνεμος γιὰ τὰ πλοῖα τους. Ὅταν τέλος ἦλθε ἡ ὥρα ὁ Εὐρυβιάδης ἔδωσε τὸ σύνθημα καὶ οἱ σάλπιγγες ἐσήμαναν γενικὴ ἐπίθεσι.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ὤρμησαν πρῶτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ψάλλοντας: «ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερώστε τὴν πατρίδα...». Οἱ Πέρσες τοὺς ἄφησαν λίγο νὰ προχωρήσουν καὶ κατόπιν τοὺς ἐπετέθηκαν μὲ ἀλαλαγμούς. Οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ παρασύρουν τοὺς Πέρσες στὸ στενὸ, στὴν ἀρχὴ ὠπισθοχώρησαν. Ὅταν τοὺς ἔφεραν στὸ μέρος ποῦ ἤθελαν ἐπετέθηκαν πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐναντίον τῶν φοινικικῶν πλοίων. Σὲ λίγο ἡ ἐπίθεσι ἐγενικεύθη καὶ μετεβλήθη σὲ σωστὴ γιγαντομαχία.

Οἱ Πέρσαι πολεμοῦσαν μὲ ἀνδρεία, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη ἀταξία. Γιατί ὁ χῶρος ἦταν στενὸς καὶ τὰ πλοῖα τους πολὺ καὶ μεγάλα καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ κινοῦνται μὲ εὐκολία. Πολλὲς φορὲς τὸ ἓνα ἔπεφτε ἐπάνω στὸ ἄλλο.

Χάρτης τῆς περιοχῆς πού ἐγίνε ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.

Ἀντίθετα οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν μὲ μεγάλη τέχνη καὶ ἀσύγκριτο ἥρωισμό. Τὰ πλοῖα τους μικρὰ καὶ εὐκίνητα, βοηθούμενα καὶ ἀπὸ τὸν εὐνοϊκὸ ἄνεμο ὠρμοῦσαν σὰν δελφίνια ἐπάνω στὰ περσικά.

Τὰ φοινικικά πλοῖα ἀφοῦ ἔπαθαν πολλές ζημιές ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ παρέσυραν στὴν ὀπισθοχώρησι καὶ τὰ ἄλλα περσικά πλοῖα. Κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησι ἐδημιουργήθη τέτοια σύγχυσι καὶ ταραχή, πού δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κινηθοῦν. Οἱ Ἕλληνες τότε εὐρήκαν εὐκαιρία, πηδοῦσαν μέσα στὰ περσικά καὶ ἔτσι ἡ ναυμαχία μετεβλήθη σὲ πεζομαχία. Πηδώντας οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πλοῖο σὲ πλοῖο ἐσκορποῦσαν τὸ θάνατο καὶ τὴν καταστροφή. Ἄλλα πάλιν ἑλληνικά πλοῖα ἔσπαζαν τὰ περσικά μὲ τὰ ἔμβολά τους καὶ τὰ ἐβούλιαζαν.

Μέσα σὲ λίγες ὥρες ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμῖνος ἐγέμισε ἀπὸ νεκρῶν καὶ ναυαγῶν Πέρσες καὶ ἀπὸ συντρίμμια περσικῶν πλοίων. Ἡ καταστροφή ἦταν τέτοια, ποὺ οἱ Πέρσες πανικοβλήθηκαν, ἐγκατέλειψαν τὴ ναυμαχία καὶ ἔφευγαν πρὸς τὸ Φάληρο. Ἔτσι ὁ Ζέρξης ἀπὸ τὸ χρυσὸ θρόνο του, ἀντὶ τῆς νίκης παρακολούθησε τὴν καταστροφή καὶ τὴ φυγὴ τοῦ στόλου του.

Τόση ἦταν ἡ βία καὶ ὁ τρόμος τῶν Περσῶν, ποὺ φεύγοντας ἐξέχασαν νὰ παραλάβουν τὸ ἀπόσπασμα (τμῆμα στρατοῦ), ποὺ εἶχαν ἀποβιβάσει στὴν Ψυττάλεια.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἦσαν πλέον νικηταί. Εἶχαν κερδίσει μιὰ σπουδαία νίκη, ἡ ὁποία ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν βέβαια χάσει 49 πλοῖα, ἀλλ' εἶχαν καταστρέψει 200 περίπου Περσικά, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνα ποὺ εἶχαν πιάσει αἰχμάλωτα.

11. Ἡ ἀναχώρησι τοῦ Ζέρξη.

Ὁ Ζέρξης μετὰ τὴν καταστροφή ποὺ ἔπαθε στὴ Σαλαμίνα ἐφοβήθηκε πάρα πολὺ καὶ τὸ βράδυ τῆς ἄλλης ἡμέρας διέτρεξε τὸ στόλο του νὰ φύγει γρήγορα γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ φυλάξῃ τὶς γέφυρες, τὶς ὁποῖες ὑπῆρχε φόβος νὰ καταστρέψουν οἱ Ἕλληνες. Ὄταν ἐξημέρωσε καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος ἔφυγε, ἔπλευσαν κοντὰ στὸν Περσικὸ στόλο ἕως τὴν Ἄνδρο, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπρόλαβαν. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπρότεινε νὰ προχωρήσουν ἕως τὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ καταστρέψουν τὶς γέφυρες. Οἱ ἄλλοι ὁμως ναύαρχοι δὲν τὸ εὐρήκαν σωστὸ νὰ προχωρήσουν τόσο μακριά, ἀφοῦ ὁ Περσικὸς στρατὸς ἦταν ἀκόμη στὴν Ἀττικὴ, οὔτε νὰ ἀποκλείσουν τόσο πλῆθος ἐχθρῶν στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ γνώμη τους ὑπερίσχυσε. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Ζέρξη νὰ φύγει γρήγορα, τοῦ παράγγειλε πάλιν μὲ τὸ Σίκινο, ὅτι οἱ Ἕλληνες θέλουν νὰ καταστρέψουν τὶς γέφυρες καὶ σὰν φίλος του τὸν συμβουλεύει νὰ φύγει τὸ γρηγορότερο.

Ὁ Ζέρξης, ποὺ εἶχε πάρει πλέον τὴν ἀπόφασιν νὰ φύγει, ἀνεχώρησε ἀμέσως μὲ τὸ στρατὸ του. Ὄταν ἔφθασε στὴ Θεσσαλία, ἄφησε ἐκεῖ τὸ Μαρδόνιο μὲ 300.000 ἔκλεκτο

στρατό, γιά νά ἔξακολουθήσῃ τόν πόλεμο τήν ἄνοιξι. Αὐτός δέ μέ τόν ὑπόλοιπο στρατό του συνέχισε τὸ δρόμο του γιά τήν Περσία. Στὸ δρόμο ὅμως οἱ κακουχίες, οἱ ἀρρώστειες καὶ ἡ πείνα ἀποδεκάτησαν τὸ στρατό του. Ὅταν δέ ἔφθασε στὸν Ἑλλησποντο εὐρήκε τὶς γέφυρες κατεστραμμένες ἀπὸ τὴν τρικυμία, γι' αὐτὸ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἀναγκάσθηκε νά τὰ περάσῃ στήν Μ. Ἀσία μέ πλοῖα. Τέλος καὶ ὁ ἴδιος ἐλεεινὸς καὶ ταπεινωμένος ἔφθασε στὶς Σάρδεις, ἀπ' ὅπου πρὸ 8 μηνῶν εἶχε ξεκινήσει λαμπρὸς καὶ ὑπερήφανος.

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ Πέρσες, οἱ Ἕλληνες πρόσφεραν πλούσια ἀφιερῶματα ἀπὸ τὰ λάφυρα στοὺς θεοὺς καὶ ἰδίως στὸ **μαντεῖο τῶν Δελφῶν**. Ἐπειδὴ στὴ νίκη αὐτὴ περισσότερο, ἀπ' ὅλους συνετέλεσε ὁ Θεμιστοκλῆς, τὸ ὄνομά του ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κι ὅπου ἐπήγαινε τὸν ἀποθέωναν ὅλοι.

12. **Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (Σεπτέμβριος 479 π. Χ.)**

α') **Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου.** Ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸ χειμῶνα στὴ Θεσσαλία. Τὴν ἄνοιξι τοῦ 479 π. Χ. πρὶν ἐπιτεθῆ ἄλλοις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐσκέφθη νά πάρῃ μέ τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς πρότεινε νά ἐγκαταλείψουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ νά γίνουν φίλοι του. Γιά ἀντάλλαγμα τῆς φιλίας τους ὑποσχέθηκε νά τοὺς κτίσῃ ἄλλοις πόλεις, τοὺς ναοὺς τους, νά τοὺς ἀποζημιώσῃ γιά ὅλες τὶς ζημιές ποὺ εἶχαν πάθει καὶ νά μεγαλώσῃ τὸ κράτος τους.

Οἱ Σπαρτιᾶτες, ὅταν ἔμαθαν τὶς προτάσεις αὐτὲς τοῦ Μαρδονίου, ἐφοβήθηκαν μήπως οἱ Ἀθηναῖοι μέσα στὴ δυστυχία τους τὶς δεχθοῦν καὶ γίνουν σύμμαχοι τῶν Περσῶν. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν ἀνθρώπους τῶν στὴ Ἀθήνα καὶ εἶπαν στοὺς Ἀθηναίους νά μὴ δεχθοῦν τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου καὶ ὅσο διαρκεῖ ὁ πόλεμος ἀναλαμβάνουν αὐτοὶ νά θρέψουν τὶς οἰκογένειές τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν καὶ ἦσαν κατεστραμμένοι, ἀπάντησαν στὸ Μαρδόνιο τὰ ἑξῆς: «Ὅσο ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο

ρδόμο, πού ἀκολουθεῖ σήμερα, ποτέ δὲν θὰ συμμαχήσωμε μέ τούς Πέρσες. Ἀλλὰ στηριζόμενοι στή βοήθεια τῶν θεῶν καί τῶν ἡρώων μας, πού ἐκεῖνοι τούς ἔκαψαν τὰ ἱερά τους, θὰ πολεμήσωμε γιά νά τούς ἐκδικηθοῦμε».

Καί στούς Σπαρτιᾶτες εἶπαν: «Μάθετε ὅτι τήν ἐλευθερία μας δὲν τήν πουλάμε, οὔτε μ' ὄλο τὸ χρυσάφι τοῦ κόσμου· καί ὅτι δὲν πρόκειται νά γίνη καμμιά συμμαχία μέ τούς Πέρσες, ἐφ' ὅσον ζῆ ἔστω καί ἓνας Ἀθηναῖος. Οὔτε θέλομε νά γίνωμε καί σέ σᾶς βάρος νά θρέψετε τίς οἰκογένειές μας, ἔστω καί ἄν πεινοῦν. Ἐπειδή ὁμως εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι ὁ Μαρδόνιος θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ γρήγορα, νά στείλετε στρατὸ στή Βοιωτία, γιά νά τὸν ἀποκρούσωμε ἐκεῖ πρὶν μπῆ στήν Ἀττική».

Ὁ Μαρδόνιος, ὕστερα ἀπὸ τὴ θαρραλέα ἀπάντησι τῶν Ἀθηναίων, ὠργισμένος ἄφησε τὴ Θεσσαλία καί προχώρησε πρὸς νότον. Μαζί του ἔπαιρνε καί τούς ἔλληνες τῶν πόλεων, πού εὔρισκε σὸ δρόμο του. Ἔτσι ἔφθασε στήν Ἀττική χωρὶς νά συναντήσῃ καμμιά ἀντίστασι, γιὰτί οἱ Σπαρτιᾶτες ἀμέλησαν καί δὲν ἔστειλαν γρήγορα στρατὸ στή Βοιωτία.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλειψαν πάλι τὴν πόλι τους καί μετέφερον τὰ γυναικόπαιδα καί τούς γέροντες στή Σαλαμίνα. Ὄταν σέ λίγο ὁ Μαρδόνιος ἐμπῆκε στήν Ἀθήνα τὴν εὔρηκε ἔρημη. Ὁ Μαρδόνιος τότε ἔστειλε πάλι ἀπεσταλμένους του στούς Ἀθηναίους καί τούς ἔκαμε τίς ἴδιες προτάσεις. Μὰ οἱ Ἀθηναῖοι καί πάλι δὲν τίς ἐδέχτηκαν. Τὸν βουλευτὴ Λυκίδη μάλιστα, πού ἐπρότεινε νά τίς δεχτοῦν, τὸν ἐλιθοβόλησαν καί τὸν ἐσκότωσαν μαζί μέ τὴν οἰκογένειά του. Συγχρόνως δὲ ἔστειλαν ἀπεσταλμένους στή Σπάρτη καί παρεπονέθησαν γιά τὴν ἀδιαφορία τους.

Τὴ φορὰ αὐτὴ οἱ Σπαρτιᾶτες χωρὶς καθυστέρησι ἔστειλαν 40.000 στρατὸ καί μέ ἀρχηγὸ τὸν στρατηγὸ Πausανία. Ὁ στρατὸς αὐτός, ὅταν ἔφθασε στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου ἐνισχύθηκε μέ τὸ στρατὸ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων. Καί ὅταν ἔφθασε στήν Ἐλευσίνα ἐνώθηκε μ' αὐτὸν ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων μέ ἀρχηγὸ τὸν Ἀριστείδη καί μερικῶν ἄλλων πόλεων καί ἔγινε ὅλος ὅλος 110 χιλ.

Ὁ Μαρδόνιος μόλις ἔμαθε, ὅτι οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔρχονται ἐναντίον του ἔκαψε γιὰ δευτέρα φορὰ τὴν Ἀθήνα καὶ ὑποχώρησε μὲ τὸ στρατό του στὴ Βοιωτία, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινό, κατάλληλο γιὰ τὸ ἵππικό του. Ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσε στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Πλαταιάς.

β') **Ἡ μάχη:** Ὁ ἐνωμένος ἑλληνικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευσε ἀπέναντι ἀπὸ τοὺς Πέρσες, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἀπέφυγαν τὴν πεδιάδα, γιὰτὶ δὲν εἶχαν ἵππικό.

Ἐκεῖ ὁ Μαρδόνιος ἐκτύπησε τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸ καλύτερο ἵππικό του, ἀλλὰ τὸ ἀπέκρουσαν καὶ ἐσκότωσαν μάλιστα καὶ τὸν ἀρχηγό του. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος κατέβηκαν χαμηλότερα καὶ πλησιέστερα πρὸς τὸ στρατόπεδο τῶν Περσῶν.

Δέκα ἡμέρες οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ ἔμειναν ἔτσι ἀκίνητοι, γιὰτὶ οἱ μάντις, ἔλεγαν, ὅτι ὅποιος ἐπιτεθῆ πρῶτος θὰ νικηθῆ. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος, ποὺ ἀκολουθοῦσε διὰ τῆς βίας, τοὺς Πέρσας, ἐπῆγε κρυφὰ στοὺς Ἀθηναίους στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἐμαρτύρησε τὸ σχέδιο τοῦ Μαρδονίου. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἐτακτοποίησαν τὴν παράταξί τους καὶ ἦσαν ἔτοιμοι. Ἀλλὰ στὸ μεταξύ τὸ περσικὸ ἵππικὸ ἔχωσε μὲ χῶμα τὴ Γαργαφία πηγὴ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν νερό. Γι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν νὰ μετακινηθοῦν σὲ ἄλλο μέρος πλησίον τῶν Πλαταιῶν, ὅπου τὸ νερὸ ἦταν ἄφθονο.

Ὁ Μαρδόνιος ἐνόμισε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐφοβήθηκαν καὶ ἔφυγαν καὶ διέταξε ὅλο τὸ στρατό του νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν ἑλλήνων.

Ἡ μάχη ἦταν φοβερή, οἱ Πέρσες πολεμοῦσαν γενναῖα. Ὁ ἴδιος ὁ Μαρδόνιος περιστοιχιζόμενος ἀπὸ 1000 ἵππεῖς σωματοφύλακές του πολεμοῦσε ἕφιππος στὴν πρώτη γραμμὴ. Μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν μὲ μεγαλύτερη γενναϊότητα καὶ τοὺς ἀποκρούουν. Σὲ μιὰ στιγμή ὅμως σκοτώνεται ὁ Μαρδόνιος καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκολουθοῦσους του. Τότε οἱ ἄλλοι Πέρσες ἄρχισαν νὰ φεύγουν πανικόβλητοι καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες.

Στὸ μεταξύ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ ἐνίκησαν καὶ ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς ἀπέναντί τους Θηβαίους ὕστερα καταδίωξαν τοὺς Πέρσες.

Αὐτοὶ πανικόβλητοι ἐκλείσθησαν μέσα σ' ἓνα ξύλινο τεῖχος, πού εἶχαν κατασκευάσει πίσω ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν τους. Ἡ ὀρμὴ ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἀσυγκράτητη καὶ σὲ λίγο τὸ τεῖχος ἐκυριεύθηκε. Ἀπ' ὄλο τὸν περσικὸ στρατὸ μόνον 3000 ἐσώθηκαν, πού κατῶρθωσαν νὰ φύγουν καὶ 40.000 μὲ τὸν στρατηγὸ Ἀρτάβαζο πού ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἀσία πρὶν ἀπὸ τὴν μάχη. Ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες ἐφονεύθησαν μόνον 1360 ὀπλίτες, τοὺς ὁποίους ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ἔτσι ἐνικήθηκαν καὶ στὶς Πλαταιῆς οἱ Πέρσες. Ὁ Περσικὸς στρατὸς κατεστράφηκε καὶ ἐξέλιπε κάθε κίνδυνος ἀπὸ τὴν Ἀσία.

Ἄπειρα καὶ πλούσια ἦσαν τὰ λάφυρα πού ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴ μάχη ἐκείνη (1). Ἀπ' αὐτὰ τὸ ἓνα δέκατο τὸ ἀφιέρωσαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς θεοὺς. Ἄλλο ἓνα δέκατο ἔδωσαν στὸν Πausanία ὡς ἀρχιστράτηγο, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τὰ ἐμοιράσθησαν οἱ πόλεις πού ἐπολέμησαν ἀναλόγως τοῦ στρατοῦ πού εἶχαν δώσει.

Πρὶν ἀκόμη οἱ Ἑλληνες διαλυθοῦν ἐκήρυξαν τὶς Πλαταιῆς ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη πόλι γιὰ τὶς ὑπηρεσίες πού προσέφερε στὴν ἐλευθερίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀποφάσισαν νὰ γίνωνται κάθε πέντε χρόνια σὲ ἀνάμνησι τῆς νίκης, Πανελληνιοὶ ἀγῶνες «**Τὰ ἐλευθέρια**». Τέλος ἀφοῦ ἐτιμώρησαν σκληρὰ τοὺς Θηβαίους, πού εἶχαν γίνει σύμμαχοι τῶν Περσῶν, διελύθησαν καὶ ἐγύρισαν ἡσυχοὶ πιά στὴν πατρίδα τους.

(1) Χρυσᾶ, ἀσημένια, χρήματα, ὄπλα, ἄλογα, καμήλες κ.λ.π. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἦταν ὁ χρυσὸς θρόνος τοῦ Μαρδονίου καὶ ἡ χρυσὴ σκηνὴ πού τοῦ εἶχε ἀφήσει ὁ Ζέρξης.

13. Η νίκη τῶν Ἑλλήνων στὴ Μυκάλῃ (Σεπτέμβριος 479 π. Χ.)

Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸ Μαρδόνιο στὶς Πλαταιές, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνίκησε καὶ κατέστρεψε τὸν περσικὸ στόλὸ Μυκάλῃ, ἀκρωτήριο τῆς Μ. Ἀσίας ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σάμο.

Μετά τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Σπαρτιάτη Λεωτυχίδη καὶ τὸν Ἀθηναῖο Ξάνθιππο ἦλθε κι ἔμενε στὴ Δῆλο. Ἐκεῖ ἦλθαν ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νησιῶν καὶ ἐζητοῦσαν βοήθεια γιὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν Περσικὸ ζυγὸ. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἔπλευσαν τότε πρὸς τὴ Μυκάλῃ, ὅπου ἦταν ἀγκυροβολημένος ὁ περσικὸς στόλος ἀπὸ 300 πλοῖα. Ἀλλὰ οἱ Πέρσες μόλις ἔμαθαν ὅτι ἔρχονται ἐναντίον τους οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴ ναυμαχία, ἔσυραν τὰ πλοῖα τους στὴν ξηρὰ, ὅπου εὐρισκόταν καὶ ἀρκετὸς περσικὸς στρατός.

Οἱ Ἕλληνες χωρὶς νὰ χάσουν καιρὸ ἀποβιβάστηκαν καὶ αὐτοὶ στὴν ξηρὰ καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τους. Ἄν καὶ οἱ βάρβαροι ἦσαν τέσσαρες φορές περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς (120 χιλιάδες), τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς διεσκόρπισαν. Ἐπειτα τοὺς ἔκαψαν καὶ τὸ στόλο, ποὺ ἀποτελεῖτο ἀπὸ 300 πλοῖα.

Ἡ διπλὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιές καὶ στὴ Μυκάλῃ ἔκαμεν τοὺς Πέρσες νὰ μὴ τολμήσουν ἄλλη ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἐπῆραν θάρρος οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (1), ἔδιωξαν τῆς Περσικῆς φρουρῆς καὶ ἐκήρυσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

14. Ἀνοικοδόμησις καὶ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Ὅταν μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐγύρισαν στὴν πόλιν τοὺς τὴν εὐρῆκαν τελείως καταστραμμένη.

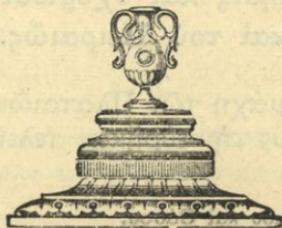
(1) Λέσβου, Χίου, Σάμου καὶ Θάσου.

Δὲν ἀπελπίστηκαν ὁμῶς καὶ ἄρχισαν ἀμέσως νὰ κτίζουν τὰ σπίτια τους καὶ τοὺς ναοὺς τους. Ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὴν ἐργασία αὐτή, μὲ τὴ συμβουλή τοῦ Θεμιστοκλῆ, ἄρχισαν γρήγορα γρήγορα νὰ ὀχυρώνουν καὶ τὴν πόλι τους. Νὰ κτίζουν δηλ. γύρω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἓνα μεγάλο καὶ φαρδὺ τεῖχος πού θὰ τὴν ἐπροστάτευε στὸ ἐξῆς ἀπὸ κάθε ἐχθρική ἐπίθεσι.

Οἱ Σπαρτιᾶτες, μόλις τὸ ἔμαθαν, ἀνησύχησαν, ἔστειλαν δὲ πρέσβεις στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν μὲ τὴ δικαιολογία, ὅτι τάχα, ἂν ξανάρθουν οἱ Πέρσες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ καταλάβουν δὲν θὰ μπορέσουν πλέον νὰ τοὺς διώξουν. Πραγματικὰ ὁμῶς οἱ Σπαρτιᾶτες ἐφοβήθηκαν μήπως ἡ Ἀθήνα, πού ἦταν μεγάλη ναυτική δύναμι, γίνη δυνατὴ καὶ στὴν ξηρὰ καὶ ἔτσι ὑποδουλώσει ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ ὁ Θεμιστοκλῆς, πού κατάλαβε τοὺς πραγματικούς σκοποὺς τῶν Σπαρτιατῶν, εἶπε στοὺς Ἀθηναίους νὰ συνεχίσουν τὰ τεῖχη καὶ θὰ πάη μόνος του στὴ Σπάρτη νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Στὴ Σπάρτη ὁ Θεμιστοκλῆς μὲ διάφορες πανουργίες ἐξεγέλασε τοὺς Σπαρτιᾶτες ἕως ὅτου ἔμαθε ὅτι τὸ τεῖχος εἶχε σχεδὸν τελειώσει. Τότε παρουσιάσθη στοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς εἶπε φανερὰ ὅτι τὸ τεῖχος τῆς Ἀθήνας ἐτελείωσε καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν καμμιά ὑποχρέωσι νὰ ζητήσουν γι' αὐτὸ τὴν ἄδειά τους.

Οἱ Σπαρτιᾶται βέβαια ἐθύμωσαν, ἀλλὰ δὲν εἶπαν τίποτε, ἀφοῦ τὸ τεῖχος πλέον εἶχε τελειώσει· ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅταν ἐγύρισε στὴν Ἀθήνα, ἀποτελείωσε τὸ τεῖχος καὶ κατόπιιν ὠχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ. Τὸν ἔκαμε τὸ μεγαλύτερο πολεμικὸ καὶ ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Οἱ Ἕλληνες κυριεύουν τὸ Βυζάντιο.

Μετὰ τῆ μάχη τῶν Πλαταιῶν ἐτελείωσε ἡ πρώτη περίοδος τῶν Περσικῶν πολέμων. Στους πολέμους αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ἐκράτησαν ἄμυνα. Ἀπόκρουσαν τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες μὲ πολλές θυσίες ἐνίκησαν τοὺς πολυαριθμοὺς στρατοὺς καὶ στόλους τῶν Περσῶν. Ἐπολέμησαν μὲ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία, μὲ αὐταπάρνησι καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ νικήσουν ἢ νὰ πεθάνουν. Ἔτσι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρην ἀπὸ τὸν Περσικὸν κίνδυνον καὶ ἦσαν ὑπερήφανοι γι' αὐτό.

Οἱ πόλεμοι ὅμως κατὰ τῶν Περσῶν δὲν ἐτελείωσαν. Ἐσυνεχίσθησαν μὲ νέα μορφή, ἔγιναν ἐπιθετικοί. Σκοπὸς τῶν πολέμων αὐτῶν εἶναι νὰ ἐκδιώξουν τελείως τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὰ νησιά, τὶς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὸ Βυζάντιον καὶ ὅσα μέρη εὐρίσκονταν ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν.

Γι' αὐτὸ οἱ ἑλληνικὰς πόλεις καὶ μετὰ τῆ μάχης τῶν Πλαταιῶν διετήρησαν τὴν συμμαχίαν τους, στὴν ὁποία ἐμπῆκαν καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἔκαμαν νέον στόλον ἀπὸ 100 πλοῖα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Παυσανίαν (1). Ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἦταν ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων.

(1) Ὁ στόλος ποῦ εἶχαν ἕως τότε διελύθη μετὰ τὴ ναυμαχίαν τῆς Μυκάλης.

Ὁ στόλος αὐτὸς ἐπλευσε κατ' ἀρχὰς στὴν Κύπρο ὅπου ἐλευθέρωσε πολλές πόλεις τῆς. Κατόπιν ἐπροχώρησε πρὸς βορρᾶν, ἐλευθέρωσε τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ ὅποιοι ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Τέλος ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ ἐλευθέρωσε τὸ Βυζάντιον (τὴ σημερινὴ Κωνσταντινούπολι). Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες συνέλαβαν αἰχμαλώτους πολλοὺς Πέρσες εὐγενεῖς καὶ πλουσίους, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦσαν καὶ συγγενεῖς τοῦ Ζέρξη. ||

2. Θάνατος τοῦ Πausανίου.

Ὁ Πausανίας, μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν καὶ τὶς νέες ἐπιτυχίες τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἔγινε ὑπερήφανος καὶ ἐγωϊστής. Ὄταν μάλιστα ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον ἐθαμβώθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ πλούτη καὶ τὴν πολυτέλεια τῶν Περσῶν καὶ τὰ πολλὰ λάφυρα, ὥστε ἐλησμόνησε τὴν αὐστηρὴν ζωὴ τῆς Σπάρτης. Τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι ἐσκέφθηκε νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ζέρξη νὰ γίνῃ τύραννος ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ σχέδιά του ἐλευθέρωσε μερικοὺς Πέρσες αἰχμαλώτους καὶ ἔστειλε κρυφὰ ἐπιστολὴν στὸν Ζέρξη καὶ τοῦ ἔγραφε : « Δέχομαι νὰ σοῦ παραδώσω τὴν Ἑλλάδα, ἂν μὲ διορίσῃς ἡγεμόνα τῆς καὶ μοῦ δώσῃς γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη σου ».

Προτοῦ νὰ λάβῃ ἀπάντησι ἀπὸ τὸν Ζέρξη, ἄρχισε νὰ φέρεται ὅπως οἱ Πέρσαι μεγιστᾶνες, νὰ ζῆ μὲ πολυτέλεια καὶ νὰ φέρεται μὲ περιφρόνησι καὶ σκληρότητα πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, σὰν Πέρσης σατράπης. Ὅλα αὐτὰ δυσarrήτησαν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ τοὺς Σπαρτιατᾶτες καὶ τὸν κατηγορήσαν γιὰ προδότη. Οἱ ἔφοροι τότε τὸν ἐκάλεσαν στὴ Σπάρτη γιὰ νὰ ἀπολογηθῆ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀπεδείχθη ἢ προδοσία του τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν ὁ Πausανίας δὲν ἔμεινε ἤσυχος. Προσπάθησε νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς εἰλωτες σὲ ἐπανάστασι γιὰ νὰ βρῆ εὐκαιρία νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν στὴ Σπάρτη. Συνάμα δὲ ἐξακολουθοῦσε νὰ συνεννοῆται μὲ τὸν Ἀρτάβαζο μὲ γράμματα, πού τοῦ ἔστειλε μὲ διαφόρους νέους.

‘Ο Πausανίας πέθανε κατά τὸν χειρότερο τρόπο, γιατί θέλησε νὰ προδώσῃ τὴν Πατρίδα του.

Ἐνα ὄμως ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἐφόρων. Τώρα ἡ προδοσία τοῦ Πausανία ἦταν ὀλοφάνερη. Οἱ Ἐφοροὶ δὲν ἤθελαν ἄλλη ἀπόδειξι καὶ διέταξαν νὰ τὸν συλλάβουν. Ὁ Πausανίας τότε γιὰ νὰ σωθῆ, ἐπειδὴ ἤξερε ὅτι ἡ τιμωρία του θὰ ἦταν ὁ θάνατος κατέφυγε, ὡς ἰκέτης, εἰς τὸ ναὸ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸν πειράξῃ κανεὶς, οὔτε νὰ τὸν βγάλουν ἔξω διὰ τῆς βίας γιὰ νὰ τὸν σκοτώσουν. Γι’ αὐτὸ οἱ Ἐφοροὶ διέταξαν νὰ κτισθῆ ἡ πόρτα τοῦ ναοῦ, γιὰ νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα.

Τόση ἦταν ἡ ἀγανάκτησις τῶν Σπαρτιατῶν ἐναντίον του, ποὺ ὅπως λέγουν, τὴν πρώτη πέτρα γιὰ τὸ κτίσιμο τῆς πόρτας τοῦ ναοῦ, τὴν ἔβαλε ἡ μητέρα του Θεανῶ. Ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ ξεψυχήσῃ τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, νὰ μὴν τὸν μολύνῃ τὸ σῶμα του.

Ἔτσι ὁ Πausανίας πέθανε κατά τὸ χειρότερο τρόπο, περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, γιατί ἠθέλησε νὰ προδώσῃ τὴν Πατρίδα του. ρ

3. Ἡ Ἀ' Ἀθηναϊκὴ συμμαχία (478 - 404 π. Χ.).

Ὅπως ξέρομε τὴν ἀρχηγία τῆς Ἑλληνικῆς συμμαχίας τὴν εἶχαν οἱ Σπαρτιᾶτες. Ὅταν ὅμως οἱ Ἐφοροὶ ἀνεκάλεσαν τὸν Πausανία στὴ Σπάρτη, γιὰ νὰ δικασθῆ, οἱ σύμμαχοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγούς τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς Ἀριστείδη καὶ Κίμωνα.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἔφυγαν ἀπὸ τῆ συμμαχία καὶ ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τους. Ἔτσι ἡ ἡγεμονία (ἀρχηγία) τῆς συμμαχίας ἐδόθη ὀριστικὰ εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι διώρισαν ναύαρχο τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τὸν Ἀριστείδη καὶ τοῦ ἀνέθεσαν νὰ ὀργανώσῃ συστηματικώτερα τὴ συμμαχία. Ὁ Ἀριστείδης ἔκαμε ἔδρα τῆς συμμαχίας τὴ νῆσο Δῆλο, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκεῖ ἐκάλεσαι ἀντιπροσώπους ἀπ' ὅλες τὶς συμμαχικὲς πόλεις καὶ ὤρισαν, ὅπως ἐπρότεινε ὁ Ἀριστείδης, τὰ πλοῖα, τὸ στρατὸ καὶ τὰ χρήματα, ποὺ ἔπρεπε κάθε συμμαχικὴ πόλις νὰ δίνη στὴ συμμαχία. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἐκανόνισε τόσο δίκαια ὁ Ἀριστείδης, ὥστε δὲν ἀκούσθηκε κανένα ἀπολύτως παράπονο.

Στὴ συμμαχία ἔλαβαν μέρος ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ὅλα σχεδὸν τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ οἱ παραλιακὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀντιπρόσωποι δὲ ὄλων αὐτῶν τῶν πόλεων συνεντρώνοντο, ὅταν ἦταν ἀνάγκη, στὴ Δῆλο καὶ ἐκανόνιζαν ἐκεῖ μαζὶ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς συμμαχίας. Σκοπὸς τῆς συμμαχίας ἦταν νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ ὑπόλοιπες ἑλληνικὲς πόλεις ἀπὸ τὴν Περσικὴ κυριαρχία καὶ νὰ προστατευθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὶς Περσικὲς ἐπιθέσεις.

Τὰ χρήματα τῆς συμμαχίας τὰ συγκέντρωναν στὸ συμμαχικὸ (κοινὸ) ταμεῖο, ποὺ ἦταν στὴ **Δῆλο**, μέσα στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὰ διεχειρίζοντο δέκα ἄνδρες, ποὺ ἐλέγοντο **Ἑλληνοταμίαι** καὶ ἦσαν συνήθως Ἀθηναῖοι. Ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν καὶ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν εἴσπραξι τῶν χρημάτων τῆς συμμαχίας. Καὶ πολλὲς φορὲς ἀναγκάζοντο νὰ τιμωροῦν ὅσες πόλεις ἐδυστροποῦσαν στὴν πληρωμὴ

† Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προτερήματά του εἶχε καὶ μερικά ἔλαττώματα. Ἦταν ἀπότομος καὶ αὐταρχικός. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας ἐπροτιμοῦσαν συνήθως τὸν δίκαιο Ἀριστείδη καὶ ἀργότερα τὸν Κίμωνα, τὸ γιὸ τοῦ Μιλτιάδη. Αὐτὸ ὅμως δυσἀρέστησε πολὺ τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ φέρεται σκληρότερα καὶ αὐταρχικώτερα. Ἔτσι ἀπόκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν νὰ διαδίδουν ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς δωροδοκῆθηκε ἀπὸ τὸν Πausanία καὶ ὅτι συνεννοεῖτο μαζί του, γιὰ νὰ προδώσουν τὴν Ἑλλάδα στοὺς Πέρσες. Μάλιστα τὴ διάδοσι αὐτῆ τὴν ὑποστήριξαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶτες, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐμισοῦσαν ἀπὸ τότε πὺ ὠχύρωσε τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Τέλος οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγόρησαν στὴν ἐκκλησία τοῦ Δήμου καὶ κατώρθωσαν, τὸ 471 π.Χ. πὺ ἔγινεν στρατηγὸς ὁ Κίμων, νὰ τὸν ἐξορίσουν στὸ Ἄργος (1). Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν τὸν ἄφησαν ἤσυχο. Τὸν κατηγόρησαν τῶρα στοὺς Ἀθηναίους οἱ Σπαρτιᾶτες ὅτι δῆθεν εὐρίσκεται σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Πausanία. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε τὸν κατεδίκαναν σὲ θάνατο καὶ ἔστειλαν νὰ τὸν συλλάβουν. Αὐτὸς ὅμως ἐπρόλαβε καὶ ἔφυγε. Ἐπῆγε στὴν Κέρκυρα, κατόπιν στὴν Ἡπειρο καὶ τέλος στὸ βασιλεῖα τῶν Περσῶν, τὸν Ἀρταξέρξη.

Ἐκεῖνος τὸν ἐδέχθη μὲ εὐχαρίστησι (2), τοῦ ἔδωσε πολ- λά δῶρα καὶ τρεῖς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας γιὰ νὰ ζῆ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους (3). Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐγκατεστάθη στὴ Μαγνησία τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἔζησε ἤσυχα ἀρκετὰ χρόνια. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Ἀρταξέρξης τοῦ ἐζήτησε νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στρατό του ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἔπαι δηλητήριο καὶ πέθανε, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῆ νὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα του, πὺ εἶχε σώσει ἄλλοτε.

(1) Ἐκεῖ ἔμεινε 6 χρόνια.

(2) Τόση ἦταν ἡ εὐχαρίστησί του ὅστε πολλές φορές στὸν ὕπνο του ἔλεγε: «Δὲν φοβοῦμε ἔχω φίλο τὸν Θεμιστοκλῆ».

(3) Τὴ Μαγνησία, τὴ Λάμψακον.

Αυτό ήταν τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ καὶ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, πού ἔσωσε στή Σαλαμίνα τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ εὐγνωμοσύνη μετέφεραν τὰ ὄσπια του καὶ τὰ ἔθαψαν στὸν Πειραιᾶ, στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα.

Τρία ἔτη ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔξορία τοῦ Θεμιστοκλῆ πέθανε καὶ ὁ πολιτικός ἀντίπαλός του ὁ Ἀριστείδης. Τὸν δίκαιο αὐτὸ ἄνδρα τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν ὡς τὸ θάνατό του, ὄχι μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι γιὰ τὴ μεγάλη δικαιοσύνη καὶ τιμιότητά του.

Ἄν καὶ ἦταν πολλὰ χρόνια στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ διαχειρίστηκε τὰ συμμαχικὰ χρήματα ἐπέθανε πάμπτωχος, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του. Ἀπὸ εὐγνωμοσύνη δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ τὶς μεγάλες ὑπηρεσίες, πού πρόσφερε στὴν πατρίδα, τὸν ἐκήδευσαν μὲ δαπάνη τοῦ δημοσίου. Ἔστησαν τὸν ἀνδριάντα του στὸ Φάληρο καὶ ἐπροίκισαν τὶς δύο θυγατέρες του.

Τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἡ πόλις γιὰ πολλὰ χρόνια (150) ἐφρόντιζε γιὰ τὴ συντήρησί τους. ✦

5. ✦ Ὁ Κίμων.

Ὁ Κίμων εἶχε πολλὰ προτερήματα: ἦταν φιλότιμος, ἔξυπνος καὶ τολμηρός, γι' αὐτὸ γρήγορα ἀναδείχθηκε ἀνώτερος κι ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν Μιλτιάδη, κι ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη. Εἶχε τὴν πολιτικὴ φρόνησι τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα. Ὅταν ἦρθαν οἱ Πέρσες στὴν Ἀττικὴ συμφώνησε μὲ τὸν Θεμιστοκλῆ, ἂν καὶ ἦταν πολιτικός του ἐχθρός καὶ ἔφυγε πρῶτος πρὸς τὴ θάλασσα. Ἔτσι παρέσυρε καὶ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Κατὰ τὴ ναυμαχία δὲ τῆς Σαλαμίνας ἐπολέμησε μὲ γενναιότητα ἂν καὶ ἀκόμη ἦταν πολὺ νέος.

Ἐπίσης ὁ Κίμων ἦταν καὶ πολὺ πλούσιος. Τὴν μεγάλη του περιουσία τὴν μεταχειριζόταν μὲ γενναιοδωρία γιὰ νὰ βοηθῆ τὸ λαό, τὸν ὁποῖον ἀγαποῦσε πολὺ. Ποτὲ δὲν ἔδε-

Ὁ Κίμωνας μοιράζει στους στρατιῶτες του ὄπλα.

χόταν δῶρα, ἀλλὰ πάντοτε ἔδινε ἀλύπητα. Ἐτοίμαζε στὸ σπίτι του καθημερινῶς ἄφθονο φαγητὸ γιὰ νὰ τρώγουν οἱ πτωχοί. Ὄταν ἔβγαινε στους δρόμους τὸν ἀκολουθοῦσαν δούλοι του, οἱ ὁποῖοι ἐμοίραζαν ρούχα καὶ χρήματα σ' ὄσους εἶχαν ἀνάγκη. Τὰ κτήματά του τὰ εἶχε ἀπερίφρακτα. Ἔτσι ἔμπαινε ἐλεύθερα, ὅποιος ἤθελε καὶ ἔπαιρνε ὅ,τι ἤθελε.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ καὶ ὅταν πέθανε ὁ Ἄριστείδης τὸν ἔκαμαν στρατηγὸ καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγία τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ὡς στρατηγὸς ὁ Κίμων ἀναδείχθηκε ἐξοχος καὶ ἀνίκητος. Ἐλευθέρωσε πρῶτα τὶς παραλιακὲς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Θράκης, ποὺ τὶς εἶχαν οἱ Πέρσες καὶ τὶς ἔκαμε συμμαχοὺς τῶν Ἀθηναίων. Κατόπιν κατέλαβε τὴν νῆσο Σκύρο, ἀπὸ τὴν

αποία ἔδωξε τοὺς κατοίκους της, τοὺς Δόλοπες, ποὺ ἦσαν πειρατὲς καὶ ἐλεηλατοῦσαν τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐπλεαν στὸ Αἰγαῖο καὶ ἐγκατέστησε Ἀθηναίους.

Ἐκεῖ εὐρήθηκε καὶ τὸν **τάφο τοῦ Θησεά**. Ἔβγαλε τὸ ὄσθ, τὰ μετέφερε στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ ἔθαψε μὲ μεγάλες τιμὲς. Στὸ μέρος, ποὺ τὰ ἔθαψαν, ἔκτισαν κατόπιιν μεγαλοπρεπῆ ναό, τὸ **Θησεῖο**, ποὺ σώζεται μέχρι σήμερον. Τέλος κατέλαβε καὶ τὴ νῆσο **Νάξο**, ποὺ εἶχε ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. ¶

6. Οἱ νῆκες τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Κίμων μὲ τὶς νῆκες ποὺ ἔκαμε ἐστερέωσε τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν στὸ Αἰγαῖον καὶ ἀποφάσισε νὰ διώξη τοὺς Πέρσες ἀπ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ 467 π. Χ. ἐξεστράτευσε μὲ 200 Ἀθηναϊκὰ καὶ 100 συμμαχικὰ πλοῖα στὰ νότια παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐλευθέρωσε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Στὸ μεταξύ οἱ Πέρσες γιὰ νὰ τὸν ἀποκρούσουν ἐμάζευσαν κοντὰ στὶς ἐκβολὰς τοῦ **Εὐρυμέδοντα** ποταμοῦ πολὺ στρατὸ καὶ 200 πλοῖα, ἐπερίμεναν ἀκόμη καὶ 80 φοινικικά.

Ὁ Κίμων ὤρμησε ἀμέσως κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὸν διέλυσε καὶ ἔρριξε τοὺς ἐχθροὺς στὴν ξηρὰ. Ἀμέσως κατόπιιν ἀποβίβασε τὸ στρατό του στὴν ξηρὰ καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἡ μάχη ἦταν πεισματώδης. Στὸ τέλος ὁ Κίμων ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς, συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ κατέστρεψε ὅλο τὸ στόλο τους. Φεύγοντας συνάντησε τὰ 80 φοινικὰ πλοῖα ποὺ ἐπήγαιναν νὰ ἐνισχύσουν τοὺς Πέρσες καὶ τὰ διεσκόρπισε.

Ἐπειτα ἐπλευσε πρὸς τὰ βόρεια· ἔδωξε τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴ Θρακικὴ χερσόνησο, ὑπέταξε τὴ Θάσο καὶ ἐγύρισε στὴν Ἀθήνα μὲ ἄφθονα λάφυρα καὶ πλοῦτη. Μὲ αὐτὰ ἐγίναν στὴν Ἀθήνα πολλὰ ἔργα: Τότε ἐκτίσθηκε τὸ Θησεῖον, ἡ Ποικίλη Στοά, τὰ μακρὰ τείχη ποὺ ἔνωσαν τὴν Ἀθήναν μὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ ὠχυρώθηκε ἡ Ἀκρόπολις.

Ἐπειτα ἀπὸ τὶς σπουδαῖες αὐτὲς νῆκες τοῦ Κίμωνος ὅλα τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καθὼς καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐγίναν σύμμα-

χοι τῶν Ἀθηναίων. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἔγινε μεγάλο ναυτικό κράτος καὶ ἡ δύναμι αὐτῆ τῆς ἔδωσε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος. ✕

7. 464 π. Χ. ✕ Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος—ἔξορία Κίμωνος.

Τὸ 464 π. Χ. ἔγινε στὴ Σπάρτη ἓνας μεγάλος σεισμός. Τὸ ὄρος Ταῦγετος ἐσχίσθηκε. Τὰ περισσότερα σπίτια καὶ οἱ ναοὶ ἔπεσαν καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι ἐσκοτώθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια. Τότε εὐρήκαν εὐκαιρία οἱ εἰλωτες καὶ ἐπανεστάτησαν. Ἐνώθηκαν μὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ποὺ λέγεται Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος (464 π. Χ.) (1).

Οἱ Σπαρτιᾶτες ὅμως τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἐπολιορκήσαν στὸ ὄχυρὸ φρούριο Ἰθώμη. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πολιορκία παρετείνετο χωρὶς ἀποτέλεσμα ἐζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, Αἰγινῆτες καὶ Πλαταιεῖς. Ὁ Κίμων συμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλουν τὸ ταχύτερον βοήθεια καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ καταστραφῆ μία πόλι, ποὺ ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Στὸ τέλος οἱ Ἀθηναῖοι συμφώνησαν μὲ τὴ γνώμη τοῦ Κίμωνος καὶ ἔστειλαν βοήθεια 4.000 στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἴδιο τὸν Κίμωνα.

Ἀλλὰ παρ' ὅλη τὴ βοήθεια ποὺ ἔλαβον οἱ Σπαρτιᾶτες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Ἰθώμη. Τότε ὑπωψιάσθησαν μήπως οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι κρυφὰ συνεννοημένοι μὲ τοὺς Εἰλωτες. Γι' αὐτὸ ἐνῶ ἐκράτησαν τοὺς ἄλλους συμμάχους στοὺς Ἀθηναίους εἶπαν ὅτι δὲν τοὺς χρειάζονται πλέον καὶ νὰ φύγουν γιὰ τὴν πατρίδα τους. Αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐθεώρησαν μεγάλη προσβολὴ καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνος εὐρήκαν τὴν εὐκαιρία καὶ τὸ 459 π. Χ. τὸν ἐξώρισαν γιὰ 10 ἔτη, ὡς ὑπεύθυνο.

Μετὰ ἀπὸ λίγα χρόνια οἱ Μεσσηνιοὶ ἐνικήθηκαν καὶ οἱ περισσότεροι κατέφυγαν στὴ Ναύπακτο, ποὺ τοὺς παρεχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ μείνουν. ✕

(1) Γιατὶ οἱ περισσότεροι εἰλωτες ἦσαν Μεσσηνιοὶ.

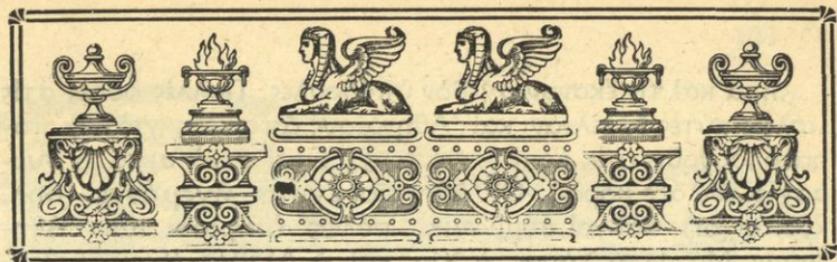
8. Ἡ ἀνάκλησις καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος.

Μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Κίμωνος οἱ Ἀθηναῖοι δὲν τὰ πηγαιναιαν καθόλου καλὰ μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες, πού στὸ τέλος ἦρθαν καὶ σὲ πόλεμο. Ὄταν οἱ δύο στρατοὶ ἐπρόκειτο νὰ συναντηθοῦν στὴν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας, ὁ Κίμων, ἄν καὶ ἦταν ἐξόριστος παρουσιάσθη στοὺς 10 στρατηγοὺς καὶ ἐζήτησε νὰ πολεμήσῃ ὡς ἀπλὸς στρατιώτης. Ἐκεῖνοι ὁμῶς δὲν τὸν ἐδέχθησαν. Ἄφησε τότε τὴν πανοπλία του καὶ οἱ φίλοι του ἐπολέμησαν μὲ ἀφάνταστη γενναιότητα. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐκατάλαβαν τὸ σφάλμα τους, ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν ἐξορία τὸν Κίμωνα (1) καὶ τὸν ἐξέλεξαν πάλιν στρατηγό. Ὁ Κίμων γυρίζοντας στὴν Ἀθήνα συμφιλίωσε πρῶτα τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Ἐπειτα μὲ 200 πλοῖα ἔκαμε ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Κύπρου γιὰ νὰ διώξῃ ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Πέρσες. Καθὼς ὁμῶς πολιορκοῦσε τὴν πόλι **Κίτιο** (Λάρνακα) ἐπληγώθηκε βαρεῖα καὶ σὲ λίγο πέθανε.

Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τότε σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελία του, ἔλυσαν τὴν πολιορκία καὶ ἀνεχώρησαν γιὰ τὴν Ἀθήνα. Καθὼς δὲ ἐπέστρεφαν συνάντησαν τὸν περσικὸ στόλο κοντὰ στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου καὶ ἐπετέθηκαν ἐναντίον του. Ἐπειτα ἀπὸ μικρὴ ναυμαχία τὸν ἐνίκησαν καὶ τὸν διέλυσαν, διότι οἱ Πέρσες ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Κίμων ζῆ. Ἔτσι ὁ Κίμων καὶ νεκρὸς ἀκόμη ἐνίκησε τοὺς Πέρσες. Τόσον πολὺ τὸν ἐφοβοῦντο. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ἔφεραν τὸ νεκρὸ τοῦ Κίμωνος στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ἔτσι ἐτελείωσαν καὶ οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατόπιν ἔκαμαν εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες, ἡ ὁποία ὠνομάσθηκε **Κιμώνειος εἰρήνη**, γιὰ τὴν ἦταν ἀποτέλεσμα τῶν διαφόρων νικῶν τοῦ Κίμωνος. Σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ οἱ Πέρσες ἄφησαν ἐλεύθερες τὶς παραλιακὲς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπέσυρον τὸ στρατό τους στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ δὲν ξανάστειλαν Περσικὸ καράβι στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες.

(1) Τὸ 451 π. Χ. δύο ἔτη προετοῦ νὰ τελειώσῃ ὁ χρόνος τῆς ἐξορίας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

1. Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως τώρα οἱ Πέρσες εἶχαν νικηθῆ καὶ εἶχε ἐκλείψει κάθε κίνδυνος ἐκ μέρους αὐτῶν, οἱ συμμαχικὲς πόλεις ἐπρότειναν στοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ δίδουν πλέον στρατὸ καὶ πλοῖα, ἀλλὰ μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐδέχθησαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ συμπληρώσουν τὸ συμμαχικὸ στόλο μὲ δικά τους πλοῖα καὶ νὰ συνεχίσουν μόνοι τους τοὺς ἐπιθετικὸς πολέμους.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε μετέφεραν καὶ τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο ἀπὸ τὴ Δῆλο στὴν Ἀθήνα, **στὸν Παρθενῶνα**, καὶ τὸ διαχειριζόταν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, ὅπως ἤθελε. Τούτου οἱ εἰσπράξεις τώρα ἀπὸ τὴν εἰσφορὴν, ποὺ ἐπλήρωναν οἱ σύμμαχοι, ἔφθαναν τὰ 900 τάλαντα τὸ χρόνο. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ καὶ μὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου καὶ τῆς Θράκης κατασκεύασαν ἰσχυρὸ στόλο καὶ ἔγιναν ἡ **πρῶτη ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος**.

Μὲ τὴ δύναμι αὐτὴ ἤμποροῦσαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴ θέλησί τους στοὺς συμμάχους. Ἔτσι ὅταν μερικὲς πόλεις δὲν ἤθελαν νὰ πληρώσουν τὴν εἰσφορὰ τους, τοὺς ὑπεχρέωναν μὲ τὴ βία. Ἄλλες πάλιν ποὺ ἤθελαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν συμμαχία (ὅπως ἡ Θάσος, ἡ Νάξος κ. ἄ.), τὴν τιμωροῦσαν

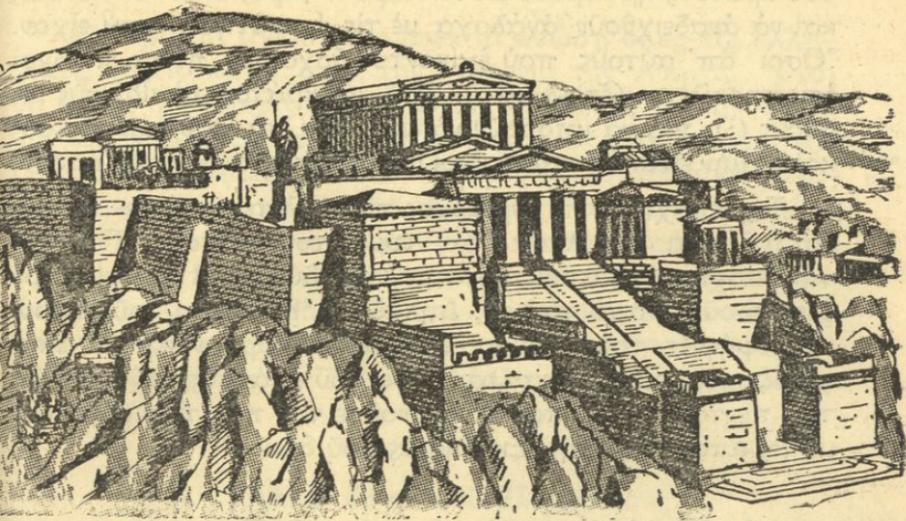
...ηρὰ καὶ τὶς ἔκαναν σχεδὸν ὑπόδουλες. Πολλὲς φορές στὶς πόλεις αὐτὲς ἔστελναν καὶ Ἀθηναίους ἀποίκους γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τοὺς κατοίκους τους. Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἡ συμμαχία ἄλλαξε μορφή. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν **ἡγεμόνες** (δηλ. κυρίαρχοι) καὶ οἱ συμμαχικὲς πόλεις **ὑπήκοοι** τῶν Ἀθηναίων. Μόνον ἡ Σάμος, ἡ Χίος καὶ ἡ Λέσβος ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι σύμμαχοι, ὅπως ἦσαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. /

2. Ὁ Περικλῆς.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κίμωνος παρουσιάσθηκε στὴν Ἀθήνα, ἄλλος μεγάλος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὁ **Περικλῆς** ὁ Ἀθηναῖος. Ὁ Περικλῆς ἦταν γιὸς τοῦ στρατηγοῦ Ζανθίππου καὶ τῆς Ἀγαρίστης καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Κλεισθένη. Ἀπὸ μικρὸς εἶχε πάρει μεγάλη μόρφωση, ποὺ διαρκῶς τὴ συμπλήρωνε μὲ ἀτομικὴ μελέτη. Εἶχε καὶ πολλὰ χαρίσματα. Ἦταν σοβάρως, εὐγενικὸς, δίκαιος καὶ ἐξαιρετικὸς ῥήτορας. Ἦταν ἀτάραχος μὲ μεγαλοπρεπὲς παράστημα, γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔλεγαν **Ὀλύμπιο**. Τίποτε δὲν ἔκανε χωρὶς νὰ σκεφθῆ καλά. Ἀπόφευγε τὶς διασκεδάσεις καὶ τὶς πολλὲς συναναστροφές. Συνήθως ἔμενε στὸ σπῆτι τοῦ καὶ ἐκεῖ ἔκαλοῦσε τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνες καὶ συζητοῦσε.

Ἄρχισε νὰ πολιτεύεται νέος, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη. Πολιτικὸ ἀντίπαλο εἶχε τὸν Κίμωνα, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐνῶ ὁ Περικλῆς ἦταν ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν. Στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Δήμου συνήθως ἄφηνε τοὺς φίλους του νὰ ὀμιλοῦν. Αὐτὸς ὠμιλοῦσε μόνον γιὰ σπουδαῖα ζητήματα. Ὅταν ὁμως ὠμιλοῦσε ἔλεγαν ὅτι: «ἄστραφτε, ἐβροντοῦσε καὶ συνεκλόνηζε τὴν Ἑλλάδα ὀλόκληρη». Ποτὲ δὲν ἐκολάκευε τὸ λαό, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὅσον πικρὴ καὶ ἄν ἦταν.

Γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀγαποῦσαν πολὺ καὶ ὅταν πέθανε ὁ Κίμων, 25 χρόνια συνέχεια τὸν ἐξέλεγαν στρατηγὸ μὲ ἀπεριόριστα δικαιώματα. Καὶ ἐνῶ στὴν Ἀθήνα εἶχαν δημοκρατία στὴν πραγματικότητα ὁ Περικλῆς συνεκέντρωνε στὰ χέρια του ὅλη τὴν ἐξουσία, διότι μὲ τὴ μεγάλη του

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ.

εὐγλωττία κατῶρθωνε νὰ συμμορφώνωνται μὲ τὴ γνώμη του ἄλλοι ἑννέα στρατηγοί.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ, πού διοικοῦσε τὴν Ἀθήνα ὁ Περικλῆς ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶχε ἐξασφαλίσει τὴν ἐλευθερία της καὶ ἄρχισε νὰ προοδεύη. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως πρόοδος ἐγίνε στὴν Ἀθήνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἐζησαν στὴν Ἀθήνα οἱ μεγαλύτεροι σοφοί, ἱστορικοί, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι καὶ ἐδημιούργησαν ἐξαιρετικὰ ἔργα, πού θαυμάζονται καὶ σήμερα ἀκόμη ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ σπουδαιότερος ὅμως δημιουργὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου ὑπῆρξε ὁ Περικλῆς, ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ αἰῶνας αὐτός, πού ἡ Ἀθήνα καὶ γενικὰ ἡ Ἑλλάς ἐδημιούργησε τὸ μεγαλύτερον πολιτισμὸ τοῦ κόσμου ὀνομάζεται «Χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους».

3. Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Περικλῆς.

Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ μεταρρυθμίστηκε καὶ ἐγίνε δημοκρατικώτερον. Στὴ διοίκησι

τοῦ κράτους ἠμποροῦσαν νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ πολῖτες καὶ νὰ ἀναδειχθοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς ἱκανότητες, ποῦ εἶχαν. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἐγίνοντο ἄρχοντες ἦσαν πτωχοὶ ἐσυντηροῦντο (ἐτρέφοντο) ἀπὸ τὸ κράτος μὲ εἰδικoὺς μισθοὺς (¹), γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά τους καὶ νὰ μὴν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται γιὰ νὰ ζήσουν.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κυρίαρχος τῆς πολιτείας ἦταν ὁ λαὸς καὶ ἡ θέλησι τοῦ λαοῦ ἦταν νόμος τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀπόκτησαν μεγάλη δύναμι οἱ ἐξουσίες ποῦ ἀποτελοῦντο ἀπὸ τὸ λαό. Δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου, ποῦ ἐψήφισε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντες καὶ ἀποφάσιζε γιὰ τὰ μεγάλα ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἡ Βουλὴ τῶν πεντακοσίων, ποῦ ἐκυβερνοῦσε τὴν πολιτεία σύμφωνα μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

4. Ἡ Ἀθῆνα στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλέους.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτος εἶχε φθάσει σὲ μεγάλη **δύναμι**, **δόξα** καὶ **εὐτυχία**. Περιελάμβανε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὐβοία, τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ **πολλὰς περιοχὰς** τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὴ Φωκίδα, τὴ Λοκρίδα, τὴ Βοιωτία, τὰ Μέγαρα κ.ἄ. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν Ἀθῆνα καὶ στὸν Πειραιᾶ ὑπῆρχαν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἀγγειοπλαστικῆς, ἐπιπλοποιεῖα, ὄπλοποιεῖα, ναυπηγεῖα καὶ ἄλλα ποῦ κατεσκευάζαν ἔργα ἐξαιρετικῆς τέχνης. Ἐπίσης εἶχαν τὴ μεγαλύτερη ἐμπορικὴ κίνησι τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς διαρκῶς ἐφόρτωναν καὶ ἐξεφόρτωναν ἐμπορεύματα τὰ πλοῖα.

Κυρίαρχος στὸ κράτος ἦταν βέβαια ὁ λαός, γιὰτὶ αὐτὸς ἀποφάσιζε στὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐκεῖνο ποῦ θεωροῦσε σωστό. Τὸ λαὸ ὅμως τὸν καθωδηγοῦσε ὁ Περικλῆς καὶ ἔτσι ἔπαιρνε ὀρθὰ καὶ φρόνιμες ἀποφάσεις γιὰ τὴ διοίκησι τοῦ μεγάλου ἐκείνου κράτους.

(¹) Ὁ μισθὸς ἀνάλογα μὲ τὸ ἀξίωμα λεγόταν βουλευτικὸς, δικαστικὸς κλπ.

Ὁ Περικλῆς εἶχε πρόγραμμα νὰ ἐνώση ὅλες τὶς ἑλλη-
νικὲς πόλεις κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία τῆς Ἀθήνας. Ἐτσι
θὰ ἔπαυε ἡ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη
καὶ δὲν θὰ ἔκαναν πολέμους μεταξύ τους. Δὲν τὸ θέλησαν
ὁμως οἱ Σπαρτιαῖτες κι' ἔτσι τὸ σχέδιό του δὲν πραγματο-
ποιήθηκε. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ, ὁ Περικλῆς γιὰ νὰ ἐξασφαλίση
τὴν Ἀθήνα ἀπὸ κάθε κίνδυνο **διώρθωσε** τὰ μακρὰ τεῖχη, πού
εἶχαν γίνει στὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνος, κι' ἔστησε ἀκόμη ἕνα
ἄλλο τεῖχος, ἀνάμεσά τους, τὸ λεγόμενο **μεσαῖο τεῖχος**.
Στὸ τεῖχος αὐτό, σὲ καιρὸ πολέμου, μπορούσαν νὰ ἀσφα-
λισθοῦν ὄχι μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι
τῆς Ἀττικῆς.

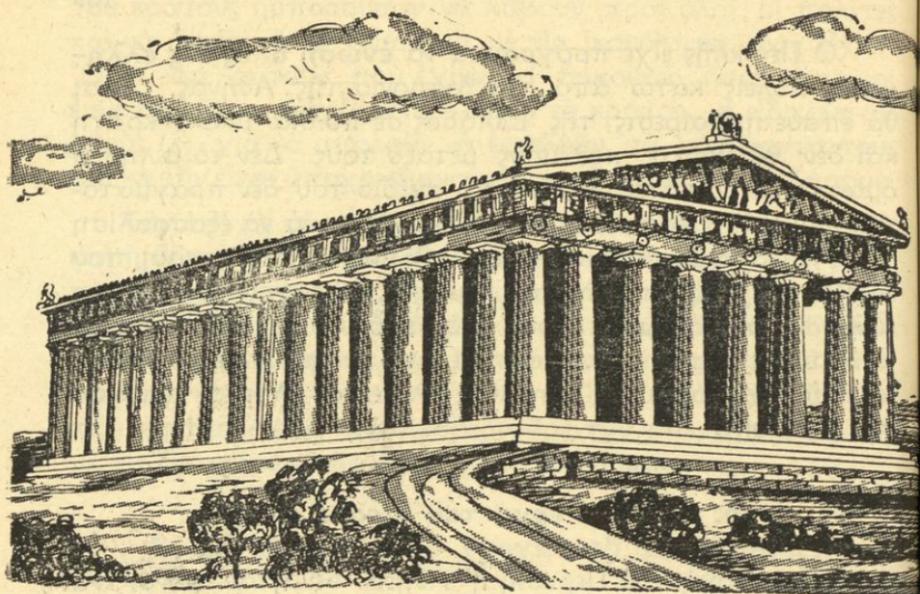
5. Ἄλλα ἔργα τοῦ Περικλέους.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ἡ Ἀθήνα δὲν ἦταν μόνον ἕνα
μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ τὸ πλουσιώτερο. Ἀπὸ
τοὺς φόρους καὶ τὰ διάφορα εἰσοδήματα εἶχαν μαζευθῆ στὸ
δημόσιο ταμεῖο πολλὰ **χρήματα**. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ὁ
Περικλῆς, ἀφοῦ ξεχώρισε ἕνα μεγάλο ποσὸ (1000 τάλαντα)
γιὰ ἐνδεχόμενον πολέμου, ἀποφάσισε νὰ στολίση τὴν Ἀθή-
να μὲ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ ἄλλα καλλιτεχνικὰ ἔργα.
Γιατὶ ἐπίστευε ὅτι μιὰ πόλι πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται, ὄχι μό-
νον μὲ τὸν πλοῦτον της καὶ τὴν στρατιωτικὴν της δύναμι,
ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ πνευματικὰ ἔργα της καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ
μνημεῖα της.

Ἐπειδὴ ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἦταν προστάτις τῶν Ἀθηναίων καὶ
ἐβοήθησε τοὺς Ἀθηναίους στοὺς Περσικοὺς πολέμους ἀπο-
φάσισε, ἀπὸ εὐγνωμοσύνη στὴ θεά, πρῶτα νὰ ξανακτίση
τοὺς γκρεμισμένους ναοὺς καὶ νὰ στολίση τὴν Ἀκρόπολι
πού ἦταν ἀφιερωμένη στὴν Ἀθηνᾶ (1).

Τὸ πρῶτον λαμπρὸ ἔργο, πού ἔκτισε ἦταν τὰ μεγαλο-
πρεπῆ **Προπύλαια**, πού ἐχρησίμευαν ὡς εἴσοδος στὴν Ἀ-
κρόπολι. Εἶναι ἕνα κομψὸ κτίριον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ἀπὸ

(1) Ἐπιστάτῃ ὄλων τῶν ἔργων διώρισε τὸ μεγαλύτερον καλλιτέχνη τῆς
ἀρχαιότητος Φειδία καὶ παρακολουθοῦσε τὴν ἐκτέλεσιν τοὺς ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς.

Ὁ Παρθενῶν ὅπως ἦταν στὴν ἀρχαιότητα.

τὸν ἀρχιτέκτονα Μνησικλῆ. Δεξιὰ τῶν Προπυλαίων ἔκτισε ἓνα μικρό, ἀλλὰ πολὺ ὠραῖο ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ἢ Ἀπτέρου Νίκης, ὅπως λέγεται σήμερα.

Στὸ κέντρο τῆς Ἀκροπόλεως ἔκτισε τὸ μεγαλοπρεπέστατο καὶ σπουδαιότερο μνημεῖο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, τὸν Παρθενῶνα, ποὺ ἦταν ναὸς τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς. Ὁ Παρθενῶν εἶναι τὸ τελειότερο ἔργο τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀπ' ἔξω ὁ ναὸς ἦταν στολισμένος μὲ διάφορα γλυπτὰ ἀνάγλυφα. ποὺ παρίσταναν τὴν πομπή τῶν Παναθηναίων, τὴ γέννησι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὴ φιλονικία τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Μέσα στὸ ναὸ ὑπῆρχε τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ποὺ τὸ εἶχε κάμει ὁ γλύπτης Φειδίας.

Ἀπέναντι ἀπὸ τὴ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ Παρθενῶνος ἐκτίσθη τὸ Ἐρέχθειο. Ἐνα ἀπὸ τὰ κομψότερα ἔργα τῆς Ἀττικῆς τέχνης. Τὸ ἔργο τοῦτο ἄρχισε νὰ κτίζεται στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, ἀλλὰ ἐτελείωσε ἀργότερα. Ἡ στέγη

του στη νότια πλευρά
 ρὰ ἀντὶ γιὰ κίονες
 τὴν ἐστήριζαν ἕξι
 ὠραιότατες μαρμά-
 ρινες κόρες, ποὺ λέ-
 γονται **Καρυάτι-
 δες.**

Ἔλα αὐτὰ τὰ
 ἔργα ἔγιναν ἀπὸ
 ὀλόλευκο μάρμαρο
 τῆς Πεντέλης. Ἔρ-
 γάσθησαν ἐκτὸς ἀπὸ
 τὸ Φειδία, ποὺ εἶχε
 τὴ γενικὴ ἐπίβλεψι
 τῶν ἔργων καὶ ἄλ-
 λοι μεγάλοι καλλι-
 τέχνες, ὅπως ὁ Μνη-
 σικλῆς, ὁ Ἴκτινος
 καὶ ὁ Καλλικράτης.
 Ἄν καὶ ἐπέρασαν τό-
 σες χιλιάδες (2500)
 χρόνια ἢ Ἀκρόπολι
 ἀκόμη καὶ σήμερα
 μὲ τὰ μισογκρεμι-
 σμένα ἔργα τῆς θου-
 μάζεται ἀπ' ὄλο τὸν
 κόσμον καὶ θεωρεῖται
 τὸ λαμπρότερο καλ-
 λιτεχνικὸ μνημεῖο ὀ-
 λων τῶν αἰῶνων.

Τὸ χρυσελεφάντινο ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς,
 (ἔργον τοῦ Φειδία).

Ἔραϊα κτίρια ἔκτισε ἀκόμη ὁ Περικλῆς καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν
 Ἀκρόπολι, ὅπως τὸ ὠδεῖο, τὸ **Θέατρο τοῦ Διονύσου**, τὴ
 μεγάλη ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐστόλισε τὴν πόλι μὲ ὠραῖα
 μνημεῖα καὶ ἀγάλματα. Ἐπίσης τότε ἄρχισε νὰ κτίζεται ὁ
 ναὸς τῆς **Δήμητρας** στὴν Ἐλευσίνα καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ποσει-
 δῶνος στὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

Ὁ Περικλῆς μαζί μὲ τὸν καλλωπισμὸ τῆς Ἀθῆνας ἐφρόν-
 τισε πολὺ καὶ γιὰ τὴ **μόρφωσι** τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ τότε τὸ

θέατρο ήταν τὸ **λαϊκὸ σχολεῖο**, ὅπου οἱ πολῖτες ἐδιδάσκοντο πολλὰ πράγματα, ἔπρεπε νὰ παρακολουθοῦν τὶς παραστάσεις τοῦ πλούσιοι καὶ πτωχοί. Γι' αὐτὸ ὁ Περικλῆς ἔκαμε νόμο νὰ πληρώνεται τὸ εἰσιτήριο τῶν πτωχῶν ἀπὸ τὴν πολιτεία (¹). Τὰ χρήματα αὐτὰ ἔλέγοντο **θεωρικά**.

Καὶ γιὰ τὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν ἔκαμε πολλὰ ὁ Περικλῆς. Ἰδρυσε παντοῦ γυμναστήρια καὶ παλαιστρες. Στὰ γυμναστήρια οἱ νέοι δὲν γύμναζαν μόνον τὸ σῶμα τους, ἀλλὰ ἐμάθαιναν καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα, ἀπὸ τὶς συζητήσεις, ποὺ ἔκαναν μὲ τοὺς σοφοὺς, ποὺ ἐσύχναζαν τότε ἐκεῖ. Στὴν Ἀθήνα τότε δὲν ὑπῆρχαν δημόσια σχολεῖα, ἀλλὰ μόνον ἰδιωτικά. Σ' αὐτὰ οἱ νέοι ἐδιδάσκοντο **ἀνάγνωσι, γραφή, ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρία**.

6. Τὰ γράμματα καὶ οἱ καλὲς τέχνες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑλικὴ πρόοδο ἡ Ἀθήνα παρουσίαζε τότε καὶ μεγάλη πνευματικὴ πρόοδο καὶ εἶχε γίνεи τὸ πνευματικὸ κέντρο «τὸ σχολεῖο» τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Τότε ἔζησαν οἱ σοφώτεροι ἄνδρες τοῦ κόσμου: ὁ σοφώτατος Σωκράτης, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Περικλῆ. Οἱ μεγαλύτεροι ρήτορες, ὅπως ὁ Περικλῆς, ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης κ. ἄ. Οἱ σοφισταὶ Γοργίας, Πρωταγόρας καὶ Πρόδικος, ποὺ ἐδίδασχαν ρητορικὴ. Οἱ μεγάλοι ἱστορικοί: Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας, ποὺ ἔγραψε τὴν ἱστορία τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ ὁ Θουκυδίδης, ποὺ ἔγραψε τὴν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐπίσης τότε ἔζησαν καὶ οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταὶ: Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὡς καὶ ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης.

Τότε προώδευσαν καὶ οἱ καλὲς λεγόμενες τέχνες: ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἔζησαν οἱ μεγαλύτεροι ἀρχιτέκτονες, γλύπται καὶ ζωγράφοι τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ σπουδαιότεροι εἶναι:

Ἀρχιτέκτονες: ὁ Φειδίας, ποὺ ἦταν καὶ γλύπτης, ὁ Ἴκτινος, ὁ Καλλικράτης καὶ ὁ Μνησικλῆς. **Γλύπται:** ὁ Φει-

(¹) Τὸ δημόσιο Ταμεῖο.

δίας, από τὰ ἔργα του σπουδαιότερα ἦταν τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ Μύρων. Τὸ καλύτερο ἔργο του εἶναι ὁ Δισκοβόλος (τοῦ Μύρωνος). Παριστάνει ἀθλητὴν ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ ρίξη τὸ δίσκο. Καὶ ὁ Πολύκλειτος, τὸ καλύτερό του ἔργο εἶναι ὁ Διαδούμενος. Παριστάνει ἓνα νέο ποὺ προσπαθεῖ νὰ δέση τὰ μαλλιά του. Ζωγράφοι : ὁ Πολύγνωτος, ὁ Ζεῦξις καὶ ὁ Παράσιος. Δυστυχῶς ἀπὸ τὰ ἔργα τους δὲν σώζεται κανένα. Τῇ μεγάλῃ πρόοδο τῆς ζωγραφικῆς τὴν καταλαβαίνομε ἀπὸ τὶς θαυμάσιες ζωγραφίες ποὺ ὑπάρχουν στὰ ἀφθονα ἀγγεῖα (βάζα) ποὺ σώζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτή.

Ἀρχαῖο ἀγγεῖο, (βάζο).

Γενικὰ ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν ἀφθαστος καὶ ὅσα ἔργα, κτίρια, ἀγάλματα καὶ συγγράμματα σώζονται θαυμάζονται ἀπὸ ὅλο τὸν πολιτισμένο κόσμο. Γι' ὅλα αὐτὰ ἡ ἐποχὴ τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλέους γύρω στὰ 450 π. Χ. ὠνομάσθηκε «χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

α) | Τὸ Ἄργος.

Στὴν ἀρχὴ τὸ Ἄργος ἦταν κέντρο μιᾶς μικρῆς Ὀμοσπονδίας, πού τὴν ἀποτελοῦσαν μερικὲς πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, ὅπως ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Τροιζήνα, ἡ Αἴγινα κ. ἄ.

Ὅταν ὁμως τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα ἔγινε βασιλιάς τοῦ Ἄργους ὁ Φεῖδων κατάρθωσε νὰ τὸ κάμη κέντρο ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἐκυρίευσε καὶ τὴν Ἥλιδα καὶ ἐπῆρε τὴν προεδρία τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἀπὸ τοὺς Ἡλείους. Ἀπὸ τότε καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἔγιναν **Πανελληνιοί**. Ὁ Φεῖδων ἀκόμη ἔκοψε τὰ πρῶτα νομίσματα, πού κυκλοφοροῦσαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὠρισε τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ γιὰ νὰ μετροῦν τὸ μῆκος καὶ τὸ βᾶρος.

Ἄμα ὁμως πέθανε ὁ Φεῖδων τὸ Ἄργος ἔχασε τὴ δύναμὶ του. Οἱ Σπαρτιατεῖς τότε κατέλαβαν πολλὰς πόλεις, πού ἀποτελοῦσαν τὴν Ὀμοσπονδίαν του.

β) | Ἡ Κόρινθος.

Ἡ Κόρινθος ἦταν κτισμένη κοντὰ στὸν Ἴσθμό. Εἶχε δύο λιμένες. Ἐνα πρὸς τὸ Σαρωνικόν, τὶς **Κεγχρεῖες**, καὶ ἕνα πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὸ **Λέχαιον**. Γιὰ νὰ περνοῦν δὲ τὰ πλοῖα ἀπὸ τὸν ἕνα λιμένα στὸν ἄλλο εἶχε ἕνα δρόμον, πού τὸν εἶχαν κάμει ἐπίτηδες καὶ τὸν ἔλεγαν **Δίολκον**.

Ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτη ἐποχὴ ἐκυβερνιόταν ἀπὸ βασιλεῖς. Ἀργότερα ὅμως μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία πλούτησε καὶ ὁ λαὸς ζητοῦσε πολιτικὰ δικαιώματα. Ἔτσι ἄρχισαν στὴν Κόρινθο ταραχές, καταργήθηκε ἡ βασιλεία καὶ ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Περίανδρος, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ Περίανδρος καὶ οἱ ἄλλοι τύραννοι διοίκησαν καλὰ καὶ ἀνάδειξαν τὴν Κόρινθο στὸ ἐμπόριο καὶ στὴ ναυτιλία. Ἰδρυσεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς στὴν Αἰτωλία, στὴν Ἀκαρνανία, στὴν Ἡπειρο καὶ στὴν Ἰλλυρία (σημ. Ἀλβανία). Εἶχε στένες ἐμπορικὲς σχέσεις μὲ τὶς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδρυσε ἀποικία στὴ Χαλκιδική, τὴν Ποτίδαια.

Ἀργότερα ἔγινε μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας.

γ) Ἡ Θήβα. /

Ἡ Θήβα ἦταν ἀρχαία πόλις τῆς Βοιωτίας. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογία τὴν ἰδρυσεν ὁ **Κάδμος**. Ἐκεῖ ἐγεννήθη ὁ **Ἡρακλῆς**, ἐπίσης ὁ μεγάλος ποιητὴς **Πίνδαρος** καὶ ἄλλοι ἥρωες. Οἱ Θηβαῖοι ἦσαν λαὸς ἀγροτικὸς καὶ στὸν πολιτισμὸ κατώτεροι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπὸ ἀντιζηλία ἦσαν πάντοτε ἐχθροί. Στους περσικοὺς πολέμους ἔλαβαν μέρος ὡς σύμμαχοι τῶν Περσῶν. Γι' αὐτὸ μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν οἱ νικηταὶ Ἕλληνες ἐτιμώρησαν τοὺς πρωταιτίους. Ἀργότερα μὲ τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ τὸν Πελοπίδα ἐπῆρε τὴν ἡγεμονία ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Στὴν ἐποχὴ ὅμως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατεστράφη καὶ οἱ κάτοικοί της ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι.

δ) Ἡ Θεσσαλία. /

Ἡ Θεσσαλία εἶναι μιὰ πολὺ μεγάλη καὶ εὐφορὴ πεδιάδα, ποὺ περικλείεται γύρω ἀπὸ ψηλὰ καὶ γεμάτα δάση βουνά. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ προτῆτερα ἀκόμη ἡ χώρα εὐρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμῇ. Στὴ Θεσσαλία εἶχαν γεννηθῆ πολλοὶ ἥρωες καὶ ὁ **Ἀχιλλέας** ὁ μεγαλύτερος ἥρωας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν καὶ ἔβλαψαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερα οἱ Θεσσαλοὶ ὑποτάχθηκαν στὸ βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Φίλιππο καὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ στρατό του μὲ τὸ ἵππικό τους.

ε) Ἡ Κέρκυρα.

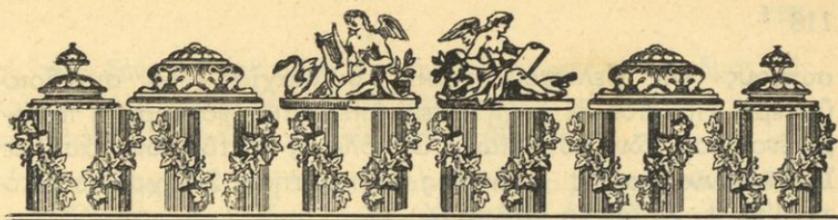
Ἡ Κέρκυρα κατὰ τὴ μυθική ἐποχὴ ἦταν ἡ χώρα τῶν Φαιάκων μὲ βασιλεῖα τὸν Ἄλκίνοο, ποὺ τόσο τὸν ὕμνησε ὁ Ὅμηρος. Ἀργότερα ἴδρυσαν ἀποικία στὴν Κέρκυρα οἱ Κορινθιοί. Ἐπειδὴ ἦταν κέντρο συγκοινωνίας μεταξύ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος προώδευσε πολὺ στὸ ἐμπόριο καὶ στὴ ναυτιλία καὶ ἀπέκτησε μεγάλη ναυτική δύναμι. Τότε μαζί μὲ τοὺς Κορινθίους ἔκτισε μία ἀποικία στὴν παραλία τῆς Ἰλλυρίας (σημ. Ἀλβανίας) τὴν Ἐπίδαμνο (τὸ σημ. Δυρράχιο.)

Ἐκεῖ οἱ δημοκρατικοὶ διαρκῶς φιλονικοῦσαν μὲ τοὺς ἀριστοκρατικούς. Ἡ φιλονικία αὐτὴ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἀρχίσῃ μεταξύ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Κερκυραίων πόλεμος, ὁ ὁποῖος ὅπως θὰ ἰδοῦμε ἔγινε ἀφορμὴ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

στ) Οἱ Συρακοῦσες.

Οἱ Συρακοῦσες στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν ἡ μεγαλύτερη καὶ ἰσχυρότερη πόλι τῆς Σικελίας. Ἦταν ἀποικία τῶν Κορινθίων καὶ γρήγορα προώδευσε στὸ ἐμπόριο, τὴν ναυτιλία, τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Ἐκεῖ ἐγεννήθη καὶ ἔζησε καὶ ὁ περίφημος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος Ἀρχιμήδης.

Κάποτε οἱ Συρακούσιοι περιῆλθαν σὲ πόλεμο μὲ τοὺς κατοίκους μιᾶς ἄλλης ἑλληνικῆς πόλεως τῆς Σικελίας τοὺς Ἐγεστέους. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ νὰ πάθουν οἱ Ἀθηναῖοι στὴ Σικελία μεγάλη καταστροφή, ὅπως θὰ μάθωμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. Τὰ αἷτια καὶ ἀφορμὴ του.

Μετὰ τοὺς περσικοὺς πόλεμους ἡ Ἀθήνα εἶναι τὸ ἰσχυρότερο κράτος καὶ ἔχει τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔμπορικά της πλοῖα δὲν περιορίζονται μόνον στὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, ἀλλὰ διασχίζουν καὶ τὸ Ἴόνιον Πέλαγος καὶ μεταφέρουν τὰ ἀθηναϊκὰ ἐμπορεύματα στὴν κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τὸ **φθόνον** τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων καὶ κυρίως τῆς Σπάρτης, πού ἤθελε νὰ ἔχη αὐτὴ τὴν ἡγεμονίαν στὴν Ἑλλάδα, καὶ τῆς Κορίνθου, πού κι' αὐτὴ ἦταν ἔμπορική πόλις καὶ ἔβλεπε νὰ χάνωνται τὰ ἔμπορικά της συμφέροντα. Γι' αὐτὸ ζητοῦσαν ἀφορμὴ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων γιὰ νὰ τοὺς περιορίσουν τὴ δύναμι. Καὶ ἡ ἀφορμὴ ἐδόθηκε. Οἱ Κερκυραῖοι ἔκαμαν πόλεμον μὲ τοὺς Κορινθίους καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν πρόθυμα τὴ βοήθειαν πού τοὺς ἐζήτησαν καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐνίκηθησαν.

Ἄλλη ἀφορμὴ ἔδωσαν οἱ Μεγαρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν των καὶ ἐπῆγαν μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν τοὺς ἀπαγόρευσαν νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα στοὺς λιμένες καὶ στὶς ἀγορὰς τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων.

Τότε οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς παραπρονέθησαν στοὺς Σπαρτιᾶτες, οἱ ὁποῖοι ἐκάλεσαν σὲ συνέδριον τοὺς ἀντιπρο-

σώπους τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας. Τὸ συνέδριο ὕστερα ἀπὸ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφάσισε νὰ κηρύξη πόλεμο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθηκε **Πελοποννησιακὸς πόλεμος** καὶ κράτησε 27 χρόνια ἀπὸ τὸ 431 π. Χ. ὡς τὸ 404 π. Χ.

Στὸν μεγάλο αὐτὸ πόλεμο, ποὺ τόσο ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς, ἔλαβαν μέρος ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες χωρισμένοι σὲ δύο ἀντίπαλες ὁμάδες. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ ἦσαν δυνατοὶ στὴν ξηρὰ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ποὺ εἶχε ἄφθονα πλοῦτη καὶ μεγάλη δύναμι στὴ θάλασσα.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (431—421 π. Χ.)

2. Ἀρχιδάμιος πόλεμος—θάνατος τοῦ Περικλέους.

Τὰ δύο πρῶτα ἔτη ὁ πόλεμος δὲν ἦταν καὶ πολὺ ἄγριος. Οἱ Πελοποννήσιοι ἔρχονταν τὸ καλοκαίρι στὴν Ἀττικὴ ἄρπαζαν ὅ,τι ἤμποροῦσαν ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματα, ἔκαιαν σπίτια, ἔκοβαν δένδρα καὶ ἐγύριζαν στὶς πατρίδες τους. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Περικλῆ, ἀφοῦ ἔστειλαν τὰ ζῶα τους στὴν Εὐβοία, ἐκλείσθησαν μέσα στὰ μακρὰ τείχη, ὅπου ἦσαν ἀσφαλισμένοι (¹). Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸ στόλο τους στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κι' ἔκαναν ὅ,τι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι στὴν Ἀττικὴ.

Κατὰ τὸ δεύτερο ὅμως ἔτος τοῦ πολέμου ἓνα πλοῖο, ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μετέφερε στὸν Πειραιᾶ μιὰ φοβερὴ καὶ κολλητικὴ ἀρρώστεια, τὸ **λοιμὸ**, ἡ ὁποία μετεδόθηκε καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὴ μεγάλη ζέστη, τὸν πολὺν κόσμον, ποὺ εἶχε συγκεντρωθῆ μέσα στὰ τείχη καὶ τὴν ἀνθυγιεινὴ ζωὴ τῶν κατοίκων ἡ ἀρρώστεια ἀπλώθηκε γρήγορα σ' ὅλη τὴν πόλι καὶ ἔσπερνε τὸ θάνατο. Οἱ νεκροὶ ἦσαν τόσοι πολ-

(¹) Τὸ σχέδιο τοῦ Περικλῆ ἦταν νὰ κουράσῃ τοὺς Πελοποννησίους.

λοί, πού δέν ἐπρόφθαιναν νά τους σαπτουν. Οἱ δρόμοι, οἱ νοοὶ καί οἱ πλατεῖες ἐγέμισαν ἀπό πτώματα. Τὸ ἕνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ πέθαναν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία.

Ἡ ἀρρώστεια ἐκράτησε καὶ τὸ τρίτο ἔτος τοῦ πολέμου. Τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι τότε ἐπέθανε ἀπ' αὐτὴ καὶ ὁ Περικλῆς, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ εἶχε χάσει τοὺς δυὸ γιουὺς του.

3. Κλέων—Νικίας—Νικίειος Εἰρήνη.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Περικλῆ ἐφάνηκαν στὴν Ἀθήνα δύο νέοι πολιτικοὶ ἄνδρες ὁ **Κλέων** καὶ ὁ **Νικίας**. Ὁ Κλέων ἦταν **φιλοπόλεμος** καὶ συμβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμο. Ὁ **Νικίας** ὅμως ἔβλεπε ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς θὰ κατέστρεφε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπρότεινε νὰ τὸν σταματήσουν καὶ νὰ κάμουν **εἰρήνη**.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Κλέωνα καὶ ἐξακολούθησαν τὸν πόλεμο. Τὸ 425 π. Χ. ἐπέτυχαν νὰ καταλάβουν τὴ νῆσο Σφακτηρία καὶ ἀπὸ τοὺς 420 Σπαρτιᾶτες, ἀπὸ τίς καλύτερες οἰκογένειες, πού ὑπεράσπιζαν τὴ νῆσο, νὰ αἰχμαλωτίσουν 300. Οἱ Σπαρτιᾶτες τότε ἐπρότειναν στοὺς Ἀθηναίους εἰρήνη. Ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Κλέωνα, δὲν ἐδέχθηκαν καὶ ὁ πόλεμος συνεχίσθηκε.

Τότε ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν **Βρασίδας** γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἐπῆγε μὲ στρατὸ στὴ Μακεδονία. Ἐκεῖ ἐνώθηκε μὲ τὸ βασιλεῖα τῆς Περδίκας καὶ ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του πολλὰς συμμαχικὰς πόλεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τέλος ἐκυρίευσεν τὴ σπουδαιότερη ἀγοικία τῶν Ἀθηναίων, τὴν **Ἀμφίπολι**, πού ἦταν στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ.

Ἐναντίον τοῦ Βρασίδα οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Κλέωνα μὲ ἄρκετὸ στρατό. Στὴ μάχη πού ἐγίνε κοντὰ στὴν Ἀμφίπολι οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθηκαν καὶ ὁ Κλέων, ἐνῶ ἔφευγε, ἐφονεύθη. Ἐπίσης ὅμως ἐφονεύθη καὶ ὁ Βρασίδας. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ φιλοπολέμου Κλέωνα, ὁ στρατηγὸς Νικίας ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες γιὰ 50 χρόνια (τὸ 421 π.Χ.) ἢ ὅποια ὠνομάσθηκε **Νικίειος εἰρήνη**.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἔδωσαν πίσω τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὶς πόλεις, πού στὸ μεταξύ εἶχαν πάρει, ἔτσι ἐτελείωσε ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου, ἡ ὁποία διήρκεσε 10 χρόνια.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

(415-413 π. Χ.)

4. Ἄλκιβιάδης—Ἐκστρατεία στὴ Σικελία.

Ἡ Νικίειος εἰρήνη δυστυχῶς δὲν ἐκράτησε πολὺ, διότι μετὰ τὸν Κλέωνα ἐγινε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ὁ **Ἄλκιβιάδης**: νέος ἀπὸ εὐγενικὴ οἰκογένεια, μαθητὴς τοῦ Σωκράτη καὶ μὲ πολλὰ προτερήματα, μὰ καὶ μὲ πολλὰ ἔλαττώματα. Ἦταν ἄσματος, ὑπερήφανος, ἐπιπόλεος καὶ πάρα πολὺ φιλόδοξος, γι' αὐτὸ ἐγινε αἷτιος μεγάλης καταστροφῆς στὴν πατρίδα του.

Γιὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴ φιλοδοξία του ὅταν ἐγινε στρατηγὸς παρεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐκστρατεύσουν στὴ μακρυνὴ νῆσο **Σικελία**, γιὰ νὰ κυριεύσουν τὶς πλούσιες πόλεις τῆς καὶ ἔτσι νὰ ἀπλώσουν τὸ Κράτος τους καὶ δυτικὰ ὡς τὴν Καρχηδόνα. Γιὰ τὴ μακρυνὴ αὐτὴ ἐκστρατεία ὁ Νικίας εἶχε ἀντίρρηση, γιατί τὴν εὗρισκε πολὺ ἐπικίνδυνη. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως ἐνθουσιάσθηκαν ἀπὸ τὰ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Ἄλκιβιάδη καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατεία.

Τὸ 415 ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος (134 τριήρεις καὶ 5000 στρατὸς) μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἄλκιβιάδη, τὸ Νικία καὶ τὸ Λάμαχο ἔφθασαν στὴ Σικελία καὶ ἀφοῦ κατέλαβαν τὴν Κατάνη ἐσχεδίαζαν νὰ πολιορκήσουν τὶς Συρακοῦσες. Τότε ἀκριβῶς ἐκλήθη ὁ Ἄλκιβιάδης στὰς Ἀθήνας νὰ δικασθῆ γιὰ ἀσεβῆ συμπεριφορὰ του γιατί πρὶν φύγῃ γιὰ τὴ Σικελία, διασκεδάζοντας μὲ τοὺς φίλους του, ἔσπασε τὶς Ἑρμές.

Οἱ Ἑρμές ἦσαν μικρὲς τετράγωνες πλάκες πού εἶχαν στὴν κορυφή τους τὴν κεφαλὴ τοῦ Ἑρμῆ. Τὶς εἶχαν στήσει στὶς πλατεῖες καὶ στὴν ἀρχὴ (στὶς γωνίες) τῶν δημοσίων δρόμων μὲ διάφορες συμβουλές καὶ ὁδηγίες στοὺς διαβάτες καὶ γιὰ νὰ δεῖχνουν τὴ διεύθυνσι τῶν δρόμων.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅταν ἔμαθε τὴ διαταγὴ τῶν Ἀθηναίων ἐθύμωσε καὶ ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα ἐπῆγε στὴ Σπάρτη καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς Σπαρτιᾶτες νὰ στείλουν βοήθεια στὴ Σικελία, στοὺς Συρακούσιους καὶ νὰ ὀχυρώσουν τὴ Δεκέλεια τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ συνεχῶς νὰ λεηλατοῦν τὴν Ἀττικὴ καὶ νὰ πολιορκοῦν τὴν Ἀθήνα. Οἱ Σπαρτιᾶτες τότε ἔστειλαν στὴ Σικελία 3000 στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γύλιππο.

Ὁ Γύλιππος ἔφθασε στὴ Σικελία μόλις οἱ Συρακούσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν κι' ἀμέσως ἡ κατάστασι ἄλλαξε. Στὶς μάχες ποὺ ἔγιναν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι νικῆθηκαν. Ὁ στόλος τους κατεστράφηκε καὶ ὁ περισσότερος στρατὸς τους αἰχμαλωτίσθηκε. Οἱ Σπαρτιᾶτες καὶ οἱ Συρακούσιοι ἐφόνευσαν τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἔρριξαν σὲ βαρεῖες δουλειές καὶ πέθαναν ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὶς στερήσεις. Μερικοὶ μόνον ἔζησαν καὶ ἐγύρισαν στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔφεραν τὴ θλιβερὴ εἶδησι.

Ἔτσι μὲ τὴν **προδοσίαν** τοῦ Ἀλκιβιάδη οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν τὴ μεγάλη αὐτὴ καταστροφὴ, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης εἶπε: «Τίποτα δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ μὴ χάθηκε».

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (413-404 π. Χ.)

5. Ὁ Δεκελεικὸς πόλεμος.

Τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀλκιβιάδης στὴν πατρίδα του δὲν ἐσφομάτησε ἕως ἐδῶ. Τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 413 π. Χ., σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀλκιβιάδη ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης Ἄγι ἦλθε πάλιν στὴν Ἀττικὴ, κατέλαβε τὴ Δεκέλεια (τὸ σημερινὸ Τατόϊ) καὶ τὴν ὀχύρωσε καλά. Ἐκεῖ ἔμεινε ἐννέα χρόνια. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐμπόδιζε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παίρνουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὐβοία καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ

κτήματά τους και ακόμη με τις έπιδρομές του έλεηλατοῦσε και έρήμωνε όλη τήν Ἀττική.

Κατά τήν έποχή αὐτή οί Ἀθηναίοι εύρέθηκαν σέ πολύ δύσκολη θέσι. Γιατί τό συμμαχικό ταμείο δέν είχε χρήματα και πολλοί από τούς συμάχους τούς έφυγαν και έπήγαν μέ τούς Σπαρτιᾶτες. Ἐπί πλέον οί Σπαρτιᾶτες μέ τή βοήθεια τῶν Περσῶν κατεσκεύασαν ισχυρό στόλο για νά κτυπήσουν τούς Ἀθηναίους και στή θάλασσα. Ἀκόμη έστειλαν και τόν Ἀλκιβιάδη στή Μ. Ἀσία, για νά αποστατήση τίς έλληνικές πόλεις από τή συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

Στή δύσκολη όμως εκείνη στιγμή οί Ἀθηναίοι δέν έχασαν τό θάρρος τους.

Ἐπήραν τὰ 1000 τάλαντα πού έφύλαγαν στήν Ἀκρόπολι. Ἐτοίμασαν μ' αὐτὰ νέο στόλο και τόν έστειλαν στά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, για νά κτυπήση τόν έχθρικό στόλο και νά συγκρατήση τήν αποστασία τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Στό μεταξύ οί Σπαρτιᾶτες άρχισαν νά υποψιάζονται τόν Ἀλκιβιάδη, γι' αὐτό κατέφυγε στόν Τισσαφέρην (1) μέ σκοπό νά βλάψη τούς Σπαρτιᾶτες. Ἐνώ δέ έδινε συμβουλές στόν Τισσαφέρην πῶς νά υποδουλώση τήν Ἑλλάδα, συγχρόνως άρχισε νά συνανοῆται μέ τούς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων. Τέλος πήγε και ένώθηκε μαζί τους και αὐτός μέ 18 πλοία, τὰ όποία είχε κάμει μέ χρήματα τοῦ Τισσαφέρην. Στή ναυμαχία αὐτή νικήθηκαν οί Σπαρτιᾶτες και κατεστράφηκε όλος ό στόλος τους. Ὑστερα από τή μεγάλη αὐτή νίκη οί Ἀθηναίοι εκάλεσαν τόν Ἀλκιβιάδη στήν Ἀθήνα. Ἐκεῖνος όμως θέλησε νά κερδίση και άλλες νίκες κι' ύστερα νά γυρίση στήν Ἀθήνα. Ἀφοῦ λοιπόν κατέλαβε τό Βυζάντιο και άλλες πόλεις τῆς Προποντίδος έγύρισε στήν Ἀθήνα μέ πολλά λάφυρα. Οί Ἀθηναίοι τότε τόν υπεδέχθηκαν μέ μεγάλες τιμές και τόν ανακήρυξαν στρατηγό **αὐτοκράτορα**. Ἦταν τό 407 π. Χ.

Ὑστερα όμως από λίγο καιρό, οί Ἀθηναίοι πάλι τόν υποψιάστηκαν και τόν έξώρισαν. Τότε ό Ἀλκιβιάδης έπήγε στή Θράκη, πού είχε τὰ κτήματά του, αλλά κι' από εκεί

(1) Σατράπης τῶν Περσῶν στή Μ. Ἀσία.

Ἡ ναυμαχία στoὺς Αἰγὸς παταμοὺς.

τὸν ἔδωξαν οἱ Σπαρτιᾶτες. Ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ φύγη στὴν Περσία κι' ἐκεῖ τὸν ἐσκότωσαν, τὸ 404 π. Χ. Μὲ τὸν ἄστατο χαρακτήρα του ὁ Ἀλκιβιάδης, δὲ ζημίωσε μόνο τὴν πατρίδα του ἀλλὰ κι' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

6. Ὁ Λύσανδρος καὶ ἡ πτώσι τῶν Ἀθηῶν.

Οἱ Πέρσες ποὺ ἤθελαν νὰ συνεχισθῇ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Ἑλλάδα ἔδωσαν χρήματα στοὺς Σπαρτιᾶτες κι' ἔφτιασαν ἄλλο στόλο ἀπὸ 200 πλοῖα. Μὲ τὸ στόλο αὐτὸ ὁ ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν **Λύσανδρος** ἐπλευσε στὸν Ἑλλησποντο κι' ἐμπόδιζε τὰ Ἀθηναϊκὰ πλοῖα νὰ μεταφέρουν στὴν Ἀθήνα σιτάρη ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ρωσίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν τὸ ἔμαθαν, ἔστειλαν 170 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν Κόνωνα νὰ διώξη τοὺς Σπαρτιᾶτες ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντο.

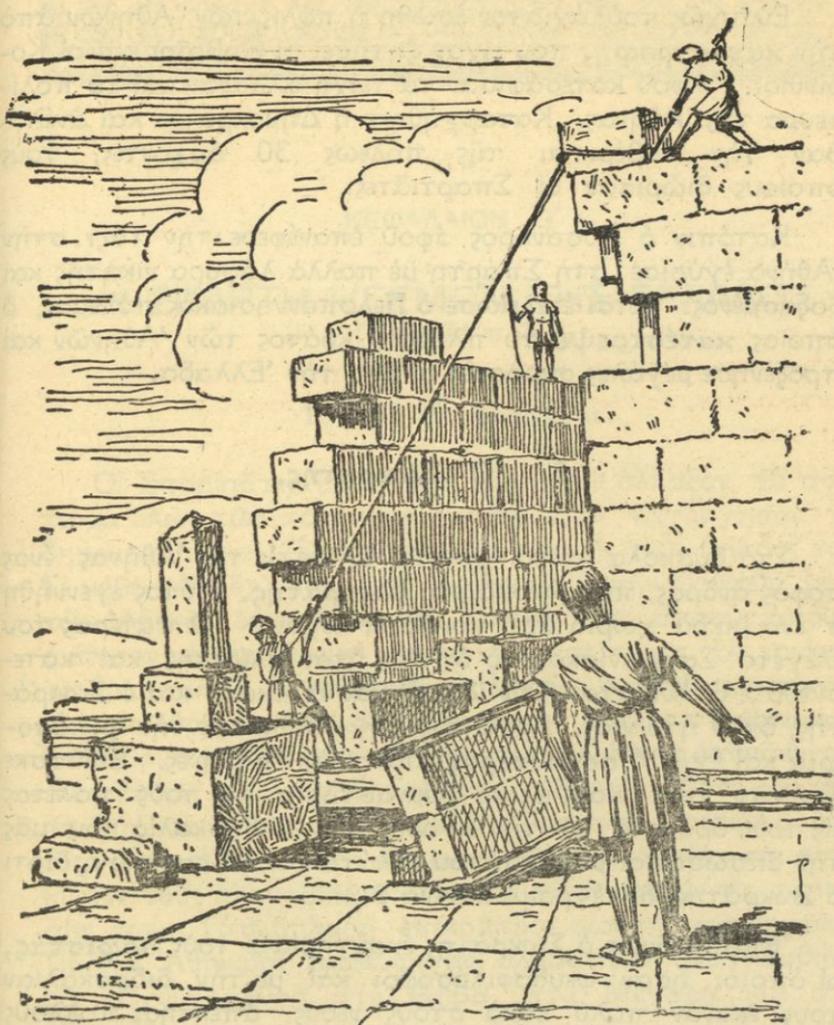
Τὰ Ἀθηναϊκὰ πλοῖα ἅμα ἔφθασαν στὸν Ἑλλησποντο ἀγκυροβόλησαν στοὺς **Αἰγούς ποταμούς**, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Λάμψακο, ὅπου εὐρισκόταν ὁ ἐχθρικός στόλος. Ἀπ' ἐκεῖ οἱ Ἀθηναῖοι προκαλοῦσαν τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀπόφευγε. Ἐκεῖνοι νομίζοντας ὅτι ὁ Λύσανδρος ἀτόφευγε ἀπὸ δειλία, ἐπῆραν θάρρος κι ἔβγαιναν στὴν ξηρὰ γιὰ τρῶφιμα καὶ πάλιν ἐγύριζαν στὰ πλοῖα. Ὁ Λύσανδρος ὁμῶς παρακολουθοῦσε ὅλες τὶς κινήσεις τους καὶ μιὰ ἡμέρα ἀφοῦ ἐβεβαιώθηκε ὅτι ἔλειπαν ἀπὸ τὰ πλοῖα, ἔκαμε ἐπίθεσι καὶ ἐκυρίευσε ὅλο τὸν Ἀθηναϊκὸ στόλο. Μόνον 12 πλοῖα μὲ τὸ στρατηγὸ Κόνωνα σώθηκαν κι ἔφυγαν στὴν Κύπρο. Ἐπίσης σώθηκε καὶ τὸ ἱερὸ πλοῖο, ἡ «**Πάραλος**», τὸ ὁποῖον ἔπλευσε στὸν Πειραιᾶ καὶ ἔφερε τὴ θλιβερὴ εἶδησι στὴν Ἀθήνα. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου ὁ Λύσανδρος ἔβγαλε τὸ στρατό του στὴν ξηρὰ καὶ ἔπιασε ὡς τέσσαρες χιλιάδες αἰχμαλώτους, ἀπ' αὐτοὺς δὲ ἐφόνησε ὅλους τοὺς Ἀθηναίους (405 π. Χ.).

Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Λύσανδρος, ἀφοῦ διέλυσε τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχία στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ στὰ νησιά καὶ ἐγκατέστησε στὶς διάφορες πόλεις ἀρμοστές, ἔπλευσε μὲ ὅλο τὸ στόλο του στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπόκλεισε τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴ θάλασσα· ἐνῶ ἀπὸ τὴν ξηρὰ τὴν ἀπόκλεισαν οἱ δυὸ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἄγις καὶ Πausανίας μ' ὅλη τὴ δύναμι τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα κυκλώθηκε ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα.

7. Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν (404 π. Χ.).

Τέλος τοῦ πολέμου.

Ἐξη μῆνες κράτησε ἡ πολιορκία ὥσπου οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὶς τροφές καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδοθοῦν. Τότε ἔγινε εἰρήνη καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑποχρεώθηκαν νὰ δεχθοῦν ὅλους τοὺς ὅρους τῶν νικητῶν : Νὰ γκρεμίσουν τὰ μακρὰ τεῖχη, νὰ παραδώσουν τὸ στόλο τους στοὺς Σπαρτιᾶτες, ἐκτὸς ἀπὸ 12 πλοῖα. Νὰ ἀφήσουν, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ἀθήνα ὅλοι οἱ ἐξόριστοι. Νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν σ' ὅλες τὶς ἐκστρατεῖες.

Οἱ Ἀθηναῖοι γκρεμίζουν τὰ μακρὰ τείχη.

Μετὰ τὴ συνθηκολόγησι οἱ νικηταὶ κατεδάφισαν τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ αὐλητρίδες ἔπαιζαν αὐλοῦς, ὡσάν νὰ συνέβαινε κανένα πολὺ εὐχάριστο γεγονός γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ σύμμαχοι ἐνόμιζαν, ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας των, χωρὶς νὰ ξέρουν ὅτι θὰ ἀκολουθοῦσε καὶ ἄλλη ἡγεμονία πιὸ σκληρὴ.

Εὐτυχῶς τούλάχιστον ἐσώθη ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὴν **καταστροφή**, πού εἶχαν ζητήσει οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι. Ἀφοῦ κατεδάφισαν τὰ τεῖχη ἄλλαξαν καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας. Καταργήθηκε ἡ Δημοκρατία καὶ ἀνέλαβαν τὴν κυβέρνησι τῆς πόλεως 30 ἄρχοντες, τοὺς ὁποίους διώρισαν οἱ Σπαρτιᾶτες.

Κατόπιιν ὁ Λύσανδρος ἀφοῦ ἐπανέφερε τὴν τάξι στὴν Ἀθήνα ἐγύρισε στὴ Σπάρτη μὲ πολλὰ λάφυρα νικητῆς καὶ δοξασμένος. Ἔτσι ἐτελείωσε ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος **κατέστρεψε** τὸ πλούσιο κράτος τῶν Ἀθηναίων καὶ προξένησε μεγάλες συμφορὲς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

8. Ὁ Σωκράτης.

Στὰ δύσκολα αὐτὰ χρόνια ἔζησε εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας σοφὸς ἄνδρας, πού ὠνομάζετο **Σωκράτης**. Οὗτος ἐγεννήθη σ' ἕνα μικρὸ χωριὸ ἀπὸ γονεῖς πτωχοῦς. Ὁ πατέρας του ἐλέγετο Σωφρονίσκος, ὁ ὁποῖος ἦταν γλύπτης καὶ κατεσκεύαζε ἀγάλματα. Τὴν ἴδια ἐργασία ἔκανε καὶ ὁ Σωκράτης, ὅταν ἦτο νέος. Ἀργότερα ἀσχολήθηκε μὲ τὴν **φιλοσοφία** καὶ ἔγινε ὁ **σοφώτερος** ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Εἰδίδασκε δωρεὰν τοὺς νέους εἰς τὰ γυμναστήρια καὶ τοὺς πολίτας εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὴν ἀγορά. Τὴν διδασκαλία του μᾶς τὴν διέσωσαν οἱ μαθηταὶ του **Πλάτων** καὶ **Ξενοφῶν**, διότι ὁ Σωκράτης δὲν ἔγραψε κανένα βιβλίον.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σωκράτης ἐκαυτηρίαζε τοὺς **σοφιστὰς**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ψευδοφιλόσοφοι καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν τους ἔκαναν πολὺ κακὸ στοὺς νέους, ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς· γι' αὐτὸ τὸν κατηγορήσαν ἄδικα καὶ τὸν κατεδίκασαν δυστυχῶς εἰς θάνατον. Ἔτσι ὁ σοφώτερος τῶν Ἑλλήνων Σωκράτης ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν (399 π. Χ.), ἀφοῦ τὸν ἐπότισαν τὸ κόνειον (δηλητήριο). Αὐτὸ ἦταν ἕνα πολὺ μεγάλο σφάλμα τῶν Ἀθηναίων τὴν ἐποχὴ ἐκείνη· διότι μὲ μία **ψεύτικη** κατηγορία οἱ Ἀθηναῖοι δίκασται κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν **μεγαλύτερον** ἄνδρα, πού ἐγνώρισε ἡ Ἑλλάδα καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΣΠΑΡΤΗ ΗΓΕΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (404-371 π. Χ.)

1/ Οί 30 τύραννοι.

Οί Σπαρτιᾶτες μετὰ τὴν νίκην των ἄλλαξαν τὸ πολίτευμα ὄλων τῶν πόλεων ποὺ κατέλαβαν· κατήργησαν τὴν δημοκρατία καὶ ἔδωσαν τὴν ἐξουσία εἰς τοὺς φίλους των. Σὲ κάθε πόλι διώρισαν 10 ἄρχοντες νὰ τὴν διοικοῦν ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ὅπου διώρισαν 30 ἄρχοντες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν νὰ συντάξουν καὶ τὸ νέον πολίτευμα. Οἱ τριάκοντα ὁμως αὐτοὶ ἄρχοντες ἀφοῦ ἐπῆραν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία ἄρχισαν νὰ διοικοῦν ὅπως ἤθελαν, **δεσποτικά**. Στὴν ἀρχὴ ἐφυλάκισαν καὶ ἔθαν ἄτωσαν, ὅσους ἐνόμιζαν πῶς εἶναι ἀκόμη φίλοι τῆς δημοκρατίας. Ἐπειτα ἐζήτησαν ἀπὸ τὴ Σπάρτη ἑπτακοσίους στρατιῶτες γιὰ ἀσφάλειά τους· ἀπὸ τότε οἱ τριάκοντα ἄρχοντες ἄρχισαν ἀφοβα νὰ φυλακίζουν τοὺς πλουσίους πολίτας καὶ νὰ παίρνουν τὶς περιουσίες των. Τότε δηλαδὴ ἐπεκράτησε σωστὴ τρομοκρατία. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι ἐφονεύθησαν, ἄλλοι πάλι ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν κρυφὰ στὴ **Θήβα**, στὰ **Μέγαρα** καὶ στὴν **Κόρινθο**.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ οἱ τριάντα ἄρχοντες ἔγιναν τόσο μισητοὶ ποὺ ὠνομάσθησαν **τύραννοι**. Ἡ τυραννία ὁμως αὐτὴ δὲν ἐκράτησε πολὺ.

Μεταξύ τῶν Ἀθηναίων ποὺ ἐδραπέτευσαν στὴ Θήβα ἦταν καὶ ὁ **Θρασύβουλος**, ἄνθρωπος γενναῖος καὶ φιλόπατρις ποὺ εἶχε γίνει πολλὰς φορὰς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Θρασύβουλος λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε νὰ εἶναι ἡ πα-

τρίδα του κάτω από τὸν ζυγὸν τῶν τυράννων, ἀνέλαβε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀθήνα. Γι' αὐτὸ κατέλαβε μὲ ἄλλους 70 ἄνδρες τὸ φρούριον τῆς **Φυλῆς** ποὺ ἦτο ἐπάνω στὴν Πάρνηθα καὶ τὸ μετέτρεψε σὲ καταφύγιον ἐκείνων ποὺ τοὺς κατεδίωκον οἱ τύραννοι. Σὲ λίγο καιρὸ οἱ ὄπαδοί του αὐξήθηκαν καὶ ἔφθασαν τοὺς χιλίους· τότε κατέβηκαν στὸν Πειραιᾶ, ὅπου καὶ ὠχυρώθηκαν· ἐκεῖ τοὺς ἐκτύπησαν οἱ τύραννοι, ἀλλὰ νικήθηκαν. Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆ τοῦ Θρασύβουλου ἔφερε τὴν ἐπανάστασι μέσα στὴν πόλι. Ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν τυράννων τότε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ φίλοι τους, οἱ ὀλιγαρχικοί· ἔδιωξαν τοὺς 30 τυράννους ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ ἀνέθεσαν τὴν κυβέρνησι σὲ δέκα ἄνδρες (ἓνα ἀπὸ κάθε φυλὴ τῶν Ἀθηναίων). Αὐτοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθεια τῆς Σπάρτης. Πράγματι ὁ Πausanίας, βασιλιᾶς τῆς Σπάρτης τότε, συμφιλίωσε τοὺς ὀλιγαρχικούς μὲ τοὺς ὄπαδούς τοῦ Θρασύβουλου. Ἔτσι ἔληξε ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τῶν τριάκοντα, ἡ ὁποία ἐκράτησε ὀκτῶ μῆνες καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν Ἀθήνα τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (403 π. Χ.).

2. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιαῖτες ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους ἔγιναν ἡγεμόνες ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ποὺ εὐρίσκοντο εἰς ἄλλα μέρη κι' ἔτσι ἔγιναν πανίσχυροι στὴν ξηρὰ καὶ στὴν θάλασσα. Οἱ πρώην σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων στὴν ἀρχὴ ἠλπισαν ὅτι ἀνέτειλε ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα εἶδαν ὅτι γελάστηκαν. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης ἦταν πιὸ σκληρὴ. Στις πόλεις καὶ τὸ νησιά, ποὺ ἦσαν πρὶν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, ἔστειλεν ἡ Σπάρτη φρουρὰ μὲ Σπαρτιατὴ διοικητὴ, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **ἄρμοστής**. Ὁ ἄρμοστής μαζί μὲ τοὺς δέκα ὀλιγαρχικούς ἄρχοντας διοικοῦσε τυραννικὰ τὶς πόλεις αὐτὲς καὶ εἰσέπραττε φόρους περισσοτέρους ἀπὸ ὅσους εἰσέπραττον οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς παλαιούς συμμάχους τῆς ἡ Σπάρτης δὲν ἐφέρετο καλύτερα· λησμόνησε τὶς θυσίες των σὲ αἷμα καὶ χρήματα καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς φέρεται μὲ περιφρόνησι καὶ δεσποτικά. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἐνωρὶς δυσαρεστη-

θηκαν αἱ σύμμαχοι πόλεις τῆς Σπάρτης καὶ πρὸ πάντων ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Θήβα. Ὅλοι ἐμίσησαν τοὺς Σπαρτιᾶτες, οἱ ὁποῖοι δὲν μπόρεσαν νὰ ἐνώσουν τὶς πόλεις σὲ ἓνα ἑλληνικὸν κράτος.

Ἀντιθέτως ἡ Σπάρτη παρέδωσε τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίαις τῆς Μ. Ἀσίας ποὺ ἐλευθέρωσαν οἱ Ἀθηναῖοι, τὶς παρέδωσε εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Περσῶν. Καὶ οἱ Πέρσες ὅμως ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴ δύναμιν τῆς Σπάρτης προσπάθησαν νὰ τὴν ἐξασθενήσουν μὲ κάθε τρόπο. Ἐνεθάρρουν ὅλους ὅσοι ἦσαν δυσαρεστημένοι κατὰ τῆς Σπάρτης κι ἔτσι ἡ ἡγεμονία τῆς ἐκράτησε μόνον εἴκοσι ἑπτὰ χρόνια. //

3. Κύρου ἀνάβασις (401 π. Χ.) καὶ κάθοδος τῶν μυρίων (400 π. Χ.).

Ὅταν γινόταν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἐβασίλευε εἰς τὴν Περσία Δαρεῖος ὁ Β'. Μετὰ τὸ θάνατό του (405 π. Χ.) τὸν διεδέχθη ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Ἄρταξέρξης ὁ Β'. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἄρταξέρξης Κύρος ἦτο τότε σατράπης στὴ Λυδία καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων.

Ὁ Κύρος σκέφθηκε νὰ πάρῃ τὸν θρόνον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ γι' αὐτὸ ἐτοίμασε πολυἀριθμὸ στρατὸ ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες βαρβάρους καὶ 13 χιλιάδες Ἕλληνες μισθοφόρους. Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ ξεκίνησε τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 401 νὰ κτυπήσῃ τὸν ἀδελφὸ του. Ὅπως προχωροῦσε ὁ Κύρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας συνάντησε τὸ στρατὸ τοῦ βασιλέως παρὰ τὰ **Κούναξα** ἓνα χωριὸ κοντὰ στὴν πόλιν Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ ἔγινε σπουδαία μάχη. Ὁ Κύρος ἐπλήγωσε τὸν Ἄρταξέρξη. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἓνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ἄρταξέρξη ἐφόνευσε τὸν Κύρον. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία δὲν εἶχε πλέον σκοπὸ. Οἱ Πέρσες στρατιῶτες τοῦ Κύρου παρεδόθησαν ἀμέσως στὸ βασιλεῖα. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς βαρβάρους στὴ μάχη αὐτή, ἀμα ὅμως ἔμαθαν τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἐστενοχωρήθησαν πολὺ. Τί νὰ κάνουν τώρα τόσοι λίγοι ἄνθρωποι στὰ βᾶθη ξένης, ἄγνωστης καὶ μακρυνῆς χώρας,

περικυκλωμένοι από πολυάριθμο έχθρικό στρατό. Δεν έχασαν όμως το θάρρος τους. Ήθελαν να γυρίσουν στην πατρίδα τους με τα όπλα τους και την τιμή τους. Προτιμούσαν να σκοτωθούν όλοι παρά να παραδοθούν και να γίνουν αιχμάλωτοι και δούλοι. Τότε εκάλεσε τους στρατηγούς των Ελλήνων ο Τισσαφέρνης, ένας στρατηγός του Άρταξέρξη, για να συνεννοηθούν δήθεν, πώς θα τους βοηθήσει να γυρίσουν στην πατρίδα τους. Έπηγαν χωρίς όπλα. Γι' αυτό μόλις εκάθησαν, έπεσαν επάνω τους οι Πέρσες, και τους έφόνευσαν όλους. Έτσι ήλπιζαν οι Πέρσες, ότι οι Έλληνες στρατιώτες χωρίς στρατηγούς θα παραδίνονταν.

Είς την δύσκολη αυτή περίστασι έσωσε τους Έλληνες ο Άθηναίος Ξενοφών, που είχε ακολουθήσει την έκστρατεία ως περιηγητής και έπειτα την περιέγραψε. Ο Ξενοφών ένθάρρυνε τους Έλληνες και τους συμβούλευσε να εκλέξουν άλλους αρχηγούς. Μεταξύ αυτών εξελέγη και ο Ξενοφών, ο οποίος έδειξε μεγάλη στρατηγική ικανότητα. Ώδήγησε τους Έλληνες να περάσουν άπáτητα χιονισμένα βουνά, όρμητικούς ποταμούς, άφιλόξενους τόπους, ενώ οι έχθροι τους κατεδίωκαν και τους έκτυπούσαν. Με την καρτερία του όμως και την στρατηγική ικανότητά του ο Ξενοφών κατόρθωσε να τους όδηγήσει μέχρι τον Πόντο, άπ' όπου άντίκρυσαν τα γαλανά νερά τής θαλάσσης και εκράυγασαν «θάλαττα—θάλαττα». Οι Έλληνες, όταν έφθασαν εκεί, μετρήθηκαν και είδαν πώς είχαν άπομείνει 8.600. Οι άλλοι έφονεύθησαν ή άπέθαναν από άσθένειες και κακουχίες. Από τον Πόντο έφθασαν στο Βυζάντιο και ύστερα στην Πέργαμο, όπου ο Ξενοφών παρέδωσε τους Έλληνες, όσοι άπέμειναν (6 χιλιάδες) είς τον Θίβρωνα, Σπαρτιάτη στρατηγό, που πολεμούσε έναντίον των Περσών (399 π. Χ.). Το κατόρθωμα αυτό των Ελλήνων, που έμεινε γνωστό στην ιστορία με το όνομα **κάθοδος των Μυρίων**, δηλαδή έπιστροφή των 10 χιλιάδων, έκαμε έντύπωσι στους Έλληνες, διότι είδαν πόσο έξασθενημένο ήταν το περσικό κράτος. Την άνάβασι αυτή των Ελλήνων με τον Κύρο και την κάθοδο των Μυρίων που διήρκεσε ένα χρόνο και τρεις μήνες την περιέγραξε ο Ξενοφών είς το βιβλίον «Κύρου Άνάβασις».

4. 'Ο 'Αγησίλαος εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν (396 π.Χ.).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ βασιλιᾶς τῆς Περσίας Ἄρταξέρξης ἔστειλε σατράπη εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν τὸν **Τισσαφέρην**. Αὐτὸς ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Μ. 'Ασίας, ποὺ ἦσαν Ἕλληνες καὶ νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, διότι εἶχαν δείξει φιλία πρὸς τὸν Κῦρον. Οἱ Ἕλληνες διὰ τοῦτο ἐζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴ Σπάρτη ποὺ εἶχε τότε τὴν ἀρχηγία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Σπάρτη ἔστειλε στρατὸ μὲ διαφόρους στρατηγούς, ποὺ δὲν κατῶρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσες σατράπες τῆς Μ. 'Ασίας. Γι' αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ὁ βασιλιᾶς τῆς Σπάρτης Ἄγησίλαος καὶ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸς τὸν στρατὸ του εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν.

'Ο Ἄγησίλαος ἔγινε βασιλιᾶς τῆς Σπάρτης τὸ 397 π. Χ. εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν. Ἦτο κοντός, ἀδύνατος καὶ κουτσός. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ σωματικά του ἐλαττώματα ὁ Ἄγησίλαος εἶχε πολὺ μυαλὸ καὶ γενναία ψυχὴ καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἄνδρες τῆς πατρίδος μας. Ἦτο φιλότιμος, ἀφιλοχρήματος καὶ ἔξοχος στρατηγός. Ἦτο φιλόδοξος ἄνδρας. Οἱ φιλοδοξίες του ὅμως ἦσαν **εὐγενικές**· ἤθελε ἐνωμένη ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄχι χωρισμένη σὲ πολλὰ κράτη. Ἔβαλε στὸ νοῦ του τὸ μεγάλο σχέδιο νὰ κυριεύσῃ ὅλο τὸ Περσικὸν κράτος. Τὰ προτερήματα αὐτὰ βρῆκε εὐκαιρία νὰ τὰ φανερώσῃ στὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκαμε στὴν Μ. 'Ασία.

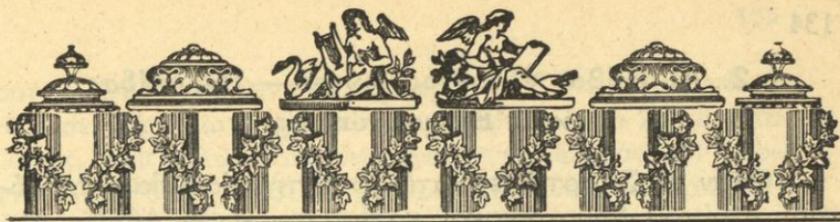
Ὅταν τὸ 396 ἔμαθε ἡ Σπάρτη ὅτι οἱ Πέρσες ἐτοιμάζουν μεγάλο στόλο γιὰ νὰ τὴν κτυπήσουν ἀμέσως ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὸν Ἄγησίλαο κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἄγησίλαος σκέφθηκε νὰ παραστήσῃ τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ ὡς ἓνα ἀγῶνα **κοινὸν** δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ ὠρίσε τὴν **Αὐλίδα** ὡς τόπο ὅπουμποῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν, ὅσοι ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν μαζί του.

Ὁ Ἄγησίλαος μὲ 8.000 στρατὸ ἔφθασε στὴν Ἐφεσσο. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐκτύπησε τοὺς Πέρσες σατράπες τῆς Μ. 'Ασίας, ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις καὶ χωρία, ἐπῆρε δὲ καὶ πολλὰ λάφυρα. Τὸν χειμῶνα ἐπέστρεψε στὴν Ἐφεσσο, ὅπου ἐγύμνα-

σε Μικρασιάτες Έλληνες, κατάρτισε δὲ καὶ σῶμα ἵππικοῦ τὸ ὁποῖον ἐγύμνασε ἄριστα. Οἱ τεχνῖτες ἔκαναν πολλές ἀσπίδες, δόρατα, σπαθιά καὶ ἄλλα ὄπλα. Ἐτσι ὅταν ἔφθασε ἡ ἄνοιξι, εἶχε ἐτοιμάσει ἕνα λαμπρὸ στρατὸ μὲ τὸν ὁποῖον ὅπου πῆγε ἐνίκησε τοὺς Πέρσες κατέλαβε δὲ καὶ τὰς Σάρδεις. Ὄταν ἦρθε ὁ δεῦτερος χειμῶνας ἄρχισε πάλι νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ σχέδιό του νὰ κυριεύσῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Δυστυχῶς ὅμως, ἐνῶ ἐτοιμάζετο νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὸ μεγάλο του σχέδιο, τὴν ἄνοιξι τοῦ 394 ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὴ Σπάρτη νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Σπάρτη ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαο γιὰτὶ βρέθηκε σὲ πόλεμο μὲ πόλεις Ἑλληνικὲς ποὺ τὸν ὑπεκίνησαν πάλι οἱ Πέρσες. Οἱ Πέρσες ἀφοῦ εἶδαν πὼς ἦτο δύσκολο νὰ νικήσουν τὸν Ἀγησίλαο ἔπεισαν μὲ χρήματα τοὺς Θηβαίους, Ἀργεῖους καὶ Κορινθίους νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Σπάρτης. Ὁ Ἀγησίλαος λυπήθηκε πολὺ ποὺ ἄφηνε ὅσα μέρη εἶχε καταλάβει κι' ἔτσι ἐματαιώονετο τὸ ὄνειρό του· δὲν ἤμποροῦσε ὅμως νὰ κάνῃ διαφορετικά. Ἐπῆρε τὸ στρατὸ του καὶ ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα.

Ὄταν ἔφθασε στὴ Βοιωτία συνάντησε στὴν **Κορώνεια** τὸ στρατὸ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τους. Ἐκεῖ ἐγίνε ἄγρια μάχη. Οἱ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν μὲ πείσμα καὶ γενναιότητα στῆθος μὲ στῆθος τοὺς Σπαρτιᾶτες. Στὴν μάχη αὐτὴ ἐφονεύθησαν πολλοὶ κι' ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπληγώθη σοβαρά. Στὸ τέλος οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς πρόποδες τοῦ Ἑλικῶνος. Ἦταν βράδου ὅταν ἐτελείωσε ἡ μάχη. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἀγησίλαος ἐπῆγε στοὺς Δελφοὺς, ὅπου ἀφιέρωσε στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς Ἀσίας καὶ ὕστερα ἐγύρισε μὲ τὸ στρατὸ του στὴ Σπάρτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΑΙΩΝ

1. Οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὰς Θήβας.

Ὅπως καὶ στὶς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις, ἔτσι καὶ στὴ Θήβα ὑπῆρχαν δύο κόμματα, οἱ ἀριστοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Λεοντιάδην καὶ οἱ δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἴσμηνίαν.

Τὸ 383 περνοῦσε ἀπὸ τὴν Βοιωτία ὁ Σπαρτιατικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸ Φοιβίδα καὶ ἐπήγαγε εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ὁ ἀριστοκρατικὸς Λεοντιάδης τότε ἐκάλεσε τὸν Φοιβίδα νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν, **Καδμείαν** γὰρ νὰ γίνῃ αὐτὸς ἄρχων. Ὁ Φοιβίδας, τὸ ἔκαμε χωρὶς νὰ ἔχη διαταγήν, γιὰτὶ ἐνόμιζε, ὅτι ἔτσι ὠφελεῖ τὴ Σπάρτην. Ὁ Λεοντιάδης ἀφοῦ κατάλαβε τὴν ἐξουσίαν, ἐφυλάκισε τὸν Ἴσμηνίαν καὶ κατεδίωξε τοὺς ἀντιπάλους του. Πολλοὶ ἐπρόφθασαν καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀθήναν. Ὁ Φοιβίδας ἄφησε στρατιωτικὴν φρουρὰν εἰς τὴν Καδμείαν καὶ ἐξακολούθησε τὴν πορείαν του.

Οἱ Σπαρτιᾶται κατεδίκασαν τὸν Φοιβίδα σὲ πρόστιμον δῆθεν, ἐθανάτωσαν ὅμως τὸν Ἴσμηνίαν καὶ ἐκράτησαν τὴν Καδμείαν ἐπὶ μίαν τετραετίαν. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες ὅμως, ὅταν ἔμαθαν τὴν παράνομον αὐτὴν πρᾶξιν τοῦ Φοιβίδα, ἀγανάκτησαν πολὺ.

2. Αἱ Θῆβαι ἐλευθερώνονται.— Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ὅταν οἱ Σπαρτιᾶτες κατέλαβαν τὴν Καδμεία τετρακόσιοι περίπου δημοκρατικοὶ κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀθήνα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ ὁ **Πελοπίδας**, νέος πλούσιος, εὐγενῆς καὶ γενναῖος. Ὁ Πελοπίδας τὸ μόνο πού ἐσκέπτετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξορίας του ἦταν τὸ πῶς νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες ὅπως ἔκανε καὶ ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν Ἀθήνα. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ φίλους του, πού εἶχαν ἀπομείνει εἰς τὰς Θήβας καὶ κατέστρωσε ἓνα σχέδιον, πῶς θὰ ἐνεργήσουν.

Μιά χειμερινὴ λοιπὸν ἡμέρα τοῦ 379 π. Χ. ὁ Πελοπίδας μαζί μ' ἄλλους φίλους του ξεκίνοῦν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ντυμένοι ὡς κυνηγοί, εἰσέρχονται εἰς τὰς Θήβας ἀπαρατήρητοι καὶ κρύπτονται εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς φίλου των, ὅπου εἶχαν κρυφθῆ καὶ ἄλλοι Θηβαῖοι **συνωμόται**. Ἐνας φίλος του τότε εἶχε καλέσει ἐπίτηδες τοὺς ἄρχοντες τῶν Θηβαίων εἰς γεῦμα, **συμπόσιον**, ὅπως τὸ ἔλεγαν τότε. Μεταξὺ τῶν ἀρχόντων, πού προσῆλθαν εἰς τὸ συμπόσιον, ἦτο καὶ ὁ **Ἀρχίας**. Αὐτὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς διασκεδάσεως ἔλαβε ἐπιστολὴν ἀπὸ κάποιον πού ἔμαθε τὴν συνωμοσίαν καὶ τὸν πληροφοροῦσε δι' αὐτήν. Ὁ Ἀρχίας ὅμως ζαλισμένος ὅπως ἦτο δὲν ἀνοίξε τὴν ἐπιστολήν, ἀλλὰ τὴν ἔβαλε κάτω ἀπὸ ἓνα προσκέφαλον καὶ εἶπε τὸ περίφημον ἀπὸ τότε «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα».

Τὴν κατάλληλη στιγμή ὁ Πελοπίδας μὲ τοὺς ἄλλους φίλους του, πού ἦσαν κρυμένοι ἐντὸς τῆς οἰκίας, ὤρμησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἀρχία καὶ τοὺς φίλους του. Κατόπιν ἐνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους φίλους των καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Σπαρτιατικὴν φρουρὰ εἰς τὴν Καδμεία. Οἱ Σπαρτιᾶτες μετὰ ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρας παραδόθηκαν καὶ ἐπέστρεψαν ντροπιασμένοι εἰς τὴν Σπάρτη. Ὁ Πελοπίδας ἐγνώριζε τώρα, ὅτι ἡ Σπάρτη θὰ θελήσῃ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Θηβαίους διὰ τὴν προσβολὴν καὶ διὰ τοῦτο ἄρχισε νὰ ὀργανώσῃ ἀμέσως στρατὸ μὲ τὸν φίλο του τὸν **Ἐπαμεινώνδα**.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἐκλεκτοὶ Θηβαῖοι στρατηγοὶ ἔκαμαν σχέδιον νὰ κατακτήσουν ὅλη τὴ Βοιωτία καὶ μὲ τὸν καιρὸν νὰ

κάμουν τή Θήβα τὸ δυνατώτερο κράτος. Τότε ὁ Πελοπίδας ὠργάνωσε γιὰ πρώτη φορά τὸν περίφημο **ιερό λόχο** ἀπὸ 300 νέους, τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τῆς Θήβας. Οἱ ἱερολοχίται εἶχαν ὑποχρέωσι νὰ πιάνουν τὴν δυσκολώτερη θέσι εἰς τὴν μάχη καὶ νὰ δίνουν μὲ τὴν ἀνδρεία τους τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους.

3. Μάχη εἰς τὰ Λεῦκτρα (371 π. Χ.).

Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος καὶ Κλεόμβροτος ἐπανειλημμένως εἰσέβαλαν εἰς τὴν Βοιωτία γιὰ νὰ τιμωρήσουν τὴ Θήβα, ἀλλὰ κάθε φορά ἀπεκρούοντο ἀπὸ τοὺς Θηβαίους. Τὸ ἔτος 371 π. Χ. ἡ Σπάρτη ἀφοῦ συνεννοήθηκε καὶ μὲ τὴν Ἀθήνα ἔστειλε τὸν βασιλέα **Κλεόμβροτο** κατὰ τῶν Θηβαίων μὲ 14.000 Σπαρτιᾶτες καὶ συμμάχους αὐτῶν. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτία καὶ κατέλαβαν τὰ ὑψώματα μεταξὺ Κιθαιῶνος καὶ Ἐλαιῶνος πλησίον τοῦ χωρίου **Λεῦκτρα**.

Οἱ Θηβαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ μὴ περιορισθοῦν αὐτὴ τὴν φορά σὲ ἄμυνα, ἀλλὰ νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ κτυπήσουν τοὺς Σπαρτιᾶτες· γι' αὐτὸ παρατάχθηκαν ἀπέναντι στοὺς Σπαρτιᾶτες, ποὺ ἦταν διπλάσιοι ἀπὸ τοὺς Θηβαίους καὶ ποτὲ μέχρι τώρα, σὲ καμμιά μάχη δὲν εἶχαν νικηθῆ. Στὴν περίστασι αὐτὴ ὁ Ἐπαμεινώνδας σκέφθηκε μὲ τὸ μεγάλο στρατηγικὸ μυαλό του ἓνα νέο σχέδιο μάχης.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐσυνήθιζαν νὰ παρατάσσουν τὸ στρατὸ τους εἰς βάθος 12 ἀνδρῶν· δηλαδὴ ἔβαζαν τοὺς στρατιῶτες σὲ 12 σειρῆς, τὴ μία πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη καθ' ὅλο τὸ μέτωπο. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀντὶ νὰ παρατάξῃ ἐξ ἴσου τὸ στρατὸ εἰς ὀλόκληρο τὸ ἐχθρικὸ μέτωπο, ἐτοποθέτησε εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς παρατάξεως, ποὺ ἦταν ἀπέναντι στοὺς βασιλεῖς Κλεόμβροτο 50 σειρῆς ὀπλίτες, τὴ μία πίσω στὴν ἄλλη, καὶ μπροστὰ μπροστὰ τὸν **ἱερό λόχο** τοῦ Πελοπίδα. Ὅσο προχωροῦσε ἡ παράταξι, οἱ σειρῆς ποὺ παρέταξε ἦσαν ὀλιγώτερες. Ἔτσι τὸ στράτευμά του παρουσίαζε μιὰ λοξὴ γραμμὴ, ποὺ ὠνομάσθη γι' αὐτὸ **λοξὴ φάλαγγα**. Μὲ τὴν παράταξι αὐτὴ εἶχε σκοπὸ νὰ κτυπήσῃ τὸν

ἐχθρὸ μὲ τὴν ἀριστερὴ ἄκρη πού εἶχε μεγάλον ὄγκο· ἔτσι θὰ μποροῦσε νὰ κυκλώσῃ τὸν ἐχθρό. Μπροστὰ ἀπὸ ὅλη τὴν παράταξι ἐτοποθέτησε τὸ ἀριστον ἵππικόν του, πού ἦτο ἀνώτερο τῶν ἀντιπάλων του.

Ὁ Κλεόμβροτος εἶδε φυσικὰ τὴ νέα αὐτὴ παράταξι, ἀλλὰ δὲν ἐνόησε τὸν σκοπὸ της. Πράγματι δὲ ὅταν ἐπλησίασαν οἱ δύο παρατάξεις ὤρμησε πρῶτο τὸ ἵππικόν τῶν Θηβαίων καὶ ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους του. Ἐπειτα τὸ ἀριστερόν τῶν Θηβαίων πυκνὸν ὅπως ἦτο ἔπεσε μὲ ὅλον τὸν ὄγκον του κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοὺς ἐνίκησε. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐταράχθησαν πολὺ· σὲ λίγο ἔπεσε καὶ ὁ Κλεόμβροτος νεκρός. Οἱ Θηβαῖοι ὠρμοῦσαν συνεχῶς καὶ ἐθέριζαν ἀλύπητα. Συγχισμένοι οἱ Σπαρτιᾶτες ἐγκαταλείπουν τὶς γραμμὲς καὶ φεύγουν νὰ σωθοῦν. Μετὰ τὴ μάχη ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς των. Ἔτσι ἀνεγνώριζαν, πὼς εἶχαν νικηθῆ. Μὲ μεγάλη ἐκπληξι ἔμαθαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἐνίκηθησαν οἱ Σπαρτιᾶτες στὰ Λεῦκτρα.

4. Οἱ Θηβαῖοι παίρνουν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴ μάχη, πού ἔγινε στὰ Λεῦκτρα, πολλὲς πόλεις συνεμάχησαν μὲ τοὺς Θηβαίους. Οἱ Ἀρκάδες πού ἦσαν σκορπισμένοι σὲ μικρὰ χωριά ἀποφασίζουν νὰ ἐνωθοῦν καὶ κτίζουν στὰ σύνορα τῆς Λακωνικῆς μιὰ μεγάλη πόλι, τὴ σημερινὴ **Μεγαλόπολι**. Οἱ Σπαρτιᾶτες ἤθελαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν· τότε οἱ Ἀρκάδες ἐζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Θηβαίων. Οἱ Θηβαῖοι μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ Πελοπίδα καὶ 70 χιλ. στρατὸ εἰσβάλλουν στὴ Πελοπόννησο (370 π. Χ.). Ληλατοῦν τὴν Λακωνικὴ καὶ φθάνουν ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἣ ὅποια ἦτο ἀτείχιστη· ὑπερήσπιζαν ὅμως αὐτὴν μὲ ὑπεράνθρωπον γενναϊότητα ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ μὲ ἀρχηγὸ τὸ γερο-Ἀγησίλαο. Γι' αὐτὸ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὴν προσβάλουν ἀλλὰ περιωρίσθησαν νὰ καταλάβουν τὶς γύρω πόλεις καὶ ὕστερα νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν Μεσσηνία, τὴν ὅποιαν ἐλευθέρωσαν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ ἔκτισαν τὴν **Μεσσήνη**, κοντὰ στὴν

Ὁ θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα.

παλαιὰ ἀκρόπολι τῆς Ἰθώμης· ἀπὸ τότε ἡ Μεσσηνία ἔμεινε ἀνεξάρτητο κράτος.

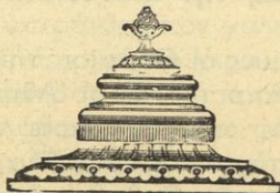
Οἱ Θηβαῖοι ἐπιστρέφουν στὴ Βοιωτία καὶ ὠδηγημένοι ἀπὸ τοὺς δύο γενναίους καὶ ὑπέροχους στρατηγοὺς των μετὰ ταῦτα σὲ διάφορες μάχες ἀπὸ τὴν Μακεδονία ὡς τὴ Λακωνικὴ κατορθώνουν νὰ πάρουν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος.

5. Ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντινεῖαν (362 π. Χ.).

Δὲν ἐκράτησαν ὁμῶς οἱ Θηβαῖοι τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος πολὺ καιρὸν. Ἀπὸ τὸ 369 οἱ Ἀθηναῖοι φοβούμενοι τὴ δύναμι τῶν Θηβαίων, πού μεγάλωνε τόσο πολὺ, ἔκαμαν συμμαχία μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν Θηβαίων ἄρχισαν νὰ τοὺς φεύ-

γουν. Ἐπαθαν δὲ τότε καὶ ἓνα φοβερὸ ἀτύχημα· ἐφονεύθη σὲ μιὰ μάχη στὴ Θεσσαλία ὁ ἔξοχος Πελοπίδας.

Τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας βλέποντας ὅτι ἡ Πελοπόννησος δὲν θὰ ὑπέφερε γιὰ πολὺν καιρὸ τὴν ἡγεμονία τῶν Θηβαίων, ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὴ Σπάρτη γιὰ τετάρτη φορά. Μὲ 30 χιλ. στρατὸ φθάνει στὴ Σπάρτη, προχωρεῖ μέχρι τὴν ἀγορὰ τῆς πόλεως ὅπου συναντᾷ τόσην ἀντίστασι, πού ἀναγκάζεται νὰ ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Μαντινεῖαν. Ἐκεῖ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐκτὸς τῶν Σπαρτιατῶν τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους των, πού ἐφθάναν τὶς 20 χιλ. Εἰς τὴν Μαντινεῖαν (Ἰούλιος 362) ἐγίνε φοβερὴ μάχη κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι· κατ' αὐτὴν ὅμως πληγώθηκε θανάσιμα ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπὸ δόρυ εἰς τὸ στῆθος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ πληγωμένος ἐρώτησε, ποῖοι ἐνίκησαν καὶ ἂν ἐσώθῃ ἡ ἀσπίς του. Ἀφοῦ ἔμαθε, ὅτι ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι καὶ ὅτι ἡ ἀσπίς του ἐσώθῃ, διέταξε νὰ ἀποσπάσουν τὴν αἰχμὴν (ἀπὸ τὸ δόρυ), πού ἦτο εἰς τὴν πληγὴν ἐν γνώσει του, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ αὐτό. Ἐνῶ δὲ ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους του, πού τὸν θρηνοῦσαν εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἀποθνήσκεις **ἄτεκνος**, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπάντησε, ὅτι ἀφήνει δύο **θυγατέρες**, **τὶς νῆκες** του στὰ **Λεῦκτρα** καὶ τὴν **Μαντινεῖαν**. Μόλις ἀπεσπάσθη ἡ αἰχμὴ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐξέπνευσε. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο γενναίων αὐτῶν στρατηγῶν αἱ Θῆβαι ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε μιὰ νέα δύναμις ἰσχυρά, πού ἀνεφάνη πρὸς βορρᾶν, ἡ **Μακεδονία**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

1. Οἱ Μακεδόνες.

Στὴ Μακεδονία κατοικοῦσε μιὰ ἑλληνικὴ φυλὴ, οἱ **Μακεδόνες**. Εἶχαν πρωτεύουσα τὴν **Ἐδεσσα** καὶ ἀργότερα τὴν **Πέλλα**, κοντὰ στὰ Γιανιτσᾶ. Ἡ Μακεδονία ἦταν ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα μὲ τὸν Ὀλυμπο καὶ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ γι' αὐτὸ οἱ Μακεδόνες δὲν εἶχαν πολλὰ σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ζοῦσαν χωριστὰ καὶ τοὺς διοικοῦσε ὁ βασιλεὺς τους. Σὰν Ἕλληνας ὅμως ποὺ ἦσαν εἶχαν τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ τὰ ἴδια ἔθιμα μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Στὴν ἀρχὴ κάθε πόλις ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀργότερα ὅμως ἐνώθηκαν καὶ ἀπετέλεσαν ἕνα κράτος. Στὴν ἀρχὴ τὸ κράτος τους ἦταν μικρὸ. Ὑστερα πολέμησαν μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, τοὺς ἐνίκησαν καὶ τὸ ἐμεγάλωσαν. Στὸ τέλος ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Χαλκιδικὴν. Οἱ Μακεδόνες ὑποτάχθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες κι' ἔτσι στοὺς Περσικοὺς πολέμους ἀναγκάσθηκαν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, νὰ τοὺς βοηθήσουν. Μετὰ τὴν καταστροφὴ ὅμως τῶν Περσῶν οἱ Μακεδόνες ἔδιωξαν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ ξαναβρῆκαν τὴν ἐλευθερίαν των.

Κατόπιν εἰς τὴν Μακεδονία ἔγιναν πολλοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ποιοὺς θὰ πάρη τὸ θρόνο, ὥσπου ἐπῆρε στὰ χέρια του τὴν βασιλείαν ὁ **Φίλιππος Β'** (359 π. Χ.).

2. Φίλιππος Β' (336 π. Χ.).

Ὁ Φίλιππος εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἔμεινε ὡς ὀμηρος ἐπὶ τρεῖς ἔτη εἰς τὰς Θήβας καὶ ἔτσι βρῆκε καιρὸν νὰ γνωρίσῃ σὲ ποιά κατάστασιν ἦσαν τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς ἐμφυλίους πολέμους. Γι' αὐτό, ὅταν ἔγινε βασιλεὺς εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν, ἔβαλε στὸ νοῦ του τὸ μεγάλο σχέδιον, νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη καὶ νὰ κάμῃ ἓνα βασιλεῖον μεγάλο καὶ δυνατὸν.

Ὁ Φίλιππος ἦταν γενναῖος καὶ τολμηρὸς· ἀγαποῦσε τὸ κυνήγι καὶ τὴν ἵππασίαν, ἐπίσης ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες· ἀκόμη εἶχε εὐχάριστους τρόπους καὶ εὐγενεῖα αἰσθημάτων.

Μόλις ἔγινε βασιλεὺς ἐνίκησε καὶ ὑπέταξε τοὺς γείτονες τῆς Μακεδονίας Παίονες καὶ Ἰλλυριοὺς καὶ ἔτσι ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ὀργανώῃ τὸν στρατὸν του, ὡς τότε οἱ περισσότεροὶ στρατοὶ ἦσαν ἀπὸ μισθοφόρους, ὁ Φίλιππος ἔκαμε στρατὸ ἀπὸ ὑπηκόους· τὸ στρατὸν τοῦ ἐγύμνασε ἄριστα καὶ τὸν ὤπλισε μὲ τὰ καλύτερα ὄπλα τῆς ἐποχῆς του. Οἱ πεζοὶ ἦσαν ὤπλισμένοι μὲ περικεφαλαία, μικρὴ ἀσπίδα καὶ πολὺ μακριὰ λόγχη (ἀκόντιον) 6-7 μ. πού ὀνομάζετο **σάρισσα**. Ἐκανε πυκνὴ παράταξιν μὲ 16 σειρὰς καὶ ἐσάρωνε στὴ μάχην τοὺς ἐχθροὺς, πού εὕρισκε μπροστὰ τῆς· αὐτὴ ἦτο ἡ περίφημη **Μακεδονικὴ φάλαγγα**. Εἶχε καὶ ἄριστον ἵππικὸν εἰς τὸ ὁποῖον κατέταξε τοὺς εὐγενεῖς· τὸ λαὸν κατέταξε στὸ πεζικόν, εἰς ὅλους δὲ ἔδωσε τὰ ἴδια ὄπλα.

Ὁ Φίλιππος μόλις ὀργάνωσε τὸν στρατὸν τοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὰ παράλια τῆς χώρας του. Ἐκεῖ ὅμως ὑπῆρχαν ἑλληνικὲς πόλεις σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων· ἔτσι ἀπὸ ἐνωρὶς ἦρθε σὲ σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴν μάλιστα εἰς τὰς Ἀθήνας παρώτρυνε τὸ λαὸν νὰ πολεμήσῃ τὸν Φίλιππον ὁ περίφημος ρήτωρ **Δημοσθένης**.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν εἶχαν ὄρεξι νὰ πολεμοῦν, οὔτε καὶ χρήματα διέθεταν νὰ ἔχουν μισθοφόρους καὶ ἔτσι δὲν τὸν ἐμπόδισαν νὰ καταλάβῃ τὶς συμμαχικὰς πόλεις των.

Ἡ περίφημη Μακεδονικὴ φάλαγγα.

Ὁ Φίλιππος ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Μακεδονία σκέφθηκε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Ἦθελε νὰ βρῆ ὅμως τὴν κατάλληλη εὐκαιρία· καὶ αὐτὴ παρουσιάσθη μὲ ἓνα νέο ἐμφύλιο πόλεμο πού ἄρχισε τότε στὴν Ἑλλάδα καὶ πού ὠνομάσθηκε **ἱερός πόλεμος**.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ **Φωκεῖς** ἐπῆραν μερικὰ κτήματα ἀφιερωμένα εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τὰ ἐκαλλιέργησαν· τοῦτο ἐθεωρήθη **ἱεροσυλία**. Γι' αὐτὸ τὸ **ἀμφικτυονικὸ συνέδριο** τοὺς ἐτιμώρησε νὰ πληρώσουν ἓνα μεγάλο πρόστιμο. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Φωκεῖς δὲν ἐπλήρωσαν τὸ πρόστιμο ἀνετέθη εἰς τοὺς Θηβαίους νὰ πολεμήσουν τοὺς Φωκεῖς τοὺς ὁποίους ἐβοηθοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ πόλεμος κράτησε 9 ὀλόκληρα χρόνια. Οἱ Θηβαῖοι ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς νικήσουν καὶ γι' αὐτὸ ἐκάλεσαν τὸν Φίλιππον. Τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ ἐκμεταλλεύτηκε ἀμέσως ὁ Φίλιππος· κατεβαίνει μὲ τὸ στρατό του, κυριεύει τὴν Φωκίδα καὶ τιμωρεῖ τοὺς Φωκεῖς, παίρνει δὲ καὶ τοὺς ψήφους πού εἶχαν αὐτοὶ εἰς τὸ

ἀμφικτυονικό συνέδριο κι' ἔτσι παίρνει καί τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος.

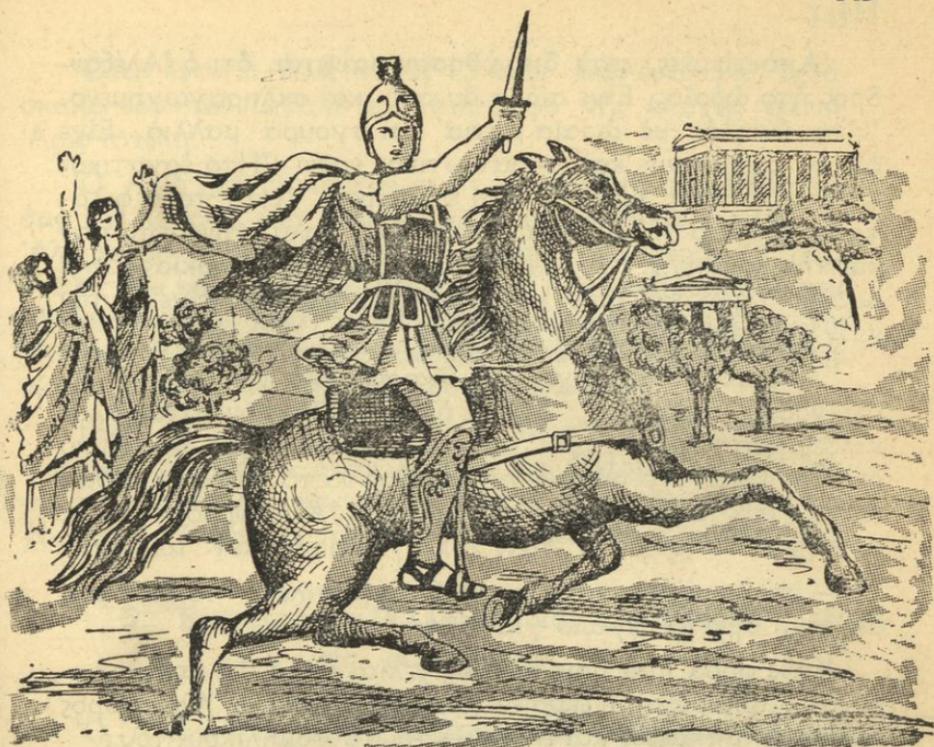
3. Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια (338 π. Χ.).

Σὲ λίγα χρόνια νέος ἱερός πόλεμος ἐκηρύχθη, διότι οἱ **Λοκροὶ** ἐκαλλιέργησαν καὶ αὐτοὶ κτήματα τοῦ μαντείου. Διὰ τοῦτο τὸ ἀμφικτυονικό συνέδριο ἐκάλεσε πάλι τὸν Φίλιππο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Λοκροὺς. Ὁ Φίλιππος ἔσπευσεν ἀμέσως μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 2 χιλ. ἵππεις καὶ ὑπέταξε τοὺς Λοκροὺς. Δὲν περιωρίσθη ὅμως εἰς τοῦτο. Ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν ὄχυρὴ πόλι **Ἐλάτεια** (τὸ σημερινὸ Δραχμάνι) εἰς τὴν ὁδὸ πρὸς ὁδηγεῖ στὴ Βοιωτία. Οἱ Θηβαῖοι διὰ τοῦτο ἔτρομοκρατήθησαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Γιὰ πρώτη φορὰ ἐνώθησαν οἱ δύο λαοὶ πρὸς ἕως τώρα ἦσαν πάντοτε ἐχθροί.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Θηβαίους καὶ μερικοὺς ἄλλους ἔλληνες 40 χιλ. περίπου ἄνδρες ἀνέλαβαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ Φίλιππο στὴ **Χαιρώνειαν**. Ἡ μάχη ὑπῆρξε πεισματώδης καὶ αἱματηρὰ. Πολλοὶ ἄνδρες ἔπεσαν κι' ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Οἱ νέοι πρὸς ἀποτελοῦσαν τὸν ἱερὸ λόχο τῶν Θηβαίων (οἱ ἱερολοχίται) ἔπεσαν ὅλοι εἰς τὴν μάχη. Τέλος ἀνεδείχθη νικητὴς ὁ Φίλιππος. Εἰς τὴν μάχη αὐτὴ ἔλαβε μέρος καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος ἡλικίας 18 ἐτῶν. Εἰς μὴμην ὅσων ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχη εἰς τὴν Χαιρώνεια ἔστησαν οἱ Ἕλληνας ἀργότερα ἐκεῖ κολοσσιαῖον λίθινον **λέοντα**, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα σώζονται μέχρι σήμερα.

Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν νίκη του αὐτὴ μποροῦσε φυσικὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀθήνα καὶ νὰ τὴν καταστρέψῃ, ὅπως καὶ τὶς ἄλλες πόλεις· ἀλλὰ δὲν τὸ ἔπραξε, διότι σκοπὸς του ἦταν νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του κι' ἔτσι νὰ κτυπήσῃ τοὺς Πέρσες.

Διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος ἔκαμε εἰρήνη καὶ ἐκάλεσε ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ κάνουν **συνέδριο** στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ὅλες οἱ πόλεις ἀναγνωρίσθησαν ἀνεξάρτητες, ὁ δὲ Φίλιππος ἀναγνωρίσθη **ἀρχιστράτηγος** ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Μόνον οἱ Σπαρτιαῖτες δὲν ἔστειλαν στὴν Κόρινθο ἀντιπρο-

*Ο Μέγας Ἀλέξανδρος.

σώπους, διότι τούς ἦτο πατροπαράδοτον νὰ ἄρχουν καὶ ὄχι νὰ ὑποτάσσωνται. Ὁ Φίλιππος μετὰ τὸ συνέδριο ἐπέστρεψε στὴ Μακεδονία καὶ ἄρχισε ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν ἐκστρατεία τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ἐνῶ ἐτοιμάζετο διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴ ἐκστρατείαν ὁ Φίλιππος, ἐδόλοφονήθη (336 π. Χ.) καὶ τότε ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος.

4. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος—Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου (336) ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὁ ὅποιος ἦτο μόλις 20 ἐτῶν.

Ἐκ τῶν εἰκόνων, πού διεσώθησαν φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ὠραῖος. Εἶχε σῶμα δυνατὸ καὶ σκληραγωγημένο. Ἦτο ὑψηλὸς μὲ ὠραῖα μάτια καὶ σγουρὰ μαλλιά. Εἶχε ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ στρατιωτικὸν νοῦν. Ἦτο ἐργατικὸς καὶ ἀκούραστος, ὀξύθυμος καὶ ὀρμητικὸς. Ἦτο πολὺ φιλότιμος, ἐσέβετο τὰ θεῖα καὶ ἀγαποῦσα πολὺ τὴν ἵππασίαν καὶ τὴν μουσικὴν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε μεγάλο ζῆλον εἰς τοὺς κινδύνους καὶ πάντοτε εἶχε εἰς τὸν νοῦν του τὴν ἰδέαν τοῦ πολέμου.

Ἀπὸ τὸν Πλούταρχο, πού ἐγράψε διὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἀλέξανδρου, μαθαίνομε, ὅτι σὲ ἡλικίαν 12 ἐτῶν κατώρθωσε νὰ θαμᾶσῃ τὸν βουβακόλα, πού ἦταν ἓνα ἀγριο θεσσαλικὸ εἶδος. Τὸ ἄλογο αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἡμερώσῃ ἄλλος κανεὶς, διὰ τοῦτο ὅταν τὸ ἐδάμασε ὁ Ἀλέξανδρος, μικρὸς ἀκόμη, ὁ πατέρας του τότε τὸν ἀγκάλιασε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἰνὰ ζητήσῃς παιδί μου, ἄλλο βασίλειο, τὸ δικό μου δὲν εἶναι ἄρκετὰ μεγάλο γιὰ σένα.

Κάθε φορὰ πού ἤρχετο ἡ ἀγγελία, ὅτι ὁ Φίλιππος ἐνικοῦσε σὲ μιὰ μάχη, ἢ ἐκυρίευε σπουδαία πόλι, ὁ Ἀλέξανδρος ἐφαίνετο λυπημένος καὶ ἔλεγε εἰς τοὺς συνομήλικους του :

— Κρίμα, ὅλα θὰ τὰ πάρῃ ὁ πατέρας μου καὶ δὲν θὰ μείνῃ γιὰ μένα νὰ κάμω μᾶζί σας τίποτε μεγάλο καὶ λαμπρό.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχη τῆς Χαιρωνείας, ὅπου διηύθυνε τὸ μακεδονικὸ ἵππικὸ καὶ φάνηκε ὅτι ἦταν γεννημένος στρατιωτικὸς. Πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε ὁ μεγαλύτερος στρατηγός, ἀπὸ ὅσους ἐγνώρισε ὁ κόσμος τότε. Κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τὸν περάσῃ στὴν ἀνδρεία, στὴν ἐξυπνάδα καὶ ἀποφασιστικότητα. Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τὸν ὠνόμασε «μέγαν».

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γυμνάσια καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην ἐμορφώθη ὅπως ὅλοι οἱ ἐκλεκτοὶ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς του.

Ἀπὸ πολὺ μικρὸς εἶχε παιδαγωγόν, ὁ ὁποῖος τὸν σύγκρινε πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, πράγμα πού ἄρεσε πολὺ στὸν Ἀλέξανδρο. Τοῦ ἄρεσε ἡ ποίησις, ἐλάτρευε κατ' ἐξοχὴν τὸν Ὅμηρο.

Όταν έγινε ὁ Ἀλέξανδρος 13 ἐτῶν ἐκάλεσαν γιὰ διδάσκαλό του τὸν μεγαλύτερο φιλόσοφο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἀριστοτέλη.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐνέπνευσε εἰς τὸν μαθητὴ του ἐνθουσιασμό καὶ λατρεία γιὰ κάθε μεγάλο, εὐγενικό καὶ ὠραίο. Ὁ Ἀλέξανδρος παρακολουθοῦσε μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τὸ διδάσκαλό του καὶ ἔμαθε πολλὰ ἀπὸ τὴν σοφὴ διδασκαλία του. Ἄλλωστε τοῦ ἄρεσε πολὺ νὰ μελετᾷ καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ἰλιάδα, ἡ ὁποία τὸν συγκινοῦσε πολὺ καὶ τὴν εἶχε καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του.

Τόσο ὁ Ἀλέξανδρος ἀγαποῦσε τὸ διδάσκαλό του, ὥστε καὶ ἀργότερα, ὅταν ἐμεγάλωσε, ζητοῦσε πολλὰ φορὲς τὴν συμβουλή του· ἔλεγε δὲ ὅτι «εἰς τὸν πατέρα μου χρεωστῶ τὸ ζῆν, εἰς τὸν διδάσκαλόν μου δὲ τὸ καλῶς ζῆν».

5. Ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκστρατεία εἰς Μ. Ἀσίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, μόλις ἀνέβηκε στὸ μακεδονικὸ θρόνο, συνάντησε μεγάλες δυσκολίες. Πολλοὶ συγγενεῖς του μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου ἐζήτησαν νὰ πάρουν αὐτοὶ τὸ θρόνο. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως, μὲ θαυμαστὴ ταχύτητα, ἐτιμώρησε ὅλους αὐτοὺς χύστηρά καὶ ἐστερέωσε τὸ θρόνο του.

Καὶ στὴν Ἑλλάδα μερικὲς πόλεις μόλις ἔμαθαν τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου κινήθηκαν νὰ γίνουν ἀνεξάρτητες. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως, μόλις τὸ ἔμαθε, κατέβηκε μὲ στρατὸ ἀμέσως στὴν Κόρινθο, ὅπου συνεκάλεσε συνέδριο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκηρύχθη ὅπως καὶ ὁ πατέρας του, ἀρχιστράτηγος ὄλων τῶν Ἑλλήνων γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσες.

Κατόπιν, ἀφοῦ ἐπέστρεψε στὴ Μακεδονία, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν γειτονικῶν βαρβάρων λαῶν, τοὺς ὁποίους κατενίκησε καὶ ἔτσι ἐστερέωσε τὴν ἐξουσία του. Εἰς τὸ μεταξὺ, ἐπειδὴ διαδόθηκε ἡ εἶδησις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι φονεύθηκε ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπανεστάτησαν οἱ Θηβαῖοι καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Καδμεία. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασε σὰν ἀστραπὴ

‘Ο Ἀλέξανδρος διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντο.

μέ τὸ στρατό του ἔξω ἀπὸ τὴ Θήβα, τὴν ἐπολιόρκησε καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες τὴν ἐκυρίευσε. Ἡ τιμωρία τῶν Θηβαίων ὑπῆρξε τρομερά. Κατέστρεψαν ὀλόκληρον τὴν πόλιν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ναοὺς καὶ τὸ σπίτι τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. Τὶς ἄλλες πόλεις, πού ἐζήτησαν συγγνώμην, τὰς ἐσυγχώρησε, ὅπως καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐσεβάσθη, διότι ἦταν ἡ μητέρα τῆς σοφίας καὶ τῆς τέχνης.

Ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ του αὐτὴ διακρίνομε, πόσον ὁ Ἀλέξανδρος ἐτιμοῦσε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐκάλεσε δεῦτερο συνέδριο εἰς τὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ὅλες οἱ πόλεις (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη) ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, πού ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀλέξανδρο αὐτοκράτορα καὶ ἀρχιστράτηγον διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσες.

Ὅταν ἐπέστρεψε στὴ Μακεδονία ὁ Ἀλέξανδρος, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Περσῶν, πού ἦτο ὁ πόθος καὶ τὸ ὄνειρο τοῦ πατέρα του.

Τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 334 π. Χ. ἀφήνει ἀντιπρόσωπόν του (ἐπίτροπον) εἰς τὴν Μακεδονία τὸν στρατηγὸ καὶ φίλο του Ἀντίπατρο καὶ αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του βαδίζει διὰ τῆς Θράκης, διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντον καὶ φθάνει στὴ Μ. Ἀσία.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὤρμησε πρῶτος στὸν Γρανικὸ ποταμὸ καὶ διέταξε τὸ στρατό του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Ὁ στρατός του ἀποτελεῖτο ἀπὸ 5 χιλ. ἵππεις καὶ 30 χιλ. πεζοὺς (Μακεδόνες καὶ Ἕλληνες)· μόνο οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἔλαβαν μέρος, διότι ὅπως εἶπαν «δὲν τοὺς ἦτο πατροπαράδοτον νὰ ἀκολουθοῦν ἄλλους, ἀλλ' αὐτοὶ νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων».

Καθὼς περνοῦσε ἀπὸ τὴν Τροία προσέφερε θυσίαν εἰς τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τιμὲς εἰς τὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλεῆα.

6. Ἡ μάχη εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν (334 π.Χ.)

Μόλις ἔμαθαν οἱ Πέρσες σατράπες, πὼς ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο στὴν Ἀσία ἀμέσως παρέταξαν πίσω ἀπὸ τὸν Γρανικὸ ποταμὸ τὸ στρατό τους, πού ἀποτελεῖτο ἀπὸ 40 χιλ. Πέρσες ἵππεις καὶ Ἕλληνες μισθοφόρους πεζοὺς. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἐπληροφορήθη καὶ ἐβάδισε γρήγορα πρὸς τὸν Γρανικὸ ποταμὸ. Ὅταν ἔφθασε ἐκεῖ ἐπλησίαζε βράδυ· χωρὶς νὰ περιμένη, ὤρμησε πρῶτος μέσα στὸν ποταμὸ καὶ διέταξε τὸ στρατό του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Στὴν ἀρχὴ οἱ Ἕλληνες δυσκολεύτηκαν, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο ἀνηφορικὸ καὶ γλυστροῦ-

σαν οί στρατιῶτες, ἐνῶ οί Πέρσες ἐκτυποῦσαν ἀπὸ ψηλά μετὰ ἀκόντια. Σὲ λίγο ὁμως μπόρεσαν καὶ βγῆκαν ἐπάνω· τότε ἄρχισε ἡ φοβερὴ μάχη.

Οί Πέρσες πολεμοῦσαν μετὰ πείσμα, ἀλλὰ στὸ τέλος δὲν μπόρεσαν νὰ κρατήσουν τὴν ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν νικημένοι γιὰ νὰ σωθοῦν. Στὴ μάχη αὐτὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῆ, μὰ ἐσώθη ἀπὸ τὸν στρατηγὸ τοῦ **Κλεῖτο**, ὁ ὁποῖος ἀπέκοψε τὸ χέρι τοῦ Πέρση στρατιώτη καὶ ἔτσι ἔσωσε τὸν Ἀλέξανδρο. Ἀπὸ τὴν 20 χιλ. πεζοὺς Πέρσες μόνο 2 χιλ. ἐσώθηκαν, οἱ ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ αἰχμαλωτίσθηκαν. Ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους ἦταν καὶ 2 χιλ. Ἕλληνες μισθοφόροι, τοὺς ὁποῖους ὁ Ἀλέξανδρος ἐτιμώρησε παραδειγματικά, διότι ἐνῶ ἦταν Ἕλληνες ἐπολεμοῦσαν μετὰ τοὺς Πέρσες κατὰ τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ παίρνουν μισθό. Τοὺς ἔστειλε δεμένους στὴ Μακεδονία νὰ ἐργάζονται ὡς δοῦλοι. Ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα τῆς μάχης αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος ἔστειλε στὴν Ἀθήνα 300 ἀσπίδες καὶ τὴν ἀφιέρωσε στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ μετὰ μιὰ ἐπιγραφή, ποὺ ἔλεγε, πὼς τὰ ἀφιερῶματα αὐτὰ τὰ στέλλει ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ γιὸς τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων, ἀπὸ λάφυρα ποὺ πῆραν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας.

7. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑποτάσσει τὸ Περσικὸν κράτος.

α') Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Μ. Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν μάχη στὸ Γρανικὸ ποταμὸ οἱ Πέρσες σατράπες δὲν εἶχαν πλεόν στρατὸ νὰ πολεμήσουν τὸν Ἀλέξανδρο, ἄλλωστε καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν φονευθῆ. Ἔτσι ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασι καὶ κατέλαβε τὴν μία μετὰ τὴν ἄλλη, ὅλες τὴς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Σάρδεις (πρωτεύουσα τῆς Λυδίας) ἀνοίξαν τὴν πύλην τῶν στὸ νικητὴ· τὸ ἴδιο ἔκαναν ἡ Ἔφεσος, ἡ Μίλητος καὶ ἄλλες. Ὅλες αὐτὲς οἱ πόλεις δέχτηκαν τὸν Ἀλέξανδρο ὡς ἐλευθερωτὴ· σ' ὅλες τὴς πόλεις ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανέφερε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἔτσι ἔγινε ὁ Ἀλέξανδρος κύριος ὀλοκλήρου τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ ὁποία εἶχε πολλὰ ἑλληνικὰ

Ὁ Ἀλέξανδρος με τὸ σπαθὶ του κόβει τὸ Γόρδιον δεσμὸ.

πόλεις. Κατόπιν ἐβάδισε πρὸς τὴν πόλι **Γόρδιον** (κοντὰ στὴ σημερινὴ Ἄγκυρα). Ἐκεῖ, με τὸ σπαθὶ του ἔκοψε τὸν «**Γόρδιον δεσμὸν**», πού ἦταν μιὰ παλαιὰ παράδοσις, πού ἔλεγε, πὼς ὅποιος λύσῃ τὸ σχοινὶ αὐτὸ (δεσμὸν), αὐτὸς θὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀσία.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἔπαθε πυρετὸ, διότι λούστηκε εἰς τὰ ψυχρὰ νερὰ ἐνὸς ποταμοῦ, καὶ ἦτο πολὺ ἄρρωστος, σώθηκε δὲ ἀπὸ τὸν φίλο του ἱατρὸν Φίλιππο. Ὁ Ἀλέξανδρος εἰδοποιήθη δι' ἐπιστολῆς νὰ μὴ πῆρῃ τὸ φάρμακο, πού τοῦ ἐτοίμασε ὁ ἱατρός του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευσε νὰ δηλητηριασθῇ· αὐτὸς ὅμως ἔλαβε τὸ φάρμακον, διότι εἶχε ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς φίλους του, πράγματι δὲ ἔγινε καλὰ.

β') Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὴν Ἴσσον (333 π. Χ.).

Μετὰ τὴ μάχη στὸ Γρανικὸ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ἐμάζεψε τετρακόσιες χιλιάδες στρατὸ διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀλέξανδρο. Ὁ τεράστιος αὐτὸς στρατὸς ἐβάδισε χωρὶς τάξιν καὶ ἔφθασε κοντὰ στὴν πόλιν Ἴσσο. Μόλις τὸ ἔμαθε ὁ Ἀλέξανδρος ὠδήγησε τὸ στρατό του καὶ τὸν παρέταξε κατὰ μῆκος τῆς στενῆς κοιλάδος τῆς Ἴσσοῦ ἀπέ-

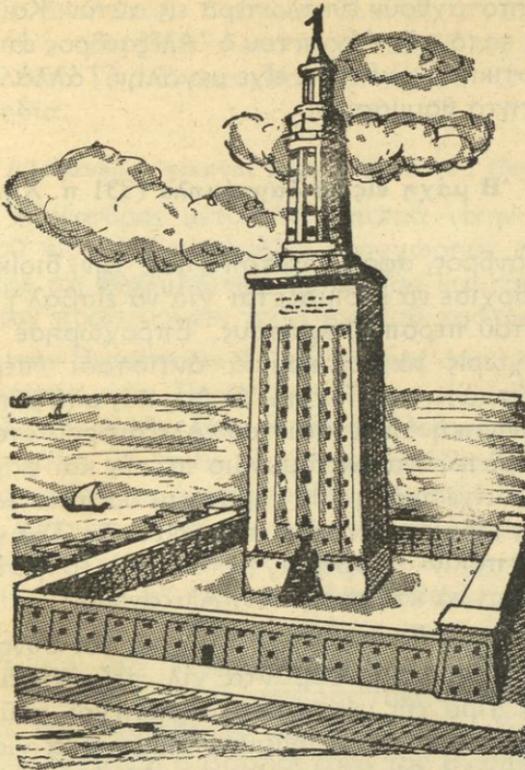
ναντι τῶν Περσῶν, κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῆς λοξῆς φάλαγγος, (333). Ἐκεῖ ἔγινε φονικὴ μάχη. Ὁ Ἀλέξανδρος κατορθώνει νὰ περάσῃ τὸν ποταμὸν, πέφτει σὰν κεραυνὸς στοὺς ἀπέναντί του ἔχθρους καὶ τοὺς νικᾷ.

Ἀμέσως στρέφει τὸ στράτευμα του καὶ κτυπᾷ ἀπὸ τὰ πλάγια τὸ μέσον τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσες τότε φεύγουν. Πρῶτος φεύγει ὁ Δαρεῖος γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθῆ, στὴν ἀρχὴ μὲ τὸ ἄρμα του καὶ ὕστερα μὲ τὸ ἄλογό του. Δὲν ἐστάθηκε πουθενά, παρὰ μόνον ὅταν πέρασε τὸν Εὐφράτην ποταμὸ. Φοβερὴ σύγχυσις καὶ ἀταξία προκαλεῖται τότε στὸ Περσικὸ στράτευμα, διότι τὸ μέρος ἦτο στενὸ. Ἄνω τῶν 100 χιλ. Πέρσες ἐφονεύθησαν καὶ αἰχμαλωτίσθησαν, ὁ ἄλλος στρατὸς διελύθη, ὁ Δαρεῖος ἔφθασε εἰς τὰ Σοῦσα μὲ 4.000 μόνον στρατιῶτες.

Ἄπειρα ἦσαν τὰ λάφυρα, ανάμεσα σ' αὐτὰ καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ Δαρεῖου μὲ τὴν γυναῖκα του, τὸ γυιὸ του καὶ τὶς δύο θυγατέρες του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐφέρθηκε πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ εὐγένεια ἔδωσε δὲ ἀμέσως διαταγὴ νὰ μὴ ἐνοχληθοῦν ἀπὸ κανένα.

Μετὰ τὴν μάχη στὴν Ἴσοδ ὁ Ἀλέξανδρος, προκειμένου νὰ καταδιώξῃ τὸν Δαρεῖο, ἤθελε ἰρῶτον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχία του σ' ὅλη τὴν παραλία πρὸς Νότον. Διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν στρατηγὸ του **Παρμενίωνα** νὰ καταλάβῃ τὴ Συρία αὐτὸς δὲ ἐστράφη πρὸς τὴν **Φοινίκη**. Ἐβάδισε τὸν παραλιακὸ δρόμο, ὅπου ἦσαν τὰ πολεμικὰ λιμάνια **Τύρος** καὶ **Γάζα**, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκησε καὶ κατέλαβε. Ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος πολιορκοῦσε τὴν Τύρον, ἤρθαν πρέσβεις ἀπὸ τὸν Δαρεῖο, ποὺ ζητοῦσε τὴ φιλία του καὶ τοῦ παραχωροῦσε ὅλη τὴ χώρα ἀπὸ τὸν Εὐφράτη ποταμὸ μέχρι τὴν Ἑλλ. θάλασσα. Ὁ νεαρὸς ὅμως βασιλιᾶς ἀπέρριψε ὅλες τὶς προτάσεις, διότι εἶχε σκοπὸν νὰ ἰδρύσῃ ἓνα κράτος εἰς τὴν Ἀσία καὶ νὰ διαδώσῃ εἰς αὐτὸ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκστρατεία του καὶ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργον του.

Ὁ φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας.

γ') Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Αἴγυπτον
καὶ κτίζει τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσεν τὴν Τύρον καὶ τὴν Γάζαν ἐβάδισε μὲ εὐκολίαν κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν χωρὶς τὴν θέλησίν των, καὶ συχνὰ ἐπαναστατοῦσαν κατ' αὐτῶν. Γι' αὐτὸ τῶρα δέχτηκαν μὲ μεγάλη χαρὰ τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος κατέλαβεν τὴν Αἴγυπτον χωρὶς πόλεμον. Εἰς τὴν παραλία τῆς Αἰγύπτου ἔκτισεν τὴν πόλιν Ἀλεξάνδρειαν (331). Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐπεσκέφθη τὸ μαντεῖον τοῦ θεοῦ τῶν Αἰγυπτίων Ἀμμωνα, τὸ ὁποῖον τὸν ὠνόμασεν **γιὸ τοῦ Δία**. Αὐτὸ ὠφέλησεν πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον, διότι ἔκανε τοὺς βαρ-

βάρους νὰ ὑποταχθοῦν εὐκολώτερα εἰς αὐτόν. Καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέδειξε, ὅτι καὶ στρατιωτικὴν ἱκανότητα εἶχε μεγάλην, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν δεξιότητα θαυμασίαν.

δ') Ἡ μάχη εἰς τὰ Γαυγάμηλα (331 π. Χ.).

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὴν διοίκησιν τῆς Αἰγύπτου, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ εἰσβάλλῃ τώρα εἰς τὴν καρδιὰ τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐπροχώρησε στὰ ἀνατολικά καὶ χωρὶς νὰ βρῆ καμμιά ἀντίστασι ἐπέρασε τοὺς ποταμοὺς Εὐφράτη καὶ Τίγρη. Ὁ Δαρεῖος στὸ μεταξύ ἀφοῦ πῆρε τὴν ἀρνητικὴ ἀπάντησι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτοίμασε μεγαλύτερο στρατό, ἕνα ἑκατομμύριον πεζοὺς καὶ σαράντα χιλιάδες ἵππεις· εἶχε ἀκόμη 200 ὄρματα μὲ δρέπανα καὶ 15 ἐλέφαντες. Τοὺς ὠδήγησε στὴν πεδιάδα τῶν **Γαυγαμηλῶν** κοντὰ στὴν πόλιν **Ἀρβηλα**, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ κτυπήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔμαθε καὶ πῆγε νὰ τὸν συναντήσῃ μὲ πολὺ μικρότερον στρατό, σαράντα χιλ. πεζοὺς καὶ ἑπτὰ χιλιάδες ἵππεις. Πρὸ τῆς μάχης δύο στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐπρότειναν νὰ περιμένουν τὴν νύχτα γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν, ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ ἦσαν πύρα πολλοὶ καὶ ἐκινδύνευαν νὰ κυκλωθοῦν ἀπ' αὐτούς. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἀπέριψε τὴν πρότασιν λέγων :

—«Δὲν κλέβω τὴν νίκην».

Τὸ πρῶτὸ παρέταξε τὸν στρατό του σὲ λοξὴ φάλαγγα καὶ ἄρχισε τὴν ἐπίθεσιν. Ἡ μάχη ἔγινε μὲ τρομερὴ ὀρμὴ καὶ φοβερὸ πείσμα. Ὅρμοῦν τὰ περσικὰ ὄρματα. Οἱ Ἕλληνες κτυποῦν μὲ τὰ κοντάρια στὶς ἀσπίδες, κάνουν δαιμονισμένο θόρυβο. Ἄλλα ἀπὸ τ' ἄλογα σκοτώνονται καὶ ἄλλα φοβίζονται καὶ γυρίζουν πίσω, ἔτσι γίνεται μεγάλη ἀταξία. Σὲ λίγη ὥρα ὅλα τὰ ὄρματα ἦσαν ἄχρηστα. Τότε ὄρμοῦν οἱ Μακεδόνες ἐπάνω στὸ Περσικὸ πεζικόν. Ὅρμα ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ὅπου ἦτο καὶ ὁ Δαρεῖος. Οἱ Πέρσες δειλιάζουν· φεύγει ὁ βασιλεὺς, φεύγουν καὶ οἱ γύρω του Πέρσες. Σὲ λίγο τὸ μαθαίνει ὅλος ὁ στρατός

καὶ τοὺς ἀκολουθεῖ. Φεύγουν ὅλοι μὲ μεγάλη ἀταξία. Χιλιάδες ἀπὸ τοὺς Πέρσες σκοτώνονται. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ στρατὸς διελύθη. Τὰ λάφυρα εἶναι ἀμέτρητα. Ὁ Δαρεῖος φεύγει στὴ Μηδία.

ε') Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὅλου τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν λαμπρὰ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Γαυγάμηλα ἐπροχώρησε πρὸς νότον καὶ κατέλαβε τὴ **Βαβυλῶνα**, τὰ **Σοῦσα** καὶ τὴν **Περσέπολιν** ποὺ ἦταν πρωτεύουσες τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὴν Περσέπολιν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεκηρύχθη βασιλιάς τοῦ κράτους τῶν Περσῶν καὶ ἔγινε κύριος ὅλου τοῦ θησαυροῦ, ποὺ βρῆκε ἐκεῖ. Ἔτσι ὁ Ἀλέξανδρος νεώτατος, εἰς ἡλικίαν μόλις 26 ἐτῶν μὲ ὀλίγες χιλιάδες Ἑλλήνων κατῴρθωσε νὰ νικήσῃ τὶς ἀμέτρητες δυνάμεις τῶν Περσῶν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες αἰσθάνθησαν μεγάλην ὑπερηφάνειαν, διότι ἔβλεπαν ὅτι ἐνωμένοι τώρα ὅλοι, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλέξανδρον, μπόρεσαν νὰ νικήσουν ἕνα φοβερὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ μεγαλώσουν τόσο πολὺ τὸ κράτος των. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀλέξανδρον ὡς εὐεργέτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στὸ μεταξὺ ἀφοῦ ξεκουράστηκε ὁ στρατὸς του ἐπροχώρησε νὰ συλλάβῃ τὸ Δαρεῖο (330). Στὸ δρόμο ὅμως ἔμαθε ὅτι ἐφονεύθη ὁ Δαρεῖος ἀπὸ τὸν **Βῆσσον**. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε πῆρε τὸ πτώμα τοῦ Δαρείου τὸ ἔστειλε στὴν Περσέπολι καὶ παράγγειλε νὰ τὸ θάψουν μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Ὁ Ἀλέξανδρος κατόπιν ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε διάφορες Ἀσιατικὰς χῶρες, ὅπου ἵδρυσε πόλεις διὰ τῶν ὁποίων διεδόθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπῆρε καὶ γυναῖκα του τὴν κόρη ἑνὸς ὀπλαρχηγοῦ, τὴν ὁμορφὴ **Ρωξάνη**.

στ) Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει εἰς Ἰνδικὴν
(327 — 326 π. Χ.)

Τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 326 π. Χ. ὁ Ἀλέξανδρος μὲ 40 χιλ. Ἕλληνες καὶ 100 χιλ. Πέρσες ἐπέρασε τὸν Ἰνδο ποταμὸ, καὶ προχώρησε πρὸς τὶς Ἰνδίες, ποὺ κανένας Εὐρωπαῖος στρατηγὸς δὲν εἶχε πατήσῃ. Τότε ἐνώθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας αὐτῆς μὲ ἀρχηγὸ τὸν βασιλέα **Πῶρο**, γιὰ

νά ἀντισταθοῦν καί νά πολεμήσουν τόν Ἀλέξανδρο. Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τόν Πῶρο, τόν συνέλαβε αἰχμάλωτο. καί τόν ἐρώτησε, πῶς νά τόν μεταχειρισθῆ. Ἐκεῖνος ἀπάντησε « βασιλικά ». Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοῦτο τοῦ ἐπέτρεψε νά διατηρήσῃ τὸ βασίλειό του, τόν ἔκαμε ἀπὸ τότε φίλο καί σύμμαχο πιστό. Ἐνῶ προχωροῦσε ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ βᾶθος τῆς Ἰνδικῆς ἔκτιζε διάφορες πόλεις. Ὅταν ἔφθασε στὸν ποταμὸ **Ἵφρασι** εἶδε ὅτι ὁ στρατός του εἶχε κουρασθῆ ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπο πόλεμο, καί ἔδεν εἶχε προθυμία νά προχωρήσῃ ἄλλο. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νά ἐπιστρέψῃ. Ἀφοῦ ἔκτισε 12 βωμούς τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν, προσέφερε θυσίες, διωργάνωσε λαμπροὺς ἀγῶνες καί μεγαλοπρεπεῖς ἑορτές. Ἐπειτα ἐπέστρεψε εἰς τὰ Σοῦσα. Ἐπερᾶσε τὴν ἔρημο **Γεδρωσία**· ἐκεῖ ἔχασε πολλοὺς στρατιῶτες τοῦ ἀπὸ τὴν πείνα καί τὴ δίψα. Λέγουν, ὅτι, ἐνῶ ὑπέφεραν ὅλοι ἀπὸ ἔλλειψιν νεροῦ μερικοὶ στρατιῶτες βρῆκαν λίγο νερὸ καί τὸ πρόσφεραν στὸν Ἀλέξανδρο· ἐκεῖνος τότε, ἂν καί διψασμένος, τὸ ἔχυσε, διότι δὲν ἠθέλησε νά τὸ πάρῃ, τὴ στιγμή πού διψοῦσαν ὅλοι οἱ στρατιῶτες του.

Τὴ ἄνοιξι τοῦ 423 π. Χ. ἔφθασε στὴ Βαβυλῶνα, τὴν ὁποῖαν ἐσκέπτετο νά κάμῃ πρωτεύουσα τοῦ τεραστίου κράτους του. Ἐκεῖ ἦλθαν ἀντιτρόσωποι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, οἱ ὁποῖοι τοῦ πρόσφεραν πλοῦσια δῶρα καί τὸν ἐστεφάνωσαν διὰ τὰ κατορθώματά του. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ νά ἐπιστραφοῦν ὅσα ἀγάλματα καί ἀναθήματα εἶχε πάρει ὁ Ζέρξης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

ζ') Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.)

Ἐνῶ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος εὕρισκετο εἰς τὴν Βαβυλῶνα καί προσπαθοῦσε νά τακτοποιήσῃ τὴν διοίκησι τοῦ κράτους του, ἀσθένησε ἀπὸ τὶς κακουχίες τῶν συνεχῶν πολέμων. Ἐπαθε ἕνα πολὺ δυνατὸ πυρετὸ καί σὲ λίγες ἡμέρες ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν μόνον (323). Ὁ Ἀλέξανδρος προτοῦ ἀποθάνῃ, ἐζήτησε νά ἰδῆ τὸ στρατό του. Ἐγίνε πρὸς τοῦτο παρέλασις τοῦ στρατοῦ ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ σκηνή του· τὴν παρέλασιν παρακολούθησε ὁ Ἀλέξανδρος μὲ δακρυσμένα μάτια. Ὅταν τὸν ἐρώτησαν σὲ ποιὸν ἀφήνει τὴ βασιλεία, ἀπάντησε : « στὸν ἄριστο ».

Τὸ πτώμα τοῦ Ἀλεξάνδρου μετεφέρθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐτάφη μὲ βασιλικὴς τιμὲς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔβασίλευσε δώδεκα χρόνια καὶ ὀκτῶ μῆνες, κατάρθωσε δὲ στὸ μικρὸ αὐτὸ διάστημα πολλὰ, θαυμάσια καὶ μεγάλα κατορθώματα, ὅσα κανεῖς ἄλλος πρὶν ἀπ' αὐτὸν καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἱστορία δικαίως τὸν ὠνόμασε **Μέγαν**.

8. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐξελληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ ἔργον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶναι **θαυμαστόν**. Ἐδημιούργησε ἓνα τεράστιον κράτος· ἓνα κράτος ἀπέραντο ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Δούναβι καὶ ἔφθανε ὡς τὸν Ἰνδὸ ποταμὸν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό· δὲν ἔφθανε ποὺ ἔκανε τὴν Ἀσία δική του, ἀλλὰ ἤθελε νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτὴν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Δὲν πῆγε ἐκεῖ σὰν ἀπλὸς κατακτητής, ἀλλὰ ἤθελε νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς κόσμους τῶν βαρβάρων τὴν λάμπιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκαμε τὴν Ἀσίαν **Ἑλληνικήν**. Ἦθελε **νὰ ἐνώσῃ** βαρβάρους καὶ Ἕλληνας **σ' ἓνα** μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ ἔθνος.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ποὺ πέρασε ἐσεβάστηκε τὴν θρησκείαν τῶν λαῶν, ποὺ κατέλαβε. Δὲν τοὺς ἔκαμε δούλους ἀλλὰ τοὺς ἀφῆκε τὴν ἐλευθερίαν τους. Πρώτη φορὰ οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶδαν **ἰσότηταν** καὶ **δικαιοσύνην**, διότι ὡς τότε ἦσαν **δοῦλοι** εἰς τοὺς ἄρχοντες τῆς χώρας. Ὅπου περνοῦσε ἔκανε ἑλληνικὰς ἀποικίας καὶ τὶς ὠργάνωνε, ὅπως ἦταν οἱ ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἐκτίσεν 70 νέας πόλεις, κι ἔδωκε στὶς περισσότερας τὸ ὄνομά του. Ὅπου σταματοῦσε διοργάνωνε ἑλληνικὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρια. Καὶ αὐτὸς ἐπῆρε πολλὰς συνήθειας ἀπὸ τὴν Περσικὴ αὐλή, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Πέρσας.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐνωσις τῶν δύο κόσμων πιὸ στερεὰ ἐπῆρε αὐτὸς Περσίδα γυναῖκα, ἔδωκε δὲ καὶ στοὺς ἀξιωματικούς του γυναῖκας ἀπὸ εὐγενεῖς περσικὰς οἰκογένειας. Ἐπῆρε στὸ στρατό του ἀξιωματικούς Πέρσας καθὼς καὶ πολλοὺς ἄλλους δημοσίους ὑπαλλήλους.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅπου πέρασε ἔκαμε **πολλὰ** καὶ **μεγάλα** δημόσια ἔργα. Ἐφερε ἀρχιτέκτονας, γλύπτας, ζωγράφους

φους καὶ σοφούς Ἕλληνας νὰ διαδώσουν τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμό, πού ἦταν ἀνώτερος, εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας. Ὅλο ἐθαύμαζαν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κα προσπαθοῦσαν νὰ μαθαίνουν τοὺς Ἕλληνικοὺς τρόπους κα νὰ μιλοῦν ἑλληνικά.

9. Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν αἰσθάνθηκε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἔδωσε τὸ δακτυλίδι του στὸ στρατηγὸ **Περδίκαι** κι ἔτσι ἔδειξε τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ ὁμως μετὰ τὸ θάνατόν του δὲν ὥρισε εἰς ποῖον ἄφηνε τὸ θρόνο του, καθένας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς του ἤθελε νὰ γίνῃ βασιλιάς. Στὸ τέλος ἔμειναν σύμφωνοι νὰ διοικῆ τὸ κράτος ὁ Περδίκαι κα ὅταν μεγαλώσῃ τὸ παιδί, πού θὰ ἐγεννοῦσε ἡ Ρωξάνη, νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ἐξουσία. Ὁ Περδίκαι ἐμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἔτσι οἱ κυριώτερες σατραπείες ἐδόθησαν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ δὲ μικρότερες ἔμειναν στοὺς ἡγεμόνες ἐκείνους πού εἶχε διορίσει ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Μὲ αὐτόν τὸν τρόπο τῆς διανομῆς ἱκανοποιήθηκαν οἱ φιλοδοξίες ὄλων τῶν στρατηγῶν κα ἡσύχασαν. Ἡ ἡσυχία ὁμως αὐτὴ δὲν ἐκράτησε πολὺ. Σὲ λίγο ἄρχισαν φοβεροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι μετὰξὺ των, στοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι στρατηγοὶ ἐφονεύθησαν.

Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ ἐκράτησαν 22 ἔτη, μέχρι τὸ 301 π. Χ. Τότε διαιρέθηκε τὸ κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σὲ 4 βασίλεια.

10. Κράτη τῶν διαδόχων.

α') **Βασίλειον τῆς Συρίας.** Τὸ βασίλειον αὐτὸ ἄρχιζε ἀπὸ τὴν Ἰνδία κα ἔφθανε ὡς τὴ Μεσόγειο θάλασσα. Τὸ βασίλειον αὐτὸ ἱδρυσεν ὁ **Σέλευκος**. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἔκτασι κα λαοὺς πού εἶχαν μεγάλες διαφορὰς μετὰξὺ τους, γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ἓνα ἔθνος, γιατί κάθε λαὸς εἶχε τὴ δική του γλῶσσα κα τὰ δικά του ἤθη κα ἔθιμα. Γι' αὐτὸ τὸ κράτος αὐτὸ περιωρίστηκε γρήγορα μόνο στὴ **Συρία** κα **Μεσοποταμία** με πρωτεύουσα τὴν **Ἀντιόχεια**. Στὸ βασίλειο τῆς Συρίας κτί-

στηκαν πόλεις, πού κατοικοῦσαν Ἕλληνες ἢ ἐξελληνισμένοι Ἀσιάτες καὶ Ἰουδαῖοι. Ὁ στρατὸς ἦταν ὅλος ἀπὸ Ἕλληνες. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους στὴν περιοχὴ αὐτὴ διαδόθηκε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἀνθίσε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Τὸ βασιλεῖον αὐτὸ ἔμεινε ἐλεύθερο 240 χρόνια. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἔγιναν μεγάλα ἔργα γιὰ τὴ γεωργία, ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πλοῦτος τῆς χώρας.

β') Βασιλεῖον τῆς Περγᾶμου: Τοῦτο ἰδρύθη ἀργότερα ἔκαμε καὶ αὐτὸ μεγάλη πρόοδο στὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ ἐπιστῆμες. Ἔγιναν μεγάλα ἔργα. Στὴν πρωτεύουσα **Πέργαμο** ὑπῆρχε μεγάλη βιβλιοθήκη, ἡ δευτέρα μετὰ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας. Στὴν Πέργαμο γιὰ πρώτη φορά μεταχειρίστηκαν κατεργασμέναδέρματα προβάτων, γιὰ νὰ γράφουν, πού τὰ ὠνόμασαν **περγαμηνές**.

γ') Βασιλεῖον Μακεδονίας: Τοῦτο περιελάμβανε ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας τὴ Θεσσαλία καὶ ἄλλες πόλεις τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος. Οἱ πόλεις ὅμως αὐτὲς τῆς Ἑλλάδος ζητοῦσαν νὰ χωρισθοῦν καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους. Γι' αὐτὸ ἔγιναν πολλοὶ πόλεμοι μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ξεσθενήσουν πάρα πολὺ τὴ χώρα. Ἀκόμη δὲ λόγῳ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐπεκράτησε καὶ μεγάλη ἀκαταστασία. Ἔνεκα τῆς ἀκαταστασίας αὐτῆς καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων μπόρεσαν οἱ Ῥωμαῖοι (οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας) νὰ καταλάβουν ἀργότερα τὴν πατρίδα μας.

δ') Βασιλεῖον τῆς Αἰγύπτου: Τὸ βασιλεῖον τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἀπὸ τὰ δοξασμένα βασιλεία στὴν ἱστορία, ἰδρύθη ἀπὸ τὸν στρατηγὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Πτολεμαῖο. Αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐβασίλευσαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες (μέχρι τὸ 31 π. Χ.) καὶ διὰ τοῦτο τὸ βασιλεῖον τῆς Αἰγύπτου ὠνομάσθηκε καὶ βασιλεῖον τῶν **Πτολεμαίων**.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐργάσθηκαν πάρα πολὺ διὰ τὴν πρόοδο τοῦ βασιλείου των. Ἐφρόντισαν πολὺ γιὰ τὸ ἐμπόριο, τὶς τέχνες καὶ τὴν γεωργία.

Ἐκαμον τὴν Αἴγυπτο τὸ πρῶτο **ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ** κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μὲ τὸ ἐμπόριο ἀπέκτησαν **πλοῦτο** κι ἔτσι ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Ἀλεξάνδρεια ἔγινε τότε ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη πόλις τοῦ

κόσμου. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐφρόντισαν πάρα πολύ τὶς **ἐπιστῆ-
μες** καὶ τὶς **τέχνες**. Ἔκτισαν στὴν Ἀλεξάνδρεια πολλὰ καὶ
μεγάλα μνημεῖα. Τὰ κυριώτερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ **Στάδιο**,
τὸ **Γυμνάσιο**, τὸ **Θέατρο** καὶ τὸ **Μουσεῖο**. Τοῦτο ἦταν
ἓνα τεράστιο καὶ πανέμορφο μαρμάρينو κτίριο, συνέχεια
τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀφιερωμένο στὶς **Μοῦσες**, γι' αὐτὸ ὠνο-
μάζετο καὶ Μουσεῖο. Μέσα σ' αὐτὸ ἦταν συγκεντρωμένα
πάρα πολλὰ βιβλία (700 χιλιάδες τόμοι), ποὺ ἀποτελοῦ-
σαν τὴν μεγαλύτερη βιβλιοθήκη τοῦ κόσμου τὴν ἐποχὴ
ἐκείνη. Μέσα στὸ Μουσεῖο ἐκτὸς τῆς βιβλιοθήκης ἐστεγά-
ζοντο ἀκόμη **ἀστεροσκοπεῖο**, **ἀνατομεῖο**, **βοτανικὸς κῆ-
πος** καὶ **θηριοτροφεῖο**. Ὑπῆρχαν ἀκόμη μέσα στὸ Μου-
σεῖο καὶ κατοικίες γιὰ τοὺς σοφοὺς, τοὺς ὁποῖους συντη-
ροῦσε ὁ βασιλεὺς μὲ ἐξοδὰ του καὶ οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὡς ἔργο
τους νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἐπιστῆμες.

Οἱ σοφοὶ αὐτοὶ εἶχαν ὡς ἔργον καὶ νὰ διδάσκουν συ-
νάμα τοὺς νέους. Ἔτσι ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἦταν μόνο ἡ
πλουσιώτερη πόλις τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ ἡ πόλις
τῶν σοφῶν, ἡ πόλις ποὺ καλλιεργοῦσε τὰ **γράμματα**, τὶς
ἐπιστῆμες καὶ τῆς **τέχνης**.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐφρόντισαν νὰ διαδώσουν στὴν Αἴγυπτο
τὸν **ἐλληνικὸ πολιτισμὸ**. Στὸ βασιλεῖο τῶν Πτολεμαίων οἱ
στρατοί, οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἦταν Ἕλληνες καὶ **ὀλό-
κληρη ἡ διοίκησις ἐλληνικὴ**. Ἔτσι καὶ οἱ ἐντόπιοι ἀκόμη
κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μιλοῦν ἐλ-
ληνικά· γι' αὐτὸ ἐμάθαιναν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, νὰ μπο-
ροῦν νὰ συνεννοῦνται μὲ τοὺς Ἕλληνες, νὰ παίρνουν ἀξιώματα
καὶ θέσεις.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐφέρθησαν μὲ πολιτικότητα· δὲν ἐπέιρα-
ξαν καθόλου τοὺς ντόπιους, οὔτε τὴ θρησκεία των καὶ τὰ
ἔθιμά των. Γι' αὐτὸ δὲν ἄργησαν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ συμπα-
θήσουν τοὺς Ἕλληνες καὶ πολὺ γρήγορα νὰ ἀφομοιώνω-
νται μὲ αὐτούς.

Ἔτσι ὁ **ἐλληνικὸς πολιτισμὸς**, ἡ **ἐλληνικὴ γλῶσσα**
δὲν διαδόθησαν μόνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὸ βασιλεῖον τῆς
Συρίας καὶ τῶν Σελευκιδῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὀλό-
κληρον μὲ τοὺς Πτολεμαίους.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΣ Σελ.

1. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς 5
2. Οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος 6
3. Οἱ πρότοι Ἑλληνες στήν Ἑλλάδα 7
4. Τά Κράτη τῶν Ἀχαιῶν. Τò κράτος τῶν Μυκηθῶν 10
5. Ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς 11
6. Ἡ κἀθοδος τῶν Δωριέων 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἡ ΕΛΛΑΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

1. Ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων 15
2. Οἱ Θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων 16
3. Ἡ λατρεία τῶν Θεῶν 17
4. Οἱ οἰωνοὶ καὶ οἱ μάντιες 19
5. Τὰ μαντεῖα 20
6. Τò μαντεῖον τῶν Δελφῶν 20
7. Κοινὰ συνέδρια καὶ Ἀμφικτιονίαι 22
8. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες 24
9. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

I. ΣΠΑΡΤΗ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

1. Σπαρτιάτες — Περίοικοι — Ἐλιώτες 31
2. Ὁ Λυκούργος 33
3. Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου 35
4. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι 42

II. Αἱ ΑΡΧΑΙΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

1. Ἡ Ἀττικὴ 46
2. Ὁ Κόδρος 47
3. Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας 48
4. Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος 50
5. Ὁ Κῦλων καὶ ὁ Μεγακλῆς 51
6. Ὁ Σόλων 52
7. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος 53
8. Ὁ Σόλων καὶ ὁ Κροῖσος 56
9. Ὁ Πεισίστρατος 59
10. Ὁ Κλεισθένης 60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Οἱ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

I. Ἡ ΑΦΟΡΜΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

1. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας 63
2. Ἰωνικὴ Ἐπανάστασις 65

II. Οἱ ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ (493-449 π. Χ.)

1. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου 492 π. Χ.)	Σελ. 67
2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτη καὶ τοῦ Ἀρταφέρνη	68
3. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.)	69
4. Ὁ θάνατος τοῦ Μιλτιάδη	73
5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς	74
6. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν ἱερσῶν	75
7. Ναυμαχίαι στὸ Ἄρτεμισιο	82
8. Οἱ Πέρσαι στήν Ἀττικὴ. Καταστροφή τῶν Ἀθηνῶν	82
9. Τò πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων	84
10. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος	86
11. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ξέρξη	88
12. Ἡ Μάχη τῶν Πλαταιῶν (Σεπτέμβριος 479 π. Χ.)	89
13. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων στήν Μυκᾶλη (Σεπ)βριος 479 π. Χ.)	93
14. Ἀνοικοδόμησι καὶ ὀχύρωσι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ ἔλληνες κυριεύουσι τὸ Βυζάντιο 95
2. Θάνατος τοῦ Παυσανίου 96
3. Ἡ ἀ' Ἀθηναϊκὴ συμμαχία (478 — 404 π. Χ.) 98
4. Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη 99
5. Ὁ Κίμων 100
6. Οἱ νίκες τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν 102
7. 464 π. Χ. Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος—ἐξορία Κίμωνος 103
8. Ἡ ἀνάκλησις καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος 104

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ἡ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

1. Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν 105
2. Ὁ Περικλῆς 106
3. Τò πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Περικλῆς 107
4. Ἡ Ἀθήνα στήν ἐποχὴ τοῦ Περικλέους 108
5. Ἄλλα ἔργα τοῦ Περικλέους 109
6. Τὰ γράμματα καὶ οἱ καλῆς τέχνης 112

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'
ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΕΛ. ΠΟΛΕΙΣ Σελ.

α')	Τὸ Ἄργος	114
β')	Ἡ Κόρινθος	114
γ')	Ἡ Θήβα	115
δ')	Ἡ Θεσσαλία	115
ε')	Ἡ Κέρκυρα	116
στ')	Οἱ Συρακοῦσες	116

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'
Ο ΠΕΛΟΠΟΝ. ΠΟΛΕΜΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
(431—421 π. X.)

1.	Τὰ αἴτια καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ	117
2.	Ἀρχιδάμιος πόλεμος — θάνατος τοῦ Περικλέους	118
3.	Κλέων — Νικίας — Νικίειος Εἰρήνη	119

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (415 —
413 π. X.)

4.	Ἀλκιβιάδης — ἐκστρατεία στὴ Σικελία	120
----	-------------------------------------	-----

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ
ΠΟΛΕΜΟΥ (413-404 π. X.)

5.	Ὁ Δεκελικὸς πόλεμος	121
6.	Ὁ Λύσανδρος καὶ ἡ πτώσι τῶν Ἀθηνῶν	123
7.	Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν 404 π. X.). Τέλος τοῦ πολέμου	124
8.	Σωκράτης	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'
Η ΣΠΑΡΤΗ ΗΓΕΜΩΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 404 —
371 π. X.)

1.	Οἱ 30 τύραννοι	127
2.	Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης	128
3.	Κύρου ἀνάβασις (401 π. X.) καὶ ἀνάδοσις Μυρίων (400 π. X.)	129
4.	Ὁ Ἀγησίλαος εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (396 π. X.)	131

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'
ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΑΙΩΝ Σελ.

1.	Οἱ Σπαρτιάται εἰς τὰς Θήβας	133
2.	Αἱ Θῆβαι ἐλευθερώνονται — ἱελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας	134
3.	Μάχη εἰς Λευκτρα (371 π. X.)	135
4.	Οἱ Θηβαῖοι παίρνουν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος	136
5.	Ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντινείαν	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'
ΗΓΕΜΟΝΙΑ
ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

1.	Οἱ Μακεδόνες	193
2.	Φίλιππος Β' (336 π. X.)	140
3.	Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια (338 π. X.)	142
4.	Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος — παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή	143
5.	Ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκστρατεία εἰς Μ. Ἀσίαν	145
6.	Ἡ μάχη εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν (334 π. X.)	147
7.	Ὁ Ἀλέξανδρος ὑποτάσσει τὸ Περσικὸν κράτος	148
α')	Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεῖει τὴν Μ. Ἀσίαν	148
β')	Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὴν Ἴσσον	149
γ')	Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεῖει τὴν Αἴγυπτον καὶ κτίζει τὴν Ἀλεξάνδρειαν	151
δ')	Ἡ μάχη εἰς τὰ Γαυγάμηλα (331 π. X.)	152
ε')	Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὄλου τοῦ Περσικοῦ κράτους	153
στ')	Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει εἰς Ἰνδικὴν (327 - 326 π. X.)	153
ζ')	Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου	154
8.	Τὸ ἐπιπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. — Ἐξέλληνισμός τῆς Ἀνατολῆς	155
9.	Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	156
10.	Κράτη τῶν διαδόχων	156

024000025616

1500